

Leonardo ve Michelangelo'nun Romanı

YAĞ ve MERMER

Stephanie Storey

mayakitap

Mona Lisa ve Davut heykelinin ortaya çıkmasını sağlayan ateşli rekabete dair heyecan verici bir roman

Ellili yaşlarında, ününün zirvesindeki karizmatik Leonardo ile genç, huysuz ve kendini ispatlamaya çalışan Michelangelo arasındaki rekabet, Davut heykeli görevinin Michelangelo'ya verilmesiyle hiç beklenmedik bir noktaya gelir. Leonardo için başlayan karanlık dönem, pazarda bir tüccarın karısı olan Lisa'yla tanışmasıyla bitecek midir?

Yağ ve Mermer, Rönesans dönemini bütün ayrıntılarıyla yansıtırken bu iki büyük üstadın günlük hayatlarını gözümüzde canlandırıyor.

"*Yağ ve Mermer'in*, okuyucunun kalbinde Floransa şehrini ve Davut heykelini, sabahın ilk ışıklarında görebilme özlemi uyandıracağına inanıyorum." -Elizabeth Cobbs, yazar

Roman

/mayakitap
/mayakitap
/mayakitap

www.mayayayinlari.com

Yağ ve Mermer

Maya Kitap: 161, Roman: 59
1. Baskı, İstanbul Ekim 2017
2. Baskı, İstanbul Haziran 2020

ISBN: 978-605-9902-72-4
Orijinal Adı: Oil and Marble
Copyright © Stephanie Storey, 2016
Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajansı aracılığıyla Maya Kitap'a aittir.

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç
Editör: Selin Saraçoğlu
Mizanpaj: Mehmet Büyükturna
Kapak: Gülay Tunç

Maya Kitap * Sertifika: 14079
Gürsel Mah. Erzincan Sok. No: 36B Kağıthane / İstanbul
e-posta: info@mayayayinlari.com / www.mayayayinlari.com

Mutlu Basım Yayın - Bahri Mutlu * Sertifika: 18569
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi C Blok No: 256 Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 577 72 08

Yağ ve Mermer

Stephanie Storey

Çevirmen
Levent Kurtuluş

mayakitap

Bana hayallerimin peşinden gitme cesaretini veren eşim Mike'a...

1499

Milano

Leonardo

Aralık, Milano

Yakından baktığında, resmin boya tabakalarının kabarıp duvardan dökülmeye başlamış olduğunu görebiliyordu. Boya olması gerektiği gibi pürüzsüz değil, sanki ince bir kum tabakasının üzerine uygulanmış gibi tanecikliydi. Boyanın üzerindeki sıva katmanı yakında dökülecek, yavaş yavaş ufalanıp toz olacaktı. İlk kaybolacak renk tonu, çamur ve kilden elde edilmiş olan toprak rengi olacaktı. Soluk kan ve nar kırmızısı tonlarından oluşan ve uzun süre dayanma özelliğine sahip kızıl ise epeyce bir süre kalacak gibiydi. Ancak onu en çok endişelendiren lacivertti. Değerli mücevherlerden öğütülmüş parlak mavi tonu Doğu'daki uzak bir ülkeden gemiyle getirilmişti ve piyasadaki en pahalı renkti. Bir ressam, çok az lacivert kullanarak vasat bir resmi şahesere dönüştürebilirdi, yine de bu renk duvar resimlerinde nadiren kullanılmaktaydı. Lacivert ton olmaksızın eseri önemini yitirebilir, daha da kötüsü sıradan bir hal alabilirdi. Maalesef bu renk tonu da çatlamaya başlamıştı bile.

"Kahretsin!" dedi fısıltıyla. Renklerdeki bu bozulma kendi suçuydu. Bu renkleri elde etmek için yaptığı deneyleri çok uzun tutmuştu. Zaten her şeyi uzatmakta üstüne yoktu. Yüzünün sol tarafı seğirdi. Derin bir nefes alıp sakinleşti. Keyfini bozmaya hiç gerek yoktu. O an şüphe ve endişelerini bir kenara bıraktı. Resim hâlâ bir şaheser ve kendisi de hâlâ bir üstattı. Sırlar ve hikâyelerle orada bulunan izleyicileri eğlendirmek üzere harekete geçti. Her şeye rağmen bu insanların buraya gelmelerinin tek bir sebebi vardı: Vincili büyük ressam Leonardo'dan "Son Akşam Yemeği" adlı son eserini dinlemek.

"İçinizden biri bana ihanet edecek!" diye gürledi Leonardo; kuzey duvarını son resmiyle süslediği Santa Maria delle Grazie Kilisesi'nin kemerli taşla döşeli yemek odasında sesi yankılandı.

Onun bu coşkulu sözleri, oradaki Fransız gezginlerden oluşan kalabalığın hoşuna gitmişti. Pek çoğu için büyük merak konusu olduğunun farkındaydı. Kırk sekiz yaşındaki Vincili üstat, İtalyan yarımadasındaki en ünlü insanlardan biriydi; şöhreti Fransa, İspanya ve İngiltere'nin yanı sıra daha uzaktaki Osmanlı topraklarına kadar yayılmıştı. Dâhiyane savaş makinesi tasarımları ve resim sanatında çığır açan yenilikleriyle tanınmaktaydı. Dünyanın dört bir yanından gezginler onu; renkleriyle sanatseverlerin zevkine hitap eden ve hâlâ şu anda duvarı süsleyen, odağında Mesih'in yer aldığı, iniş çıkışlı kompozisyonu ve İsa ile havarilerinin gerçekçi portreleriyle tanınan ünlü duvar süslemesinin önünde dururken görmek için gelmekteydi.

Kalabalığın dikkatini dökülmekte olan resimden uzaklaştırmak umuduyla duvar süslemesinden uzaklaşarak, "Bu resim Mesih'in, havarilerinden birinin kendisine ihanet edeceğine dair yaptığı açıklamanın hemen sonrasını tasvir etmektedir," dedi. "Hikâyenin tam bu noktasında İsa'ya ihanet edecek olanın Yahuda olduğunu henüz hiç biri bilmemektedir. İçlerinden birinin hain olduğunu duymak hepsini hayrete düşürür. Havariler irkilip kollarını sağa sola savurarak dehşet içinde bağrışıp çağrışmaktadır. İçlerinden biri haindir. Ama kim?" Aralarında dolanan bir yılanı takip ediyormuşçasına kalabalığı gözleriyle süzdü. Aslında, kalabalık ayrıldıktan sonra defterine karalayabileceği yeni özellikler ve yüz ifadeleri bulabilmek için yüzlerini inceliyordu.

"Kuşkucu Thomas'ın tasvirinde kendi yüzünüzü kullandığınız söyleniyor," dedi hoş bir Fransız bayan, aşırı vurgulu İtalyancasıyla. "Ama ben hiçbir benzerlik göremiyorum." Öpücük kondurmaya hazır dudakları, Fransız aksanının etkisiyle buruştu.

Leonardo, hem kadın hem de erkeklerin görünüşüne olan hayranlıklarının farkındaydı. Yaşlı gözlerine yardımcı olması için taktığı gözlüğe rağmen, aynaya baktığında bal rengi gözlerinin hâlâ gençlik enerjisiyle parladığını görebiliyordu. Henüz yeni beyazlamaya başlamış dalgalı koyu kahverengi saçları vardı ve hâlâ

esnek ve kaslı bir vücuda sahipti. İnsanların kendisine efsanevi bir yaratıkmışçasına bakacakları düşüncesi ve onların karşısında şık görünme sorumluluğuyla her gün banyo yapıp modaya uygun kıyafetler giyiyordu: dizlerine kadar uzanan tunikler, pastel renkli taytlar ve pek çok sanatçının hayatı boyunca çalışsa bile satın alamayacağı, kuş şeklindeki çok renkli değerli taşlarla süslenmiş altın bir yüzük.

Gözleri, Fransız kızın modaya uygun olarak korseyle yukarı kaldırılmış pembe göğüslerine yöneldi. Bazen gözüne kestirdiği bir gezgini -kadın ya da erkek- eskizini çizmek üzere atölyesine götürürdü. Bunların arasında, üstatla tanışmış olmanın heyecanıyla onunla yatanlar da oluyordu. Kızın Fransız aksanını taklit ederek "Zaten bir benzerlik yok," dedi. "Model olarak kendi yüz ifademe güvenseydim, tekrar tekrar varyasyonlarımı çizer ve asla tek bir yüz kullanmazdım ki bu da sıkıcı tablolar ortaya çıkarırdı."

Balıketli Fransız kız dahil tüm izleyiciler güldü. Hayranları Leonardo'ya sık sık, konuştuğunda ciddi mi olduğunu yoksa şaka mı yaptığını anlamanın zor olduğunu söylediğinden sesine ayrıca bir ciddiyet katarak, "Gerçeği söylüyorum," dedi.

Bir ayrıntı hariç.

Sürekli kullandığı sol elinin yüzük parmağında parlayan, kuş şeklindeki mücevher taşlı yüzüğe baktı. Dini bütün İtalyanlar, solaklığın bir uğursuzluk olduğunu düşünüyordu. Sağ kutsallığın; sol ise günaha sürüklenişin işareti olarak görülmekteydi. Doğru yoldan sapmalarını önlemek için pek çok solak çocuk sağ ellerini kullanmaya mecbur edilmekteydi. Leonardo'nun babası, meşru eşinden on iki tane meşru çocuk sahibi olmuştu ve bunların hepsi sağ elini kullanmaktaydı. Konstantinopolisli bir köleyle gençliğinde yaşadığı ilişkiden doğan gayri meşru oğlu Leonardo için bu, kabul edilebilir bir uğursuzluktu.

"Son Akşam Yemeği" freskinde, İsa'nın sağındaki ikinci sandalyede, kimliği belirsiz yeşil tunikli bir adam sol eliyle ekmeğe uzanmaktaydı. Yahuda da solaktı. "Kendinizi büyük bir ailenin üyesi olarak hayal edin," dedi Leonardo, bakışlarını Fransız bayanın üzerinden eserine kaydırarak. "Bayram akşamı yemek masasının etrafında toplanmış on iki kardeşten biri. Ailenin lideri

masanın ortasında düzen ve dengeyi sağlamaya çalışıyor. Bir düşünün..." Yahuda'nın sol eli üzerine derin derin düşünürken sanki odadaki tüm ses ve kokular azalmış gibiydi. "Ancak her ailede olduğu gibi bu ailenin de derin sırları mevcuttur. Telaşla tartışan bu kardeşlerin arasında biri, bu aileye ait değil. O hâlâ aramızda, ancak bulması zor."

İsa'nın son yemeğini tasvir eden diğer eserlerde, masada diğer öğrencilerin karşısında otururken resmedilen Yahuda'yı fark etmek kolaydı. Leonardo'nun resminde ise hain; yemeğe katılan on iki havariden biri olarak grubun ortasında gizlenmiş; ancak elinde tuttuğu para kesesinden tanınmaktaydı.

"İsa'nın açıklamasıyla herkes hayrete düşüp hainin kim olduğunu sorar. 'O mu? Şu mu? Ya da şurada oturan mı? Ya da en korkuncu, yoksa hain ben miyim?' diye düşünmektedir. İsmi henüz verilmediğine göre hepsi hain olabilir. Hepsi "gayri meşru öteki" olabilir. Hepsi Yahuda olabilir."

Seyirciler her bir yüzü incelemek için eğildiklerinde Leonardo içten içe pişmanlık duydu. Niyeti dikkatlerini bozulmakta olan eserden uzaklaştırmaktı, daha dikkatlice incelemelerini sağlamak değil.

Aniden yemekhane kapısı açıldı ve yirmi yaşlarında çekici bir delikanlı telaşla odaya girdi. Gian Giacomo Caprotti da Oreno'nun pürüzsüz yüzünde telaşlı bir ifade vardı; süslü saçları darmadağın olmuştu. "Il Moro geliyor!"

Kalabalık susup, bunun gerçek bir uyarı mı yoksa kendilerini eğlendirmek için tasarlanmış bir oyun mu olduğunu anlamaya çalışan gözlerle birbirlerine baktı. Sonra bir cevap alabilme umuduyla bakışlarını Leonardo'ya çevirdiler. "Eğer bu bir şakaysa Salaì, hiç de hoş bir şaka değil, bilesin!" Asistanına geçmişteki muzip tavırlarından dolayı "Küçük Şeytan" anlamına gelen Salaì lakabını takmıştı – şu an hatırlayamıyordu ama ona bu adı vereli on seneyi geçmiş olmalıydı

"Şaka değil, efendim. Yemin ederim. Il Moro geri dönüyor. Hem de bir ordu eşliğinde." Her ne kadar muzipliğe yatkın olsa da genç adam, pek de usta bir oyuncu değildi. Doğruyu söylüyordu.

İki kadın çığlığı bastı. Alımlı Fransız kız ellerini korseli kar-

nına bastırdı. Kocalar ailelerine kaçmalarını söyledi. Eğer Il Moro Milano'ya dönüyorsa hepsinin yaşanıları tehlikede demekti.

Özellikle Leonardo da Vinci'ninki. İki ay önce Fransız ordusu başkenti işgal edip onları şehirden sürene kadar Sforza ailesi Normandiya'yı yarım asırdır yönetmekteydi. Koyu teninden dolayı "Mağripli" lakabı verilen Dük Ludovico Sforza, onur kırıcı bir yenilgiden sağ salim kurtulmuştu. Eğer Salai'nin sürgündeki dükün dönüşüyle ilgili haberi doğruysa, Sforza'nın korkunç bir saldırı düzenleyeceği kesindi. Bu durumda şu anda Milano'da bulunan her Fransız tehlike altındaydı.

Son on sekiz yıldır Milano'daki sarayda yaşayıp çalışmalarını sürdüren Leonardo da bunlar arasındaydı. Dük kaçıp gittiğinde Leonardo sadık bir yurtsever gibi ona eşlik etmek yerine Sforzalara ait sarayın konforlu odalarında kalıp Fransa kralına hizmet etmeyi seçmişti. Dükün tekrar iktidara gelmesiyle birlikte Leonardo muhtemelen ihanetten dolayı tutuklanacaktı. Sforza ailesinin hainlere ne yaptığı herkesçe gayet iyi bilinmekteydi.

"Krala gitmeliyiz. Fransa, Napoli ya da her nereye gidiyorsa bizi de yanında götürecektir," dedi Leonardo, sol elindeki yüzükle oynayarak.

Salaì değişen yüz ifadesiyle, "Kral ve maiyeti çoktan şehri terk etti. Bizi arkada bıraktılar," dedi.

Leonardo'nun sol gözü seğirdi. Biraz düşünmek için zamana ihtiyacı vardı. Kuşağından sarkan küçük defterini çıkardı, duvar resminin önünde oturup hızlı kalem darbeleriyle panik halindeki Fransız gezginlerin kabataslak tasvirlerini, korkudan irileşmiş gözlerini, genişleyen burunlarını ve sağa sola savrulan kollarını çizmeye koyuldu. O an oradaki insanları saran korkuyu hatırlatacak her şeyi... Duyguları anlamanın tek yolu, bu duyguların insan üzerinde yarattığı etkileri incelemekti. Bu tür tepkilere tanık olma fırsatı da pek nadir ele geçiyordu. Keşke kumaşların hışırtısı, boğaza düğümlenen hıçkırık ve hızlı hızlı alınan solukların da resmini çizebilseydi. Korkunun resmini çizebilecek olsaydı bunu mutlaka yapardı.

Elindeki defteri nazikçe almaya çalışan Salì, "Efendim, lütfen, acele etmeliyiz..." dedi; ancak Leonardo izin vermedi. "Unutulup terk edildik. Bir an önce Milano'yu terk etmeliyiz."

"Aceleyle yanlış bir şey yapmadan önce düşünsek iyi olur." Şu cesur Fransız kızın resmini şu an gözüne göründüğü gibi geriye atılmış başı, feryat eden açık ağzı ve korkuyla inip kalkan pembeleşmiş göğüsleriyle beraber çizmeliydi. Korku daha çok esrime duygusunu andırmaktaydı, o da bu uyumsuz benzerliğin etkilerini araştırmak üzere not aldı defterine. Genç kızın apar topar ayrıldığını görünce, arzularını yerine getirme şansını asla elde edemeyeceğine üzüldü.

Son Fransız gezgin de salonu terk etmişti. Ağır kapının kapanmasıyla sokaklardaki panikten ileri gelen bağrışmalar azaldı.

Salaì Leonardo'nun kolunu tuttu. "Düşünmek için zamanımız yok."

Leonardo, defterini sakin bir şekilde tekrar kuşağına yerleştirirken "Her zaman düşünmek için zaman vardır, genç dostum," dedi.

Düşünmek için zamanının olması, şu anda bozulmakta olan fresk tekniğini denemesinin gerçek sebebiydi. Gerçek fresk çalışmasında sıradan bir sanatçı, önce duvara kalın bir tabaka kireç sürüp sonra binanın kalıcı bir parçası olsun diye henüz kurumamış sıvanın üzerine resmi doğrudan çizerdi. Yine de dayanıklılığın bir bedeli vardı. Resim, sıva kurumadan önce çizilmeliydi. Bu ise Leonardo'nun pek tarzı olmayan hızlı ve sürekli bir çalışma gerektirmekteydi. O, acele etmeden her ayrıntıyı düşünmekten zevk alıyordu. Başladığı çalışmayı bırakıp sonra tekrar başlayabilirdi. Ayrıca lacivert gibi gözde renk tonlarının çoğu, kirecin etkisini azaltan minerallerden elde edilmekteydi. İşte bu yüzden astar boyalı kuru duvar üzerine doğrudan yumurta bazlı bir boya geçerek, tarzına uygun bir teknik geliştirmişti. Bu yöntem sayesinde deniz mavisi, nar rengi, hatta gökmavisinin canlı yeşil-mavisi gibi gözde doğal tonlarını kullanabilirdi. Ancak daha da önemlisi ıslak sıvadan sakınarak günler, haftalar, aylar, hatta yıllar sonra aklına daha iyi bir fikir geldiğinde değişikliklerini rahatça yapabilirdi. Bir keresinde, bu duvar resmini yaparken, İsa'nın sağ eline ombra boyası uygulamadan önce tek bir fırça darbesi için üç gün düşünmüştü.

Salaì, Leonardo'yu tutarak ayağa kaldırdı. Sırtındaki ağır çantasına dokunarak "Not defterleri ve çizimlerinizi çoktan hazırladım," dedi, "diğerlerini geride bırakmak zorundayız."

Leonardo tekrar dönüp *Son Akşam Yemeği* eserine baktı. Bo-

yanın bozulduğuna hiç şüphe yoktu. Dökülmekte olan resmi kurtaramazdı. "Sorun değil, Salaì," dedi yardımcısından çok kendisine söylercesine. "Sahip olduklarını sonsuza dek elinde tutmayı isteyenler yanılgıya düşer. Biz sanatçılar, sahip olduklarımızdan nasıl vazgeçebileceğimizi biliriz. Her şeyden önce eserlerimiz bize değil, bizleri koruması altına alan hamilerimize aittir. Yine de tablolar asla yok olmaz, sadece terk edilir."

Şehirden ayrılırken, uzakta top sesleri yankılanıyordu. Dışarıda tam bir karmaşa havası vardı. Dörtnala giden atlar, askerleri şehir dışına taşıyordu. Kraliyet maiyeti ve Fransız vatandaşlar, çılgına dönmüşçesine eşyalarını arabalara yerleştiriyordu. Şiddetli kış rüzgârı, şehri kalın bir sis tabakasıyla örten toz bulutlarını getirmişti. Kuzey İtalya'nın pek revaçta olan başkenti Milano'da tam anlamıyla anarşi havası hâkimdi. Tüm bu karmaşanın ortasında bir Fransız askeri meydanda durmuş, birbirinin omuzlarında duran beş insanın boyundan daha yüksek, kilden yapılmış devasa bir at heykeline bakmaktaydı.

Il Moro'nun merhum babasının anısına dikilen bu kilden yapılmış at anıtı, Leonardo tarafından tarihteki en büyük bronz at heykeli olarak tasarlanmıştı. Şairlerin uğruna şiirler kaleme aldığı bu ihtişamlı yaratığın bronz heykelinin bitmiş halini görmek umuduyla dünyanın dört bir tarafından gezginler gelmekteydi. Savaş toplarının imalatında kullanılmak üzere heykelin bronzunun Il Moro'nun emriyle eritilmesinden dolayı, Leonardo bu eserini tamamlama fırsatını elde edememişti. Milano'nun Fransızlarca işgalinden sonra bu kilden at heykeli atış talimi için kullanılmıştı. Yanan oklar ve mızraklarıyla talim yapan Fransız askerleri; atın kulağını, burnunun bir kısmı ve arka bacaklarının büyük bir bölümünü koparmışlardı. Gerçek bir at olsaydı, çok kısa bir süre içerisinde ölürdü herhalde. Ancak bu, delik deşik olmasına rağmen, hâlâ dimdik ayakta duruyordu.

Sokağın öbür tarafında Salaì iki ata eyer vurmaktaydı. "Üstat, haydi. Hemen gitmeliyiz!"

Leonardo yerinden kımıldamadı. Atın karşısında, sanki onunla sessizce konuşurmuş gibi duran Fransız askerden gözlerini alamıyordu. Tüm bu hengâme içerisinde ata bakarken askerin bir tür

iç huzuru duyduğunu umut etti. Uzun kılıcını usulca kınından çıkardığını gören Leonardo, genç askerin bu sanat şaheserinin güzelliği karşısında teslim oluyormuşçasına kılıcı heykelin ayaklarının dibine koyacağını hayal etti. Aksine asker kılıcını havaya kaldırıp "Sforza'ya ölüm!" diye haykırdı. Sonra kılıcını atın ön sağ bacağına tüm gücüyle indirdi. Bacağı çatırdayan at, bir süre daha ayakta durduktan sonra öne doğru sallanarak gürültüyle yere çakıldı.

Leonardo "Hayır!" diye haykırdı. Bu atı tasarlamak tam dört yılını almıştı. Bronzun dökülmesiyle pırıl pırıl parlayacağı günün hayalini kurmuştu geceleri yatağında.

Şu ana dek başarılı bir sanatçı olarak kabul edilmekteydi. Pek çok çağdaşı çoktan yaşamını yitirmişti. O da öldüğünde arkasında ne bırakacaktı? İsmini gelecek kuşaklara taşıyacak bir çocuğu yoktu. Tablolarının yarısı henüz bitmemişti. İçlerinde Il Moro'nun metreslerine ait portrelerin de bulunduğu diğer yarısı ise, insanların göremeyeceği saray odalarını süslemekteydi. Henüz gerçekleştirilmemiş birçok icat ve gelişigüzel karalanmış işe yaramaz notlarla dolu defter yığınları vardı. *Son Akşam Yemeği* adlı eseri, bulunduğu duvar üzerinde dökülmeye başlamış, at heykeli modeli ise yerle bir olmuştu. Yıllar sonra insanlar, önemsiz küçük Vinci kasabasından gelen ressam, mucit ve aynı zamanda mühendis olan Leonardo'yu hatırlayacaklar mıydı?

"Leonardo!" diye seslendi Salaì, binmiş olduğu atın üstünden.

Leonardo kil atla ilgilenmeyi bırakıp sokağın karşısına geçti. Milano'ya otuz yaşındayken gelmiş ve bir mühendis, bilim adamı, mucit, görkemli törenlerin düzenleyicisi ve tabii ki bir ressam olarak kendinden söz ettirmeye henüz yeni başlamıştı. Ustalık çağına erdiği Milano'da hayatının sonuna dek kalacağını düşünmüştü. Atına binip Salaì'ye başıyla işaret etti. Yan yana, atlarını dörtnala sürerek Milano'nun güvenli duvarlarını terk ettiler. Krallar, dükler ve papalar toprak için savaşmayı sürdürürken hiç kimse; gelecekte bu şehir ya da savaşlardan yorgun düşmüş bu yarımadaya ne olacağını bilmiyordu. Gelecekte Leonardo'yu neyin beklediğine dair en ufak bir fikirleri yoktu. Ancak bilinen tek bir şey vardı: Vincili bu ustanın yeni bir yuva, yeni bir hami, yeni bir yaşam ve yeni bir miras bulması gerekiyordu.

1500

Michelangelo

Ocak, Roma

Michelangelo Buonarroti açılışı beklerken dünyasının yıkıldığını hissetti. Sonra görüşü bulanıklaştı. Kendini toparlamak umuduyla etrafına bakındı; ancak mermer sütunlar, ahşap kirişli tavan ve altın işlemeli duvar resimleri girdaplar halinde etrafında dönüyordu. Görüş alanı kararmaya başladı. Siyah noktalar görmeye başladığında yere yığılacak gibi hissetmişti ki son anda soğuk taş duvara yaslandı.

Nefes alışverişini tekrar ayarladığında siyah noktalar yavaş yavaş azalmaya başladı.

Heykellerinin hiçbiri şu ana dek kalabalık önünde sergilenmemişti. Heykelinin nerede sergilendiğinin hiçbir önemi yoktu. Bu kariyerinin en önemli anıydı. Yine de burası sıradan bir yer değildi. Tüm Hıristiyan dünyasının en büyük mekânlarından biriydi: Aziz Petrus Bazilikası.

Geçen on iki asır boyunca ayakta durmayı başarmış bu üç katlı bazilikanın bakımsız kalması ne üzücü, diye düşündü. Batı yönü boyunca ahşap alınlıklı tavan çökmeye başlamıştı, pek çok sütun çatlaklarla doluydu. Desteklemek amacıyla acemi bir duvar ustası tarafından üstünkörü dikilen duvara rağmen yapının bir tarafı dökülmeye devam ediyordu. Oyuklardan rüzgâr ıslık çalarak içeri giriyor, mermer döşemenin fayansları eksiliyordu. Tüm bu hasara rağmen, bu duvarların içerisinde kilise ruhunu hâlâ hissedebiliyordu.

Bu sabah Vatikan hacılarla hıncahınç doluydu. Papa'nın, bazilikanın kapılarından içeri giren hacıların günahlarını bağışladığı Jübile yılıydı. Bu yüzden farklı diyarlardan gelen binlerce hacı, dua

edip günahlarını itiraf etmek üzere Roma'da buluşmaktaydı. Bugün Azize Petronilla Şapeli'nde, genç ve pek tanınmayan bir heykeltraşın yaptığı yeni heykelin açılışına da tanık olacaklardı.

Özel bir şey yarattığına inanan Michelangelo, yine de, eserinin kitleleri etkileyip etkilemeyeceğini bekleyip görmek zorundaydı. Birazdan tüm hayatı değişecekti: Ya gelecek vaat eden başarılı bir heykeltraş ilan edilecek ya da başarısızlık örneği görülerek yok olup gidecekti. Ellerini tuniğinin dibi ufak mermer tozlarıyla dolu ceplerine soktu. Avucuyla sıktığı toz parçacıklarını parmaklarının arasında ovuşturdu. Bazilikada düzenlenen ayin, az da olsa sakinleştirmişti Michelangelo'yu.

Henüz yirmi dört yaşındaki genç heykeltraş, pejmürde kılığıyla, izleyicilerinin nazarında kaba saba göründüğünün farkındaydı. Boyu kısa da olsa, yıllarca mermerleri kesip şekil vermekten gelişmiş kaslarıyla güçlü bir görünüşe sahipti. Kalın siyah saçları, nasırlı iri elleri ve çocukluğunda yeteneğini kıskanan bir çırak arkadaşıyla giriştiği kavgada aldığı yumruk darbelerinden düzleşmiş basık bir burnu vardı. Dış görünüşü hakkında başkalarının ne düşündüğü pek de umurunda değildi. Ayda bir yıkanıp duvar işçilerine özgü uzun keten tunik, bol pantolon ve ağır çizmeler giyiyordu. Ancak insanların söylediklerine göre kahverengi gözleri öylesine ışıl ışıldı ki ona rastlayan çoğu kişi giydiği kıyafete ya da seyrek yıkanmasından kaynaklanan kokuya aldırış etmezdi. Sahip olduğu tutkuyla insanları kendine esir ediyordu.

Siyah cübbesi mermer zemin üzerinde sürüklenerek hacı topluluğunun arasından sıyrılıp Michelangelo'nun yanına gelen Aziz Petrus Bazilikası'nın başrahibi, gagayı andıran burnunu kulağına yaklaştırıp "Hazır mısın, oğlum?" diye fısıldadı.

Michelangelo cevap vermek istedi, ancak nutku tutulmuştu o an. Başıyla sessizce onayladı.

Başrahip dua mırıldanırken Michelangelo'nun alnında ve dudağın üst tarafında yoğun bir ter tabakası oluştu. Rahip, heykelin üzerinden sarkan halatı eline aldığında Michelangelo'nun kulakları çınlamaya başladı. Tırnakları avuç içlerine batıncaya dek mermer tozuyla dolu yumruklarını sıktı. Büyük olasılıkla insanlar heykeli-

ni beğenmeyecekti. Hiçbir anlam veremeyecekleri heykeliyle dalga geçip ona ve eserine sövüp sayacaklardı.

Başrahip halatı çekti.

Siyah kalın perdenin yere inmesiyle birlikte, çarmıhta ölmüş Mesih'i kucaklayan Bakire Meryem'in devasa mermer heykeli ortaya çıktı. Michelangelo henüz altı yaşındayken annesini doğumda kaybetmişti. Beş erkek çocuğunun ikincisi olan Michelangelo, annesi kendisiyle ilgilenemeyecek kadar sık hamile kaldığından, geleneklere göre iki yaşına kadar bir sütanneye verilmişti. Öz annesi çok uzak bir figür olmasına rağmen onun ölümünde üzüntü duymuştu. Bu heykel, çektiği o acının dışavurumuydu: Yalnız bir anne ile oğlu ıstırap içerisinde, gölge ve ışığın içinde kalmış, sonsuza dek birbirlerine bağlanmış ancak bir o kadar da birbirlerinden kopuk... Beyaz taş, ciladan dolayı ışıl ışıl parlıyordu. İsa'nın bedeni, annesinin kucağında cansız yatıyordu. Canlılığını yitirmiş cildi kırışmıştı. Giysisi derin kıvrımlar halinde yere dökülmüş Meryem'in yüzündeki dingin ifadeyse ilahi yazgısına teslimiyetini yansıtıyordu.

Michelangelo'nun *Pietà* adını verdiği bu eserini halk ilk kez görüyordu.

Kalabalık sessizdi. Yüzlerindeki boş ifadelerden düşünce ve duygularına dair bir tahminde bulunmak hayli güçtü. Başı zonkluyor, nefes almakta güçlük çekiyor ve göğsündeki baskı giderek artıyordu.

İki yıl önce Fransız Kardinal Jean Bilhères de Lagraulas, mezarına Meryem'in çarmıhta yaşamını yitirmiş oğlu İsa'yı kucağında tutarken yaşadığı acıyı tasvir eden mermer Pietà heykeli hazırlamak üzere kendisini kiraladığında bile, kendini yetiştirmek üzere birkaç çalışma yapmış ve hatta şarap tanrısı Baküs'ün gerçek boyutta heykeli için kendine ödeme bile yapılmıştı. Ancak şu ana dek bu denli büyük bir sipariş almamıştı. Tüm tecrübesizliğine rağmen şimdiye kadar Roma'da yapılan en güzel heykeli yapacağının yazılı olarak garantisini vermişti. Eğer bir gün büyük bir heykeltraş olma hayalini gerçekleştirecekse, kederli anne ve oğul heykeli onun için çok iyi bir başlangıç olacaktı.

Meşakkatli iki yıl boyunca devasa mermer blok üzerinde çok çalışmıştı. Çoğu zaman yemeden içmeden kesilmiş, uykusuz kal-

mıştı. İlk kış hastalanmış, ancak yüksek ateşe rağmen çalışmaya devam etmişti. O ilk yıl boyunca Kardinal Bilhères, çalışmaların ne aşamada olduğunu kontrol etmek amacıyla sık sık atölyesini ziyaret ediyordu. Mermerin aldığı şekli gördükçe övgülerini eksik etmeyen yaşlı kardinalin ömrü, heykelin tamamlanışını görmeye ve onu kutsamaya yetmemişti. Şimdi ise bitirdiği eserinin bir şaheser olup olmadığına karar vermeleri için farklı ülkelerden gelmiş yabancı hacıların zevkine güvenmek zorunda kalmıştı Michelangelo.

Örtünün açılmasından itibaren işkence gibi geçen onca zamana rağmen, izleyiciler hâlâ sessizlik içinde eserini seyretmekteydi. Michelangelo tırnaklarını öfkeyle avuçlarına bastırdı.

Nihayet kızıl saçlı bir hacı dizlerinin üzerine çökerek "Şükürler olsun, Tanrım!" diye seslendi.

Sonra da yürümeye yeni başlamış iki çocuğunun elinden tutan genç bir anne eğilerek dua etmeye başladı. Bunu tüm topluluğun övgü dolu sözleri takip etti. Bazıları ağlıyor, bazıları ilahiler söyleyerek içten hayranlıklarını dile getiriyordu. Diğerleri ise heykelin güzelliği karşısında büyülenmişçesine suskunluk içerisinde oturmaktaydı.

Michelangelo ilk başyapıtını icra etmişti.

Üzerine bir ferahlık çökmüş, siyah beneklerin yok olmasıyla görüşü tekrar düzelmişti. Henüz bir bebekken anne ve babası onu, bir mermer işçisinin karısı tarafından bakılmak üzere Sentignano civarındaki taş ocaklarına göndermişti. Topraktan beyaz mermer levhalarını kazarak çıkaran adamlar, metal çekiçlerin çıkardığı sesler ve mermer tozunun dilinde bıraktığı tat o günlere dair ilk anılarını oluşturuyordu. Yaşamının ilk iki yılını taş işçilerinin arasında geçirmek ve taş işçisinin karısının sütünü emmek, mermere karşı büyük bir arzu duymasını sağlamıştı. Tüm yaşamını heykellere adamıştı. Bu yüzden kendine ne bir eş, ne bir çocuk ve ne de başka bir meşgale edinmişti. Nihayet sahip olduğu bu tutkunun meyvelerini toplayacaktı.

Bir hacının başka bir hacıya "Kim yapmış bu heykeli?" diye sorduğunu duydu.

Michelangelo derin bir nefes alıp kendi ismini duyacak olmanın hazzına kendine hazırladı.

"Bizim Milanolu Gobbo yapmış," diye cevapladı diğer hacı.

Hacının sözlerini duyunca Michelangelo'nun boğazı düğümlendi.

Az önce zikredilen bu isim, yanlış anlaşılma önlenene kadar, sağanak yağmur sonrası Arno Nehri'nin Toskana bölgesine akışını hatırlatırcasına kalabalığın arasında yayılmaya başlamıştı bile. "Gobbo, Gobbo, Gobbo..." fısıltıları hacıların arasında şarkı gibi dolaşmaya başladı. Milanolu ikinci sınıf kambur taş oymacısı Gobbo. Herhangi bir canlılık ve incelikten yoksun eserlerine neredeyse şekilsiz denebilecek Gobbo. *Pietà*'nın kaidesinin kalıbını bile dökme yeteneğinden mahrum Gobbo. Ailesinin ismini duyurabilmek için Michelangelo tüm yaşamını buna adamışken şimdi bu budalalar, başyapıtını o tembel, yeteneksiz ve dinsiz Gobbo'ya mal ediyorlardı.

Michelangelo henüz anne rahmindeyken annesi atından yere yuvarlanıp dakikalarca hayvanın arkasında sürüklenmişti. Hekimler, karnındaki bebeğin kurtulamayacağını söylese de o, mucizevi bir şekilde hayatta kalmıştı. Bu mucizevi doğumu kutlamak için anne ve babası ona, başmelek Mikail tarafından korunan kişi anlamına gelen Michelangelo ismini vermişti.

Kendisini kurtarıp ona bu eşine az rastlanan güzel ismi ve mermerlere şekil verme arzusunu bahşeden Tanrı, tüm bunları şaheserinin aldığı övgüler o düzenbaz Gobbo'ya gitsin diye yapmış olamazdı.

Michelangelo'nun öfkeden gözleri kararmıştı. Sanki kilise gözleri önünde fırıl fırıl dönüyor, kilisenin tavanı üzerine yıkılıyordu. Kendisini kalabalığa tanıtacak olan başrahip ortalıkta görünmüyordu. Eserin kendine ait olduğunu anlatmanın bir yolunu bulmalıydı, ama nasıl?

Az sonra aklına bir fikir geldi. Öyle mükemmel bir fikirdi ki kesinlikle Tanrı tarafından gönderilmiş olmalıydı. Tanrı'nın onun yaşamıyla ilgili tasarısını tekrar hayata geçirmek ve insanların eserin gerçek sahibinin kimliğine dair hata yapmasını önlemek için *Pietà*'ya ismini yazması gerekiyordu.

Yalnız bir sorun vardı. Michelangelo artık *Pietà*'nın sahibi değildi. Eser kiliseye aitti. Gidip ismini heykele kazımaya çalışsa biri

tarafından engellenip tutuklanabilirdi bile. Hayır. İsmini kazıma işini gece geç saatlerde, tüm hacıların ayrılıp kapıların kilitlendiği ve rahiplerin uykuya daldıkları bir anda yapmalıydı.

Bunu gerçekleştirmesi için Michelangelo'nun gizlice Vatikan'a girmesi gerekecekti.

Michelangelo, çürümekte olan yan şapeldeki bir mezarın arkasında gizlendiği yerden gizlice etrafına bakındı. Saatlerdir pusuya yatmış bekliyordu. Nihayet etraf sakinleşmiş ve karanlık çökmüştü. Kendi kendine, kilise mülküne zarar verirken yakalanırsa başına gelebilecekleri aklına getirmeyi kesmesini söylüyordu. Sonuçta ailesinin ismini koruyordu ve bu uğurda her tehlikeyi göze almaya hazırdı.

Saklandığı yerden çıkıp karanlık kilise holüne doğru yönelmeden önce "Tanrım, lütfen beni bağışla," diye fısıldadı. Ses çıkarmamaları için çizmelerini çıkarmıştı, metal aletlerin birbirine çarpıp gürültü yapmalarını önlemek için deri omuz çantasını sıkıca vücuduna bastırdı.

Azize Petronilla Şapeli'nin içine giren ayışığı, *Pietà*'nın üzerine yumuşak mavi bir parlaklık veriyordu. Haftalarca Meryem ve İsa'yla yalnız kalmamıştı. O, açılış için hazırlığını yaparken rahip ve hacılar boş boş oyalanıp duruyorlardı. Ama şimdi, sessizliğe bürünmüş kilisede mermer heykelin mırıldanışını duyabiliyordu. Biçim verdiği zamanlarda mermer, kendi ruhuyla taşın ruhu arasında bir duygu paylaşımı oluyormuşçasına, onunla sohbet ederdi. Gece gündüz, her saat *Pietà* onunla konuşmuş ve ona şarkılar mırıldanmıştı. Yıllar sonra bir araya gelen eski dostlar gibi yine başbaşaydılar. Çantasını alıp içinden çıkardığı aletlerini zemine koyarken gürültü çıkınca, "Kahretsin!" diyerek öfkelendi Michelangelo. Birinin kiliseye girip onu yakalamasını bekliyormuş gibi nefesini tuttu. Neyse ki duyulan tek ses, duvarlardaki çatlaktan esen rüzgârın sesiydi. Aletlerin çıkardığı gürültü kimseyi uyandırmamıştı.

Eline bir çekiç ve keski alıp heykelin üzerine çıktı. Karanlık, görüşünü engelliyordu. Ancak uzun iki yıl boyunca bu heykel üzerinde çalışmıştı. Gözleri hiç görmese bile heykelin her bir noktasını avucunun içi gibi bilirdi.

Ellerini taşın üzerinde gezdirerek Meryem'in göğsünü saran mermer kuşağı buldu. Keskiyi aşağıya, sol tarafına indirdi, sonra ilk darbeyi vurmak üzere çekicini çıkardı.

Artık başlamıştı, taşın üzerine yarın sözcükler yazıp bırakamazdı. Kusursuzca cilalanmış heykelin üzerine tek bir işaret koysa bile devamını getirmeliydi, yoksa boş yere kendi şaheserini mahvedebilirdi.

Michelangelo hafifçe dönüp çekici keskinin üzerine indirdi. Mermerle temas eden keskiden çıkan "tonk" sesi havada yankılandı. Ses, koca kilisede beklediğinden çok daha fazla gürültü çıkardı. Yüreğini korku kaplasa da artık duramazdı.

Tak...Tuk...Tak...Tuk...Tak...Tuk...

Mermer tozları uçuşup saçına ve elbisesine dökülüyordu. Teri mermer tozuna karışmış, adeta gri bir macun gibi gözlerine akıyordu. Gözleri yandı.

Bakire Meryem'in dingin yüzü ona bakıyordu. Çekiçle vurmayı bıraktı. Yaptığından dolayı kendisini azarlamasını beklerken çevreyi bir sessizlik kapladı. Pek çok insan, mermerin cansız bir kayadan başka bir şey olmadığına inanırken Michelangelo, aynı insanların kalplerine pompalanan kan gibi mermer heykelin damarlarında da yaşam olduğunu biliyordu. Meryem'e bir şeyler fısıldadı ama taşın dilinden konuştuğunda söylediklerinin kendisi bile farkında değildi.

Küçük bir hareket çarptı gözüne. Dışarıda dolanan bir fare miydi? Yoksa çatı kirişinde mahsur kalmış bir kuş mu? Ya da Ay'ın önünden geçen bir bulut kümesi mi? Sonra şapelin dışındaki ara yolda elinde meşaleyle birinin yürümekte olduğunu fark etti. Çıkan ses rahipleri uyandırmış olmalıydı.

Michelangelo durduğu yeri terk edip koyu gölgelerin altında saklanacak bir yer bulma umuduyla yakındaki kemerli girintiye daldı. Arkasına baktığında midesine ağrılar girmesine neden olacak bir şey fark etti.

Aletleri hâlâ heykelin ayaklarının dibinde duruyordu. Alet yığını, nöbetçi rahibin içeride bir kaçağın varlığını fark etmesine neden olacaktı. Yakalanması durumunda Michelangelo aforoz edilip ağır şekilde cezalandırılabilir ya da asılabilirdi. Günahlarından

dolayı papa onu lanetleyecek, yüzülmüş derisi Dante'nin cehenneminde sonsuza dek cayır cayır yanacaktı.

Aletlerini almak için zamanı yoktu. Koridorları inip çıkan rahip hızlı adımlarla yürüyordu. Michelangelo, Tanrı'nın adamlarının korkuyu hissedebileceğine inanıyordu ve bu sessiz kilisede içinde bulunduğu panik gök gürültüsü gibi ses çıkarıyor olmalıydı. Derin bir nefes alıp soluğunu tuttu.

Rahip, kubbeli girintinin uzak ucundan döndükten sonra elindeki meşaleyi her bir karanlık köşeye tutarak Michelangelo'nun bulunduğu yan koridora doğru yöneldi. Michelangelo, adeta birazdan yakalanacağının haberini verircesine yaklaşmakta olan ayak seslerini saydı.

Rahip, Azize Petronilla Şapeli'ne ulaşmıştı. Michelangelo, rahip başlığının altında etrafı inceleyen, sarkmış ve kırışık cilde sahip sert bir yüz gördü. Yaşlı adam, sert ve affı olmayan birine benziyordu.

Rahip heykeli incelerken bakışları yerde duran alet yığınına yöneldi. Michelangelo kemerli girintinin içine iyice saklanmaya çalışırken, hemen üstüne yerleştirilmiş küçük metal bir rafa çarptı. Taş duvar üzerinde metal ses yankılandı.

Rahip meşaleyi sesin geldiği yöne tuttu. Meşalenin ışığı, Michelangelo'nun bulunduğu yöne doğru şapelin içinde yayılıyordu. Gözlerini sımsıkı kapadı. Meşalenin sıcaklığı yüzüne vuruyordu. Ani bir bağırış duymayı beklerken sıcaklık yanından geçerek uzaklaştı. Bir gözünü kısarak açtığında bir sıçanın, rahibin sandaletli ayakları üzerinde hızla koşuşturduğunu gördü. Peder "Sıçanlar!" diye bağırarak elindeki meşaleyi hayvana doğru savurdu.

Sıçan sıçrayarak karanlıkta kaybolurken etrafına bakınan rahip, yaptığı araştırmadan memnun ve bu kemirgenlerden uzaklaşmaya istekli görünüyordu. Hızlı adımlarla arka kapıya yürüyerek ortadan kayboldu.

Michelangelo tekrar tek başınaydı. Ağır ağır derin bir nefes aldı.

O sıçan, rahibi korkutmak üzere Kutsal Ruh tarafından gön-

derilmiş olmalı diye düşündü. Tanrı, kendisini ve eserini bir kez daha kutsamıştı.

Michelangelo gizlendiği yerden çıkıp tekrar işe koyuldu. Belirli aralıklarla rahipler kiliseyi kontrol ediyordu; ancak Michelangelo her defasında gizlenip yakalanmaktan kurtuldu. Tanrı tarafından korunduğunun bilinciyle hiç acele etmeden Roma harflerini süslü bir şekilde yazdı. Hatta yazdığı *Michael Angelus Bonarotus Florent Faciebat* kelimelerini parlatmak için fazladan bir saat bile harcadı.

Latince sözcüklerin anlamı şuydu: Bu eser Floransalı Michelangelo Buonarroti tarafından yapılmıştır.

Michelangelo, daha bazilikanın kapıları halka açılmadan, kilise yöneticilerinin toplandığı sabah ayini için kardinallerin gelmesinden dakikalar önce işini bitirip bir lahdin arkasına saklanmıştı. İbadete dakikalar kala, cemaatin heyecan dalgasıyla aralarında mırıldandıklarını duyuyordu ama yakalanma korkusuyla yerinden kımıldayamıyordu. Bunun yerine sessizce saklanıp fark edilmeden oradan sıvışma fırsatını kolladı.

İbadetten sonra rahipler ön kapıları açıp hacı topluluklarını kiliseye kabul etti. Michelangelo bina tamamen doluncaya dek bekleyip sonra gizlendiği yerden çıkarak kalabalığa katıldı. Üzerindeki mermer tozu tabakası, kalabalığa kolayca karışmasına yardımcı oldu. Uzun mesafeler yürümüş olan gezgin hacıların kıyafetleri toz toprağa bulanmıştı.

Pietà heykelinin yanında yürürken konuşmaları dinlemek için yavaşladı. Hacıların tümü yeni ve benzersiz bir ismi telaffuz ediyordu. "Michelangelo Buonarroti" ismi fısıltılar halinde aralarında dolanıyordu. Duyduğu gururla Michelangelo'nun yüzü kızardı.

"Bugünlerde sanatının kendi adına konuşmasına izin vermeyi öğreneceksin."

Michelangelo dönüp baktığında, *Pietà* heykeli için kendisini Kardinal Bilheres'e öneren zengin Romalı banker Jacopo Galli'nin yanında yürümekte olduğunu fark etti. Michelangelo, başarısına tanıklık etmek üzere arkadaşının orada bulunmasından memnuniyet duydu.

Yakından incelemek için *Pietà* heykeline yaklaşan Jacopo, "Bu arada şunu söylemeliyim ki bu sabah heykeli gördüğünde..." dedi ve durdu, ağzındaki bir damla balın tadını çıkarıyormuşçasına, "... çok etkilendi."

"Kim, ne zaman gördü?"

"Papa hazretleri, tabii ki."

Michelangelo'nun yüzünde bir şaşkınlık ifadesi belirdi. Duydukları doğru muydu yoksa Jacopo şaka mı yapıyordu? Papa VI. Aleksander; güç düşkünü, adı yolsuzluklarla anılan ve cinsel arzuları yoğun bir kişi olmasına rağmen, insanın cennetle en yakın bağı olan Katolik kilisesinin saygıdeğer önderiydi. Eserini öven Papa, ilahi onayını gönderen Tanrı'ya yakın biriydi.

Jacopo, yaklaşmakta olan bir kardinali eliyle selamlayarak "Papa Hazretleri, hacı topluluklarının takdirini alan *Pietà* heykelini görmek istedi," dedi. Önemli şahsiyetlerle kolayca dostluk kurmak Jacopo'nun mayasında vardı. "Bu arada başrahip, meşakkatli çalışmanı ve yeteneğini takdir edebileyim diye beni de davet etti."

Öyleyse sabah ayinindeki o hararetli konuşmaların nedeni bu olmalıydı diye düşündü Michelangelo. Sabahki ayine Papa da katılmış olmalıydı. "Peki, ne dedi?" diye sordu Michelangelo.

"Eserin güzelliğini övdü. Kendisine Tanrı'nın sevgisini bir kez daha hatırlamasında yardımcı olduğunu söyledi. Hepimizin bildiği gibi Papa Hazretlerinin en büyük özelliği budur. Esere imzanı atarak sergilediğin egoya bile gülüp bu hareketinle kendisine Cesare Borgia'yı hatırlattığını söyledi."

Michelangelo midesinin bulandığını hissetti. Cesare Borgia, Papa'nın gayri meşru oğlu ve adı çıkmış bir düzenbazdı. Kilise eğitimi alıp henüz on sekiz yaşında kardinal mertebesine yükselen Cesare, Michelangelo'ya göre affedilmez bir günah olan kardinallerin giydiği şapkayla dalga geçen ilk kişi olmuştu. Daha da kötüsü, söylentilere göre Cesare erkek kardeşini öldürmüş, kız kardeşine beslediği aşk ve kıskançlıktan dolayı eniştesini katletmişti. Bugünlerde, papalığa ait topraklardaki isyanları bastırıp tekrar kontrolü sağlamak üzere yarımadaya kanlı bir saldırı düzenleyen papalık ordusuna komuta ediyordu. Papanın kendisi tarafından söylenmedikçe, Cesare Borgia ile kıyaslanmak pek de iltifat sayılmazdı.

"Papa Hazretleri, senin cesur ve tutkulu biri olduğunu söyledi," diye devam etti Jacopo. "Bu sözlerle kastettiği aldatıcı gururdu sanırım. Tam olarak başka neler söyledi bir düşüneyim..."

Jacopo'nun konuşulanları hatırlamasını beklerken Michelangelo, deri omuz çantasının kayışını sıkıca tuttu.

"Dedi ki, 'Michelangelo'nun günün birinde başarılı biri olacağına inanıyorum.' Bu sözleriyle sanki Papa Hazretlerinin seni kiralayabileyeceği fikrini edindim. Papa için çalışmak iyi olmaz mıydı?"

Michelangelo dizlerinin üzerine çöktü.

Dört yıl önce şöhret olabilme umuduyla bu tarihi şehre, Roma'ya gelmişti. Kutsal şehir Roma, hayal gücünü harekete geçirmişti. Her geçen gün, asırlardır toprak altında gömülü kalmış antik kalıntılar kazı çalışmalarıyla gün yüzüne çıkmaktaydı. Mermer sütunlar ve zafer takları, mezar taşları gibi toprak altından yükselip gün ışığına çıkıyordu. Her gün bir bina, heykel ya da arkeolojik eser keşfedilmekteydi. Eski Roma'da önemli işlerin görüldüğü alan, eski medeniyetlerin eserlerini inceleyip kopyalamak ve onları taklit etmek isteyen sanatçılar için mükemmel bir mekândı. Sahip olduğu tüm bu muhteşem yapıtlara rağmen Roma, Michelangelo'yu hayal kırıklığına uğratmıştı. Bir zamanların güçlü başkenti şimdilerde fahişeler ve hırsızlarla dolu küçük, pis bir taşra kasabasıydı. İnfaz edilmiş cesetler, suç işlemeyi tasarlayan başkalarına ibret olması amacıyla çürüyene dek haftalarca darağaçlarında tutuluyordu. Floransa'nın saf güzelliğine alışık biri için Roma'nın bu bayağılığı korkunçtu. Ailesine Roma'ya adımını attığı ilk gün bu şehri terk etmeye hazırdı; ancak Floransa'ya başarısızlık timsali olarak geri dönemezdi. Ailesine, Roma'da büyük bir heykeltıraş olacağını vaat etmişti. Evine ya ünlü biri olarak dönecek ya da hiç dönmeyecekti.

Roma'da zafere ulaşmanın hayalini kurmuş olmasına rağmen Papa'dan övgüler alacağını hiç ummamıştı. "Papa Hazretleri adımı biliyor mu?" diye sordu.

Jacopo, Michelangelo'nun elinden tutup ayağa kaldırırken "Tabii ki," dedi. "Hacılar tüm İtalya'da, uzak diyarlardaki insanlara ve Fransızlara senden ve *Pietà*'dan bahsedecekler."

"Peki ya Floransa'da?"

"Floransa'da onuruna törenler düzenleyecekler."

Michelangelo, Jacopo'nun omuzlarını tutup yanaklarından öptü. "Teşekkür ederim dostum. Gel. Atölyemi kapatmamda bana yardımcı ol. Artık Floransa'ya dönme vaktim geldi." Her şeye rağmen onur ve şeref kavramları daima memleketinde daha değerliydi.

Leonardo

Kış, Mantua

Leonardo son fitili de ateşledi. Altı metal namlu mermileri fırlatırken Salaì ile birlikte ahşap bir çitin arkasına saklandı. Fişekler ıslık çalarak havaya yükseldikten sonra altın ve gümüş rengi havai fişekler halinde infilak ettiler. Kıvılcımlar aşağı yağarken Mantua halkı sevinçle bağırdı. Soğuk geceye rağmen, şehirlerini ziyaret eden papalık ordularının komutanı Valeninois Dükü Cesare Borgia'yı karşılamak için halk Ducale Meydanı'nın etrafında toplanmıştı.

Cesare Borgia, çok namlulu havai fişek fırlatıcıyı göstererek "Bu olağandışı bir mekanizma," dedi. Leonardo, Cesare'nin derisinin bir Fransız hastalığı olan frenginin belirtileriyle kaplı olduğunu duymuştu ancak bu gece, hatta havai fişekler yüzünü aydınlattığında bile buna dair hiçbir emare görmedi. Aksine dük, koyu mavi gözleri ve uzun kaslı vücuduyla tartışma götürmeyecek biçimde yakışıklıydı.

Isabella d'Este, eliyle Leonardo'nun kolundan tuttu, "Evet! Üstadımız gerçekten olağanüstüdür," dedi. Isabella bugünlerde hayli dolgunlaşmıştı. Evde uzun kalan kocası sadece onu değil, diğer üç kadını da hamile bırakmıştı.

Leonardo elini onun elinin üzerine koyarak "Böyle güzel bir haminin dudaklarından dökülen övgüleri memnuniyetle kabul ediyorum," dedi.

Milano'dan kaçtıklarından beri Leonardo ve Salaì, kırsal bölgelerde uzun süre kalamayacaklarını biliyordu. Bu çok tehlikeliydi. İtalya yarımadası huzurlu birleşik bir ülke olmanın aksine birbirleriyle savaş halinde olan şehir devletleri ve krallıklardan oluşmak-

taydı. İşgalci Fransız ordusu, Napoli şehrini ele geçirmek için yarımadaya ilerlemekteydi. Batıda Floransa şehri Pisa şehriyle, doğuda ise Venedik Cumhuriyeti herkesle savaş halindeydi. Babasının papalık ordusuna komuta eden Cesare Borgia ise son zamanlarda Romagna bölgesine hücum etmeye başlamıştı. Güvenli bölge arayışındaki Leonardo, eski dostu, alev kırmızısı saçlı Markiz Isabella d'Este ve kocası tarafından yönetilen Mantua Şehir Devleti yakınlarına gitmişti.

Leonardo Milano'da yaşadığı günlerde, Il Moro'nun karısı olan küçük kız kardeşi Beatrice'yi ziyaret etmek için sık sık kuzeye yolculuk yapan Isabella ile arkadaş olmuşlardı. Sarayda düzenlenen akşam yemeklerine her katıldığında ısrarla Leonardo'nun yanında oturup gece geç saatlere kadar sanat, politika ve doğa üzerine söyleşirdi. Beatrice öldüğünde Leonardo ve Isabella birbirlerine kederli mektuplar yazmışlardı.

Milano'nun Fransızlar tarafından işgal edilmesinden beri Isabella'yla görüşmemesine rağmen, onun kendisini Mantua'ya davet edeceğine inanıyordu. Leonardo bu inancında da yanılmamıştı.

Bir aydan fazla bir süredir Mantua şehrinin başmühendisi olarak görev yapmaktaydı. Bu gece ise Cesare Borgia'yı etkilemekle görevlendirilmişti. Isabella, Mantua şehrinin yararına Cesare Borgia ile iyi geçinmek niyetindeydi ve papanın oğluyla düşman olmak istemiyordu.

Cesare çok namlulu fırlatıcıyı incelemek için koruyucu bariyerin önünden geçerken Leonardo "Bu aleti icat etme fikrini, arpla bir şarkı bestelerken edindim," diye açıkladı. "Düşündüm ki, eğer bir müzik aleti aynı anda birden fazla nota çıkarabiliyorsa, neden bir fırlatıcı aynı anda birden fazla fişeği fırlatmasın?"

"İşaret ve aydınlatma mühimmatının havaya fırlatıldığını daha önce hiç görmemiştim," dedi Cesare.

Salaì, zafer kazanmış gibi bir edayla Leonardo'ya baktı. Havai fişek, iki asırdan fazla bir süre önce Marco Polo tarafından Doğu'dan getirilmiş olmasına rağmen hâlâ yeni ve deneme aşamasındaydı. Çoğu havai fişek gösterisi küçük ve güvenliydi: Kıvılcımların püskürmesi yerden çok yükseklere ulaşmıyordu. Ancak Leo-

nardo daha tehlikeli bir yöntemi tercih ederek fişekleri daha yükseğe fırlatıp farklı renklerin gökten aşağıya süzülmesini sağlamıştı.

Isabella "Görmekte olduğunuz gibi çok değerli Leonardo'muzu işe alarak büyük bir iş yaptık," dedi. Söylediği her sözcükten cilve akıyordu sanki.

Cesare, şaşkınlıktan gözlerini faltaşı gibi açarak "Bir aydan fazla süredir kendisini ağırlayıp da henüz bir tablonuzu yaptırmamış olmanıza inanamıyorum," dedi. "Acaba üstadımız kendisini, basit bir markizin hamiliğinden daha üstün mü görüyor? Ne de olsa kendileri düklere, düşeslere hizmet etmiş birisi."

"Markiz Isabella, şu ana dek tanıdığım tüm dük ve düşeslerden çok daha cömerttir," dedi Leonardo.

Isabella, düke laf dokundurucasına "Duydunuz mu Dük Borgia?" dedi. "Hem Mantua'nın gökyüzünün aydınlanmasını izlemek varken, niye zamanımı resimlerle harcayayım ki?" diye sordu Dük. Havai fişeklerden çıkan duman hâlâ gökyüzündeydi.

Borgia mavi gözlerini Leonardo'ya çevirerek "Öyleyse söyleyin bakalım, bunun gibi başka icatlarınız da var mı?" diye sordu.

"Tabii ki. Sizi atölyeme götürebilirim."

"Özür diliyorum Dük Borgia," diye araya girdi Isabella. Bakışları bir volkanik kaya kadar soğuk ve sertti. "İncelemeleriniz biraz beklemek zorunda kalacak. Benim üstadıma danışmam gereken bazı şeyler var."

"Adamın söylediklerine inanabiliyor musun? Düpedüz seni benden çalmaya çalışıyor," dedi Isabella. Eski San Giorgio Sarayı'ndaki kulenin son birkaç basamağını çıkarken öfkesi duvarlarda yankılanıyordu.

Leonardo, Markiz Isabella'nın özel çalışma odasına girerken "Kimse beni sizden çalamaz hanımefendi," dedi.

"Şuraya yazıyorum! Bu adam senin yeteneklerini kendi çıkarları için kullanmak istiyor." Isabella hararetli hümanizm, edebiyat ve siyaset söyleşilerine ev sahipliği yaptığı ve sanat eseri koleksiyonunu muhafaza ettiği küçük çalışma odasının kapılarını açtı. Mermer ve bronz heykeller, yeni ve eski tablolar, gün ışığına çıkarılmış

değerli el yazmaları ve yeni ciltlenmiş kitap yığınları, eski masalar üzerine yığılmış altın ve gümüş minyatürler, hatta kurutulmuş hayvan postları, fildişi ve geyik boynuzu koleksiyonunun bulunduğu oda, adeta bir hazine dairesini andırmaktaydı. Markiz, sanat eseri koleksiyonculuğunun yanı sıra gözü pek avcılığıyla da ün yapmıştı. Isabella, kendini yüksek sırtlı ve altın kaplamalı koltuğa bırakırken "Sakın şu Borgia canavarının pençelerini sana geçirmesine izin verme, Leonardo. Sana ne yaptıracağı belli," dedi. "Bu gece beni en çok sinirlendiren şeyin ne olduğunu biliyor musun? O zorba sırrımı açığa çıkardı. Seninle ilgili planlarım artık inkâr edilemez."

Leonardo Isabella'ya bakarak "Sizden hiçbir şeyi esirgemeyeceğimi biliyorsunuz hanımefendi," dedi. Bu küçük dar odada markizin lavanta ve şeftali karışımı parfümünün kokusunu alabiliyordu.

"Kocamın askeri oyuncaklarıyla oynamana izin vererek birkaç ay daha egonu tatmin etmeyi planlamıştım ama burada kalmanı neden bu kadar çok istediğimi artık biliyor olmalısın..."

Leonardo bir adım daha yaklaşarak, "Lavta çalma konusundaki yeteneğimden dolayı mı?" diye sordu.

Isabella hayır anlamında başını salladı.

"Düğüm atıp çözmedeki efsanevi yeteneğimden dolayı mı?"

Isabella kahkahayı bastı.

"Eyer üzerindeki duruşumdan dolayı mı yoksa?"

"Tablomu çizmeni istiyorum, Leonardo," dedi koltuğunda öne eğilerek. "Duvar yüzeyine fırça vuruşunu gördüğüm andan beri bunu istiyorum."

Leonardo elini ilgisizce sallayarak "Ah, şimdi anladım," dedi. "Kocan sürekli surlardan, kale hendekleri ve ahırlardan bahsediyor tabii." Duvara yaslı tuvallerden oluşan yığına doğru ilerleyip tabloları karıştırmaya başladı. Tablo yığınları arasında bazı şaheserlerin vasat kopyalarını buldu: Giotto'nun *Aziz Fransis'in Stigmata'sı,* Masaccio'nun *Haraç Parası tablosu*...

"Atlar, fahişeler ve savaşlar kocamın ilgi alanına giriyor, benim değil. Bu yüzden beni burada görevlendirmekte..." Ayağa kalkıp Leonardo'ya doğru yöneldi. "Bunun yanı sıra, hem Tanrı'nın hem de benim isteğimle, Gonzaga tahtının varisini de karnımda

taşıyorum." Zaten kız çocuğu olan Isabella, karnındaki bebeğin erkek olacağını tahmin ediyordu. "Sanat eseri satın almak için rehin bıraktığım her mücevhere değer."

Leonardo, tuvaller arasından *Son Akşam Yemeği* tablosunun ucuz kopyasını çıkararak "Neden bu çöpü elinde tutuyorsun?" diye sordu. "Aman Tanrım! Kim yapmış bunu?" Isabella'ya dönüp baktığında markizin yüzü utançtan kızardı. "Bu kim olduğu belirsiz yeteneksiz aptaldan çok daha fazlasını biliyorsun benim duvar resmim hakkında. Milano'ya geldiğinde beni çalışırken izledin. Renk pigmentlerini duvara uygularken oturup beni izledin."

Isabella, Leonardo'nun elinden kopyayı alarak "Beni çok etkilemiştin," dedi. Matematiğin estetiğini resimlerine taşımak için yüzlerin ve objelerin üzerine geometrik şekilleri uygularken izlemişti onu. Tavandaki perspektif desenleri ve teslis inancını temsil eden üç pencereyi açıklamasını rica etmişti. Hatta bir keresinde Leonardo, masa üstündeki tomar ve tabakalara yazılı gizli müzik notalarından da bahsetmişti. Birden kahkaha atarak "Kız kardeşim öldüğünde Kuzey'e ziyaretlerim sona erdi. Eserin bitmiş halini hiç görmedim. Elimdekiler bundan ibaret," dedi. "Yine de haklısın. Bu figürler ahşap aslında."

"Öyleyse izin ver yakayım şunu." Elindeki kopyayı almaya çalıştı ancak Isabella hızlı davranmıştı. Kahkaha atıp kopyayı arkasına saklayarak, Roma imparatorlarının büstleri arasında dolanarak koşuşturdu.

"Nasıl beceriyorsun bunu? Tasvirler öylesine canlı ki, sanki tüm gün resim çerçeveleri içerisinde oturup poz vermeleri için modellere para ödemişsin." Turuncu ve siyah renkli çömleklerle dolu bir masanın arkasından Leonardo'ya bakarak "Bu imkânsız," dedi.

Leonardo yavaşça masanın etrafında yürüyüp ona doğru yaklaşırken "Çelik darbesi alınca," dedi, "çakmak taşı haykırdı: 'Neden bana vuruyorsun? Sana bir zararım yok ki.' Sonra çelik şöyle cevap verdi: 'Sabırlı ol ve yapabileceğin harika şeyleri gör.' Böylece sonunda ateş çıkıncaya dek çakmak taşı sabırla tekrar tekrar kendisine vurulmasına izin verdi. İşte benim durumum da böyle. Uzun süre sabrederek ben de muhteşem sonuçlar elde etmeyi öğrendim. Ayrıca söylediğinin aksine hiçbir şey imkânsız değildir."

Isabella bakışlarını Leonardo'ya çevirerek "Kız kardeşim sana hiç portresini yaptıramadı değil mi? Peki, neden?"

"Sevgili Isabella," dedi parmağını onun alt çene hattında gezdirerek. "Biliyorsun ki hamilerimin özel hayatlarını tartışacak kadar saygısız değilim."

"Böyle bir alet seni işinden ederdi," dedi Isabella, yabandomuzu derisine sarınmış bir halde atölyenin zemininde uzanırken. Resmini çizebilmek için Leonardo yataktan kalkmıştı. Tablosunu çizdiği modelleriyle neden yattığını kendisi de bilmiyordu.

Bronzdan yapılmış Apollon heykeline dayanıp Osmanlı'dan getirilmiş el dokuması bir kilimi kucağına çekerek "Belki," dedi. "Ama aniden insanın görüntüsünü yakalayan bir makine düşün. Resim, kişiyle resim arasında gözle görülür hiçbir farkın olamayacağı kadar gerçek. Bilim adamları, sanatçılar ve mühendisler bile tarafsızlıklarını olağandışı bir düzeyde tutabilirdi." Not defterini alıp içinde at resmi karalamaları, bir sürü çok yüzlü şekiller ve Milano'dan getirdiği eşyaların listesinin bulunduğu bir sayfayı açtı. "Bir kereliğine bile olsa böyle bir aleti kullanabilseydim eğer, tablo ressamı olarak bir kuruş kazanamayacağıma üzülmezdim."

"Ama görüntülerin kopyasını çıkarmak için sadece makineler kullanılırsa o zaman insanın önemi kaybolacak ve insanlık yok olacaktır."

Bir fırça darbesiyle Isabella'nın çene kıvrımını çizip "Çok yaklaşmak görüntüyü bozar," dedi.

"Böyle bir mesafe koymak cahilliğin yanı sıra tehlikeli olur." Keşke ailesi şimdi onu, Napoli kralının kız torunuyla teorik icatlarından birinin ahlaki etkileri üzerine tartışan Vincili bu taşra çocuğunu görebilseydi. Ressamlığa başladığı yıllarda insanlar ressamları alt sınıf işçiden farksız görmekteyken o, bu algıyı değiştirmişti. Artık ressamlar önemli ve düşüncelerine danışılan insanlardı. Gerçeği söylemek gerekirse değersiz bir meslek diye geçirdi aklından. "Tüm anlayışın anahtarı, uygun bilimsel nesnelliğe ulaşmaktır, hanımefendi. İşte bu yüzden uçmak istiyorum."

"Ne dedin sen?"

"Uçmak."

Isabella'nın gözleri fal taşı gibi açıldı. "Havada? Kuş gibi?"

Leonardo başıyla onayladı.

"Dalga geçiyorsun."

Leonardo hayır anlamında başını sallayarak "Kral Louis, böyle bir buluşun değerini anlar," dedi. Sol elini kaldırıp parmağındaki iri mücevherli kuş figürlü yüzüğü göstererek "Bunu kendi parmağından çıkarıp bana verdi. Kraliyet koleksiyonundaki mücevherlerle süslenmiş," dedi. Bugün satmaya kalksa binlerce düka altını ederdi. "Kral bana, bunun benim hedeflerimi desteklediğinin göstergesi olduğu ve uçmayı öğrendiğim zaman bu sanatı Fransa'ya getireceğimi umduğunu söylemişti." Yüzük ona uğur getirmişti. Yüzük parmağında olduğu sürece bir gün uçacağından en ufak bir şüphesi yoktu. "Tabii siz ve cesur kocanız deneylerime desteğinizi sunarsanız bu icadımı asla Fransızlara vermem hanımefendi. Size söz veriyorum. Hepsi sizin olacak."

"Sen kuş değil, bir ressamsın."

Leonardo, Isabella'nın istiridyeye benzeyen gözkapaklarını ve o istiridyenin içindeki inciyi andıran gözlerini çizerken "Ben bir ressamdan çok daha fazlasıyım," diye karşılık verdi. "Yoksa Tanrı neden bana insan vücudu, zihin, ışık, su, sayılar ve yıldızlar hakkında sorular sormak için böyle bir istek versin ki? Merakım beni sanatımdan koparmıyor, aksine onu besliyor. Müzik matematiği, matematik bilimi, bilim de resim sanatını besler. Eşsiz bir şey yaratmanın tek yolu, görünürde farklı şeyler arasında bağlantılar kurmaktır. Sadece resme odaklanmak onun yok olmasına neden olacaktır."

Isabella eline zarif altın bir taç alıp başına yerleştirdi. "Ama ben senin göklerden yere çakılıp benim için ölmene katlanamam. Diğer taraftan, tanıdığım tüm insanlar arasında ancak sen böyle imkânsız bir şeyi gerçekleştirebilirsin, Üstat Leonardo. Hem uçmayı öğrenirken bir gün kanatlanıp benden kaçabilirsin. Bu yüzden sevgili markiziniz size uçmayı yasaklıyor. Sadece resminizi yapın. Sizden istenen bu."

"Böyle ufak şeylerle yetinemem. Daha fazlasını istiyorum. Her zaman da isteyeceğim." Gökyüzünü göstererek "Oradan ağaçları,

nehirleri, dünyayı, tüm insanlığı inceleyebilirim. Bir şeyleri gerçek anlamda görüp anlamanın en iyi yolu da onu uygun bir mesafeden incelemektir," dedi.

"Sen ve nesnellik takıntın... Herkesten ve her şeyden uzak durma konusunda ısrarınla aşkı hissetmeyi nasıl umabilirsin?" diye sorarak tepkisini gösterdi Isabella.

"Eğer bir gün âşık olursam hanımefendi, sizi temin ederim nesnel bir şekilde inceleyebileyim diye kendimi aşktan da uzaklaştırırım."

Isabella üzerindeki postu yere bırakarak "Bunu yaptığın an, incelemeye çalıştığın şeyi öldürürsün," dedi. "Aşk, mesafe koyarak yaşanmaz."

Isabella'nın, Cesare Borgia'yı ağırlamak üzere ayrılmasıyla Leonardo atölyede yalnız kaldı. Burası güzel eşyalarla dolu bir odaydı. Burada kalmaya devam ederse bir gün kendisi de buradaki eşyalar gibi parlatılıp hayranlık duyulacak ve insanların dilinden düşmeyecekti. Tablo ardına tablo çizip, kocasının yokluğunda Isabella'yla ilişkiye girmekten şişmanlayıp tembelleşebilirdi. Bu da kolay bir yaşam olurdu.

Ertesi gün Leonardo ve Salaì sessizce eşyalarını toplayıp Mantua'dan ayrıldılar. Kanalları üzerine rüya gibi bir şehir tasarlayabileceği Venedik'e gitmeyi düşünüyordu. Ya da Roma'ya mı gitmeliydi? Tüm yolsuzluk ve savaş cehennemine rağmen kutsal şehir Roma'da sanat, yerden biten yabani otlar gibi gelişmekteydi. Sonra Floransa şehrini aklından geçirdi.

Evet, Pisa şehriyle savaş halindeki bu şehir, Cesare Borgia tehdidiyle her gün canlılığını yitirmekte olsa da hâlâ yarımadanın en zengin şehirlerinden biriydi ve tarihteki en büyük düşünürlere ev sahipliği yapmaktaydı. Çıraklık dönemini, kariyerine başladığı bu şehrin surları içinde uzun yıllar yaşamıştı. Neredeyse hiç dönmediği bu şehri terk ederken asla geri dönmemek üzere yemin etmişti. Yine de Floransa bulunduğu yerden kendisini göklere çıkaracak yeterli para, yaratıcılık ve özgürlüğe sahip tek şehirdi.

1501

Floransa

Michelangelo

İlkbahar

Michelangelo, üzerinde bulunduğu çimenlerle kaplı tepeden Floransa'yı görebiliyordu. Beyaz, sarı ve turuncu binaların oluşturduğu parıltılı mozaiği bir yılan gibi kıvrılarak akan Arno Nehri bölmekteydi. Şehrin ortasında, Santa Maria del Fiore Katedrali'nin pişmiş kilden yapılmış uzun kubbesi yükselmekteydi. Tanrı'nın görünmeyen elleriyle göğe doğru çekilmiş gibi görünen bu kubbe desteksiz inşa edilmiş dünyanın en uzun yapısıydı. Floransalılar Il Duomo'yu seviyordu. Şehirden çok uzun yıllar uzak kalanların, kubbenin altında oturabilmek için duydukları özlemle yanıp tutuştukları ve sanrılar gördükleri söylenmekteydi. Bitmek bilmeyen dört yıllık ayrılıktan sonra Michelangelo da, Il Duomo'nun gölgesini yüzünde hissetmeyi özlemişti ve bu özlemle yüzünü ateş bastı, kalbi yerinden fırlayacakmışçasına çarpmaya başladı. Kubbe özlemi onu da kendine esir etmişti.

Pietà'sının açılışından sonra Floransa'ya geri dönmesi bir yıldan fazla zamanını almıştı. Roma'daki atölyesini kapatıp borçlarını ödedikten sonra Jacopo Galli güneyde kalma konusunda kendisini ikna etmeye çalıştı. Ancak sonunda Roma'yla vedalaşıp eski Cassia Yolu'ndan hac rotasını takip ederek kuzeye doğru yola koyuldu. Yol tehlikelerle doluydu. Fransız ordusunun etrafından dolanıp, Cesare Borgia'nın askerleriyle Perugia'nın batısındaki asi bir prenslik arasındaki çatışmadan kendini zar zor kurtarabilmişti. Sonra üzerlerinde Borgia Hanedanlığı armasını taşıyan bir grup kaçak paralı askerin saldırısına uğradı. Asla dövüşten kaçmayan biri olan Michelangelo onlara karşı dirense de haydutların, kendisini mor bir göz, kırık bir kaburga ve şişmiş bir dizle bırakmalarına engel ola-

madı. Üstelik çizmelerinin içinde gizlediği birkaç liret dışında tüm parasını da çaldırdı. Neyse ki heykellere şekil verirken kullandığı kolu zarar görmemişti.

Güçlü Kardinal Piccolomini'ye bir sunak panosu yapma görevini üstlendiği Siena'da, çatışma sonrasında kendini toplamak için bir mola verdi. Bu herhangi bir hayal gücünden yoksun, uzun ve zorlu bir çalışmaydı. Her heykeli tam olarak nasıl oyacağı konusunda talimatlarını veren kardinal, esere yaratıcılığını katmasına izin vermiyordu. Bu yüzden sunak görevini yardımcılarına devredip sonunda eve dönme vaktinin geldiğine karar verdi. Floransa'da yeteneklerini kullanacağı bir iş bulacağından emindi.

Yoldayken ailesine gelişini müjdeleyen bir mektup yazıp göndermişti. Onuruna güzel bir şölen hazırlayabilecekleri uygun bir zamanda mektubunun ulaşması için dua ediyordu. Kendisine hayran Floransalıların çiçek yaprakları ve borazanlarla kendisini karşılayıp, adına et ve kırmızı şaraplı bir ziyafet düzenleyeceklerinin hayalini kuruyordu. Belki de babası, şöminenin önündeki geniş, tüylü yatakta uyumasına izin verirdi.

Floransa'nın on iki metre yüksekliğindeki şehir duvarlarına ve ana kapıya yaklaştığında "Kapıyı açın, ben Floransalıyım," diye seslendi.

Zırhlı iki muhafız önünde dikildi. Daha kısa ve ağzında hiç dişi olmayan asker atının dizginlerini tutarken, daha iri ve omuzunda keskin bir balta taşıyan muhafız "İsmin nedir, Floransalı?" diye sordu.

"Canossa Şövalyelerinin soyundan Michelangelo Buonarroti." Üç asırdan fazla bir zamandır Floransa'da vergi ödeyen Buonarroti ailesinin soyu, on birinci yüzyıldaki cumhuriyet kurucularından Canossalı Matilda'ya kadar uzanmaktaydı.

İki nöbetçi, kökenleri kendileri için hiçbir şey ifade etmemişçesine boş bir ifadeyle yüzüne bakınca Michelangelo'nun kızgınlığı arttı. Gençliğindeki lakabını kullanarak "Medici bahçesinin heykeltıraşı," dedi.

Ufak tefek olan muhafız kılıcını çıkararak "Medici mi?" diye sordu.

Michelangelo, o ismi söylediğine pişman oldu. Gençliğinde

Medici olmak Floransa'daki tüm kapıları açardı. Maalesef Mediciler artık sevilen yöneticilerden çok korkulan asilerdi. Medicilerle ufak bir bağlantısının olması, ihanetten darağacını boylamasi için yeterliydi. "Hayır, demek istediğim şu..." Michelangelo atını uzaklaştırmaya çalışmasına rağmen muhafız dizginleri sıkıca kavramıştı.

İri kıyım muhafız, Michelangelo'nun bacağını tutarken "Medici casusu," dedi.

"Ben sadık bir Floransalıyım." Michelangelo tam açıklama yapmak üzereyken muhafız baltasını sağ omuzuna doğru salladı. Michelangelo yana eğilip kurtuldu. Cahil bir muhafızın, her zaman kullandığı kolunu yaralamasına izin veremezdi. Muhafız yeni bir hamle yapmak için baltasını çekerken Michelangelo deri omuz çantasından çekicini çıkardı. Tam silahıyla hamle yapmak üzereyken başına nereden geldiğini anlayamadığı bir darbe aldı.

Kahramanca bir karşılama için bu kadarı da fazla diye düşünen Michelangelo'nun gözleri karardı.

Midesine aldığı yumruk darbesiyle Michelangelo kendine geldi.

Etrafı bulanık görüyordu ve her şey tepetaklak olmuştu. Zemin başının bir metre yukarısındaydı. Kendini toparlamak için kımıldandı. Bacakları kalın bir halatla bağlanmış, küçük ve penceresiz bir hücrenin tavanından aşağıya doğru asılı duruyordu. Kolları arkadan bağlanmıştı. Üstü sidik ve kusmuk kokuyordu.

Sırım gibi, ancak kaslı bir kale muhafızının silüeti belli belirsiz seçiliyordu.

"Lanet olsun! Ben Floransalıyım," diye bağırdı Michelangelo.

Muhafız, kaba Napoli aksanıyla "Medici destekçisi casus!" dedi ve sonra Michelangelo'yu hızla döndürdü. Oda etrafında hızla dönüyordu. Michelangelo, tekrar kusmamak için gözlerini sıkıca kapadı.

Michelangelo dişlerini sıkarak "Ben casus değilim," dedi.

"Kapıdaki muhafızlara Medici ailesine bağlı olduğunu söylemişsin."

"Tamam, Il Magnifico'nun arkadaşıydım."

Delikanlılık yıllarında Michelangelo, Floransa şehrinin gayri resmi yöneticisi "Muhteşem" lakaplı Lorenzo de' Medici'ye hayranlık duyardı. Bir gün Michelangelo henüz on beş yaşındayken, Lorenzo genç heykeltıraşı mermer bir geyik yavrusu heykeli yaparken fark etmiş ve yeteneğinden öyle çok etkilenmişti ki Michelangelo'yu sarayında yaşayıp heykel bahçesinde çalışmaya davet etmişti. Bazen Medici ailesinin çocuklarıyla birlikte uyuyup yediği ve çalıştığı o muhteşem iki yılı düşündüğünde, kendisine sunulan tüm mutluluğu tüketmiş olmaktan korkardı. Hiç kimseye nasip olamayacak güzel günler geçirmişti orada. Ancak 1492 yılında Lorenzo'nun ölümüyle onun bencil ve hoyrat oğlu başa geçmişti. "Talihsiz" lakaplı Piero de' Medici'nin, babasının heykeltıraşa olan sevgisini kıskanmasıyla Michelangelo'nun Medici ailesiyle ilişkileri bozuldu. Son olarak Floransalıların Piero'nun beceriksiz yönetimine karşı ayaklanmasıyla beraber aileyle olan tüm bağları da kopmuştu.

Michelangelo şehir kapısında Medici ailesiyle olan bağlarından övgüyle bahsederken, Piero'nun son altı yıldır sürgünde yaşadığını ve Floransa'nın yönetimini tekrar ele alma planları yaptığını aklına getirmemişti.

Muhafız Michelangelo'yla yüz yüze gelmek için onu tutup başını çevirdi. Nefesi ucuz şarap ve bozuk et kokuyordu. "Piero'nun şehrimize sızmasına yardım etmek için geldin, değil mi?"

Tekrar Michelangelo'yu döndürmeye başladı.

"Piero de' Medici'den nefret ediyorum." Kendini toparlamak amacıyla Michelangelo, zemindeki bir noktaya odaklandı. Bu neydi? Çamur mu? Yoksa su ya da kan mı?

"Floransa Cumhuriyeti'ni korumak ve o aptal adamdan uzak tutmak için canımı veririm."

"Piero'nun casusu değilsen neden buradasın?"

"Burada yaşıyorum."

"İki yıldır Floransa'dayım. Herkesi tanıyorum. Seni hiç görmedim buralarda."

"Daha doğrusu burada yaşıyordum. Şu ana dek Roma'da çalışmaktaydım."

"Ne iş yapıyorsun?"

"Heykeltıraşım ben," diye cevapladı Michelangelo. Baş aşağı asılı durmasına rağmen mesleğini söylerken gururla omuzlarını hareket ettirmişti.

Muhafız "Heykeltıraş demek!" diye bağırdı. "İşte bu! Piero için heykeller yaptın. Senin yasal koruyucundu."

Michelangelo sustu. Bu kısmen doğruydu, ama bununla ilgili hiç konuşmazdı.

"Eğer şimdi bana doğruyu söylemezsen sana isyancı suçlamasıyla işkence yaptıracağım."

Michelangelo'nun içini korku kapladı. Hiç kimsenin onun varlığından, bir zindanda işlemediği suçlardan dolayı sorguya çekildiğinden haberi yoktu. Artmakta olan korkusunu bastırmaya çalıştı. Şimdi korkunun sırası değildi. "Bana işkence yapabilirsiniz, ama şunu bilin ki ben bir hain değilim."

Muhafız, halatların birini keserek "Seni tutuklayanların söylediklerine bakılırsa ağzın epey sıkıymış," dedi. Michelangelo'nun uzun süredir kan dolaşımı olmadığından uyuşan sağ kolu, cansız bir şekilde başının yanına düştü. Kolunu hareket ettirmek istedi ama başaramadı. Muhafız "Ama ben seni konuşturmasını bilirim," diyerek Michelangelo'nun kolunu tutup çıt sesi gelinceye dek büktü.

Omuzunda hissettiği ani acı hissiyle Michelangelo bağırdı. Acıdan çok bir daha çekiç sallayamamaktan korktuğundan dolayı Michelangelo konuşmaya başladı. Acıyla "O lanet olası Piero benim yasal hamim değildi. Ailesine onca yıl sunduğum hizmetimden ve kardeşi gibi yanında büyümemden sonra benden tek bir şey istedi," dedi.

"Ne? Söyle!" Muhafızın iri elleri Michelangelo'nun kollarını, fırtınada yelken halatına sarılıyormuşçasına sımsıkı tuttu. Yapacağı başka bir şey yoktu.

"Kardan adam," dedi Michelangelo.

Muhafız elleriyle Michelangelo'nun kollarına yaptığı baskıyı azaltarak şaşkınlıkla "Ne?" diye sordu.

"Evet, kardan adam, yanlış duymadın. Bana herkesin önünde dışarı çıkıp kendisine bir kardan adam yapmamı emretti." Geçen onca yıla rağmen o günün düşüncesi, yüreğinde aşağılanmışlık

duygusunun kabarmasına neden oldu. "Güneş altında eriyen sanat. Böyle bir şeyi buyuran adama ben yasal hami demem."

Muhafız, Michelangelo'nun kolunu bırakırken "Kardan yapılmış bir adam mı yani?" diye sordu. Michelangelo, acı içinde sallanan koluyla beraber halat üzerinde yavaşça döndü.

"Aslında daha çok buzdan yapılmış bir adamdı." Konuşmasını sürdürecekse eğer, en azından söylediklerinin doğru anlaşılmasını istedi.

"Neye benziyordu?"

"Uzun ve inceydi. Melek heykeli yapmaya çalışıyordum ama bulutlar ve güneş işime engel oluyordu ve..."

Muhafız, taş duvarlarda yankılanan bir kahkaha patlatarak, "Kardan yapılmış bir adam. Hayatım boyunca böyle aptalca bir şey duymadım. Kim böyle bir şey yapar ki? Kardan adam."

Michelangelo yere tükürerek "Size söyledim. Piero de' Medici' den nefret ederim," dedi. Ağzı o kadar kuruydu ki patlamış dudağından biraz kan dışında hiçbir şey çıkmadı. "Şimdi gidebilir miyim?"

"Yurtsever duygularını teyit edecek bir ailen vardır herhalde?" diye sordu muhafız, her ikisi de yarın kalmış ön dişlerini gösteren gülüşüyle.

"Hapiste olduğumu bildirerek ailemi endişelendirmek istemiyorum." Bunu yapmaktansa kolunu, bacağını ve hatta canını kaybetmeyi tercih ederdi.

Hücreden ayrılırken "Öyleyse sana kefil olacak biri gelmeden seni bırakamam," dedi. "Bu arada, eğer kışa kadar burada yatmak zorunda kalırsan bize de bir kardan adam yaparsın artık." Michelangelo çaresizce halatta sallanırken nöbetçinin sesinin hapishane koridorlarında yankılanışını işitti. "Kardan adam! Ben Beppe Amca'ya söyleyene kadar bekle!"

Öğlen geç bir saatte şehir hapishanesinden çıkarken, beyaz gün ışığı Michelangelo'nun gözlerini yaktı. Nihayet özgürdü. "Bana kefil olduğun için sağ ol dostum. Sen olmasaydın hayatımın geri kalanını Bargello'nun içinde bir halata bağlı sallanırken geçirmek zorunda kalabilirdim."

"Orası biraz şüpheli. Bugünlerde şehirde hiçbir şey inançla yapılmıyor. Tabii para hariç. Bu son çete, dindarlığın ucuzluk olduğunu düşünüyor." Francesco Granacci cebinden bir matara çıkartıp Michelangelo'ya uzattı. Matarayı alır almaz Michelangelo tatlı beyaz şarabı içti. Yakışıklı ve varlıklı bir aileden gelen Granacci, Michelangelo'dan yedi yaş büyük olmasına rağmen arkadaşından daha az yetenekli olduğu konusunda hep ısrarcı olmuştu. Michelangelo on iki yaşındayken Granacci, öğretmeni ressam Domenico Ghirlandaio'yu genç Michelangelo'yu çırak olarak çalıştırmaya ikna etmişti. Granacci "Yetenek konusunda her zaman Buonarroti'nin gerisinde kalırım," demekten hoşlanıyordu. Kişisel yeteneklerine rağmen Granacci şimdi Floransa'da başarılı bir resim atölyesinin ustasıyken eve beş parasız dönen Michelangelo iş aramaktaydı.

"Bana pek ciddi göründüler," dedi Michelangelo. Parmaklarını ağrıyan omuzunun eklem yerine bastırdı, ancak kemiklerini ve kaslarını hissetmedi. Ağrısı vardı, ama yakında iyileşeceğe benziyordu.

İkili Bargello'dan uzaklaşırken Granacci, hızlı bir şekilde son dört yılda şehirde meydana gelen değişikliklerden bahsetmeye başladı. Peder Savonarola'nın kazıkta yakılarak öldürülmesinden, Toskana topraklarını işgal eden Cesare Borgia'nın papalık ordusundan ve umutsuzca cumhuriyetlerini elde tutmaya çalışan aciz Floransa hükümetinden bahsetti. Granacci her zamanki gibi konuşup yürümeye devam ederken Michelangelo da mutlu bir şekilde onu izliyordu. Arkadaşını dinlerken Roma'da ne kadar yalnız olduğunu fark etmişti.

Dolambaçlı sokaklarda yürüdüler. Bazı dükkân sahipleri yeni gelen heykeltıraşı tanıyıp el salladı. Hatta birkaçı "Evine hoş geldin Michelangelo," diye seslendi. Ama ismini hep o haşmetli "Lodovico Buonarroti'nin oğlu," ifadesi takip ediyordu. Burada hâlâ babasının oğluydu. Bir kişi bile gelip onu muhteşem *Pietà* heykelinden dolayı tebrik etmedi. Kimse eserinin lafını ağzına bile almamıştı.

Granacci sonunda "Pekâlâ. Roma'da bir işin var mıydı?" diye sordu.

Michelangelo durdu. En ateşli destekçisi Granacci bile bilmiyordu. "*Pietà* adlı eserimi hiç duymadın mı?" diye sordu.

"Neyini?"

Michelangelo o an sanki nefessiz kaldı.

"Ah, evet doğru." Eserini anımsamasıyla Granacci'nin çehresi değişti.

Michelangelo rahat bir nefes aldı.

"Evet duydum. Şu alışılagelmişin dışında genç Bakire Meryem ve İsa'lı heykel." Granacci sıradan bir şeyden bahsediyormuşçasına Michelangelo'yu dirseğiyle dürterek "Eminim güzeldir dostum. Sen her zaman iyiydin zaten," dedi. Granacci başka yorum yapmadan yürüyüşüne devam etti.

Michelangelo hayal kırıklığıyla yutkundu. Şerefine gösteri, şenlik ya da kutlama yemeği düzenlenmeyeceğini biliyordu. Buralarda hâlâ Medici ailesinin sarayından kovulmuş küçük heykeltıraş, Lodovico'nun oğlu Michelangelo'ydu.

Granacci "Dinle. Neden geri döndüğünü biliyorum," dedi.

"Nedenmiş?" Şehirde pek tanınmadığını gören Michelangelo artık alacağı cevaptan emin değildi.

Granacci omuzunu silkerek "Duccio Taşı görevi tabii ki," dedi.

Michelangelo durdu ve "Duccio Taşı da ne?" diye sordu.

Duccio Taşı, tarihteki en ünlü mermer parçası sayılabilirdi. Kırk yıldan fazla bir süre öncesine dayanan bu proje, eski Roma İmparatorluğu'ndan beri en büyük ve en pahalı heykel projesinin bir parçasıydı: Il Duomo'nun yüksek dayanma ayaklarını süslemek için Eski Ahit peygamberlerine ait on iki devasa mermer heykel yapmak. Halk arasında Operai olarak bilinen katedraldeki Sanat Eserleri Dairesi, Carrara tepelerinden tek bir devasa mermer bloğu satın alarak işe koyulmuştu. Yüksekliği üç adam boyundaydı. Bu yüzden tamamlandığında eski zamanlardan şu ana dek yapılmış en büyük heykel olacağı ümit ediliyordu.

Efsaneye göre gün yüzüne çıkarıldığı andan itibaren mermer taşın olağanüstü bir yönü vardı. Birçok dağı ve Arno Nehri'ni aştığı uzun ve meşakkatli yolculuğa rağmen Floransa'ya tek bir çizik almadan ulaşmıştı. Koskoca sert taş levha sanki yaşayan bir canlı gibiydi. Onu gören herkes şu ana dek çıkarılmış en beyaz ve en güzel taş blok olduğunu söylüyordu. Taşı gören katedralin ihtiyar heyeti, Floransa şehrinin ihtişam ve sadakatini yansıtması için mermer-

den Kral Davut heykeli yapılmasını buyurdu. Tek yapılması gereken şey, ona şekil verebilecek bir sanatçı bulmaktı.

Daha çok Donatello olarak bilinen Donato di Niccolò di Betto Bardi, heykelin karanlık çağlardan çıkarılıp eski Yunan ve Roma'ya ait muhteşem klasik sanatını çağrıştıran yeni bir döneme kavuşturulmasına yardımcı olmuştu. Donatello, önceden de iki tane Davut heykeli ve yine genç çobanın Golyat'ın kesilmiş kafası üzerinde duruşunu tasvir eden bronz bir heykelini yapmıştı. Bu yeni devasa mermer Davut heykelinin yapımı için o zaman yetmişli yaşlarında olan bu büyük ustanın görevlendirilmesi uygun görülmüştü.

Ancak Donatello'nun gözleri eskisi gibi görmüyor ve elleri yaşlılıktan titriyordu. Bu yüzden Operai'den, Duccio'lu Agostino'nun sorumlu olmasını rica etti. Görev Duccio'ya verildi ama herkes perde arkasından Donatello'nun çalışmaya katılacağını biliyordu. Sözleşmenin imzalanmasından kısa bir süre sonra Donatello öldü. Görev Duccio'ya kalmıştı ancak o, ustası kadar yetenekli biri değildi. Taşa vurduğu ilk darbe acemice, ikinci ise daha berbattı. Bir gün coşkulu bir şeyler yapmaktan yoksun Duccio, hiç el değmemiş mermer blok üzerine derin bir delik açtı. Çekici ve keskisini yere fırlatan Duccio, taşa şekil vermesinin imkânsız olduğunu söyledi. Ölüm döşeğinde Duccio'nun; kayanın sanki gerçek ustası kendisi değilmişçesine direndiğini sayıkladığı söylenmekteydi.

Duccio'nun başarısızlığından sonra diğer heykeltıraşlar, taş bloğu kurtarmaya çalıştılar ama hiçbiri başarılı olamadı. Duccio Taşı olarak bilinen mermer taş blok, katedralin dışında bir atölyeye kondu ve Il Duomo'yu devasa peygamber heykelleriyle süsleme programı utanç verici bir şekilde sona erdi.

"Duccio Taşı'na ne oldu peki?" diye tekrar sordu Michelangelo.

Granacci "Operai... Ona şekil verecek bir sanatçı arıyor," diye kekeledi. "Haberin olduğunu sanıyordum."

Michelangelo başını sallayıp "Hayır olmadı," dedi. Dizleri titremeye başladı. Yoksa Operai; Duccio Taşı'nı -Donatello'nun bizzat dokunduğu tarihteki en ünlü mermer bloğu- tekrar diriltmeye mi çalışıyordu? Michelangelo'nun parmakları karıncalanmaya başladı.

Granacci "Üzgünüm, sana söylemeliydim," diye mırıldandı.

Michelangelo, yüzüne yayılan bir gülümsemeyle "Pek tabii ki söylemeliydin," dedi. Granacci'nin omuzunu tuttu. "O taş, bu elleri bekliyor. Bu görev benim olmalı."

"Ama Michel," dedi Granacci, başını öne eğerek. "Sana söylediğim de bu. Bu kesinlikle mümkün değil."

"Neden?"

"Çünkü Operai, bu görevi çoktan başkasına verdi."

Michelangelo, hâlâ hayatta olup şu anda Floransa'da yaşayan sanatçıları aklından geçirdi. *Venüs'ün Doğuşu* ve *İlkbahar* tablolarını yapan Sandro Boticelli, büyük bir usta olmasına rağmen heykeltıraş değildi. Pietro Perugino ve Michelangelo'nun ustasının kardeşi olan Davide Ghirlandaio da usta ressamlardı, ancak taş oyma konusunda Michelangelo'nun doğuştan yetenekleriyle rekabet edemezlerdi. Andrea della Robbia, mavi ve beyaz pişmiş topraktan yaptığı narin rölyef heykelleriyle ünlü olsa da mermer ustası değildi. Giuliano da Sangallo, heykeltıraşlık deneyimine sahipti, ancak asıl yeteneği mimari ve mühendislik üzerineydi. "Bu şehirde mermere benden daha iyi şekil verecek kimse yok," dedi Michelangelo.

Granacci gözlerini kaçırarak "Evet var," dedi.

Michelangelo, Granacci'ye baktı. Granacci olamazdı herhalde.

Granacci "Leonardo," diye fısıldadı.

İsmin duyulmasıyla sanki tüm şehir sessizliğe gömüldü. Michelangelo, bunun Vincili Leonardo olduğunu kolayca tahmin etti. İsim yeterliydi. Efsanevi Leonardo da Vinci, Toskana'dan ayrılıp Milano'ya taşındığında kendisi hâlâ taşrada yaşayan yedi yaşında bir çocuktu. Michelangelo, Vincili ustanın Meryem Ana resimlerini kopyalayıp Sforza atına ait çizimlerini inceleyerek resim yapmayı öğrenmişti. Sanatının göstergesi olarak Leonardo ismi bile yeterliydi. Şimdi bu büyük ustayla aynı şehirdeydi. Bunu duymak Michelangelo'yu derinden etkiledi. "Ama Leonardo Milano'da yaşamıyor mu?" diye sordu.

"Artık değil," diye yanıtladı Granacci. "Yaklaşık bir yıldır burada. Duccio Taşı şimdiden ona ait."

Michelangelo artık taşı unutmuştu. Sanat ve yenilikle böyle-

sine bağlantılı olan Leonardo, kesinlikle yapmış olduğu *Pietà* heykelinden haberdar olmalıydı. Leonardo'nun dışında başka birinin eseri hakkında ne düşündüğünün önemi yoktu artık. "Peki, onunla görüşmem mümkün mü?" diye sordu. Yüreği sanki bir gemi misali, onu kaderinin bilinmez rotasına sürüklüyordu.

"Tabii ki dostum," diye gülümsedi Granacci. "Haydi, seni ona götüreyim."

Leonardo

Leonardo, atölyesine doluşup sanki yeni bir sanat gösterisinin açılış gecesine gelmiş izleyiciler gibi kendi aralarında fısıldaşan Floransalıları, bir perde arkasından gizlice izliyordu. Tavanda gizli ahşap bir platforma tünemiş Salai'ye başıyla işaret verip üçe kadar saydı: *Bir. İki. Üç.*

Önce bir ışık parladı, sonra ışığı mor ve yeşil bir duman takip etti. Kalabalığın arasındaki bazı izleyiciler çığlık atıp bazıları da aralarında gülüşürken Leonardo saklandığı yerden çıkıp hoş kokulu sis bulutu arasında durdu. Sis bulutu dağıldığında sanki sihirle odaya gelmişçesine poz verdi.

"Seks" diye fısıldadı Leonardo, sanki keman telinin üzerinde parmağını hareket ettirircesine "s" harfini bastırarak. Kahkahayla gülen izleyicilere rağmen Leonardo bakışlarını rahiplere yöneltti. Dinsel inançlarından dolayı evlenmeyen rahiplerin, gizliden gizliye, müstehcen şakalardan hoşlanacağını düşünmüştü. "Bunun için kullanılan insan uzuvları öylesine çirkin ki Tanrı'nın üretmemiz için neden bunları seçtiğini anlamakta zorlanıyorum bazen. Karanlık olmasa insan soyu tamamen yok olurdu."

Rahipler, dudaklarını büzüştürerek bu son cümleden pek hoşlanmadıklarını gösterdiler.

"Müzik!" diye seslendi Leonardo. Tüm masrafları rahiplerce karşılanan asistanları, abartılı özel gösterilerle dolu bir piyesi sahnelerken; flüt, lavta ve davulculardan oluşan bir müzik grubu da neşeli parçalar çalıyordu. Mum ışığı, rengârenk duman ve davullarda sıçrayan su damlacıkları etraftaki aynalardan yansırken sanki bir kalbin atışını andıran çiçek dürbünü havası yaratıyordu. Atölyede dans eden Leonardo, rahipleri memnun edebilmek için performansını sürekli yeniden ayarlıyordu.

Son bir yıldır kilise sunağının süsleme bedelinin bir kısmına karşılık, Santissima Annuziata Manastırı'nın çatı katındaki bu geniş üç odalı atölyede rahat bir şekilde yaşamaktaydı. Manastır yaşamının ahengi hoşuna gitmişti. Düzenli bir şekilde planlanan dua, yemek ve uyku saatleri; hayatına Vinci'de geçen çocukluk yıllarından beri sahip olmadığı, doğal döngüye sadık bir tekdüzelik getirmişti. Rahata öylesine alışmıştı ki sunak süslemesinin ilk çizimlerini yapması on ayını almıştı. Kulağına dedikodular gelmeye başlamıştı. Çoğu bunu tembellik ya da odaklanma eksikliği olarak görüyordu. Verilen görevleri tamamlayamamasından dolayı zaten adı çıkmıştı. *Bilgelerin Bebek İsa'yı Yüceltmesi*, *Çöldeki Aziz Jerome* ve Milano'daki *Sforza'nın Atı* heykeli henüz tamamlanmamış ünlü eserleriydi. Manastırın resimli süslemeleri üzerinde çalışmak istemediğinden işlerini savsaklamıyordu. Kesinlikle. Başyapıtlar insanın zihninde birdenbire oluşmuyordu. Karşılaştığı sorunları hamur gibi yoğurmak zorundaydı: Yoksa Bakire Meryem'in yüzü, izleyiciyi umulmadık şekilde şaşkınlığa sürükleyip, klasik döneme ait güzellik beklentilerini nasıl karşılayabilirdi? Çizimlerindeki her bir figür, kendi kimliklerini kaybetmeden tablonun bütünlüğünü nasıl oluşturabilirdi? Ya da birkaç fırça darbesi, nasıl canlı, nefes alan, karmaşık bir organizmaya dönüşebilirdi? Yeni bir yaşamı var etmek zaman gerektiren bir süreçti.

İlk yılı neredeyse bitmek üzereyken Leonardo'nun, orada kalmasına müsaade etmeleri için rahipleri ikna etmesi gerekiyordu. İnsanın uçuşu konusunda hiçbir ilerleme kaydedememişti. Bu yer değişikliği çalışmalarını sekteye uğratacaktı. Sadece sunak süslemesi üzerine çalışmakla kalmayıp yapacağı resmin beklemeye değer olduğunu da kanıtlamak zorundaydı. Bu yüzden son iki haftadır, tasarısını halk önünde sergiliyordu ve şimdi bu büyük gösteriye tanık olmaları için rahipleri davet etmişti.

Müzik sona erdiğinde Leonardo, siyah kadifeyle kaplı geniş bir panelin yanındaki yükseltilmiş platforma çıktı. Gösterişli bir şekilde elini kaldırınca Salaì ani bir hareketle kumaşı çekti.

Sunak panosunun gerçek boyutta hazırlık çizimi olan resim taslağı altın yaldızlı altlık üzerinde sergilendi. Mum ışığı, ince hafif boyalı kâğıt üzerindeki kömür kalem ve tebeşirle yapılan çizimle-

ri aydınlatıyordu. Resimde Azize Anne, Bakire Meryem, Vaftizci Yahya ve bebek İsa'ya ait tasvirler bir piramit gibi yukarıya doğru yükselen bir kompozisyon içinde birbirleriyle bağlantılıydı. Klasik güzellik timsali yüzleriyle bu dört tasvir çok canlı duruyordu. Kâğıda dökmeden önce bu görüntüyü tasarlamak aylarını almıştı. Bu yüzden nihayet taslağını çizdiğinde resim hatları çabucak ortaya çıkmıştı. Bu gece sergilediği performansı gibi tüm bunlar gösterisinin bir parçasıydı. Bırakın insanlar, tasarımın Tanrı'nın kendisi tarafından gönderilmiş gibi tam ve kusursuz olduğunu düşünsün. Bu sadece insanların hevesini artırırdı.

Odanın arkalarından bir adam, "Bırakın geçeyim. Göremiyorum," diyerek seslendi.

Leonardo'nun gülümsemesi sona erdi. Bu sesi tanıyordu. Santissima Annuziata'nın noteri öne doğru ilerlerken kalabalık, savaş gemisiyle buluşan su gibi ikiye ayrıldı. Düşüncelerinden asla dönmeyen Dominikan rahibi Savonarola'nın ateşli bir destekçisi olan yaşlı adam, düz siyah kıyafetlerle, merhum vaizin sade ve süssüz giyim tarzının sadık bir takipçisiydi. Yaşlı noter, Leonardo'nun hatırladığı aynı kemikli yüze, aynı sivri buruna, aynı yargılayıcı bakışlara ve aynı sert gri gözlere sahipti. Platformun üstünde duran Leonardo, yaşlı adama yukarıdan bakma avantajına sahip olmasına rağmen yaşlı noter çattığı kaşlarıyla kendisini aşağılanmış hissetmesine neden oldu.

"Kendimi yeterince ifade ettiğimi düşünüyordum," dedi Leonardo. "Bu işi kabul edersem sizi görmek zorunda kalmayacaktım."

Rahipler tepkilerini göstermeye başlayınca noter, onları susturmak üzere elini kaldırdı. Cevap vermekte acele etmedi. "Tebriklerimi sunmaya geldim." Resim taslağına baktı. "Oldukça sıra dışı. Tamamlandığında kilise için mucizevi bir hazine olacak." Yaşlı noter ağırbaşlı davranmakta çok iyiydi.

"Müzik neden durdu?" diye seslendi Salaì. Sonra müzisyenlere el çırptı.

Grup tekrar çalmaya başladığında Leonardo, platformdan inip noterin dirseğini tutarak arka kapıya doğru ilerledi. "Bir yıldır buradayım ve siz benimle konuşmak için bu geceyi mi seçtiniz?" diye sordu Leonardo, alçak sesle.

"Beni rahipler davet etti."

"Meseleyi özel olarak görüşebileceğimiz gündüz saatlerinde atölyeye uğramak yerine halka açık bir etkinliği seçiyorsunuz. Neden? Böylece tüm dünya yaptığınız cömert destek gösterisine tanık olsun diye mi?" Yaşlı noter başını hayır anlamında salladı. Bu adam, gençken ve henüz başarıyı yakalayamadığı günlerde kendisine acımasızca davranıp başarılı olduğu şu günlerde ayaklarına kapanan ilk kişi değildi. Floransa'ya döndüğü günden beri kapısı bu tür sığ ve dalkavuk insanlarca aşındırılmaktaydı.

"Kendimi affettirmeye çalışıyorum, Leonardo."

"Bir arı gibi desenize: Ağzınızda bal, arkanızda zehrinizle." Leonardo yaşlı adamla atölyeden çıkıp arkalarından kapıyı kapatarak holde yürümeye devam etti. "O zaman benim işe yaramaz bir serseri olduğumu düşünmüyorsunuz artık?"

"Ben asla öyle bir şey demedim. Senin kafanda gereğinden fazla düşünce olduğunu, fikirden fikre atlamak yerine, sadece biri üzerinde odaklanıp bitirmenin senin için daha doğru olacağını söylemiştim. Fakat bunu başarmış olduğunu görmek güzel." Elini kalbinin üzerine koyarak "Bu işin sana yaradığına sevindim," dedi.

Yaşlı adamın bakışlarındaki lütufkârlığı görebiliyordu. "Rahipleri bu görevi bana vermeye ikna ettiğinizi düşünüyorsunuz değil mi?"

Noter başını önüne eğdi.

"Sizi temin ederim onları ikna eden sizin sözleriniz değil, benim ünümdü," dedi Leonardo. "Bana bu işi siz sağlamış olsanız bile bunun, az önce yaptıklarınızı telafi edeceğini mi düşünüyorsunuz?"

"Neden bahsettiğinizi anlamıyorum."

"Tabii ki anlıyorsunuz." Eski günlere ait ihanetin düşüncesi bile sol gözünün seğirmesi için yeterliydi. Leonardo yirmi dört yaşındayken, kendi atölyesini açmak üzere Verrocchio'nun atölyesinden ayrıldıktan haftalar sonra, kendisi ve diğer beş erkeği eşcinsellikle suçlayan isimsiz bir not Floransa'da cinsel sapkınlıkları engellemek amacıyla kurulan ve bir tür ahlak polisliği yapan Gece Dairesi'ne iletilmişti. Eşcinsellik Floransa'da -özellikle eşcinselliği erkeğin erkekle en ideal bağ kurma şekli olarak gören hümanistler arasında- yaygın olmasına rağmen suçlu bulunmaları durumunda

failler ölüme mahkûm edilebilmekteydi. Her ne kadar yaşlı adam kabul etmese de Leonardo uzun zamandır, kendisini yetkililere ihbar edenin o lanet bunak noter olduğuna inanmaktaydı. "Benim, cehennemin dibinde yanacağımı söylemiştiniz."

"Yakalanmanıza sevindiğimi kabul ediyorum." Üzerindeki tek mücevher olan parmağındaki altın alyansla oynamaya başladı. "Eğer yapmaya devam etseydiniz kendinizi ciddi bir sorun içinde bulabilirdiniz."

"İdam edilebilirdim."

"Suçlamalar düştü ama." Oldukça gururlu bir şekilde çenesini kaldırdı.

"Suçlamaların düşme nedeni, suçlananlardan birinin Lorenzo de' Medici'nin annesinin akrabası olmasıydı. Eğer tek başıma yargılansaydım muhtemelen asılacaktım."

Noter başını hayır anlamında salladı.

Atölyenin içinden biri kapıyı açmaya çalıştı. Leonardo kolu kavrayıp kapıyı kapalı tuttu. "Mücadele ettiğim yıllarda sizin gözünüzde bir hiçtim. Siz saygıdeğer bir noterdiniz, ben ise düşük sınıf bir işçiydim."

Noter sözünü kesmeye çalıştı.

Leonardo konuşmasını sürdürdü. "Ama şimdi sizin de söylediğiniz gibi mucizevi hazinelerinden dolayı saygı duyulan birisiyim. Şimdi gelmiş dost olduğumuzu tüm dünyanın görmesini mi istiyorsunuz? Biz asla dost olmadık."

Noterin delici bakışları Leonardo'ya yöneldi. "Hayır. Herhalde olmadık."

"Bu gece benim için önemli. Sakin ve mantıklı olup hamilerime odaklanmam gerekiyor. Sizse şu an bana engel oluyorsunuz. Şimdi ayrılmanız gerek." Eğilmeyi reddederek dimdik ayakta durdu. "Lütfen bir daha geri gelmeyin." Noterin yalvarmayacak kadar gururlu olduğunu biliyordu. Beklendiği gibi yaşlı adam, tartışmadan uzaklaştı.

Leonardo ağır ağır birkaç nefes aldı. Omuzlarını ve boynunu oynattı. Sonra yüzünde gülümsemeyle partiye geri döndü.

Salaì kapının yanında bekliyordu. "Gidip dönmeyeceğinden emin olmak için ön kapıya iki çocuk gönderdim. Siz iyi misiniz?"

Ceketini çıkarıp Salaì'ye uzatırken "Elbiselerin soğuktan koruduğu gibi sabır da bizleri hakaretlere karşı korur," dedi. "Pekâlâ, burası ne kadar da sessiz! Şimdi eğlenme zamanı."

Uzun adımlarla resim taslağına doğru ilerledi. Rahiplerin kendileri için hazırlanan gösteriden memnun kalıp kalmadıklarını görmek istiyordu. "Bir zamanlar, henüz ustamın atölyesinde bir delikanlıyken bir tüccar gelmişti," dedi tüm kalabalığın duyabileceği neşeli bir ses tonuyla. "Hoşuna gidecek bir tablo arıyordu ancak ustanın deliler gibi evde koşuşturan canavar çocuklarından bunalmıştı. Tüccar, ustama 'Böyle çirkin çocuklara sahipken nasıl oluyor da bu kadar güzel tablolar çizebiliyorsunuz?' diye sordu. Ustamın buna verdiği cevap şu oldu: 'Resimlerimi gündüz, çocuklarımı ise gece yaparım.'" Kalabalık gülmeye devam ederken Leonardo, resim tasarımının önüne geldi. Rahiplerden kimseyi göremedi. Tek bir tanesi bile kalmamıştı.

Salaì hızla yanına geldi.

"Rahipler nerede?"

"Ayrıldılar," diye cevapladı fısıldayarak.

Leonardo gözlerini kapattı. Rahipler ayrılmıştı. O lanet olası bunak noter her şeyi mahvetmişti. Derin bir nefes aldı ve burnuna bir koku geldi. Sidik kokusuydu bu! Gözlerini açtı.

Şu ana dek gördüğü en çirkin adamlardan biri önünde duruyordu. Kirden keçeleşmiş siyah saçlarıyla genç biriydi karşısında duran. Biçimsiz bir burnu vardı. Haftalarca yıkanmamış bir çiftçinin kirli kıyafetlerini giymiş genç adam, meyhanede dayak yemişçesine kan ve yara içindeydi. Elinde yırtık pırtık deri bir alet çantası tutmuş, ön cebindeyse bir eskiz defteri taşıyordu. Leonardo adamın bir sanatçı ama pejmürde kıyafetlerine bakınca çok da başarılı olmayan bir sanatçı olduğunu tahmin etti. Neden bu davetsiz misafirler partisini bölüp duruyordu bu akşam?

"Bayanlar ve baylar," dedi Leonardo. "Şimdi sizlere kesinlikle gece yapılan bir çocuğu takdim etmek istiyorum."

Kalabalık kahkahayı bastı. Genç adamın utançtan yüzü kızarmış, omuzları kamburlaşmış ve kollarını göğsünün önünde birleş-

mişti. Herkes kadar kendisini rahatsız hissederek "Üstat Leonardo, sizinle tanışmak bir onurdur," dedi. Heyelanda önüne çıkan engelleri ezen bir kaya gibi konuşuyordu. "Ben bir heykeltıraşım ve hizmetinizdeyim."

Pekâlâ, bu her şeyi açıklıyordu: Taş yontma işçileri her zaman bakımsız oluyordu. "Otur ve bir taslak çiz, evlat. Ustaların eserlerini kopyalamak, bir öğrenci için en iyi öğrenme yoludur." Leonardo ilgisizce elini sallayıp dikkatini mevcut soruna yöneltti. Rahiplere düzenlediği bu akşamın telafisi için bir yol düşünmeliydi. Belki ertesi gün onları özel bir görüşmeye davet edebilir ya da bu pazar ibadete bile katılabilirdi. Noterin küstahça müdahalesini telafi edecek bir şeyler yapmalıydı.

Heykeltıraş, eskiz defterini karıştırarak "Size birkaç çalışmamı gösterebilir miyim?" diye sordu. "Kıymetli görüşlerinizi almak benim için büyük bir şereftir."

Neden bu heykeltıraş hâlâ baş belası olmaya devam ediyordu? Büyük üstat Leonardo da Vinci'nin dostluk ve onayı için sabırsızlanan başka bir Floransalı daha. Ne gece ama! "Elbette genç adam. Atölyeme davetsiz gelip beni ziyaretçilerimden uzaklaştırabilirsin. Lütfen, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gecemi mahvetmeme izin ver. Anlaşılan akşamın ana konusu da bu."

Heykeltıraş şaşkın bir ifadeyle baktı. Bu sözlerdeki iğnelemeyi anlamamış mıydı?

İyi giyimli bir beyefendi öne çıktı. Leonardo, bu şık adamı tanıyordu. Bu Floransalı sanatçı Francesco Granacci idi. Granacci, reverans yaparak "Üstat," dedi. "Bu benim arkadaşım Michelangelo Buonarroti."

"Buonarroti?" diye mırıldandı Leonardo. "İsmini duydum."

"Gerçekten mi, efendim?" Heykeltıraşın gözleri, çocuksu bir umutla büyüdü.

"Salaì, sen hatırlıyor musun duyduklarımızı?"

Salaì eğilip kulağına bir şeyler fısıldadı.

"Evet ya tabii," dedi. Gece çoktan mahvolmuştu. Şimdi yabancı için biraz eğlence zamanıydı. "Dostlarım, gerçekten efsanevi bir sanatçıyla karşılaşmak için toplanın," deyip seyircilere eliyle işaret yaptı. "Evlat, neden bana kim olduğunu söylemedin? Milano'day-

ken eserin hakkında söylenenleri duydum. Tüm saray onu konuşuyordu. Hatta Dük Sforza'nın kendisi bile."

Genç heykeltıraşın yüzü kızardı. Yüzünde beliren ifadeyi hemen tanıdı Leonardo. Bu gururun ifadesiydi. Başkalarının gururundan bunalmıştı.

"Kuşağının en iyi ve en parlaklarından biri," diye açıkladı Leonardo. Kalabalığın beklentisini artırmak için sesini azaltarak, "Ünlü kardan adam ustası," dedi.

Konuklar kendi aralarında gülüşürken heykeltıraşın ifadesi değişti. Granacci, arkadaşını engellemek istercesine kolunu tuttu.

Ne yapacaktı? Yumruk mu atacaktı? Buyursun. Leonardo iyi kavga edebilirdi. "Hepiniz, genç Buonarroti'nin Piero de' Medici için yaptığı kardan adamı hatırlıyorsunuz değil mi? Maalesef orada değildim. Buzda geçirdiğin günlerin görkemli hikâyeleriyle bizi eğlendir evlat. Nasıl? Çok soğuk muydu?"

Heykeltıraşın yüzü, şekil vermek zorunda kaldığı kar gibi bembeyaz kesildi. "Ben berbat bir iş aldım. Siz de nasibinizi aldınız."

"Kar sanatı kadar takdire şayan hiçbir şey yoktur. Terk edilmeden önce yaratıcısını terk eden bir sanatı keşfinden dolayı seni tebrik ediyorum."

"Şu günlerde Vatikan'da sergilenen *Pietà* heykelimi duymuşsunuzdur belki." Vatikan sözünü, Leonardo'nun gırtlağına bıçak sallıyormuşçasına söyledi.

"O eser Milanolu Gobbo'ya ait." Leonardo, kendisini başıyla onaylayan Salaì'ye baktı.

"Hayır. *Pietà* benim eserim," dedi doğrularak.

"Zavallı kambur, doğru dürüst takdir bile edilmiyor," diyen Leonardo konuklarına dönerek, "Pekâlâ kim bir sihir numarası izlemek ister?" diye sordu.

Heykeltıraş kirli elleriyle Leonardo'nun kolunu tuttu.

"Michelangelo lütfen," diye fısıldadı Granacci.

Michelangelo, sesini yükselterek "Bana ve buradaki herkese söyle," dedi. "*Pietà* heykelimi gördün mü?"

Leonardo omuzlarını dikip cevap vermek üzere heykeltıraşa döndü. "Hayır. Roma'da bulunduğum son gün değersiz eserleri ziyaret edecek vaktim olmadı."

"Öyleyse onunla ilgili duydukların nelerdir?" diye bastırdı Michelangelo.

"Senin Meryem figürünün doğal gerçeklere uymadığı. Çok iri..." Yanaklarını ve göğsünü şişirip bir dev gibi etrafta dolaşmaya başladı. "İsa'nın boyutlarının üç katı ve ondan iki misli daha genç," dedi sesini yükselterek.

Seyirciler kıs kıs güldü.

"Bilmiyor musun?" diye devam etti Leonardo, yarı alaylı yarı azarlayıcı ses tonuyla. "Anneler oğullarından daha ufak ve daha yaşlı olurlar. Bu okullarda neler öğretiyorlar bugünlerde?"

Sözleriyle kalabalığın koro halinde gülmesine neden oldu.

"İffetli bir kadın gençliğini ve güzelliğini muhafaza eder," dedi Michelangelo.

Genç adamın gözlerinde yaş mı birikmişti? Takılma işini abartmış mıydı yoksa? Yaşlı ve bilge bir sanatçı olarak genç adama haysiyetini korumada yardımcı mı olması gerekirdi? Leonardo eğilip "Çeneni kapa evlat! İnsanların önünde itibarını kaybediyorsun," diye fısıldadı. Sonra sergiye dönüp, "Haydi şimdi simyanın mucizelerini kullanarak tenekeyi altına çevirmeye çalışalım," diye seslendi kalabalığa.

"Beden ruhun aynasıdır; bir insan ne kadar ahlaklıysa o kadar güzeldir," dedi Michelangelo.

Leonardo, hazır cevap bir tavırla "Senden daha ahlaklı olduğumu ispatladığın için teşekkür ederim," dedi.

Konuklar kahkahayı bastı.

Leonardo, elini nazikçe heykeltıraşın omuzuna koyarak. "Dinle evlat," dedi. Noterin akşamını mahvetmesi bu genç adamın suçu değildi. "Bir okyanus damlasını gökyüzüne çıkaran, sahip olduğu hırstır. O, sıcaklığın yardımıyla buhar olarak yükselir. Fakat öyle çok yükselir ki havanın soğumasıyla donar ve gökyüzünden yere yağmur olarak düşer. Çatlamış toprak bu küçük damlayı yutup onu uzun süre hapseder. İşte bu da açgözlü hırsın cezasıdır. Sen de aynı o su damlası gibi çok hırslısın. Eserini görmedim. Bu yüzden onun hakkında bir şey söyleyemem. Ancak gözlerine baktığımda henüz bir usta olmadığını anlıyorum. O yüzden şimdi oturup eserim üzerinde çalışma yap. Belki bir şeyler öğrenirsin."

Michelangelo "Piç kurusu," dedi. Sözcüğü herkesin duyabileceği şekilde söylemişti.

Kalabalık kendi aralarında fısıldaşırken Leonardo derin bir nefes aldı. Nazik olmaya çalışmıştı. "Evet, bu doğru. Ben gayri meşru bir çocuğum ama ben gayri meşruluğuma minnettarım." Heykeltıraşın kahverengi gözlerine bakarak "Eğer meşru bir baba aracılığıyla meşru bir evli bir çiftin meşru çocuğu olarak doğsaydım, meşru adamlarca hazırlanan meşru bilgileri ezberleyerek meşru sınıflarda meşru eğitim almak zorunda kalacaktım. Bunun yerine ben her şeyi gözlerim, kendi düşüncelerim ve kendi deneyimlerim sayesinde öğrendim. Evet, bu doğru! Ben utanılacak eğitimsiz bir piç kurusuyum ama..." odayı göstererek "bunun beni aptal yaptığını düşünen kimse var mı burada?" diye sordu.

Sessizlik çökmüştü. Konuklar ellerindeki şarap kadehlerine baktılar.

Her şey kontrolden çıkmıştı. Tekrar kontrolü ele alma zamanıydı. Lirini alıp bir masanın üzerine çıktı. "Ressamlar heykeltıraşlara karşı. Uzun ve çetin bir kapışma. Ama sonunda kazananı bulduğuma inanıyorum," dedi tellere dokunarak. "Ressam, eserinin önünde oturup hoş bir renge batırılmış fırçasını hafif dokunuşlarla hareket ettirir. Evi temiz, kıyafetleri güzeldir. Ancak heykeltıraş ise..." Michelangelo'yu göstererek "kaba kuvvet kullanan, mermer tozuna karışmış teri çamur olup yüzüne bulaşmış biridir. Sırtı mermer taşlarıyla kaplı, evi ise mermer tozuyla kirlenmiş. Eğer bu öğrencinin iddia ettiği gibi ahlak, güzellikle eşdeğerse o zaman bir ressam bir taş yontucusundan daha ahlaklıdır."

Michelangelo'nun basık burnu öfkeden şişti. Karşılık vermek üzere ağzını açtı ancak dönüp hışımla atölyeden çıktı.

"Müzik," diye seslendi Leonardo. Müzisyenler bir kez daha çalmaya başladı.

Michelangelo

Michelangelo, Santissima Annunziata Manastırı'ndan hışımla çıkıp öfkesini yatıştırmak için kendini dolambaçlı sokaklara attı. Günlerce süren seyahat ve Bargello Hapishanesi'ndeki işkenceden yorgun düşmüştü. Gece olmuştu. Sürgülü pencerelerden yansıyan şömine ateşleri dışında şehir karanlığa gömülmüştü. Sakin ve sessiz bir akşamdı. Kendisi ise henüz sakinleşememişti.

O yaşlı bunak, ne cüretle hak etmediği halde kendisini küçük düşürebilirdi? Tamam, kendisi de öfkeye kapılıp sert tepki vermişti ama o yaşlı palavracının, bir oda dolusu yabancının önünde eseriyle alay etmesi kendisini çileden çıkarmıştı. Leonardo, kendisini sanatçı olarak bile kabul etmemiş hatta kendisiyle unutulmuş bir öğrenci, basit bir taş işçisiymiş gibi alay etmişti. Ne yapmalıydı yani? Gidip Leonardo'nun ayaklarına kapanacak değildi ya? Adam başarılı biri olmasına rağmen kaba herifin tekiydi. İşin en berbat tarafı da parmağına yüzükler takıştırıp saçlarına o komik kıvrımları verdirmiş o kendini beğenmiş palavracıya güvenmiş olmasıydı. Adamın tırnakları tertemizdi. Tırnaklarında kir bile olmayan bir adam nasıl sanatçı olabilirdi?

Michelangelo yüksek sesle küfretti. O anda karşıdan gelen bir yaya korkarak yolunu değiştirdi. Geceleri şehrin sokaklarında sadece deliler gibi kendi kendine konuşan suçlular ve fahişeler dolaşmaktaydı.

Üstatla aynı yerde bulunmaktan dolayı çok heyecanlanmıştı. Leonardo'nun atölyesi şu ana kadar gördüklerinden çok farklıydı; kitaplar, eskizler, müzik aletleri, boya fırçaları ve merak uyandıracak icatların modelleriyle doluydu. Duvarlar ve tavan, muhtemelen sanatçının kendisi tarafından çizilmiş, sihirli diyarlarda dolaşıp

duran satirlere dönüşen meleklere ait duvar resimleriyle kaplıydı. Bir köşede gümüş bir lir, ahşap flüt ve lavta koleksiyonu ve bir gayda durmaktaydı. Duvarın birinde, Michelangelo'ya bir insanın ideal boyutlarını düşündüren, bir çember ve kare içine çizilmiş kolları ve bacakları yanlara doğru açılmış bir çıplak adamın resmi asılıydı. Üstadın çalışma masasının üstü bir çift gözlük, elle çizilmiş haritalar ve deri bir deftere tıkıştırılmış kâğıtlarla darmadağındı. Bir kaidenin üzerinde, hayal ürünü gümüş kanatlar ve sakal takılmış canlı bir kertenkele durmaktaydı. Bir büyüteç, bu tuhaf yaratığı, mor dilini dışarı çıkartan dev bir ejder gibi büyük gösteriyordu.

Ve tabii o muhteşem resim taslağı. Görebilmek için onca insanın atölyeye akın etmiş olmasına şaşırmamalı. Bu taslak haliyle bile tam bir sanat şaheseriydi. Michelangelo dizlerinin üzerine çöküp bir deste kâğıt ile tebeşir çıkarmıştı. Her iyi sanat öğrencisi, ustalarının eserlerini saatlerce kopyalardı. Kendi yetenekleriyle profesyonelliğe ermesine rağmen hâlâ öğrenmesi gereken çok şey vardı.

Sonra pembe bir gömlek, mor yelek ve altın sarısı platformlu ayakkabılarıyla o adam çıkagelmişti. Aralarına kırlar düşmüş, hoş bukleler halinde omuzlarından dökülen koyu kahverengi saçları, gülümserken ortaya çıkan bembeyaz dişlerini ve parlak altın renkli gözlerini daha belirgin kılıyordu. Michelangelo'nun şu ana dek gördüğü en yakışıklı erkekti bu.

Sonra her şey aniden kötüye gitmişti. Leonardo'yu öfkeye sürükleyen şey sanki Michelangelo'nun oradaki varlığı gibi görünüyordu.

Michelangelo ağır adımlarla, Kutsal Çarmıh Bazilikası'nın etrafına yerleşmiş ve eskiden yaşadığı Santa Croce'ye doğru yürüdü. Atölyelere sahip birkaç sanatçı ve yün boyacıları dışında, bu mahallenin sokakları dilencilerle, evleriyse düşük sınıf işçilerle doluydu. Burası Floransa'nın kalbinin attığı yerdi. Bu bölgenin çalışkan, sivri dilli sakinleri şehre hayat vermekteydi. Leonardo'nun atölyesine doluşan o geri kafalı Floransalıların arasında olmaktansa bu insanların arasında kendini çok daha rahat hissediyordu.

Boyalı yün ve odun şöminelerinin kokusunu ciğerlerine çekmek yüreğinin kederle dolmasına neden oldu. Ya Leonardo haklıy-

sa? Gerçekten Michelangelo kardan adam heykeltıraşından başka bir şey değilse? Leonardo'nun, *Pietà*'dan haberi vardı; ama pek ilgilenmemişti. Bu da yetmezmiş gibi bir de alay etmişti eseriyle. Tanınabilmek için ne yapmalıydı? Ya *Pietà* şu ana dek yaptığı en iyi heykel ise? Ya yirmi altı yaşında kariyerinin zirvesine zaten ulaşmışsa? Ya her zaman düşündüğünün aksine yetenekli bir sanatçı değilse? Bu son soru, çöken bir mağara gibi yüreğine oturdu.

Virajlı bir yan sokağı dönünce tanıdık bir eve ulaştı. Dökülen yeşil boyalarıyla harap evin görüntüsü, yüreğinde huzur duymasına yol açtı. Ön kapıyı ittirip içeri girdi. Loş girişte durup sessizce kapıyı kapattı. Her zaman gıcırdayan iki döşeme tahtasının üzerine bastı. Taze ekmek, vücut kokusu ve küflenmiş perdelerin kokusunun birbirine karıştığı evin kokusu hiç değişmemişti. Koridorda ilerlerken, gölgede kalıp gizlenme umuduyla, duvara yakın durdu. Kendini, Roma'daki başarılı işini bırakıp dönen yirmi altı yaşında bir adamdan çok, gün içinde yaptığı haytalıkları babasına anlatacağından dolayı gergin bir çocuk gibi hissetmekteydi. Mutfağa yaklaşırken, akşam yemeği için masanın etrafında oturan ailesinin konuşmalarını duydu. Koyu bir tartışmanın içindeydiler. Köşeden gizlice içeriye baktı.

Ailesi karşısında, tüm uzuvları ve görüntüleri hiç değişmemiş, sağlıklı ve iyi beslenmiş bir halde duruyordu. Kilisede hizmet eden en büyük abisi ve bugünlerde Pisa şehrine karşı savaşan en küçük kardeşi dışında hepsi oradaydı: iki kardeşi, babası, amcası, halası ve büyükannesi. Roma'da tek başına geçirdiği yıllarda, şu anki gibi tüm ailesiyle birlikte masada oturmayı hayal edip durmuştu. Yeni bir şişenin mantarı açılırken baharatlı Chianti şarabının kokusunu alabiliyordu. Orada saatlerce durup sahnenin tadını çıkarmak istiyordu. Ancak bu fazla sürmedi.

"Michel!" diye haykırdı, gölgede onu fark eden Buonarroto Buonarroti. Kardeşlerin en kısası ve en yakışıklısı olan Buonarrato, yirmi üç yaşındaydı ve Michelangelo'nun en çok sevdiği kardeşiydi. "Şükürler olsun, evdesin."

Ailenin hepsi, dönüp kapı eşiğinde duran Michelangelo'ya baktı. O anda üstünü başını temizlemediğine pişman oldu. Aile-

sinin hırpani kıyafetlerini ya da toz toprak içindeki saçlarını yargılamayacağını biliyordu. Babası düzenli yıkanmaya karşı biriydi. Parfüm şişesini üzerine boca edip en moda giysilerle karşılarına çıkmış olsaydı ailesi, tüm zenginliğiyle Roma'dan dönmüş bu gösteriş budalası adamı tüm gece boyunca yuhalardı. En azından bu da bir şey sayılırdı.

Buonarroto bir sandalye çekip ona uzattı. "Tam zamanında geldin. Giovansimone bir konuda haksız. Senin de dinleyip görüşünü belirtmeni istiyorum."

Michelangelo bakışlarını masanın başına çevirdi. Dört yıldır birbirlerini hiç görmemiş olmalarına rağmen babası, başını yemekten kaldırmıyordu. Hiç saç olmayan başı, dişsiz ağzının kenarından sarkmış derisiyle elli altı yaşındaki babası Lodovico, Leonardo da Vinci'den on yaş daha genç olmasına rağmen ressamın babası olacak kadar yaşlı görünüyordu. Michelangelo, acaba otuz yıl sonra ben de böyle mi olacağım diye düşündü. Lodovico'nun kırışıklıkları derinleşmiş, kaşları ise ağırlaşmıştı. Üzerinde eski beyefendilerin giydiği, uzun yıllar kullanılmaktan sararmış kıyafetler vardı. Bir zamanlar Floransa'nın saygın ailelerinden olan Buonarroti ailesi, müsrif aile reislerinin kuşaklar boyu yönetiminden sonra mali kaynaklarını tüketmiş, toplumdaki konumunu yitirmişti. Michelangelo, Buonarroti ailesinin hâlâ güç ve paraya sahip olduğu eski dönemlerde yaşamamış olduğuna sık sık hayıflanıyordu.

Masanın kenarında ilerlerken amcası Francesco sırtını sıvazladı, bir deri bir kemik kalmış halası ise alnına bir öpücük kondurdu. Michelangelo, Buonarroto ile doksan yaşındaki büyükannesi Mona Allessandra'nın arasındaki sandalyeye oturdu. "Yemek ye," diye fısıldadı Allesandra. Parmakları, yaşlı bir ağacın dalları gibi eğri büğrü dururken ela gözleri hâlâ coşkuyla parlıyordu.

Michelangelo ekmek, lor ve sulandırılmış şaraptan oluşan yavan yemeğe başlarken diğer taraftan da ailenin devam ettiği tartışmayı anlamaya çalıştı. Birbirleriyle bağrıştıklarından dolayı konuyu pek anlayamadı.

Sonra Giovansimone yerinden zıplayıp, ailenin dikkatini çekmek için sandalyenin üstüne çıktı. Giovansimone, cılız solgun yanaklı, sürekli uygun sakal bırakmaya çalışıp bunda başarısız olan

işsiz, yapışkan bir tipti. Sandalyesinde hareketsiz durmasına rağmen hâlâ caka satıyor gibi görünmekteydi. "Tamam, ben babamı ve amcamı alıyorum. Sen de halamı ve büyükannemi alıyorsun," dedi.

"Ben ayrıca Mona Margherita'yı da alıyorum," diye karşı çıktı Buonarroto.

"Hizmetçiler sayılmaz. Sadece aile üyeleri."

Ailenin kıdemli hizmetçisi Mona Margherita, lavabonun yanında ayakta yemeğini yiyordu. Michelangelo'yla göz göze gelen kadın gülümsedi. Hiçbir şeyden etkilenmemiş gibiydi.

Çok fazla içmekten sallanan Giovansimone, bakışlarını Michelangelo'ya çevirerek "Karar vermek sana kalıyor sevgili kardeşim," dedi.

Herkes ona bakıp beklemeye başladı. Ağzındaki ekmek ve loru yutarken, "Ne tartıştığımızı bilmiyorum," dedi.

"Ben ya da Buonarroto. Hangimiz daha iyi bir evladız?"

"Aman Tanrım," diye sızlandı Michelangelo.

Buonarroto kahkahayı bastı ve aile tekrar tartışmaya döndü.

"Cevaplamana gerek yok," dedi Giovansimone, sandalyesinden inerek. "Sen beni hiç sevmedin zaten." Kalan şarabını da yudumlayıp boş kadehi havaya kaldırdı. "Berabere. Ailenin en genç ve en zekisi olarak kendimi galip ilan ediyorum."

Evde alkış ve yuhalama sesleri koro halinde yükseldi.

"Michelangelo, bir şeyler söylesene!" diye yalvardı Buonarroto.

"Bekleyin, bekleyin!" diye seslendi Michelangelo. "Dörde üç. Mona Margherita'yı sayarsanız beş. Haklısın Giovani. Buonarroto'yu her zaman daha çok sevmişimdir."

Mona Margherita sofraya başka bir somun ekmek getirinceye kadar kahkahayla güldüler. Margherita, Michelangelo'nun yırtılmış gömleğini fark edip "Koluna ne oldu? Dur bakayım. Gözün de iyi görünmüyor. Bekle, bir bez getireyim," dedi.

"Hayır, hayır ben iyiyim. Gerçekten," dedi elini sıkarak. "Cassia Yolu tehlikeli bir yol, hepsi bu."

Giovansimone dirseklerinin üzerine eğilerek "Gerçekten mi? Tüm anlatacakların bu kadar mı? Haydi, ailenle birliktesin. Saklamana gerek yok," dedi.

"Neden bahsediyorsun sen?" diye sordu, ağzına bir parça lor atarken.

"Haydi ama! Onlara benim anlatmamı ister misin?" dedi Giovansimone.

Michelangelo, ağzındaki lokmaları çiğnemeyi bıraktı.

"Ne diyorsun sen, Giovani?" diye sordu amcası.

Giovansimone irileşmiş masum gözlerle masadakilere bakınarak "Nasıl tutuklanıp geceyi hapishanede geçirdiğini kendisi anlatmak ister diye düşünmüştüm," dedi.

Michelangelo, ağzında lapaya dönmüş loru yutarken aile üyeleri soru bombardımanına başladı: "Tutuklandın mı? Ne oldu? Anlat!" Tabağına bakmayı sürdüren babasının yüzü kızardı.

"Sen nasıl öğrendin?" diye sordu Michelangelo, gönülsüzce.

Giovansimone, sandalyesine yaslanıp ellerini başının arkasında birleştirerek "Ben her şeyi bilirim sevgili kardeşim," dedi. "Her yerde dostlarım var." Çocukluğundan beri Giovansimone kardeşlerini ispiyonlayıp sonra da arkasına yaslanıp olanları izlemekten zevk alıyordu. Bunu çoğu zaman kendi suçlarını gizlemek için yapıyordu.

"Evimde bir suçlu istemiyorum," dedi Lodovico ve ayağa kalktı. Dört yıl sonra babasına söylediği ilk sözlerdi bunlar. "Sokaklarda yatabilirsin." Babası ve amcası onu sandalyeden çekip kaldırdılar.

"Durun! Açıklayabilirim."

Onu kapıya doğru sürüklediler.

"Bu bir yanlış anlamaydı," dedi heyecanla. "Lorenzo ile ilişkim konusunda yanlış anlaşılma."

Medici ismini duyunca babası ve amcası birbirlerine baktılar. Mediciler, Buonarroti ailesini finansal olarak tamamen mahvolmaktan korumuştu. Michelangelo'yu henüz bir delikanlıyken Medicilerin heykeltıraş bahçesinde yaşayıp öğrenim görmesi için davet ettiklerinde Lorenzo, oğlunu eğitim için kendisine emanet etmesinin karşılığında Lodovico'ya küçük bir devlet işi vermişti. Kendisinin ve sanatının babası tarafından değil de' Mediciler tarafından takdir edilmesi çok kötüydü Michelangelo için.

Michelangelo dirseğini çekerek "Ben suçsuzum," dedi. "Adımı kirletecek bir şey yapmadım."

Michelangelo'nun ailesini sakinleştirmesi yarım saatini almıştı ama sonunda babası merhamete gelip "Tamam, kalabilirsin," dedi.

İçine bir ferahlık çöktü. Başına gelen onca şeyden sonra kendi evinden kovulmak gibi bir aşağılanmaya dayanamazdı. Masaya dönerken Giovansimone'nin başına dirseğiyle vurup "Bok herif," dedi.

Amcası, eline aldığı kepçeyle sırtını kaşıyarak "Giovani de olmasa hiçbir şeyden haberimiz olmayacak," dedi. "Yıllardır seni görmedik."

Bir tartışmadan başka bir tartışmaya diye düşündü Michelangelo. Eve hoş geldin. "Pekâlâ, herkesi görmek güzel," dedi.

"Annenin cenazesine katılmadın," dedi babası.

"Üvey annen diyecektin herhalde," diye kibarca düzeltti Michelangelo. "Çalışıyordum."

"Bizi terk ettin," dedi Giovansimone. "Senin aksine ben asla babamı terk etmezdim."

"Ben kimseyi terk etmedim. Roma'ya çalışmaya gittim."

"Eve ne kadar para getirdin?" diye sordu babası.

Michelangelo'nun yanaklarına ateş bastı. "Hiç. Sadece birkaç kuruş." Aslında cebinde neredeyse bir haftalık ödeme miktarı olan yaklaşık altı liret vardı.

"Roma'da çalışma için çok para," dedi amcası.

Michelangelo içini çekti. Ailesine kavuşmaktan dolayı minnettarlık hissetmeyi umarken şu anda hissettiği tek şey hayal kırıklığıydı. Ailesinin sokaklara çıkıp onu omuzlarına almalarını ve övgü yağmuruna tutmalarını bekliyordu. Eve geldiğinde bir kahraman gibi karşılanmayı hayal ediyordu.

"Artık geri döndüğüne göre evlenip çoluk çocuğa karışma vaktin de geldi. Evlilik aile için iyi olacaktır," dedi babası. Ekmekle birlikte loru ağzına götürürken sağ eli titriyordu. Michelangelo, babasının elinin titrediğini daha önce hiç görmemişti. Yaşlanmıştı.

Michelangelo "Heykeller benim çocuklarım, aletlerim de karın," dedi.

"Bir devlet işi bulabilirsin."

Babasının şikâyetleri ya da tavsiyeleri hiç değişmeyecek miy-

di? Michelangelo kırkına bastığında da aynı tartışmaları mı yapacaktı?

"Devlet işinde çalışmayacağım."

"Beş oğlum var," diye mırıldandı Lodovico. "Ama her şeyi kendim yapıyorum. Bulaşıkları kendim yıkıyorum, çatıdaki kiremitleri kendim değiştiriyorum, ekmeğimi kendim pişiriyorum..."

Michelangelo, mutfağı temizlemekte olan Mona Margherita'ya baktı.

Babası "Kilisedeki ağabeyinle birlikte," diye devam etti. "Ağabeyinin yerini alıp ihtiyaçlarımızı karşılamalısınız."

"Karşılayacağım."

"Uygun bir işe girerek."

"Kendi işimle."

"Bir beyefendi olarak."

"Bir heykeltıraş olarak."

Lodovico elini masaya vurup "Yeter! Seni yine eşek sudan gelinceye kadar dövmem mi gerekiyor?" dedi. Michelangelo'nun yeteneği, Mediciler gibi güçlü ailelerin ve Roma'daki varlıklı kardinallerin dikkatini çekmiş olmasına rağmen babasına göre heykeltıraşlık hâlâ bir utanç kaynağıydı. Maddi sıkıntı çekenler dahil toprak sahibi bir ailenin hiçbir çocuğu, eğilip elleriyle çalışmamalıydı. Çocukluğunda Michelangelo ne zaman heykeltıraş olma isteğinden bahsetse babası ve amcası onu döverdi. Neyse ki dayak atılmayacak kadar büyümüştü.

"Her zaman bir heykeltıraş oldum ve hep öyle kalacağım," dedi inatlaşırcasına.

"Burada nasıl iş bulacaksın ki?" diye sordu Buonarroto. "O Leonardo denen adam şehirdeki her görevi almışken..."

Bu isimden bahsedilmesi canını sıkmıştı.

"Leonardo da Vinci," dedi amcası. "Neyse saygı duyabileceğin bir sanatçı var bari. Kendine en azından bir isim yaptı. Ayrıca o bir ressam. Ressamlık işi iyidir."

"Yıllar önce ressamlar, taş işçileri kadar değersizdi," dedi Michelangelo. "Zanaatkârlığın başka bir türüydü. Leonardo, ressamların saygı kazanma nedenidir. Aynı şeyi heykel sanatı için yapmak istediğimi anlamıyor musunuz?"

Lodovico masada uzanıp Michelangelo'nun iri ve nasırlı ellerini tuttu. "Sıradan işçi ellerine sahip oğlum benim," diye iç çekti. "Kendim ve hepimiz için mermerle uğraşmanı yasaklıyorum. Sen bir duvar işçisininkinden çok daha iyi bir yaşamı hak ediyorsun."

Herhangi bir cevap vermeden Michelangelo ellerini çekti. Akşamın geri kalan saatlerinde konuşma sıradan bir sohbete dönüştü. Giovansimone, Piero de' Medici'nin paralı askerlerinden biriyle dövüşmesiyle ilgili, gerçek olup olmadığı kesin olmayan komik bir hikâye anlatırken Bunarroto ise Petrarch'ın kaleme aldığı bir aşk şiirini okudu. Mona Margherita şarap doldurmayı sürdürürken Lodovico da gut hastalığından şikâyetçi oldu.

Michelangelo, iğneleyici sözlerle muhatap olup hepsini her zamanki gibi ustaca savuşturarak, hazırcevap sözlerle dolu konuşmaya katıldı. Eve yolculuğu esnasında haydutlarla dövüşmüş, soyulmuş, tutuklanıp işkence görmüş ve kendisiyle alay edilmişti. Omuzundan darbe almış, egosu zedelenmiş ve tüm parasını çaldırmıştı. Bu pek de sıcak bir karşılama töreni olmasa da en azından evine ulaşmıştı.

O gece Giovansimone ve Buonarroto yatağı paylaşıp battaniye için kavga ederken Michelangelo da eski yatak odasının zemininde yattı. Perdeli pencerelerden parıldayan dolunay, çocukken duvarlara çizdiği resimleri aydınlatıyordu. Annesinin kollarında kımıldayan tombul bebek İsa resmini çizdiği ve resmi görünce babasının onu dışarı kadar kovaladığı o günü hâlâ hatırlıyordu.

Michelangelo gözlerini kapatıp "Tanrım, ben senin aciz bir kulunum," dedi. Göklerdeki babasıyla konuşurken dünyevi babasıyla empati kurdu. Çocuklarının sadece mutluluğunu düşünen Lodovico, toz ve pislik içindeki bir heykel atölyesinde çalışmanın da insanı mutlu edebileceğini anlamıyordu. Ona göre heykeltıraşlık, saygıdeğer bir aileye sadece utanç getirebilecek aşağılayıcı bir sanattı. Çok yaşlı ve kendi doğrularına çok bağlı babasını değiştiremeyeceğini anlayan Michelangelo, kendisini değiştirmesi için dua etti. Babasının isteğini yerine getirme azmi vermesi için Tanrı'ya yalvardı. Devlet işi bulma ya da saygın bir sarraf olma isteğini ona iletti.

Tanrı dualarına cevap vermedi. Aksine mermere şekil verme arzusu daha baskın çıktı. Sanatıyla Buonarroti ismini yüceltmesi mümkün değil miydi?

"Michel?" diye fısıldadı Bunarroto. Sonunda uyuyan Giovansimone, horlamaya bile başlamıştı. "Bir kızla tanıştım."

Michelangelo gülümsedi. Bunarroto her zaman romantik biri olmuştu. "Bu harika bir haber," diye fısıltıyla cevap verdi Michelangelo. "Kız kim?"

"Maria. Dokumacının kızı."

"Güzel mi bari?"

"Çok güzel. Elleri her zaman boyadan dolayı kırmızı. Aşkımın rengi. Melekler gibi şarkı söylüyor, kardeşim." Michelangelo, karanlıkta Buonarroto'nun yüzünü göremese de gözlerindeki samimiyeti tahmin edebiliyordu.

"Peki, o seni seviyor mu?"

"Evet. Babasından evlenmemize izin vermesini bile istedi."

"Peki, evlenecek misin onunla?"

"Ben düzgün bir iş bulana kadar babası razı gelmiyor. Yün satmak istiyorum ama kendi işyerimi açmam gerek." Michelangelo kardeşinin sorununu anladı. Ailesinin, yün tezgâhı masraflarını karşılamaktan çok ancak yaşamlarını sürdürebilecek kadar parası vardı. Kardeşinin kendi işyerini açma hayali imkânsız görünmekteydi. "Neyse ki daha çok genç. Evlenmemiz için en az iki üç yıl gerekecek. Ben de bu arada bu iş için para biriktiririm."

Şimdiden kaygılansa iyi olur diye düşündü Michelangelo. İki ya da üç yıl çabucak geçecekti. *Pietà* heykelini bitirmesi de üç yıl sürmüştü ama zaman göz açıp kapayıncaya kadar geçivermişti. İki yıl içinde evlenmek istiyorsa kardeşi elini çabuk tutmalıydı. "Endişelenme Bunarroto. Dükkân için gerekli parayı ben bulacağım."

"Gerçekten bulur musun, Michel? Bu harika olur. Ne yalan söyleyeyim tek isteğim Maria ile evlenmek."

Michelangelo sırtüstü yattı. Heykeltıraş olarak para kazanmalıydı. İşe ihtiyacı vardı.

Leonardo'nun pis pis sırıtan yüzü gözlerinin önüne geldi. Eğer Floransa'da kalmaya devam ederse iş konusunda onunla rekabet edemezdi. Şehirden ayrılıp ünlü bir sanatçıyla mücadele etmek zo-

runda kalmayacağı başka bir yer bulması daha iyi olurdu. Siena'ya gidip kardinalin sunak resmi üzerinde çalışabilirdi. Ya da Tanrı'dan kendisini, gökten paranın yağdığı yeni bir şehre yönlendirmesini isteyebilirdi. Bunun yerine kendisine Floransa'da kalacak güç vermesini diledi. Mücadele etmeden şehirden ayrılıp o ressam bozuntusuna zafer duygusunu yaşatamazdı. Leonardo gibi kendisi de eğitimini Floransa'da almıştı. Bu şehir sadece Leonardo'ya ait değildi. Bu sokaklar, bu ev ve gökyüzündeki bu ay en az Leonardo kadar kendisine de aitti.

Zihninde Duccio Taşı, tüm pırıltısı ve beyazlığıyla canlanıverdi. Duccio Taşı konusunda Leonardo ile yarışamayacağını neden düşünmüştü ki? Leonardo bir ressamdı, heykeltıraş değil. Şimdiye dek tek yapabildiği, Milano Dükü için bronz bir at heykeli tasarlamaktı. Heykelin bronz dökümünü yapamadığını herkes biliyordu. Kendisi gibi tecrübeli bir heykeltıraş kenara çekilip Leonardo gibi acemi bir ressamın efsanevi taşın üzerine ellerini koymasına neden izin verecekti ki? Muhtemelen Duccio'dan daha berbat biçimde bu işi yüzüne gözüne bulaştıracaktı. Leonardo büyük bir usta olabilirdi ancak artık yaşlanıyor ve modası geçmiş tasarımlar yapıyordu. Michelangelo ise genç ve istekliydi. Kariyerine henüz başlamıştı. Bunun yanı sıra o kafasız bunak; o taşın değerini bilemeyecek kadar aşağılık, herkesi küçümseyen bir gösteriş budalasıydı. Leonardo bu görevi hak etmiyordu.

Mırıldanan dudaklarından yeni bir dua dökülmeye başladı. Floransa'yı terk etmeyip burada kalacak ve sabit bir devlet işine girmeyecekti. Duccio Taşı görevine başvurup bu iş için rekabet etmekle kalmayacak, onu elde edecekti. Pencereden dışarı bakarken ayışığı gözlerinin içinde parıldıyordu. Başını göğe kaldıran Michelangelo fısıltı halinde "Âmin" diyerek duasını bitirdi.

Leonardo

Yatağında uzanan Leonardo kendini, fırtına koptuğunda okyanusun dalgaları üzerinde sallanan tekne gibi çalkantılı ve telaşlı hissediyordu. Keşke zihnimdeki hissi çıkarıp çalışma masasının üstüne koyduktan sonra onu bir kadavra gibi inceleyebilsem, diye düşündü. Belki o zaman anlayabilirdi onu.

Komodine şöyle bir baktı. Alman mekaniğinin doruğu olan ahşap saate göre saat neredeyse sabahın ikisiydi. Kolunu Salaì'nin altından çekip yataktan kalktı ve her zaman gıcırdayan kapıya çarpmamak için dikkatlice ayaklarını sürüyerek yan odaya geçti. Ayışığı partiden geriye kalanları aydınlatıyordu: boş şarap şişeleri, zemindeki çamurlu ayak izleri, sandalyede unutulmuş bir atkı. Lanet bunak noter, ortadan kaybolan rahipler, acımasızca dalga geçtiği o genç heykeltıraş; bunların hepsini unutmak istedi.

Çalışma masasına oturup küçük ahşap bir sigara kutusu çıkardı ve kapağını açtı. İçinde küçük kahverengi bir yarasanın cansız bedeni vardı. Nazikçe kutudan çıkarıp masanın üzerindeki metal bir tepsiye yerleştirdi. Genellikle inceleme yaparken bir mum kullanırdı ama Salaì'yi uyandırmak istemiyordu. Ayrıca karanlıkta çalışmak onu, diğer duyularına güvenmeye zorluyordu. Yarasa, çürüğün yanı sıra tuhaf şekilde taze çimen kokuyordu. Kanatları dikkatlice açarken kemikler çatırdamasına rağmen ince zarlı yapının esnekliğine şaşırdı. Kırılmadan eğilip bükülüyordu. Gövdenin ağırlığıyla kanadın yoğunluğunu kıyaslayıp böyle soğan görünümlü bir yaratık uçabiliyorsa insan da havada uçabilir diye düşündü.

Yatak odasından gelen bir gıcırtı duydu. Arkasına bakmak için hareket ettiğinde sandalyesi, ağırlığı altında gıcırdadı. Leonardo, sessizce bacağını uzatarak masanın yanında duran uzun ve sekiz kenarlı tahta bir kutunun kapısına ayağını kanca gibi taktı. Aya-

ğıyla kapıyı açtı. Kutunun içerisindeki her bir duvar ayna kaplıydı. İçeri girip kapıyı kapatınca kendisini üç yüz altmış derece açıyla izleyebilsin diye bu aleti Salaì için tasarlamıştı. Böylece yeni bir kıyafet aldığında Salaì, hemen bunun içine girebilirdi. Leonardo, kapının üzerindeki aynayı yatak odasını görebileceği şekilde ayarlamıştı. Odanın içinde komodinin çekmecesine uzanan Salaì'nin karartısını fark etti.

"Giacomo," diye seslendi.

Salaì az önce aşırdığı paraları cebine indirdi. "Yürüyüşe çıktığınızı sanıyordum."

"Benden sana öğretmenlik yapmamı istiyorsun." Aynalı kutuyu ayağıyla kapattı. Genç adam bir zamanlar kendine çorap bile alamayacak kadar yoksuldu. "Yanıma gel de bir şeyler öğren."

Salaì yanına gelip yarasaya baktı. "Ben ressam olmak istiyorum, anatomi uzmanı değil."

"Bilime değil de sadece sanata takıntılı olanlar, denize pusulasız açılan kaptanlar gibidir. Nereye gittiklerini asla bilmezler." Leonardo bir mum yakıp gözlüklerini taktı. "Gençliğimde pek çok kilise, hekimlere ve sanatçılara ölüleri inceleme izni verirdi. Ben bizzat yüzlerce kadavrayı kesip inceledim. Ancak işler değişti." Son bir yıldır morgdan morga dolaşıp kendisine bu izni verecek birini aramış ancak tüm peder ve rahipler buna karşı çıkmıştı. İki rahip onu tutuklamakla tehdit etmiş, hatta birisi onun üzerinde şeytan çıkarma ayini yapmaya çalışmıştı. "Bugünlerde kurbağalar, kuşlar ve yarasalarla yetinmek zorundayız." Yarasanın bir kanadının ucunu kesip çıkardı, mumun yanında tutarak elindeki büyüteçle loş ışıkta incelemeye çalıştı.

Salaì masanın yanından uzaklaşıp, Il Moro'nun kendi düğününde eğlenceyi yönetmesi için Leonardo'ya hediye ettiği kadife pelerini eline aldı. "Üstat, eğer tüm gece çalışacaksanız, sunak resmi üzerinde çalışmanın iyi olacağını düşünmüyor musunuz?"

Salaì'nin önerisini duymazlıktan gelerek birkaç gözlemini not defterine aceleyle yazdı. Böylesi zamanlarda fikirler, mürekkebin kurumasını beklemeyecek kadar hızlı gelmekteydi. Bu yüzden elinin kenarı mürekkebi dağıtmasın diye sağdan sola doğru yazıyordu. "Doğa, kolayca teslim olmasa bile, sonunda sırlarını ısrarcı öğrencilere sunacaktır."

Salaì pelerini giyip ayna kutusunda kendisini inceledi. "Partiden ayrılmadan önce rahiplerin *Bilgelerin Bebek İsa'yı Yüceltmesi* adlı eseriniz hakkında tartışmalarına kulak misafiri oldum."

Leonardo neşteri yarasanın kanadındaki zar tabakasına bastırdı. Rahiplerden söz etmek istemiyordu. En azından bu gece. "Masaccio'ya ait her bir fırça darbesinin ne kadar uyumlu olduğunu görmen için seni nasıl teşvik ettiğimi biliyorsun, değil mi? Anatomi için de durum aynı. Her bir damar, her bir kas ve her bağ dokusu çok önemli."

"Nasıl olur da yirmi senedir bu tabloyu tamamlayamadığınızı konuşuyorlardı. İçlerinden biri bunun sebebi olarak sizin Floransa'yı terk edip Milano'ya gitmiş olmanızı gösterdi. Aynı şişman rahip, manastır için yaptığınız sunak panosu için de aynı durumun söz konusu olabileceğini söyledi. Belki kilise projelerini de tamamlayamayacağınızı söyledi." Salaì pelerini boynuna bağlayarak "Belki de Tanrı'ya inanmadığınızı iddia etti."

Leonardo gözlüklerini çıkararak "Bak, burada ilgini çekebilecek bir şey var," dedi. Gözlükler ayrıntılar için iyi olmasına rağmen insanları onlarsız da görebiliyordu. "Yarasaların çiftleşirken hiçbir doğa kanununa uymadığını biliyor musun? Birbirleriyle karşılaştıklarında dişi dişiyle, erkek erkekle, bazen de dişi erkekle çiftleşebiliyor."

Salaì bir sandalye çekip Leonardo'nun yanına oturdu. "Gidip yarın kalan o tabloyu bitirin demiyorum. Ama en azından bu sunak tablosunu bitirseniz iyi olur diyorum. Bu kilise için... Tamamlamanız durumunda insanlar, eserlerinizi yarım bıraktığınızı söylemekten vazgeçecektir."

Leonardo, Salaì'nin ellerini tutarak "Tıpkı senin ve benim gibi hayvanların da ruhu vardır," dedi. Elleri yumuşak ve pürüzsüz olmasına rağmen güçlüydü. Gençlik ve olgunluğun kusursuz birleşimi... Salaì'nin yaşlarındayken kimse Leonardo'nun elinden tutup kendisine evrenin gerçeklerinden bahsetmemişti. "Hayvanlar da sevinç ve acıyı hisseder. Hatta insanlardan daha çok, çünkü doğayla iç içedirler ve bu yüzden daha dürüst ve samimidirler. Onları inceleyip onlarla uyum içinde yaşamalıyız. Bizler de doğayla uyumlu ve daha uzun yaşayabilmek için vejetaryen olmalıyız. Uzun bir hayata sahip olmak istemez misin?"

Salaì "Tek isteğim başımı sokacak bir evimin olması. Rahiplerle çalışmak istemiyorsanız..." diyerek ellerini çekti. "Duccio Taşı için neden birkaç çizim yapmıyorsunuz? Bu daha kazançlı olurdu."

Leonardo tekrar gözlüklerini taktı. Uçma konusunda yarasaların insanlar için en iyi model olduğuna inanıyorum. Şuraya bak, kemikleri birleştiren zar tabakası nasıl hava geçirmez zırh işlevi görüyor. Bu, tabiatın olağandışı bir tasarımı."

"Duccio Taşı da olağanüstü bir görev."

İlgisizce elini salladı. "Soderini bana önceden onun sözünü verdi." Leonardo elindeki büyüteci Salaì'ye uzatırken "Gel, şunu tut," dedi.

"Soderini artık yönetimde yer almıyor."

"Ayrıca taş belediyenin mülkünde değil, katedrale ait ve iktidara doğrudan bağlantın olmadığında güçsüz olacağını asla düşünme. Soderini bunun üstesinden gelecektir." Salaì'nin elindeki büyüteci ayarlayarak "Bu açıyla tut," dedi.

"Bu kadar kesinse neden işi kimin alacağına karar vermek için toplantı yapıyorlar?"

"İncelemek için bir insanın bacağını kesersen o kişi ölmez ya da kolunu kesersen bedeninin geri kalanı işlemeye devam eder. Fakat başını ya da kalbini kesersen o anda ölüverir. Aynı şeyin yarasalar için de geçerli olduğunu biliyor musun?"

"Bilmiyorum."

Neşteri yarasanın vücudu üzerinde hareket ettirirken "Uçmanın cevabı kanatlarda saklı olabilir," dedi.

Salaì bu kez büyüteci kendi üzerine tuttu. "O genç heykeltıraşın elindeki işleri bitirdiğine adım gibi eminim," dedi.

Salaì'nin sesinin cilveli çıkması Leonardo'nun içindeki endişe fırtınasını kabartarak midesinin bulanmasına neden oldu. "Neden gidip yatmıyorsun? Ben birazdan gelirim."

Salaì, büyüteci yanına alıp arkasına yaslandı. Leonardo, ölü yarasaya iyice yaklaşıp göğsüne neşteri bastırarak deri ve kemiklerini kesmeye başladı.

"Bu Michelangelo boş biri değil, üstat."

Leonardo, elindeki neşterle organları bir kenara iterek "Artık savaş yok, Salaì. Teslim oluyorum," dedi. Yeterinde dikkatli ince-

lerse yarasanın uçuş sistemini çözebilirdi. Böylece bu sistemi insana uygulayıp uçmasını sağlayabilirdi.

"Oldukça tutkulu görünüyordu," dedi Salaì.

Leonardo bazen Salaì'nin kendisini çekici bulup bulmadığını ya da onu, kutusundan para aşırabileceği bir baba yerine koyup koymadığını merak ediyordu. Belki de genç, iriyarı ve kir pas içindeki bir duvar oymacısını tercih ediyordur.

"Bir gün adını duyuracak gibi görünüyor."

Leonardo başını kaldırıp Salaì'ye yatağa dönmesini söyledi, ancak büyüteçle yüzüne bakan genç adamdan rahatsız olmuştu. Salai'nin kahverengi gözleri, kocaman ve ışıltılıydı.

Leonardo "Genç adam çoktan unutulmuş," dedi ve elindeki neşteri, alttaki metal tepsiye değinceye kadar hayvanın bedenine soktu. "Bu adam hakkında tek bir söz bile duymak istemiyorum."

Michelangelo

Ağustos

Katedral İşleri Dairesi'nin bodur suratlı tıknaz vücutlu denetçisi Giuseppe Vitelli, Operai'nin 16 Ağustos Pazartesi günü Duccio Taşı'nı işleyecek ustayı seçeceğini bildirdi. Pek çok kişi için bu tarih pek de merak konusu değildi; çünkü Michelangelo hariç her Floransalı, taşın Leonardo'ya verildiğini biliyordu.

Michelangelo, her gününü Floransa tarihinin bir parçası olmaya layık bir heykel tasarımının üzerinde çalışarak geçirdi. Eski Roma dönemine kadar heykelciliğin tarihini incelemiş, aletlerini cilalamış ve sokaktaki yüzlerce insanın karakalem çizimlerini yapmıştı. Yığınlarca çizim yaptı. Aklına gelen çizgiler müzik gibi parmaklarından akıp gidiyordu. Yaz sonuna doğru elleri, elinden hiç bırakmadığı için kalıcı olarak kırmızı tebeşire bulanmıştı.

O, ne kadar çok çalıştıysa babası da o kadar çok öfkelenmişti. Lodovico, düzinelerce çizimi şömineye fırlatırken "İblis!" diye bağırmıştı. "İçindeki şeytanı çıkarması için bir papaz çağıracağım." O günden sonra Michelangelo çizimlerini yastığının altına koyup uyumuştu.

Sonunda toplantının yapılacağı gün gelmişti. Michelangelo o sabah erkenden kalktı. Bulutsuz masmavi gökyüzüyle sıcak bir yaz günüydü. Açık pencereden hafif bir esinti, masal gibi içeri süzülüyordu. Güzel hava iyiye işaretti.

Kardeşleri kahvaltı için çoktan alt kata indiklerinden Michelangelo odasında tek başınaydı. Üzerinde uyuduğu ot döşeğin üstünde diz çöktü, çok beğendiği üç çizimi seçip jüriye sunmak üzere yeni cilalanmış aletleriyle birlikte deri omuz çantasının içine koydu. Sonra dolabın içindeki elbise yığınına uzanıp gizlice zulaladığı

bir sürahi su, sabun bezi ve hoş kokulu Cenova sabununu dışarı çıkardı.

Kalbi gümbür gümbür atıyordu. En son bir hafta önce banyo yapmıştı. Bu kadar kısa arayla yıkandığını görse babası çok öfkelenirdi. Michelangelo, ayda bir yıkanma konusunda babasıyla aynı düşüncedeydi. Banyo yapmak insanı hasta etmekle kalmıyordu, onlara göre Tanrı vergisi kiri suyla yok etmek günahtı. O gün yine de kuralları bozmak niyetindeydi. Leonardo, şüphesiz, toplantıya şık elbiseleri ve leylak kokan parfümüyle gelecekti. Michelangelo, yaşlı ressamın galip gelmesini istemediğinden yıkanma bezini suya batırıp saçları dahil her tarafını sildi.

Banyodan sonra kurulanıp yeni siyah tuniğini giydi üzerine. Bu kumaşı almak için elinde kalan son kuruşunu da kullanmıştı. Büyükannesi de gizlice bu tuniği dikmişti onun için. Bugünkü toplantıya eski püskü elbiseleriyle gitmeyecekti. Çatlak ve tozlu bir aynada kendine baktı. Yakışıklı görünmeyecek kadar yamuk bir burun ve geniş bir alına sahip olmasına rağmen yeni tunik gömleği üstüne mükemmel oturmuş ve koyu saçları itinayla taranmıştı. Eskimiş deri çantası bile çok farklı duruyordu üstünde. Temiz ve diri beyefendilere benzemişti. Leonardo'yla karşılaşmaya hazırdı.

Uzaklardan kilise çanları duyuldu. Katedrale gitmek için daha on beş dakikası vardı. Zamanı çoktu. Bu yeni görüntüsünü ailesine fark ettirmeden evden sıvışmak umuduyla Michelangelo sessizce kapıyı itti ancak açılmadı. Omuzuyla itti ama yine açılmadı kapı. Ağır ahşap kapıyı zorladı ama açamadı. "Lanet olsun!" dedi öfkeyle.

"Sakin ol," diye seslenişini duydu babasının, kapının öbür tarafından. "Evdeki eşyaların yarısını kapının önüne yığdık."

Michelangelo'nun midesi bulanmaya başladı. İçeride kilitli kalamazdı. Hele bir de bugün. "Kapıyı açın!" diye bağırdı öfkeyle.

Kapının diğer tarafından hiçbir yanıt gelmedi. Michelangelo o an, babasının altın sikke üzerine basılmış imparator yüzü kadar kesin kararlı ifadesiyle mobilya yığını arasında uzanmış halini gözlerinin önünde canlandırdı.

"Eğer vaktinde oraya yetişemezsem bana bu görevi asla vermezler."

"Sana söyledim. Oğlumun yoksul bir duvar işçisi olmasına asla izin vermem."

Birkaç dakika boyunca Michelangelo'nun bağırıp kapıyı tekmelemesine rağmen Lodovico yerinden kımıldamadı. Michelangelo yere çöktü. Duccio Taşı'nın ellerinin arasından kayıp gittiğini düşünürken gözlerine yaşlar birikti. Şimdi o kendini beğenmiş Leonardo, mücadele etmeden görevi alacaktı. Taş daha iyilerine layıktı.

Ayağa kalkıp başka kaçış yolu bulmak için odayı incelemeye başladı. Tek seçenek, duvarın üstündeki tek, ufak pencereydi.

Yatağı pencerenin altına çekip daha iyi incelemek için üzerine çıktı. Ahşap panjurları kolayca çıkarabilirdi ama içinden geçemeyeceği kadar dardı. Bunu başarsa bile zeminden iki kat yüksekteydi. Eğer düşerken bir hata yaparsa bacağını kırabilirdi.

"*Baba*? Bırak gideyim, lütfen," diyerek son kez şansını denedi.

"Asla."

Michelangelo burnundan soluyarak çekiç ve keskisini çantasından çıkarıp pencere kenarına yerleştirdi. Çıkan gürültüye aldırış etmeden duvarı yontmaya başladı. Ne yaptığını fark etmesi babasının fazla zamanını almadı. Yeteneksiz biri o kalın duvarı kırmak için bir saat harcardı. Oysa Michelangelo taşı hızlı bir şekilde kesti. Onca darbeden sonra pencere çerçevesiyle iki taşı yerinden çıkardı.

Santa Croce'nin kilise çanları iki kez çaldı. Toplantı başlamak üzereydi. Bir hayli gecikmişti. Başını dışarı çıkardı. Epey yüksekte olduğunu gördü. Eğer pencereden sarkabilirse düşüşünü yavaşlatmasına yardımcı olabilecek çamaşır iplerine tutunabilirdi. Çamurlu zemin düşüş etkisini azaltacaktı, ama yeni temiz elbiselerini kirletecekti.

Giovansimone, alt kat penceresinden "Dışarı çıkıyor!" diye bağırdı.

Babası küfredip kapının önündeki mobilyaları çekmeye başladı. Evin içerisinde ayak sesleri duyuluyordu. Bütün aile kaçışını önlemek için teyakkuza geçmişti. Onca çamura rağmen gitme zamanı gelmişti.

Michelangelo ayaklarını pencereden çıkarıp elleriyle pervaza asıldı. Üç kol boyundan daha fazla bir mesafede rüzgârda sallanan çamaşır ipine tutunma şansı yoktu. Pencereden sarkarken aşağıya atlamak, Duomo'nun üzerinden atlamakla aynıydı sanki.

Çöplerini pencereden fırlatan sokağın karşısındaki yaşlı bir kadın, evden dışarıya sarkan Michelangelo'yu izlemek için durdu.

Lodovico, sonunda yatak odasına girerken "Michel!" diye bağırdı. Oğlunun pencereden sarktığını gören yaşlı adam nefesini tutarak "Lütfen, bırak da sana yardım edeyim," dedi.

Lodovico oğlunun kolunu tutmak için uzandığında Michelangelo, kendini aşağıya bıraktı. Düşerken yukarı baktığında, ağzı açık "Hayır!" diye bağıran babasını gördü. Michelangelo babasının, düştüğünden dolayı mı yoksa kaçtığından dolayı mı üzgün olduğuna karar veremedi.

Düşüş etkisini azaltmak için dizlerini kıran Michelangelo yine de sert bir iniş yapıp çamurlu yolda yuvarlandı. Neyse ki hiçbir kırığı yoktu.

"Durdurun şunu!" diyerek evden fırladı Giovansimone.

Michelangelo ayaklarının üzerinde doğrulup yokuş aşağı yalpalayarak koşmaya başladı. Ailesi arkasından bağrışıp durdu ama mermer oyarak geçirdiği yıllar onu kardeşlerinden daha güçlü kılmıştı, bu yüzden hepsini açık ara geride bıraktı ve köşeleri ardı ardına dönerek katedrale doğru koşturmaya devam etti. Durup üzerindeki çamuru temizlemeye vakti olmamasına rağmen deri omuz çantasına baktığında çizimlerine hiçbir şey olmadığını fark etti. Çizimlerinin dış görüntüsünü gölgede bırakacağına güvenmek zorundaydı. Tabii seçmeleri kaçırmazsa...

Leonardo

Leonardo alametlere inanıyor olsaydı, masmavi gökyüzünü, ılık havayı ve sanki Tanrı göz kırpıyormuşçasına parıldayan güneşi Duccio Taşı'nın kendisine efsanevi bir başarı getireceğinin işareti olarak algılardı. Böyle şeylere inansaydı onların, kariyerine ilk adımını attığı bu şehirde başarının doruklarına erişeceğinin ipucu olduğunu düşünürdü. Otuz beş yıl önce Verrochio'nun çırağı olarak katedralin atölyesinde dekoratif metal kürenin Duomo'nun tepesine çıkarılmasına yardım etmişti. Bu tür alametleri gerçek kabul etseydi başında uçuşan serçe sürüsünü, Duccio Taşı sözleşmesinin insanın uçmasıyla ilgili hayalini gerçekleştireceğinin kanıtı olarak görürdü.

Yine de alametlere inanmıyordu. Asla da inanmamıştı. O sadece gözüyle görebildiği ve eliyle tutabildiği şeylere inanırdı. Bugün de gördüğü ve dokunduğu şeyler, güneş ve gökyüzüyle aynı şeyi ifade etmekteydi. Güzel bir gündü ve her şey planladığı gibi tıkırında gidiyordu.

En güzel saten tunik gömlek, ekoseli çoraplar ve yeşil ayakkabılarıyla, sanatçılar, tüccarlar, esnaf loncası liderleri, din adamları ve belediye meclisi üyeleriyle sohbet ediyordu. Operai yetkilileri, bu büyük görevi kabul ettiğine tanıklık etmek için toplandılar. "Şimdi baylar, Duccio Taşı'yla yaratacağım harikalara bir bakalım. İşte!" Planlarını göstermek için perdeyi indirdi.

Düzinelerce şövale, arka ayakları üzerinde dururken ön bacaklarıyla görünmeyen bir düşmana vuran korkunç ve kükreyen bir kanatlı ejdere ait çizimler gösteriyordu. Parlak gümüş pullarla süslü bir kıyafet giyen ve kırmızı turuncu renkte şık bir maske takan Salaì, Leonardo'nun kafasındakileri tam olarak tasvir eden bir poz vermişti.

İzleyiciler heyecanla coştu.

Giuseppe Vitelli, vekillerine şüphe dolu bakışlar atarak "Bir ejder mi?" diye sordu.

Piero Soderini, anlaşmaya son şeklini vermeye hazırmışçasına Leonardo'nun elini sıkarken "Bir ejderha! Ne olağanüstü!" dedi. Soderini popülist görüşleri, karizmatik tarzı ve güvercini andıran kel kafası, gagayı andıran burnu, boncuk gözleri ve görünmeyecek kadar ince dudaklarıyla meşhur bir siyasetçiydi. Mevcut haliyle *Gonfaloniere di Giustizia*'nın* başkanlık ettiği Signoria** üyeleri üç dönem için göreve getirilmekteydi. Her üç ayda bir Floransa Şehir Cumhuriyeti'nin başkanı değişirdi. Savaşların, işgalci Fransız ordusu ve Cesare Borgia ile Piero de' Medici'den gelen tehditlerin arasında, cumhuriyeti istikrara kavuşturacak sürekli bir başkan seçilmesine ihtiyaç vardı. Soderini bu pozisyon için en büyük adaydı.

Soderini'nin hatırı sayılır etkisiyle Giuseppe Vitelli ve onun Katedral İşleri Dairesi, bu görevi gayri meşru olarak Leonardo'ya vermekte hemfikirdi. Leonardo'nun yapması gereken şey düşüncelerini resmi olarak sunmaktı. Sonrasında Duccio Taşı ona verilecekti. Operai, şehir meclisi ve yün dokuma loncasının yardımıyla Leonardo'ya hatırı sayılır bir maaş ödenmesine, onun yeni bir yere yerleştirilmesine ve asistanları dahil atölye masraflarının karşılanmasına karar vermişti. Kendisi mermer üzerinde çalışmayacaktı, o sadece tasarımları yapacak kirli işleri yapmaları için asistanlarını yönlendirecekti. Projenin süresi iki yıl olarak belirlenmişti ancak herkes bu sürenin beş yıla çıkacağını düşünüyordu. Leonardo, işin on yılı bulacağını ve çalışma esnasında da son nefesini vereceğini umuyordu. Floransa'nın mali desteğiyle kalan yıllarında matematik, biyoloji, felsefe, anatomi, optik, coğrafya ve tabii ki insanın uçması konusunda çalışmalar yapabilirdi.

"Sadece bir ejder değil," dedi Leonardo, Salaì'nin arkasına geçerek. "Hareket eden bir ejder." Salaì çatırdayan kaya parçası gibi kollarını, bacaklarını ve başını ani bir mekanik hareketle döndürdü. "Ve ateş püskürten." Leonardo'nun elini çabuk ve kesik bir şekilde sallamasıyla gömlek kolundan alev çıkıverdi. Sanki alev

---

* Gonfaloniere di Giustizia: Adalet Yargıcı (ç.n.)

** Signoria: Şehir devleti olan Floransa'nın yürütme erki olan şehir meclisi (ç.n.)

Salaì'nin ağzından fışkırıyordu. Leonardo, kırmızı ve sarı dumanları dağıtırken seyirciler alkışlamaya başladı.

"Bence resmi oylamayı yapma zamanı geldi," diye anons yaptı Soderini.

Giuseppe Vitelli, kızgınlık ifadesi olarak başını yana yatırarak "Buna ben karar veririm, Soderini," dedi. "Bu benim toplantım."

"Pekâlâ, o zaman kararınızı verin." Soderini nadiren kızgınlığını sergilerdi; ancak Operai'nin başkanı belli ki bu duygunun ortaya çıkmasına neden olmuştu.

"Oylamaya geçme zamanı," diye çağrı yaptı Giuseppe Vitelli.

"Durun!" diye bir ses yankılandı uzaklardan.

Bakışlar, gürültünün geldiği yöne doğru çevrildi.

"Bu da kim?" diye düşündü Leonardo.

"Bensiz başlamayın! Ben geldim." Bir adam atölyenin çitlerini geçip ileri atıldı. İzleyiciler adamın geçmesi için kenara çekildi.

Davetsiz misafir çamur içindeydi ama Leonardo adamı hemen tanıdı. Bu görgüsüz heykeltıraş Michelangelo Buonarroti'den başkası değildi. Leonardo onu partisini mahvettiği o geceden beri görmemişti. Genç adamın utancından şehri terk ettiğini düşünmüştü. Ancak işte burada, bir arabanın arkasında çamurlu yolda sürüklenmiş gibi karşısında duruyordu. Kişisel temizlikten kaçınmak başka bir şey, kendini bilerek çamura gömmek başka bir şeydi.

Granacci, yolu açarak arkadaşını kalabalığın önüne getirdi. Leonardo, Granacci'yi arkadaşına "Bir an gelmeyeceksin sandım," diye fısıldarken duydu.

"Geldim," dedi Michelangelo nefes nefese.

Soderini, tiksintiyle burnunu kıvırarak "Neden geldin?" diye sordu. Böyle bir pisliğin karşısında ben bile soğukkanlılığımı koruyamazdım diye düşündü Leonardo.

"Taş için."

"Ne taşı?" diye sordu Giuseppe Vitelli.

"Duccio Taşı."

Leonardo, Salaì ile göz göze gelerek "Berbat etmeyi düşündüğün başka organizasyonlar var mı, Buonarroti?" diye sordu. "Ona göre hazırlıklı olayım bir dahaki sefere."

Piero Soderini kendisini tamamen samimi ve bir o kadar da sahte gösteren kışkırtıcı bir gülümsemeyle "Sevgili Michelangelo," dedi, "şehrin diğer önemli sanatçıları, Üstat Leonardo'ya hürmeten kendi istekleriyle oylamadan çekildiler."

Kalabalığın önünde Floransa'nın bütün ünlü sanatçıları bir aradaydı. Leonardo her birinin Michelangelo'dan en az yirmi yaş büyük olduğunu fark etti. Ünlü mavi-beyaz seramik ustası anlı şanlı Andrea della Robbia altmış altı yaşındaydı. Ünlü mimar Giuliano da Sangallo ve usta ressamlar Sandro Botticelli ile Pietro Perugino ellisinde vardı. Davide Ghirlandaio bile yarım asırlık olmaya yakındı. Leonardo dahil bu adamların hepsi, hem yaş hem de tecrübe olarak Michelangelo'dan kat kat üstündü.

"Bu doğru evlat," dedi Botticelli yüksek sesle. Sesi, zaman ve deneyim enstrümanlarıyla zengin bir orkestra gibi çınladı salonda.

"Hepimiz Leonardo'nun lehine oylamadan çekilmiş bulunmaktayız."

Soderini "Belki sen de çekilsen iyi olur," dedi.

Michelangelo, çamurlu omuz çantasının kilidiyle oynarken "Ama bu beyefendilerin hiçbiri mermer ustası değil, ben hariç," dedi.

Soderini "Leonardo, tüm sanatların ustasıdır evlat," diye düzeltti.

Leonardo ve Salaì karşılıklı gülümsediler. Kendini savunmasına gerek yoktu. Başkaları onun adına bunu yapıyordu zaten.

Michelangelo çantasından bir sürü kâğıt tabakası çıkararak "İşte!" dedi. "Yaptığım çizimler burada."

Giuseppe Vitelli kâğıtları alacakken Leonardo önce davrandı.

En üstteki kâğıda bakarak derin bir nefes aldı. Bunlar bir amatörün karalamalarına benzemiyordu. Bu, dökümlü kumaş ve aslan postu giymiş, kaslı ve ideal boyutlarda canlı nefes alan bir adam resmiydi. Leonardo diğer iki karalamayı eline aldı. Kompozisyonlar oldukça dinamik, kıvrımlı ve hareketli figürleri tasvir etmekteydi. Birkaç ustaca fırça darbesiyle gölgeler verilmişti. Her yüz, farklı bir ifadeye sahipti: korku, inanç ve cesaret. Michelangelo kâğıt üzerinde biraz tebeşir dışında hiçbir şey kullanmadan resimlerinde canlılığı yakalamıştı.

Göz ucuyla heykeltıraşı baştan aşağı süzdü. Yüzü toz toprak, kıyafetleri de çamur ve ter içinde olmasına rağmen genç adam artık komik görünmüyordu.

Michelangelo "Taş için Herkül'ü düşünüyorum," dedi. "Floransa'nın eski Roma kültürü ve gücünün gerçek mirasçısı olduğunu dünyaya ilan edecek gücün sembolü."

Piero Soderini, eskizlere bile bakmadan "Evlat, hepimiz böyle yetenekli bir sanatçının aramızda olmasından memnuniyet duyuyoruz," dedi. "Ancak Üstat Leonardo'nun rakibi olabileceğine gerçekten inanmıyorsun, değil mi? Kendine ait bir atölyen bile yok."

"İyi ya! Bu da Michelangelo'nun daha ucuza çalışabileceğini gösterir," diye araya girdi Granacci.

Giuseppe Vitelli, aniden ilgili görünerek "Ne kadar ucuza?" diye sordu.

"Herhalde," dedi Leonardo, heykeltıraşın çizimlerini geri vererek, "birkaç kuruş uğruna benim tecrübemi bu saygısız ve yeteneği belirsiz gence değişmeyeceksiniz."

Michelangelo karşısında dimdik duruyordu. Leonardo o anda yetenek kelimesini kullandığına pişman oldu.

Michelangelo çizimleri Giuseppe Vitelli'ye uzatarak "Granacci haklı," dedi. "Benim için atölye parası ödemeniz gerekmiyor. Zaten atölyeye ihtiyacım yok."

Leonardo kollarını açarak "Çalışmanı nerede yapacaksın? Dışarıda mı?" diye sordu.

Michelangelo başıyla onaylayarak "Açık havayı severim. Ailemle birlikte yaşadığım için barınma gereksinimim de yok."

Leonardo'nun omuzları kasıldı. Bu tanınmamış heykeltıraş, her şeyi berbat edip geleceğini elinden çalamazdı. Değil mi?

Michelangelo, tüm ciddiyetiyle "Aletlerimi kendim imal ederim, böylece onlar için de para ödemeniz gerekmeyecek," diye devam etti. "Fazladan mermer ve yardımcılar için de para ödemeniz gerekmiyor..."

Leonardo "İnanamıyorum!" diye haykırdı. "Bırakın tek başına yapmayı, bu genç adam yirmi tane asistanın yardımıyla bile o devasa taş levhaya şekil veremez."

Giuseppe Vitelli, Michelangelo'nun çizimlerini yakından incelerken "Üstat Leonardo," diye seslendi, "bu genç adamla rekabet edebilmek için aylık talebinizi düşürmeyi düşünmez miydiniz?"

"Asla!" dedi Leonardo, çenesini kaldırarak. "Özgürlüğümü kaybetmektense ölmeyi tercih ederim."

Michelangelo "Ayda birkaç florinle yaşayabilirim," dedi.

"Paranızın karşılığını alacaksınız," dedi Leonardo.

"Burada blok mermerden dev bir heykel çıkartan tek kişi benim," dedi Michelangelo. "On yedi yaşındayken bundan daha küçük ama yaklaşık bu uzunlukta -elini başının üzerine koydu- bir Herkül heykeli ve Roma'da da yetişkin bir adamdan daha uzun bir Bacchus heykeli yaptım. Sizin için başka bir mermer heykel yapabilecek tek sanatçı benim burada."

Leonardo gözlerinin kuşkuyla büyüdüğünü hissetti. "Seni doğru mu duydum? Dev bir heykel? Duccio Taşı'ndan herhangi bir mermer ilavesiz bir heykel çıkarmayı mı umuyorsun?" Delikanlının çizimleri güzeldi ama kafası belli ki çalışmıyordu.

"Evet," dedi Michelangelo, hiçbir alaycı ifade takınmadan.

Giuseppe Vitelli "Bu cesur bir iddia genç adam," dedi. Leonardo adamın sesindeki sinir bozucu hayranlık ifadesini hissedebiliyordu.

Leonardo, Giuseppe'nin suratına bakarak "Pekâlâ, bu sözde dev heykelin boyunun ne kadar olmasını umuyorsun?" diye sordu. Yüzünde takdir ifadesinin oluşmasını bekliyordu.

Michelangelo omuzlarını silkerek "Taş bloğun boyunda," dedi.

Salonda mırıldanmalar yükselmeye başladı.

Michelangelo "Ne? Taş bloğun boyu ne kadar?" diye sordu.

"Altı metre," diye cevapladı Leonardo.

Michelangelo, yüksekliği düşünüyormuşçasına başını yukarıya kaldırdı. Taşın yüksekliği, sıradan bir adam boyunun üç misliydi. Yavaşça başıyla onayladı. "Tamam. Bu kusursuz olacak."

Seyirciler nefeslerini tuttu.

Leonardo'nun kaşları çatıldı. Binlerce yıl öncesindeki Roma İmparatorluğu'ndan beri tek parça mermerden bu boyutta bir heykel yapılmamıştı. Çok az heykeltıraş böyle bir şeye teşebbüs etmişti. Bu genç heykeltıraş, içerisi aslanlarla dolu bir ahıra dalan bir

eşekten daha cesurdu. "Bu kayalardan hangisinin Duccio Taşı olduğunu biliyor musun?" diye sordu Leonardo.

Michelangelo atölyenin etrafında göz gezdirip başıyla hayır cevabını verdi.

"O zaman taşı hiç görmedin, öyle mi?" diye bastırdı Leonardo.

Michelangelo kaşlarını çatarak "Hayır, görmedim," dedi.

Leonardo, sevimli bir yüz ifadesiyle "Pekâlâ öyleyse," dedi. Bunun gibi düzinelerce genç, cahil ve kibirli sanatçının hiçbir iz bırakmadan yok olup gidişlerini görmüştü. Bu da diğerlerinden farklı olmayacaktı. "İzin verirsen onu gösterme şerefine nail olayım."

Michelangelo

Michelangelo, Leonardo'nun rehberliğinde katedral atölyesini dolduran mermer parçaları deryası üzerinde gözlerini dolaştırdı. Devasa boyutta, el değmemiş beyazlıkta ve kelimelerle tarif edilmez parlaklıkta bir taş arıyordu, ancak bu yığın arasında hayal ettiği Duccio Taşı'na rastlayamadı. Leonardo yana bir adım atarak parmağıyla yeri gösterdi. Michelangelo'nun gördüğü sadece bir moloz yığınıydı.

Leonardo eğilip çamur gölünde uzanan uzun ve kirden grileşmiş kayaya elini koyarak "İşte Duccio Taşı bu, genç dostum," dedi.

Michelangelo kaya yığınına baktığında kalbi duracak gibi oldu. Taş blok yan yatmış, her tarafından yabani otlar çıkmıştı. Bir kenarında derin bir kesik ve diğer kenarında fırlayan bir yumruyla taş, uygun bir figürü destekleyemeyecek kadar dar görünüyordu. Yüzeyi onlarca yıl güneş ve yağmura maruz kalmıştı. Bir mermer ne kadar uzun süre doğal şartlara maruz kalırsa o kadar kırılgan olurdu. Bu kaya, keskiyle üzerinde çok çalışması durumunda çatlayacak gibi görünüyordu. Artık mermere benzer bir tarafı bile kalmamıştı. Yeni çıkarılmış mermer, beyaz ve esnek olup koro halinde ilahiler söylüyormuşçasına ses çıkarırdı ama bu levha, gri renkte ve tamamen cansız durmaktaydı. Michelangelo dizlerinin üstüne çöküp içinde akan yaşamı hissetmeyi umarcasına taşa dokunduğunda hiçbir şey hissetmedi.

Michelangelo, başını kaldırıp baktığında kendisine bakıp zalimce başlarını sallayan sanatçılarla göz göze geldi. Tahribata uğramış bu kaya parçasından değerli bir şey çıkarmanın imkânsız olduğuna inandıklarından dolayı oylamadan çekilmiş olabileceklerini fark ettiğinde tüyleri ürperdi. Kendilerinden çok Leonardo'nun başarısızlığını görmeyi tercih ederlerdi.

"Pekâlâ, siz ne yapacaksınız bununla?" diye sordu Michelangelo.

"Daha fazla taş ekleyeceğim," dedi Leonardo sinir bozucu bir ses tonuyla. "Baş için yeni bir blok, kollar ve bacaklar için de fazladan mermer. Tek çözüm yolu bu."

Michelangelo, önce Leonardo'nun çizimlerine, sonra da mekanik bir şekilde hareket eden parlak giysi ve maskeli o tuhaf adama merakla baktı. Sanatsal bir müsabakaya giriş ciddiyetinden uzak, saray soytarısınca hazırlanan bir gösteriye benziyordu.

Soderini "Ejderha yapacak," dedi. "Başka bir adamın başka bir heykelindense bu çok daha etkileyici."

Bu sözlere kafası atan Michelangelo "Hiçbir şey insandan üstün değildir. Bizler Tanrı'nın en muhteşem eseriyiz. İnsanı onurlandırarak Tanrı'yı da onurlandırmış oluyoruz," dedi.

Endişeli bir tavırla kaşlarını çatan Giuseppe "Dur bir dakika. Herkül, Romalı bir yarı tanrı değil miydi? Putperest bir kahraman..."

Soderini imalı bir şekilde "Evet. Putperest. Kilise için uygun bir fikir değil," dedi. "Dahası Leonardo'nun ejderi hareket edip ateş püskürtecek."

Michelangelo yüzünü buruşturdu. Doğru mu duymuştu? "Hareket edip ateş mi püskürtecek? Bu imkânsız."

Leonardo yaptığı çizimleri göstererek "Senin için imkânsız olabilir ama benim için değil," dedi. "Bu ejderi yüzlerce yıl hareket ettirecek düzeneği bile tasarladım."

Michelangelo başını iki yana sallayarak onaylamadığını belirtti. "Mekanizmanın önemi yok. Mermer bu tür bir hareket için yeterince güçlü değil. Çok yumuşak olduğundan çatlayacaktır."

Leonardo, Duccio Taşı'nın üzerine oturarak "Bu kaya..." dedi. "Elli yıldır tabiat güçlerine maruz kaldığından dolayı kırılganlaştı. Düzinelerce başarısız çalışma yüzünden bozuldu."

Michelangelo "Kesinlikle," diyerek hemfikir olduğunu ifade etti.

"Tek çözüm malzeme eklemek. Daha fazla mermer eklemeden tek parça devasa bir heykel yapma fikrin övgüye değer, ancak işe yaramaz."

"Sizin için imkânsız olabilir, ama benim için değil."

Leonardo kibirli bir şekilde "Çok yükseklerden uçuyorsun evlat," dedi.

Michelangelo, sözlerini seçerek "Bence hepimiz için asıl büyük tehlike, hedeflerimizi yüksek tutup başarısız olmak değil, düşük tutup hedefimizi başarmaktır."

Leonardo tekrar ayağa kalkıp üzerindeki tozları eliyle silerek "Bunun umutsuz bir durum olduğunu söylüyorum," dedi. "Ve sen de taşı ilk gördüğün anda yüzünde beliren ifadeyle bunu onayladın."

Evet, umutsuzluğa kapıldığı doğruydu. Taş ne kadar şeklini kaybetmiş olsa da bir şansı hak ediyordu. "Mermer levhanın içerisinde var olmayan bir şeyi en büyük sanatçı bile ortaya çıkaramaz," diyerek diz çöküp elini kayanın üzerine koydu. "Bu taş parçası, içinde var olanı bana söyleyecektir. Tek yapmam gereken, kabuğunu soyup durmak." Michelangelo gözlerini kapatıp parmak uçlarını mermerin ince damarlarına bastırdı. "Hiç âşık oldunuz mu, Üstat Leonardo?"

Leonardo savunmaya geçmiş ses tonuyla "Aşkı iyi bilirim," diye cevapladı.

Michelangelo parmaklarını taşın üzerinden çekerken "Biz sanatçılar âşıklara benzeriz, değil mi?" diye sordu. "Derinlere indikçe karşılaşabileceklerimiz konusunda önceleri ürkek ve kuşkucu davranırız. Ancak arzu duyduklarımızla fazla zaman geçirdikçe onları daha iyi anlamaya başlarız. Kusurlarıyla birlikte bunların düzelme olasılıklarıyla da karşılaşırız. Bir araya geldiğimizde yüreklerimiz aynı tempoda atar, konuştuğumuzda sözcükler tek bir ağızdan çıkar. Aşk sayesinde ruhlarımızla iletişim kurarız." Michelangelo gözlerini gri taşa dikti. "Aşk, tasarıları boşa çıkarır değil mi? Aşkı yeniden yaratabilecek hiçbir sebep, hiçbir çözüm ve hiçbir kafiye yoktur. Onu bir anda, başımızdaki saçlardan ayak parmak uçlarımıza kadar hissederiz. Yine, neden ve nasıl geldiğini bilemeyiz ama o, bizden dolayı ve bize rağmen varlığını sürdürmektedir. Ne olduğunu bile anlayamayız. Anlayamayız, ancak yine de her şeyi hissederiz."

Leonardo, alaycı bir gülümsemeyle "Zekâdan yoksun duygular, karmaşadan başka bir şey değildir," dedi.

"Karmaşa, güzelliği ortaya çıkarır. İşte sanat budur," diyerek Leonardo'nun bal rengi gözlerine baktı. Ölüm döşeğinde bile bu bakışları hatırlayacağına adı gibi emindi.

Leonardo bakışlarını çevirdi.

Giuseppe Vitelli, konuyu tartışmak üzere Operai, Signoria ve yün dokuma loncası üyelerine eliyle işaret etti. "Leonardo daha önce hiç tek başına bir mermer heykel yaptı mı?" diye sordu.

Bir meclis üyesi "Söylenenlere göre zamanında ve düşük bütçeyle bir şey yaptırmak isterseniz Vincili Üstat'a vermeyeceksiniz," diyerek düşüncesini belirtti.

Piero Soderini "Durun bir dakika," diye itiraz etti. "Cesare Borgia ve komuta ettiği papa ordusu sınırlarımızı tehdit ediyor. Şimdiden Siena'ya doğru yola çıktı. Piero de' Medici her zamanki entrikalarını çeviriyor. Böylesine ciddi tehlikelerin ortasında sizler, tüm Floransa'ya ilham verecek bir sembol yapma işini adı bile duyulmamış, deneyimsiz bir gence mi vermek istiyorsunuz?"

Michelangelo, tüm özgüvenini toplayarak "Bunu yapabilirim," dedi. "Yapabileceğime inanıyorum."

Leonardo küçümsercesine bir kahkaha attı.

"En azından cesaretli," dedi içlerinden biri.

Bir başkası "Tek parça dev bir heykel etkileyici olur," diyerek araya girdi.

"Leonardo bunun imkânsız olduğunu söylüyor. Ya delikanlı başarısız olursa?"

Michelangelo nefesini tuttu. Bu bir karar anıydı.

Giuseppe Vitelli "Öyle olsa bile en azından bu ucuz bir başarısızlık olacaktır," diyerek onları ikna etmeye çalıştı. "İşin Leonardo da Vinci'ye verilmesini isteyenler?"

Sadece Soderini elini kaldırdı.

Giuseppe "Senin oyun burada geçersiz, Soderini," diyerek homurdandı. "Buonarroti diyenler?"

Operai, Signoria ve yün loncasının tüm üyeleri ellerini kaldırdılar.

Giuseppe Vitelli "Michelangelo Buonarroti, Duccio Taşı senindir," dedi. Elini uzatıp güçlü bir şekilde tokalaştı Michelangelo'yla. "Il Duomo, ön cephesine güzel bir heykel yapman için seni bekliyor."

İyi dileklerini sunanların arasında kalan Michelangelo'nun kulakları "Tebrikler! İyi şanslar!" ifadeleriyle doluydu. Kendisini destekleyenler, sırtına dokunup tokalaşarak teşvik ettiler. Michelangelo neredeyse dokunuşlarını ve seslerini hissedip duyamıyordu. Sanki mantarla ağzı kapalı bir şişenin içine hapsedilmiş gibi sesleri çok uzaklardan yankılanıyordu. Her şey çok çabuk gelişmişti. Heyecandan nefesi kesilmişti adeta.

Arkadaşı Granacci, Michelangelo'yu tüm içtenliğiyle kucakladı. "Harika! Başardın sonunda." Diğer sanatçılar da tebrik etmek üzere yaklaştılar. Andrea della Robbia, Pietro Perugino, Giuliano da Sangallo, hatta Michelangelo'nun rahmetli öğretmeni Domenico Ghirlandaio'nun erkek kardeşi Davide Ghirlanaio tebrik ettiler kendisini. Michelangelo'nun yeteneklerini her zaman kıskanmış olan Davide, bugün, her zaman genç adamı desteklermişçesine Michelangelo'yu alkışladı.

Sonra yaşlı Botticelli, kırışık kemikli elleriyle Michelangelo'nun yüzünü ellerinin arasına alıp genç adamın ruhuna kendi güç ve bilgisini aktarmaya çalışırcasına gözlerinin içine bakarak "Tanrı seni kutsasın evladım," dedi.

Botticelli yavaş yavaş uzaklaşırken Michelangelo başka bir hayranıyla karşılaşmak üzere döndüğünde Vincili Üstat ile göz göze geldi. Yüzündeki metanetli ifadeye rağmen Leonardo'nun gözleri öfkeyle parlıyordu. Saygıyla önünde eğilmeye çalışan Michelangelo yine de yerinden kımıldayamadı. Neredeyse nefesi kesilmişti.

"Buonarroti" dedi Leonardo, "üzerinde düşünmen için sana bir öykü anlatacağım: Eşeğin biri donmuş bir gölün üzerinde uyuyakalır ama vücudunun sıcaklığı buzu erittiğinden uyandığında kendini soğuk, hiç de arzu edilmeyen bir banyo içinde bulur." Gözlerini, Michelangelo'nun kirli yüzlü ve çamurlu ayakları üzerinde gezdirip, "Geriye dönüp baktığında kendini buzları eritmeye başlamış bulabilirsin; çünkü bu işe yaramaz taş parçası, senin kariyerinin ve şöhretinin sonu olacak. Sonsuza dek," sözleriyle bitirdi konuşmasını. Sonra dönüp peşinde tüm malzemelerini taşıyan tuhaf giyimli yardımcısıyla birlikte atölyeden çıktı.

Seyirciler hâlâ kendisini tebrik ederken Michelangelo'nun yüreğine giren inkâr edilemez bir korku dalgası, tüm sevinç ve gu-

rurunu bozacak gibiydi. Leonardo haklıydı. O artık, boynuna bir denizci çapası gibi sarılmış, cansız bir çöp yığınını andıran Dúccio Taşı'nın sahibiydi.

Michelangelo elini taşın üzerine koyup yaralı bir atı okşarmışçasına "Umarın yüzümü kara çıkarmazsın," diye fısıldadı.

Bir süre mermerden cevap almak için bekledi; ancak hiçbir şey duyamadı.

Leonardo

Sonbahar

Pazarda dolaşırken Leonardo, elinde doldurulmuş bir domuz kellesini sallayan kızgın bir kasabı görünce kenara kaçıp tezgâhlarla dolu başka bir ara yola girdi. Satılık insan kafatası nerede bulabilirdi? Bu tür şeyleri bulmak için pazar doğru bir yer değildi. Bir mezar kazsa daha iyi olurdu. Rahiplerin buna izin vermeyeceklerini bile bile...

Parçalayıp inceleyebileceği bir kadavra olsa insan vücudunun uçmasını sağlayacak bir çözüm yolu bulabilirdi. *Şu Duccio Taşı'nı düşünmeyi kes. O artık sana ait değil,* dedi kendi kendine.

Neyse, neredeydi şu eczane? Yeni renk örneklerini karıştırabileceği kil ve kobalt bulması gerekiyordu. Sunak panosunu renklendirmeye başlayacağı için rahipler kendisinden çok daha istekli ve heyecanlı görünüyordu. Çığırtkanlık yapan pazarcılar, pazarlık yapan ev kadınları, portakal esansı, yeni deri ve at dışkısı kokuları arasında ilerledi. Genelde Salaì, öne düşüp yol gösterirdi ama bugün yardımcısını atölyede bırakmıştı. Salaì'yi pazara götürmek her zaman tehlikeliydi. Genç adamın eli uzundu. Ya pazar ürünlerini çalıyor ya da Leonardo'nun cebinden para aşırıyordu. Her iki durumda da bedel ödeyen üstadın kendisiydi. Salaì'nin sorunu da buydu. Varlığı ayrı, yokluğu ayrı dertti.

O mermer heykel işini kazansaydım başıma büyük iş alırdım – Kes şunu! dedi kendi kendine.

Toz boya ve kafatasları bulmak için gezinirken, pazarın gençlik yıllarındakinden çok daha kalabalık olmasına şaşakaldı. O günlerde pazarda birkaç deri imalatçısı, bir iki ipek dokumacısı, bir ka-

sap, bir fıçı imalatçısı ve bir çorap satıcısı bulunmaktaydı. Pazardan alışveriş yapmak köylülere özgü bir alışkanlıktı. Ancak geçen birkaç yıl içerisinde Floransalıları bir teşebbüs ruhu alev gibi sarmıştı. Neredeyse herkesin bir tezgâhı vardı. Ürün alıp satma konusunda korkunç bir koşuşturmaca mevcuttu. Leonardo, bu değişiklik üzerine bir süre kafa patlattıktan ve düşünüp taşındıktan sonra bunu izah edecek bir teori geliştirmişti. Elli yıldan daha kısa bir süre önce Johannes Gutenberg dünyaya matbaayı hediye etmişti. Gutenberg'den önce eserler elle yazılmaktaydı. Bu yüzden kitaplar, sayıca az ve çok pahalıydı. Ancak matbaanın ortaya çıkışından itibaren insanlar daha çok kitaba ulaşmaya başlamış ve okuryazarlık oranı artmıştı. Bağımsızlık ve özgürlük gibi devrimci düşünceler, üst sınıflardan sokaklarda yaşayanlara, erkek, kadın ve çocuk dahil herkese yayılmaya başlamıştı. İnsanlar hâlâ okuryazar değildi ama bilginin halk kitlelerine ulaşması, pek çok alanda olduğu gibi bağımsız tüccarların sayısında artışla sonuçlanarak insanların kendi yaşamlarının denetimini kendi ellerinde tutmalarını sağlamıştı.

Özgürlük düşüncesini her zaman takdir etmiş olan Leonardo'yu bu değişimler endişeye de sürüklemekteydi. Kitaptan öğrenmeye hiçbir zaman itimat etmemişti. Işığın bombeli cam üzerinde nasıl yansıdığını keşfetmek isterse bunu kitaplardan okumak yerine, eline bir parça cam alıp ışığa tutmayı tercih ederdi. Çorba yapmak isterse, tarife bakmaktansa kendi malzemelerini kullanırdı. Bir mağaranın dehlizlerini keşfetmek isterse elleri ve dizleri üzerinde mağaraya girerdi. Kitapların çoğalmasıyla birlikte insanlar, kendi deneyimlerinden çok başkalarının fikirlerine güvenmeye başlamıştı. Böyle yaparak yeni fikirler oluşturmaktan çok, eski fikirlerin çoğalmasına neden oluyorlardı. Büyük bir kütüphaneyle birlikte insanlar, artık gerçekleri yaşayarak öğrenmek yerine öğrenmek istedikleri şeyleri bir kitapta aramayı tercih ediyordu.

Leonardo'nun eşsiz keşif yapma yolu, beyninde önceden yer eden iki farklı bilgi parçasını birbiriyle kıyaslamak, karşılaştırmak ve birleştirmeyi içeriyordu. Eğer artık zihinsel olarak bilgi depolayamazsa, yeni bağlantılar da kuramayıp yeni bir şeyler ortaya çıkaramazdı. Tek bir düşünce, tek bir bilgiyle, tek bir varlıktan ortaya çıkmaktaydı. Kitap yararlı bir depolama birimi olmasına rağ-

men, tuhaf icatlar geliştirebilecek insan zihninin yeteneklerinden yoksundu. Kitaplar bu şekilde çoğalmaya devam ederse, yeryüzü birbirlerine gereksiz ürünler satan kafasız tüccarlara kalacak, insanlar da yeni ve muhteşem şeyler icat etme yeteneğinden yoksun kalacaktı. Bu ironik bir durumdu. Matbaa gibi olağanüstü bir icat, insanın yenilikçi ruhunu tamamen yok edebilirdi.

Leonardo bir kazın bağırışını duyduğunda yere baktı ve hayvanın kuyruğuna basmış olduğunu fark etti. Bir kuşçu tezgâhının önüne bağlanmış kaz, Leonardo'nun ayaklarının dibinde kanatlarını çırptı. Kazı incelemek için eğildi. Kuşun sağ kanadı eğriydi. Muhtemelen uçmasını engelleyecek kadar hasar görmüştü. Bu utanç vericiydi. Leonardo'nun düşüncesine göre hiç uçamamış olmaktan daha berbat olan şey, uçma duygusunu tatmış olup da bu duyguyu tekrar yaşayamamaktı. Nazikçe kuşun boynunu okşayıp tezgâhtaki diğer kuşları incelemeye koyuldu. Tezgâhta bir sepet dolusu bıldırcın, ötüşen birkaç güvercin, ağaçkakanlar ve küçük bir kafese tıkılmış yedi tane tedirgin beyaz kumru vardı. Kumrular genellikle evcil hayvanlardı ancak bunlar kızgınlıklarından tüyler ürperten çığlıklar atıp kanatlarını çırparak kafes tellerini gagalıyordu. Bu arada tombul kırmızı suratlı kuş satıcısı, küfürler savurup kuş kafeslerine sopayla vuruyordu.

Leonardo "Bu hayvan herifi görmezden gelin dostlarım," diyerek kafese fısıldadı. "İnsanoğlu müthiş konuşma yeteneğine sahiptir ama söylediği şeyler çoğu zaman beyhude ve yalandır. Öbür taraftan hayvanların ise, pek konuşma yetenekleri olmasa da, söyledikleri yararlı ve gerçektir." Kumruların yuvarlak pembe gözlerine baktı. Ne zaman uçmakta olan kuşları inceleme fırsatı bulsa bunu değerlendiren Leonardo, kafesteki bu kuş sürülerinin her an patlamaya hazır gerginlik, öfke ve enerji kombinasyonuna sahip olduğunu fark etti.

Kuş satıcısı bağıran kazı tekmelemekle meşgulken Leonardo, kafesin kilidini ve kapısını açtı. Kumrular kaçmadı.

Dirseğiyle kafese vurdu. Metal çubukların çıkardığı gürültüyle kuşlar bağrışıp hapis tutuldukları kafesten çıkarak top gülleleri gibi gökyüzüne fırladılar. Kuşlar gökyüzünde süzülürken Leonardo, not defterini çıkarıp kuşları çizmeye başladı.

Kuş satıcısı "Hırsız!" diye kükredi.

Leonardo yüzünde sakin bir gülümsemeyle "Korkma, parasını ödeyeceğim," dedi. Bunu daha önce İtalya'nın dört bir tarafındaki düzinelerce pazarda yapmıştı. Tezgâh sahipleri genellikle mallarını gökyüzüne saldığı için Leonardo'ya küfrederken, orada bulunan seyirciler de parasını boşa harcayan bu tuhaf adama kahkahayla gülüyordu. Yine de parasını ödediği sürece yapabilecekleri hiçbir şey yoktu.

Leonardo, birkaç kuruş almak üzere elini para torbasına attı. Parmaklarını torbanın dibinde dolaştırdı, ancak tek bir kuruş bile yoktu.

"Paramı öde!" dedi kuş satıcısı.

Leonardo, parmaklarıyla torbada para aramaya devam etti, ama hiç para yoktu.

Ah Salaì, dedi içinden öfkeyle. Anlaşılan o ki Salaì, atölyeden ayrılmadan önce parasını aşırmıştı.

Kuş satıcısı "Pis hırsız!" diyerek Leonardo'nun sol elini tutup kılıcını kınından çıkardı. "Kuşa karşılık elin," dedi.

Leonardo sakin görünmeye çalışarak "Bekle, param var," dedi. Kenarda köşede kalmış bir florin bulmak ümidiyle ceplerini karıştırmaya devam etti ama boşunaydı. Cepleri de bomboştu. "İzin ver atölyeme gidip sana paranı getireyim," dedi. Kolunu kuşçunun elinden kurtarmaya çalışırken bir demirci ustası, bir mum imalatçısı, bir ormancı ve bir çiftçi gelip engellediler. Bunların hiçbiri hırsızlardan hoşlanmıyordu. Eğer birini bırakırlarsa soyulacak bir sonraki tezgâh kendi tezgâhları olabilirdi. Demirci ustası Leonardo'yu omuzlarından, çiftçi de boynundan kavradı. Leonardo güçlü olmasına rağmen aynı anda bu beş adamla dövüşemezdi. "Hayır, durun. Ben Vincili Leonardo'yum!" diye bağırdı.

"Kim ya da nereli olduğun beni ilgilendirmiyor. Kuşlarımı çalıp paçayı kurtaramazsın." Diğer esnafların da yardımıyla kuş satıcısı Leonardo'yu eğip sol elini tezgâhın üzerine koydu. "Sana merhametli davranıp sol elini keseceğim," dedi.

"Ben solağım!" diye haykırdı Leonardo.

Yere tüküren kuş satıcısı "Bu beni ilgilendirmez. Eğer uğursuz elini kesersem belki akıllanıp bir daha hırsızlık yapmazsın," deyip kılıcını havaya kaldırdı.

O sırada "Durun! Bu adamın parasını ben öderim," diye bir kadın sesi yankılandı, tüm gürültüyü bastırarak.

Leonardo, kapatmış olduğu gözlerini hemen açıverdi.

Kuşçunun kılıcı havada kaldı. "Bu da ne demek oluyor şimdi?" diye böğürdü.

Boynunu saran çiftçinin koluna rağmen Leonardo, kalabalığın önünde duran yirmili yaşlarındaki genç kadını görebiliyordu.

Daha önce hiç görmemişti bu kadını. Üzerinde, korse ve kollarını süsleyen altın sarısı işlemeli parlak ipekten yapılmış krem rengi bir elbise vardı. Sırt bölgesindeki metal şeritler kanat gibi sallanmaktaydı. Pek çarpıcı olmasa da hoş bir kadındı. Dolgun göğüslere ve her annenin sahip olduğu türden kıvrımlı bir vücuda sahipti. Kalbi andıran yüzü, yanaklarına doğru yuvarlak bir hatta sahip olmakla beraber çenesine doğru hoş bir şekilde inceliyordu. Çoğu İtalyan kadın gibi uzun kıvırcık kahverengi saçlara, yanık bir tene ve kahverengi gözlere sahipti. Nezaket sahibi hanımların aksine konuştuğu zaman doğrudan erkeklerin gözünün içine bakıyordu.

Seyyar satıcının tezgâhına altın sikkeleri bırakırken "Bu, kuşlarının bedelini fazlasıyla karşılayacaktır," dedi.

Kuş satıcısı, samimiyetsizlikle karışık yapmacık bir gülümsemeyle "Aman Tanrım!" dedi. Ağzındaki dişlerinin çoğunu kaybetmiş satıcının geride kalan iki sarı dişi, kalın dudaklarının arasında fark edilebiliyordu. "Görüyorum ki eşiniz yanınızda değil. Bu sefil adama yardım etmek için kocanızın parasını kullanmanızı takdir etsem de hırsız hırsızdır. Elini kesmeden bırakmam. Ben adalete bağlıyımdır."

Kadın, kendini beğenmiş bir soylu edasıyla "Bu ne kocamın ne de benim param. Bu, beyefendiye ait," dedi bayan, kendini beğenmiş bir soylu edasıyla. Leonardo, kadının sıradan bir esnaf karısından farklı birisi olduğuna dair herhangi bir izlenim edinmedi. "Sahip çıkmam için bana bırakmıştı parasını. Benim de parasını geri verme fırsatım olmadı. Size ödeyecek parasının olmaması onun suçu değil, benim suçum," diyerek çıplak bileği görünecek şekilde kolunu sıvayıp elini tezgâhın üzerine, Leonardo'nun elinin yanına koydu. "Eğer birinin elini kesmek istiyorsanız, bunu alın," dedi. Esrarengiz bayan, bakışlarını kuş satıcısının üzerine dikti. Leonardo,

sıradan bir kadının bir erkekle bu şekilde konuşmasına daha önce hiç tanık olmamıştı. Isabella d'Este'nin kendisi bile böyle cesarete sahip değildi; o, bu şekilde konuşmasını ancak duvarların, orduların ve sahip olduğu kraliyet unvanlarının koruması altında yapmaktaydı.

Diğer esnaflar Leonardo'yu bırakıp uzaklaştılar. Kalabalık dağılmaya başladı. Bir kadının elini kesmek doğru değildi.

Kuş satıcısı kılıcını indirip altın sikkeleri aldı.

Genç kadın, Leonardo'nun kolundan tutup tezgâhtan ayrılmadan önce "Gidelim," dedi. Tezgâhların arasında zikzaklar çizerek kilim, çömlek, çiçek ve şarapların sergilendiği tezgâh masalarının arasında ilerlediler. Sonunda kendilerini pazarın dışına attılar. "Git. Buradan uzaklaş," dedi genç kadın.

Genç kadın uzaklaşmak üzereyken Leonardo "Durun!" diye seslendi. "Neden bana yardım ettiniz?"

Genç kadın arkasına dönüp "Neden kuşları bıraktınız?" diye sordu.

Leonardo, kadının parlak yüzüne bakarken "Lütfen, bana isminizi söyleyin! Size paranızı geri ödeyebilirim ya da..." dedi. Kadının kahverengi gözlerinde tüm dünyanın yansıması vardı. Leonardo genç kadının ayrılmasını engellemeyi umarak "Karıncanın biri bir buğday tanesini almış," dedi. "Ama buğday tanesi 'Eğer bana izin verirsen kök salıp seni, benim gibi binlerce tohumla ödüllendiririm,' demiş. Küçük karınca teklifi kabul edince buğday tanesi de sözünü tutmuş. İzin verin ben de sizin buğday tohumunuz olayım. Elimi kesilmekten kurtardınız. İzin verin bu iyiliğinizin karşılığını ödeyeyim."

Genç kadın başını hayır anlamında salladı.

"Para kabul etmiyorsanız, o zaman izin verin tablonuzu çizeyim. Ben ressamım."

"Kim olduğunuzu biliyorum. Lütfen uçmayı öğrenin, Vincili Üstat. Bu benim için yeterli olacaktır," diyerek eteklerini toplayan genç kadın hızlı adımlarla pazara geri döndü.

Leonardo kadının gidişini izledi. Kendisi, Salaì ve Isabelle d'Este ile Fransa Kralı dışında, uçma hayalini bilen kimse yoktu. Yoksa bu kadın, düşman için çalışan bir casus olup her hareketini

takip ederek zayıf anını mı kolluyordu? Ya da insanların duygu ve düşüncelerini okuyabilen bir kâhin miydi? Ya da kendisini koruması ve hayallerini teşvik etmesi için Tanrı tarafından gönderilmiş bir melek mi?

Genç kadın pazarda gözden kaybolurken Leonardo'nun aklında kesin olarak bildiği bir şey vardı: *Onu tekrar görmeliydi.*

Michelangelo

Duccio Taşı görevini alışından sonraki günlerde Michelangelo, mermer levhayı yerinden kaldırmak için katedral işçileriyle birlikte çalıştı. Bir düzine adam, ancak üçüncü denemelerinde hantal kayayı kaldırıp düz zemine oturmayı başardı. Daha önceleri başarısız çalışmaların sonucu olarak mermer blok, sol tarafa eğimli duruyordu. Bu yüzden Michelangelo, hem taşı sabitlemek hem de kolayca tırmanabilmek için ahşap bir iskele yaptı.

Taşın yerleştirilmesiyle birlikte Michelangelo taşın yüksekliği, genişliği ve derinliğiyle ilgili notlar alarak şeklini ve üzerindeki derin kesikle çıkıntıların hacmini inceledi. Taş bu haliyle, onca fırtınadan dalları kırılmış, geriye bir zamanlar yaşamın filizlendiği birkaç yumrusuyla oyukları kalmış uzun ve ince, yaşlı bir ağaç gövdesini andırmaktaydı. Aklına aniden bir tasarım mucizesi gelmesini umuyordu; böylece bu hantal taş yığını içerisine bir insan figürü yerleştirebilirdi. Ama taşı inceledikçe karşısına yeni yeni engeller çıkmaya başladı. Taşın içine uygun ince bir figür çizse bu sefer Il Duomo'ya layık bir anıt olamayacak kadar sönük olacaktı. Gerçek bir şaheser olması için dinamik bir figür yapsa bu sefer de dar gövdeye sığmayacaktı.

Elindeki parayı harcayarak kiraladığı modellere bakarak ya da yoldan geçen yabancılardan esinlenerek binlerce eskiz çizdi. Bazen tek bir figür bazen de sadece kol, bacak, kafa, gövde ve ayaklar çizdi. Sonra eskizlerin hepsini, babasının mutfağından ödünç aldığı metal bir kazan içinde tek tek yaktı. Geride, kendisini ikileme düşürecek bir şey bırakmak istemiyordu. Gelecek kuşakların Herkül heykelini aklına birden bire gelen bir ilhamla yaptığına inanmalarını istiyordu. Keşke o ilham kendisini bulabilseydi.

Halkın meraklı bakışları altında günlerce, haftalarca eskizler yapıp sonra yakmaya devam etti. Dört bir yanında marangozlar ve taş işçileri katedralin tamir işleriyle uğraşmaktaydı. Adamlar her gün yeni fayans döşüyor, dökülen mermerleri değiştirip dış zeminlerini temizliyordu. Michelangelo atölyedeki bu hummalı çalışmadan zevk alıyordu, yine de şehir meclisinden özel bir yer talep etmediğine pişmandı. Ellerinde sert çavdar ekmeği ve Chianti şaraplarıyla Floransalılar, Michelangelo'nun çalışmasını izlemek için toplanıp eseri bitirip bitiremeyeceği üzerine bahse tutuşuyorlardı. İnsanlar, devasa fiziki boyutlarının yanı sıra çıkardığı sorunlardan dolayı kayaya "Dev" adını takmıştı.

Kendisi gibi ailesi de halkın bu tür davranışlarından nefret etmekteydi. Michelangelo, Floransa'nın katedralini süsleme işini almasından dolayı kendisiyle gurur duyacaklarını ummuştu, ancak akşam yemeklerine zamanında katılsa da babası artık kendisiyle neredeyse hiç konuşmuyordu. Genellikle kendisini destekleyen Buonarroto bile işi bırakmasını istemişti. İpek dokumacısının güzel sesli kızı Maria, Michelangelo'nun bu deliliği yüzünden kendisiyle evlenmeyecek diye hayıflanıp duruyordu. Giovansimone ise ailenin itibarını düşürdü diye kendisine küfredip duruyordu. "Eğer bu saçmalığa son vermezsen," diye bağırdı yüzü kızarıncaya kadar, "yemin ederim gelip sen bizi mahvetmeden önce ben hem seni hem de o lanet kayayı mahvederim." Michelangelo, Giovansimone'nin kendisini izleyip ailesine ispiyonladığını fark etmeye başlamıştı.

Ailesinin bu tutumundan daha da üzücü olan şey ise hiç istemediği halde bazı sanatçıların gelip kendisine nasihat vermesiydi. "Figürü sağa çevir," diye öneride bulundu Botticelli, kollarını katedralin atölyesinin ahşap çitleri üzerine yaslayarak.

"Hayır, sola" diye karşı çıktı Pietro Perugino.

"Baş üstü çevirsen de sorun olmayacaktır," dedi Giuliano da Sangallo.

"Bir an önce kesmeye başla," diye mırıldandı Davide Ghirlandaio.

Daha sonra Leonardo da katıldı bu kervana. "Yanlış hatırlamıyorsam tecrübeli bir heykeltıraş olduğunu söylemiştin." Parmağındaki mücevher yüzük parlıyordu. "Vaftizdeki kutsal su gibi parmak

uçlarından mucizelerin dökülmesine izin vermelisin." Leonardo akşam eve gittikten sonra bile sözleri Michelangelo'yu öfkelendirmeye devam etti.

Havalar soğumaya; duman, çam ağacı ve yağmurdan oluşan sonbahar kokuları etrafa yayılmaya başlarken Michelangelo hâlâ taşın eskizlerini çizmeye, her bir tarafını elleriyle incelemeye devam ediyordu. Yemeden içmeden kesilmişti, akşamları sadece birkaç saat uyku için baba evine gidiyordu. Gün doğmadan uyanıp ağzına bir iki lokma atarak ailesinin hakaretlerine maruz kalmadan onlar uyurken işe dönebilmek için mutfak zemininde, kapının yakınındaki şöminenin önünde kıvrılıp uyuyordu. Tüm enerjisini taşa vermesine rağmen hâlâ taşta canlılık adına bir belirti yoktu.

Daha önce bu kadar sessiz bir mermer levhayla hiç karşılaşmamıştı. Oyduğu her taş parçası kendisiyle konuşurdu. Bazıları fısıltı, bazıları çığlık ve tekmelerle tepki gösterirdi. Yine de hepsinin söyleyecek bir şeyleri olurdu. İlk eseri olan cennete uzanan merdivenlerde oturan Meryem Ana ve İsa heykelini henüz on beş yaşındayken yapmıştı. O mermer parçası bile kulağına yumuşak bir tonla fısıldamıştı. *Pietà* adını verdiği taş heykeli ise gece gündüz demeden sürekli ağlıyordu. Ancak Duccio Taşı henüz onunla hiç konuşmamıştı. Sesini işitene kadar mermere şekil vermede pek de umudu yoktu.

Gelecek yıllarda Roma'ya gelecek olan hacılar *Pietà*'sını gördüğünde Meryem'in göğsüne kazınan o tuhaf ismi merak edeceklerdi. "Böyle güzel bir eseri yapan sanatçı kim?" diye soracaklardı birbirlerine. Tarih, tek bir kum tanesini unuttuğu gibi onun ismini de hafızasından çabucak silecekti.

"Bay Buonarroti?"

Michelangelo birden irkildi. Elinin titremesiyle üzerinde çalışmakta olduğu eskize hatalı bir çizgi çekti. "Çalışıyorum," dedi, tepesinde dikilmekte olan genç adama.

Genç delikanlı, yerine getirdiği resmi görevin ispatı olarak mührü uzatırken "Operai'nin mesajını getirdim," dedi.

Michelangelo hata yaptığı eskizi elinde buruşturup ateşe attı. "Ne diyorlar?"

"Katedrale kadar size eşlik edeceğim."

Michelangelo'nun boynu kaşınmaya başladı. Çok ağır çalışmasından dolayı Operai kendisine para cezası mı kesecekti? Ödeyecek hiç parası yoktu. Yoksa kendisini tutuklatıp Bargello'nun mahzeninde işkence mi yaptıracaklardı? Kendisini ihanet suçuyla kazıkta mı yakacaklardı? "Eve gitmeliyim," dedi. Sonra ayağa kalkıp deri omuz çantasını eline aldı. "Üstümü değiştirip biraz temizlenmeliyim." Eğer şimdi eline fırsat geçse kaçıp giderdi. Roma'ya dönebilir, Siena'ya taşınabilirdi. Belki de en kötü ihtimalle ismi ve o sessiz hantal taş unutulana kadar tepelere gizlenebilirdi.

"Sizi hemen götürmem söylendi."

Michelangelo, hızla koşup kaçmayı düşündü. Kesinlikle genç adamdan daha hızlı koşabilirdi. Ama kaçması durumunda Operai, işlediği suçlardan ailesini sorumlu tutabilirdi. Suçlamalarla kendisinin yüzleşmesi gerekiyordu. Kalan eskizleri kazanın içine atıp genç adamın peşinden onu bekleyen kaderine doğru yürümeye başladı.

Çocukluğundan beri Santa Maria del Fiore Katedrali'nde düzenlenen ibadetlere katılmaktaydı. Geçen onca yıla rağmen katedralin güzelliği onu hâlâ etkiliyordu. Dış görünümüne dair katedralin en ünlü kısmı kubbesiyken, iç kısmı vitraylı camlardan süzülen ışıkla dolu yüksek taklar, uzun yollar ve ferah mekânıyla bilinmekteydi. Arkasından kapı kapanırken cennet böyle bir yer olmalı diye düşündü.

Kilisenin uzun ve dar orta kısmı olan nefin öbür ucundaki sunağın yanında Giuseppe Vitelli, meclis önderleri, yün loncasının birkaç üyesi ve bir avuç şehir erkânı ayakta durmaktaydı. Aralarında tek bir dost yüz göremedi. Yürürken, ağır botları mermer zemin üzerinde sesler çıkarıyordu. Koridorun sonuna ulaşıp ayak seslerinin kesilmesiyle içini bir ferahlık kapladı.

Giuseppe Vitelli ayin yöneten bir rahip edasıyla sunağın önündeki basamakları çıkarken "Bunarroti," diye seslendi. "Seni buraya çağırdık çünkü bizler -kilise, şehir meclisi, yün loncası olarak- bir kez daha bir konuda görüş birliğine vardık."

Michelangelo'nun boğazı düğümlendi. Tek yapabildiği başıyla onaylamak oldu.

Giuseppe, sunak üstünde duran çarmıhı düzelterek "Karar verdik..." dedi. "Herkül heykeli istemiyoruz."

Heykelini savunmak üzere ağzını açan Michelangelo, her zamanki cesaretinin kaybolup gittiğini hissetti. Dilini yutmuş bir şekilde ayakta kaldı. Her şey buraya kadardı. Kesin kovacalardı kendisini. Mermer taşı, ateş püsküren ejderha ucubesini yapması için Leonardo'ya vereceklerdi. Bu işi almak için Michelangelo ailesiyle savaşmıştı ve şimdi yüz karası olarak evine dönmek zorunda kalacaktı.

Giuseppe "Pagan bir sembolün katedralimizi süslemesini onaylayamayız. Bunun yerine Kutsal Kitap'a uygun bir figür istiyoruz," dedi.

Kutsal Kitap'a uygun mu? Bu Leonardo'nun ejderhası olamazdı.

"Düşündük ki şehrin başka bir..." Giuseppe duraksadı. Diğerlerinin kendini teşvik edici şekilde başlarını sallaması üzerine devam etti, "... Davut heykeline sahip olma zamanı geldi."

Son sözcük taş gibi oturdu yüreğine.

Başka bir Davut heykeli mi? Kendisini sakinleştirecek biraz mermer tozu bulmak umuduyla ellerini ceplerine soktu ama cepleri bomboştu. Bunu teklif ediyor olamazlardı. "Affedersiniz, ne istediğinizi tam olarak anlayamadım."

"Golyat'ın gövdesi üzerinde muzaffer bir şekilde duran çoban Davut heykeli," dedi Giuseppe.

Gülen birilerini bulmak ümidiyle oradakilerin yüzlerini inceledi. Bu bir şaka olmalıydı. "Ama Floransa'da, iki büyük ustanın daha önce yaptığı iki ünlü Davut heykeli zaten mevcut."

"Şimdi yeni bir heykel daha istiyoruz."

"Verrocchio ve Donatello'nun yaptığı Davut heykelleriyle yarışamayacağımı sizler de biliyorsunuz." Michelangelo'nun sesi umduğundan daha yüksek çıkmıştı. Sesini alçaltarak "Lütfen, sizlere eski çağların heykellerini anımsatan büyük bir kahraman heykeli sunmayı tasarlamıştım. Çoban Davut tombul, etine dolgun, küçük bir çocuktu. Bir çocuk. Roma'da geçirdiğim yıllar boyunca bir çocuğa ait kahraman heykeli görmedim hiç."

"Kutsal Kitap'tan bir figürün olması Tanrı'yı yüceltecektir," dedi Giuseppe.

Michelangelo, istavroz çıkararak "Ben de Tanrı'yı yüceltmek istiyorum," dedi. "O zaman bir anlaşmaya varalım. Farklı bir Kutsal Kitap figürüne ne dersiniz? Mesela Aziz Matta? Aziz George? Ya da Musa?" Herhangi bir yetişkin erkek figürü olabilir diye düşünüyordu.

"Hayır. Davut olmalı."

"Neden?"

Giuseppe bakışlarını kaçırdı.

"Bay Vitelli?" diyerek yaklaştı Michelangelo. "Bu sizin fikriniz değil, haklı mıyım?"

Giuseppe kendine verilen görevi yapıyordu.

"Söyler misiniz kimin fikriydi bu?"

"Benim!" dedi birisi, ileri çıkarak. Otuz yaşlarındaki yabancının cildi bir ölününki kadar solgundu. Zaman kaygısı olmayan birinin taşıdığı güvenle hareket ediyordu.

Giuseppe kolunu uzatarak adamı tanıttı: "Şansölye Niccolo Machiavelli."

Michelangelo, bu yetenekli diplomatı daha önce duymuştu. Henüz yirmi dokuz yaşındayken bu göreve seçilmiş, arabuluculuk ve dalavere konularındaki yeteneği şimdiden efsane olmuştu. Ama Michelangelo'nun sindirilmeye pek de niyeti yoktu. "Sizin burada benim heykelimle uğraşmak yerine Fransa'da Kral Louis ile görüşmeniz gerekmiyor mu?" diye sordu.

"Michelangelo!" dedi Giuseppe yüzü kızarmış bir halde.

"Sorun değil, Vitelli. Sanatçıların yaradılışları hakkında bilgim var." Parlak siyah gözlerini Michelangelo'ya çevirerek "Üstat Leonardo'yla bu proje üzerinde konuşuyorduk..."

"Leonardo'nun benim heykelimle ilgisi olmadığını söyler misiniz, Bay Vitelli," dedi Michelangelo.

Machiavelli elini kaldırdı. "Sadece daha önceki Duccio ve Donatello ustaların bu taşın Davut heykeli olmasını istediklerini konuşuyorduk. Şimdi bunun değiştirilmesinin doğru olmayacağını düşünüyoruz. Tabii yapabileceğinizi düşünmüyorsanız," dedi Mac-

hiavelli. O anda Michelangelo çekiçle başına vurmayı çok istedi. "Eminim bu göreve uygun başka bir sanatçı bulabiliriz."

Michelangelo, oradakilerin birkaçının birbirlerine kendilerinden emin gülümsediklerini gördü. Bu bir tuzaktı. Operai onu kovmayacaktı. Bu görevi ona halkın önünde vermişlerdi. Bir skandal çıkmasını istemezlerdi. Ancak kendi isteğiyle istifa ederse o zaman kendisinin bu işi bıraktığını söyleyecekler ve aptal durumuna düşüreceklerdi. "Tamam. Eğer istediğiniz buysa Davut heykelini alacaksanız," dedi.

Michelangelo, Signoria Sarayı'nın basamaklarını ikişer ikişer çıkıp iç avluya girdi. Orada, memurlar ofislerine girip çıkarken yanında uzun bir kılıç tutan şapkalı çıplak bir çocuğun bronz heykeliyle karşı karşıya geldi.

Donatello'nun *Davut* heykeliydi bu.

Michelangelo yıllardır heykeli görmemişti. Fırlayıp giden vahşi bir aygıra yaklaşan bir yabancı gibi yavaş yavaş ilerliyordu. Avlunun ortasındaki yüksek bir kaideye oturtulmuş heykel, hatırladığından daha küçüktü. Elini çocuğun ayak parmağının üzerine koyup ışıltısının kendisine bulaşacağını umarak yumuşak bronz heykeli okşadı.

1450'lerde yapıldığında Donatello'nun *Davut*'u, Roma İmparatorluğu'ndan beri kendi ayakları üzerinde desteksiz duran ilk heykel olup klasik heykele dayalı yeni bir sanat tarzına ilham vermişti. Ayaklarında deri çizmeleriyle geniş kenarlı çoban şapkası giymiş güzel çocuk, huzurlu yüzünü çevreleyen yumuşak saç bukleleriyle, Golyat'ın kesik başı üzerinde muzaffer bir edayla duruyordu. Eli kalçasının üstünde duran *Davut*'un sol dirseği dışarı doğru bükülmüş; sol dizi, topraktan doğal olarak gelişen bir sarmaşık hissi verircesine içe doğru eğilmişti. Şeytana karşı zafer kazanmış Mesih gibi Donatello'nun *Davut*'u da kötülüğü yenen insanın en iyi ve ideal halini temsil etmekteydi. Michelangelo'nun gençliğinde bu heykel, Medici Sarayı'nda durmaktaydı. Saatlerce heykelin ayaklarının dibinde oturup resim çizerdi. Gerçeklik ve lütuf karışımı düşünceleri güzellik anlayışını altüst etmiş, onu tüm sanat dallarını

tekrar düşünmeye zorlamıştı. Şimdi kendisinden Donatello'nun başyapıtıyla rekabet etmesi isteniyordu. Bu imkânsız bir şeydi.

Donatello'nun dehasının ağırlığı altında ezilmiş Michelangelo; belediye binasından ayrılıp sarayın solundaki, Floransa'ya ait bir düzine heykelin yer aldığı kemerli galeri Loggia dei Lanzi'ye doğru yürüdü. Sergilenmekte olan pek çok heykel olduğundan hepsini ayırt etmek zordu ama Michelangelo görmesi gerekeni biliyordu.

Andrea del Verrocchio'nun bronz Davut heykeli, Donatello'nun heykeli kadar ünlü, çığır açan ya da sevilen bir heykel değildi ama Michelangelo onunla karşılaşmaktan daha çok korkuyordu.

Donatello'nunkine benzer şekilde Verrochio'nun bronz heykeli de Golyat'ın kesik başı üzerinde duran, elinde kılıcıyla, kıvırcık saçlı bir çocuğa aitti, ancak bu Davut heykeli elbiseliydi ve yüzü idealleştirilmemişti. Hayır, bu iyi tanımlanmış özellikleriyle gerçek bir çocuktu. Düz bir burna, öne fırlamış çeneye ve dolgun dudaklara sahipti. Gözleri biraz çökmüştü, elmacık kemikleri dışarı çıkıktı ve aydınlıktı. Gören herkes bu heykelin yakışıklı olduğunu söylerdi. Şehirde herkes, Verrocchio'nun heykele model olarak ergenlik çağındaki asistanlarından birini kullandığını biliyordu.

Yine herkes, o yardımcının isminin Leonardo da Vinci olduğunu biliyordu.

Bu delikanlı güzel, yetenekli ve sevilen birisiyken; Michelangelo yanlış tedavi edilmiş burnuyla bakımsız, tanınmayan bir heykeltıraştan başka bir şey değildi. Michelangelo böyle bir güzellikle nasıl yarışabilirdi? Bu mermer bloğuyla ne yaparsa yapsın yetersiz olacağı kesindi. Bu Davut'u kendi heykeliyle bastırma umuduna sahip değildi. Bu heykel her zaman bir gömlek üstün olacaktı.

Davut ya da Leonardo. Leonardo ya da Davut. O an heykelin üstüne çıkıp düzgün burunlu bu çocuğun yüzüne yumruğu indirmek istedi. Ama yapmadı; çünkü metalin elini kıracağını, o kusursuz burna ise bir şey olmayacağını biliyordu.

Katedraldeki atölyesine geri dönerken Michelangelo, kendisini seyretmeye gelen kalabalıkların eve gitmiş olmalarını ümit etti. Kimsenin önünde ağlamak istemiyordu. Çitin orada, hatta atölye-

nin içerisinde üç kişinin taşın yanında durduğunu görünce sızlanmaya başladı. Bunlardan biri ressam Pietro Perugino, diğeri mimar Giuliano da Sangallo'ydu, ama üçüncüsü kimdi? Son kişiyi de tanıyınca hayal kırıklığı öfkeye dönüştü.

"Michel, evlat," diye seslendi Leonardo, uzaktan kendisini fark edince. "Nihayet geldin. Biz de seni bekliyorduk."

Leonardo

Leonardo, Michelangelo yaralı bir boğa gibi oflayıp puflayarak kendisine yaklaşırken "Kafanı boşaltmak için yürüyüşe mi çıktın?" diye sordu. "İnsan zihni alev gibidir. Büyümesi için havaya ihtiyaç duyar. Kafan allak bullak olduğunda, sorundan uzaklaşmak her zaman iyidir." Gözlüğünü ayarlayıp taşı incelerken "ve senin kafan allak bullak olmuş," dedi.

Giuliano da Sangallo hemfikir olduğunu homurdanarak gösterdi.

Pietro Perugino olabildiğince dik durarak "Endişelenme. Buraya yardıma geldik," dedi. Üç ustanın arasında en kısa olanıydı ve her zaman bunu telafi etme çabasındaydı.

Michelangelo deri omuz çantasını yere taşın üstüne koydu. "Düşünceleriniz ve sözleriniz için minnettarım beyler," dedi dişlerini sıkarak, "ama lütfen beni yalnız bırakın." Metal bir kazanın önünde diz çöküp içine kömür attı. Birkaç demir çubuk şimdiden kömürleri ısıtmaya başlamıştı.

"Yardımımızı istemeyeceğini size söylemiştim," diyen Leonardo, geriye doğru bir adım atarak atölye çitine yaslandı.

"Buraya ne söylemek için geldiğimizi bile bilmiyor. Michelangelo, kaç yaşındasın?" diye sordu Perugino neşeli bir ses tonuyla. "Yirmi dört? Yirmi beş?"

Soruyu duymazlıktan gelen Michelangelo kazandan bir demir parçası çıkarıp düz bir taşın üstüne yerleştirdikten sonra çekiçle vurmaya başladı.

"Botticelli burada olsaydı genç adam onu dinlerdi," diye mırıldandı Sangallo. "Gidip getirsem iyi olacak."

"Saçmalık bu. Ona ihtiyacımız yok," dedi Perugino, sonra Michelangelo'ya dönüp, "Senin yaşlarındayken Verrocchio'nun

atölyesinde yaşayıp çalışıyordum. Leonardo, Botticelli ve senin öğretmenin Dominico Ghirlandaio'yla birlikte. Sen ne zaman onun atölyesini terk ettin? On beş yaşında mı? Ben o dönemlerde çalışmalarıma bile başlamamıştım neredeyse."

Sangallo kollarını kavuştururken "Ben de senden çok daha yaşlıyken babamın atölyesinden ayrıldım," dedi.

"Hiçbirimiz kendi başımıza uçmak için hazır olana dek ustalarımızın yuvalarını terk etmedik," dedi Leonardo. Michelangelo, Salaì ile aynı yaşlardaydı. Başa çıkılması zor asistanını tek başına yaşarken hayal bile edemiyordu. Hele kendi işlerini yürüttüğünü, sözleşme görüşmeleri yaptığını ve Duccio Taşı'nın sorumluluğunu aldığını aklının ucuna bile getiremiyordu. "Bu işi tek başına yapamayacak kadar gençsin."

Michelangelo metal parçasına daha sert bir şekilde vurdu.

"Atölyede kalarak," diye devam etti Sangallo, "hepimiz birbirimizden destek aldık. Daha yaşlı çıraklardan öğrenip daha gençlerine öğrettik..."

"Bronz dökmeyi usta zanaatkârlardan öğrendik, renkleri tecrübeli asistanlarla beraber karıştırdık," diye ekledi Perugino.

"Hatta mermer oymacılığını Verrocchio'nun bizzat kendisinden öğrendik," diyerek burnunu çekti Leonardo. Sözlerinin anlaşıldığını umdu: Mermer eğitimi, genç adamınkinden daha ileriydi.

Michelangelo, demir parçasını ters çevirip diğer tarafını çekiçle dövmeye başladı.

"Mesele şu ki," dedi Perugino, "hepimiz birbirimize güvendik. Ailen var mı?"

"Tabii ki," diye bağırdı Michelangelo.

"Bu iyi," dedi Perugino.

"Büyük şans," diye ekledi Sangallo.

Leonardo araya girmedi.

"Ancak sanatçı ailen, öz ailen kadar önemlidir," dedi Perugino. "Şu anda sanatın da destekten yoksun. Bu konuda sorumluluk alabiliriz."

"Siz mi?" dedi Michelangelo. Çekiçle demir parçasını dövmeyi bırakıp yabancı bir kasaptan alınmış şüpheli et parçasını inceleyen aşçı gibi Leonardo'yu baştan aşağıya süzdü.

Leonardo başıyla onayladı. "Büyük usta olmanın bir parçası da büyük bir öğretmen olmaktır. Atölyemde çıraklarım var ve eserlerimden etkilenen daha genç sanatçılar görüyorum. Yine de bana kimin öğretmenim diyeceğini bilmiyorum. Asistanım Salaì resim yapmaya çalışıyor ama ne becerisi var ne de yeteneği."

"Anlayacağın..." dedi Perugino, "bizlerden bir şeyler öğrenebilirsin. Yetenek ve deneyimlerimizden faydalan."

"Örneğin ben sana sağlam iskeleler inşa etmeyi öğretebilirim," diye öneride bulundu Sangallo.

Leonardo, kazanın etrafında dağılmış eskizlerin üzerinden geçip yanmış birkaçını yerden alarak "Ben de sana resim çizmeyi öğretebilirim," dedi. "Nereden öğrendin? Ghirlandaio'dan öğrenmiş olamazsın. Çizgilerin onunkinden çok daha akıcı ve güçlü. Kollar ağır bir iş yapmadığı sürece kasları bu kadar dikkat çekici çizmeyi bırakmalısın. Şuna bak!" Michelangelo'nun yanına oturup, Herkül eskizlerinden birini gösterdi. "Burada insan figüründen çok, bir çuval ceviz çizmiş gibisin."

Michelangelo kâğıtları elinden alıp ateşe attı.

"Evlat, meclis sana büyük bir görev verdi," dedi Sangallo.

"Kimse bunu tek başına yapamaz. Biz yardımcı olabiliriz," diye ekledi Perugino.

"Nasıl? Görevimin ayrıntılarını Machiavelli'yle konuşarak mı?" dedi Michelangelo. Sonra keskisini çekiçle dövme işine geri döndü. Çekiç darbeleri sert ve hızlıydı.

"Machiavelli mi?" diye homurdandı Sangallo. Perugino omuzlarını silkti. Her ikisi de soran gözlerle Leonardo'ya baktı.

Duccio Taşı'nın kendisinden alınmasından kısa bir süre sonra diplomatla birlikte içkiyi fazla kaçırdığını hayal meyal hatırlıyordu. Onunla ilgili ne konuşmuşlardı ki? "Kısaca onun üzerine konuşmuş olabiliriz..."

Michelangelo "Şimdi de bir Davut heykeli istiyorlar benden," dedi. O anda sağ gözünün üzerinde bir damar şişti.

"Ooo," dedi Perugino, sesinde sahte bir neşe tonlamasıyla. "İşte bu çok iyi."

Sangallo pek de iyimser olmayan bir ses tonuyla "Evet. Harika bir fikir," dedi.

"Pekâlâ," diyerek omuzlarını silkti Leonardo. "En azından onlara iyi bir fikir olduğunu söyle. Patronların, her zaman senden daha akıllı olduklarını düşünmelerini sağla."

Michelangelo tamamlanan keskiyi kenara atıp ateşten yeni bir demir parçası almak için maşa kullandı. "Neden meclis üyelerine bana başka bir Davut heykeli yaptırmalarını söyledin?" Yanağını Leonardo'ya doğru çevirdi, ama dönüp ona bakmadı.

"Onlara hiçbir şey söylemedim. Niccolo ile ben taşın geçmişinden başka bir şey konuşmadık."

"Bu mevzunun beni senden yardım dilenecek kadar korkutacağını mı düşündün?" Michelangelo'nun çekiç darbeleri altında yeni keski çabucak düzleşiverdi.

Leonardo derin bir nefes alarak sakin kalmaya çalıştı. Bazen Salaì de sabrını zorluyordu. "Hâlâ taşı hissetmeye çalışıyorsun değil mi, Buonarroti? Bu kadar çok hissetmeyi bırakıp bir an önce düşünmeye başlamalısın. Tabiatı incelemeli, insan bedenini araştırmalısın. Bunu kendi gözlerinle yapmalısın. Akıl, tecrübenin çocuğudur."

"Beni Floransalıların önünde küçük düşürdün. Bana çocuk muamelesi yaptın. Ama şimdi taşın yeni sahibi olmamdan dolayı benim dostum olmak mı istiyorsun? Yoksa öğretmenim mi? Ya da Duccio'nun Donatello'su mu?" Michelangelo ikinci keskiyi bitirip ayağa kalktı.

Leonardo da ayağa kalkmıştı.

Sangallo ikisinin arasına girip "Sana bu görevin verilmesinden sonra Leonardo'nun sinirlenip bazı kırıcı sözler sarf ettiğini biliyorum..."

Leonardo, tanıştıkları gece genç heykeltıraşın sarf ettiği o acımasız sözü kastederek "Ancak ânın sıcaklığıyla istemediğiniz şeyler söylenebildiğini bilirsiniz," dedi.

Michelangelo burnundan soluyarak "Buraya geliş nedeninizi biliyorum," dedi. Yaralı boğa şimdi öfkeliydi. Taşı geri alamayacağınızı bildiğiniz için kendinizi yüceltmenin başka bir yolunu buldunuz: Öğretmenim olmak.

Leonardo cevap vermek üzere ağzını açtı.

Perugino araya girip "Leonardo sorununu çözebilir," dedi.

Michelangelo ve Leonardo birbirlerine küçümser gibi baktılar.

"Bu kaba kaya kütlesinden uygun bir figür çıkarmanın imkânsız olduğunu söylemiştin," dedi Michelangelo. Eline çekicini alıp taşın etrafında yürümeye başladı.

Leonardo omuzlarını yukarı kaldırarak "Hiçbir şey imkânsız değildir sözümü görmezden geldim. Kayan kurtarılabilir. Pazarda neredeyse elimi kaybetmek üzereydim. Bu kısım önemsiz. Pazarcılar beni bu masaya eğdiler..." Kolunu uzatıp eğildi.

Bir grup Floransalı bu buluşmayı izlemek için toplanmıştı. Bu yüzden herkese sesini duyurabilecek şekilde Leonardo sesini yükseltti. "Şu yumruyu görüyor musun?" diye sordu, taşın sol tarafına doğru inen büyük mermer çıkıntısını göstererek. "İşte burası tüm kompozisyonun anahtarı. Eğer figürü böyle eğersen..." Leonardo sırtını ve sol omzunu geniş yumrunun olduğu alana eğerek taşın önünde durdu; kayanın üst kısmını göstererek "o zaman figürü yerleştirebilirsin. Belki burada bir tür destek ekleyecek kadar yer bile bırakabilirsin," dedi. "Biliyorum, kulağa tuhaf geliyor. Bu duruşun Herkül'ün -pardon Davut'un- hikâyesiyle ne ilgisi olduğuna dair fikrim de yok, ama zaman bunun cevabını verecektir. İşte, senin için çizeyim." Michelangelo'nun eskiz kâğıtlarından bir parça ve bir tebeşir alıp üzerine birkaç muhteşem kıvrımlı çizgi karalayarak Michelangelo ve meraklı izleyicilere göstermek üzere resmi ters çevirdi.

"Görüyor musun?" dedi Sangallo, "Sana yardımcı olmaya çalışıyor."

Michelangelo çizimi alıp baktı. Sonra kâğıdı buruşturup ateşin içine fırlattı. "Çok zeki olduğunu düşünüyorsun, ancak heykelle ilgili neden senin tavsiyelerine kulak vereyim ki? Milano'da hazinenin tüm desteğini almışken Dük Sforza'nın at heykelini bile dökemedin."

Leonardo'nun sol gözü seğirdi. "Bronz, savaşta kullanılmak için eritilmişti."

Michelangelo bakışlarını sabit bir şekilde tutarak dudağını yukarı doğru büktü. Leonardo'nun omuzları korku ve endişeyle çöküverdi. Her nasılsa bu heykeltıraş gerçeği biliyordu: Leonardo'nun heykeli tamamlamasını engelleyen şey sadece bronzun olmaması değildi. Tasarımın kendisiydi. Atın ince bronz bacakları, gövdenin

ağırlığına dayanamazdı. Genç adam bunu nasıl öğrenmişti? Tahrip edilmeden önce kilden yapılmış modeli incelemek için Milano'ya mı gitmişti? Ya da bunu, başkalarının eskizlerine bakarak mı söylüyordu?

"Cehaletini bu kez sürdüremeyeceksin," dedi Michelangelo. "Dük Sforza'nın parasını boşa harcadın, eserini tamamlamadın ve heykeli terk ettin. İşin en kötü kısmı ise..." diyerek devam etti, gözlerinde parlayan yaşlarla, "o saf Milanolular sana inandı. Kimsenin sana inanmaması gerekir. Bunu yapan ahmaktır."

Perugino geriye çekilerek "Sanırım artık gitmeliyiz," dedi. "Delikanlının yalnız kalmaya ihtiyacı var. Çalışmak için."

Leonardo dişlerini sıkarak "Bir limon ağacı," dedi, "nasıl limon yapacağını bildiği için kibirlenir. Bu yüzden kendini diğer ağaçlardan ayırır. Ancak diğerlerinin koruması olmayınca yel onu kökünden kolayca söküp atar. Kökleri sökülmüş limon ağacı olma, genç dostum. Etrafındakilerin yardımını kabul et."

"O yumrunun kompozisyon için anahtar olduğunu söylüyorsun, değil mi?" diyerek çekici sıkıca kavradı.

"Her şeyi mümkün kılacak olan o yumru. Onsuz..." derken başını olumsuzluk ifade edecek şekilde salladı.

Michelangelo, mermerdeki yumruya uzanabilmek için iskeleye tırmandı. "Tüm bu süre içerisinde önümde duran bu yumruyu diyorsun değil mi?"

"Evet, bahsettiğim yumru o."

"Buradaki değil mi?" diyerek çekiciyle yumruyu gösterdi.

"Evet."

Çekicini kaldırıp yumrunun ortasına indirirken Michelangelo'nun yüzü buruştu.

Leonardo geri çekildi.

"Neden...benimle...konuş...mu...yor...sun?" diye bağırdı Michelangelo, yumruya tekrar tekrar çekiçle vururken. Her heceyle birlikte mermere daha da sert vurdu.

Mermer tozları, üç usta sanatçının etrafında uçuşuyordu. Buluşmayı izlemek için toplananlar çığlıklar atıp dağıldılar. Erkeklerin kavgalarına alışık katedral işçileri bile öfke nöbetini izlemek için çalışmayı bıraktı.

Michelangelo, yumru kopup yere düşünceye kadar mermere vurmaya devam etti. Yumru pat diye yere düştü.

Sangallo "Ah Michelangelo..." diyerek içini çekti.

Leonardo toprak üzerinde hareket eden mermer parçasını inceledi, sonra başını kaldırıp Duccio Taşı'na baktı. Hâlâ ayakta duruyordu ama şimdi bir tarafından açılmış derin bir çizikle. On saniye önce taş işlenebilir durumdaydı, şimdiyse...

Michelangelo iskeleden aşağıya atlayıp avını parçalayacak bir kurt gibi öfkeyle yürüdü. Leonardo, acaba genç adam verdiği hasarın ya da öfkenin kendisini kör ettiğinin farkında mı diye merak etti.

"İşte bu kadar!" dedi Michelangelo, "Artık bu taş kimseye ait değil. Ne Duccio'ya, ne Donatello'ya ve tabii ki ne de sana." Sonra Leonardo'ya gaddarca bir bakış atıp "Bu mermer benim," dedi.

Sangallo ve Perugino atölyeden ayrılırken Leonardo kafasını sağa sola sallayarak "Ona yardımcı olmaya çalıştık," dedi içinden. Artık Duccio Taşı'nı düşünmeyi bırakma zamanı gelmişti. Mermer resmen ölüydü.

Michelangelo

Leonardo ayrılınca Michelangelo çekicini atıp taştan uzaklaştı. Verdiği hasarı görmekten korktuğundan dolayı taşa bakamıyordu.

Kırık mermer parçasını alıp ıskartaya atılmış taş yığınına fırlattı. Yere düştüğünde toz kalkmıştı. Önce taşı sevip ona yalvarmış ve şimdi ona vurmuştu.

Taş blok hâlâ sessizdi. Katedral marangozları çekinerek öksürüp işlerine koyuldular. Mermer parçalarından korunmak için çitin arkasına çökmüş birkaç seyirci gizlice onu seyrederken diğerleri de sürgülenmiş pencerelerin arkasından bakıyordu.

Ne yapmıştı böyle? Leonardo'nun kendisini rahatsız etmesine izin vermemeliydi. Duccio Taşı'nı muhtemelen telafisi mümkün olmayacak şekilde mahvetmişti. Pişmanlık duygusu bir el gibi yüreğini sıkıverdi.

Daha fazla insan toplanmaya başlamıştı. Olaya tanık olanlar, olan biteni kendi gözleriyle görmek için gelenlere neler olduğunu fısıldıyordu.

Çenesi artmakta olan gözyaşlarıyla kenetlenmişti. Leonardo'nun iğrenç bir soruna güzel bir çözüm getirdiğini bildiğinden taşa ve notlarına bakmak istemiyordu. Tek sorun bu değildi. Michelangelo, Leonardo'nun tasarımını asla kullanamazdı. Bunu yaparsa, Michelangelo'nun ikinci bir asistandan farkı kalmayacak, taşın gerçek yaratıcısı Leonardo olacaktı.

Kendi aralarında fısıldaşan Floransalıların sesi kafasında yankılanıyordu. Her hareketini izleyen bu kalabalığın önünde, taşa verdiği hasarı nasıl inceleyebilirdi? Artık bu şekilde, insanların yargıları, meraklı bakışları ve alaycı tavırları arasında çalışamazdı.

Sanat halkın önünde icra edilmemeli, ruhun en sessiz ve en özel anlarında ortaya çıkmalıydı. Yalnız kalmaya ihtiyacı vardı.

Michelangelo başka bir çivi daha çaktı. Soğuk havaya rağmen seyircilerden oluşan bir kalabalık, dışarıda durmuş ne yaptığına dair dedikodu yapıyordu. Marangozluk yapmak yerine mermere şekil vermeliydi. Yine de tüm bu fısıldaşmalar, onu daha çok çalışmaya itti.

Her bir darbeyi kendi kafasına indirdiğini hayal ediyordu. Çiviyi ıskaladı ve çekiçle başparmağını ezdi. "Tanrı'nın cezası Michel!" dedi öfkeyle. Nefesi dondurucu havaya karıştı. Katedral atölyesindeki odun yığınından ıskartaya çıkmış kalasları kullanarak, taşın etrafına bir kulübe inşa etmekteydi. Bitirince kapıyı kapatıp dış dünyayla irtibatını kesebilecekti. Siesta saatlerinde insanlar artık kendisiyle dalga geçemeyecek ve Leonardo da tekrar kendisini tahrik edemeyecekti.

Giovansimone "Gizlilik şeytanın işidir," diye bağırdı. Michelangelo'nun kardeşi de öğleden sonralarını kendisini izleyerek geçiren pek çok Floransalıdan biriydi.

"Bugün akşam sofrasında anlatabileceğin yeni dedikodular veremediğim için üzgünüm sevgili kardeşim," diye cevap verdi Michelangelo. Daha fazla kendisini ispiyonlayamayınca kardeşi ne yapacaktı? Giovansimone'nin zamanını değerlendirmek için uygun bir iş bulması bile gerekebilirdi.

Michelangelo son çiviyi de çakıp geri çekildi. İlk mimari eseri olarak pek de ilham verici değildi. Köşeler hâlâ düz değildi kulübe sağa eğik duruyordu. Yine de dört duvarı ve bir çatısı vardı. Kendisini ve mermerini yaklaşmakta olan kış yağmuru, rüzgâr ve sulusepken yağışlardan koruyabilecek kadar sağlam görünüyordu. En önemlisi de meraklı gözlerden...

İçeri girip hasarı inceleme zamanı gelmişti. Kafasında her türlü felaket olasılığı dolaşıp duruyordu. Gereğinden fazla taş koparmış olabilirdi. Derin bir delikle karşılaşabilirdi. Kocaman bir çatlak, tüm kayayı sarmış olabilirdi. Ya mermerin yüzeyinde binlerce ufak çatlak oluşmuşsa ve en ufak keski darbesinde kaya, tuzla buz

olursa? Öfkesi bu efsanevi taşı mahvettiyse o zaman kendini asla affetmezdi. Utanç içinde Floransa'yı terk eder ve bir daha asla geri dönmezdi.

Elini barakaya koyup doğrulduktan sonra eşiği geçip kapıyı arkasından kapattı.

İçeride, metal kazanın içinde ateş yaktı. Dikey bir boru, dumanı dışarı veriyordu. Kulübe, iskeleyi, aletleri ve hatta yemek pişirip dinlenebileceği bir alanı kapsayacak kadar genişti. Çalışmak için yeterli gün ışığı, kalasların arasından ve yağmurla karı engellemek için kepenkler takılmış yüksek bir pencereden içeriye süzülmekteydi. Kış geldiğinde barınak, içinde uyunamayacak kadar soğuk olabilirdi ama ısınmak için her zaman babasının evine gidebilirdi.

Michelangelo ilk kez mermerle yalnız kaldı.

"Davut!" diye fısıldadı. İsim ağzından çıkarken tuhaf bir his bıraktı. Henüz Davut'a benzer bir tarafı yoktu. "Sana bir yuva yaptım."

Mermerden herhangi bir cevap gelmedi. Michelangelo da gelmesini beklemiyordu zaten. Ama neyse ki şimdi baş başa kalmışlardı ve Michelangelo'nun taşın yakında konuşmaya başlayacağından en ufak bir şüphesi yoktu.

Michelangelo tezgâh bloğun üstüne çıktı. Belirgin çatlaklar yoktu. Elini mermerin üzerinde gezdirerek, zayıf noktaları bulmak amacıyla her tarafına bastırdı. Ya bir çıtırtı duymayı ya da kayanın dayanamayıp ikiye ayrıldığını görmeyi bekliyordu ama hiçbir şey olmadı. Önemli bir çatlak varmış gibi görünmüyordu. Kasları biraz gevşedi. Bu bir rahatlama duygusuydu.

Sonra yumruyu kırıp çıkardığı noktaya yöneldi. Nefes alışı hızlandı. Hasar, beklediğinden daha kötüydü. Mermer bloğun neredeyse yarısını bozan büyük bir parça koparmıştı. Titreyen parmaklarıyla pürüzlü yüzeye dokundu. Yumruları keskiyle dikkatlice koparması gerekecek ve bu işlem esnasında muhtemelen en azından parmak genişliğinde bir başka mermeri kaldıracaktı. Yara derindi. Kol ve bacakların ileriye uzanması için yeterli alan kalmamıştı, şimdi mermerin bir tarafı tamamen gitmişti. Çoban Davut'un sol eli için kullanılabilecek tek kısmı koparıp atmıştı.

Bir ürperti hissi Michelango'nun karnından boynuna ve oradan da başına doğru yayıldı. Davut'un kolunun savaşta kesildi-

ğine dair bir hikâye de uydurabilirdi. Ne de olsa İtalyanlar acıklı hikâyeleri seviyordu. Kolunu kaybeden Davut hikâyesi heyecan verici olurdu. Ne Davut hikâyesini taşa uydurabilirdi, ne de hikâyeye uygun biçimde taşı değiştirebilirdi.

En azından çoban Davut, Herkül'den daha küçük diyerek kendini rahatlattı. Kaslı vücutlu ve geniş omuzlu bir genç heykeli için çok yer yoktu. Ayrıca çocuklar kısa olurdu. Davut'un ayağının altına Golyat'ın başını da yerleştirebileceği bir yer bulabilirdi. Tepeye tüylü bir miğfer ya da alt kısma bir koyun yerleştirebilirdi. Tıpkı Bacchus heykelinin kaidesine eklediği yaramaz satir gibi. Yine de Davut'un giysisi için yeterli alan bulmak zorundaydı. Henüz gelişmemiş bir çocuğun ince güçsüz bedeniyle uğraşmaya meraklı değildi. Çıplak bir Davut heykeli, Donatello'nun başyapıtına rakip görülürdü. Bu rekabette üstün geleceğinin de bilincindeydi. Hayır, heykele zırh ya da dökümlü bir çoban kepeneği de eklemeliydi. *Pietà* heykelindeki kalın kumaş dikkat çekmişti. Bu güç ve güzelliği burada da vermesi gerekiyordu.

Ama önce mermerin kalkıp öyküsünü anlatması gerekiyordu. Michelangelo asla tek başına bunu halledemezdi. Heykelin dibine oturdu. Taş dile gelene dek burada oturacaktı. İnatçılık konusunda bir kayayı bile alt edebileceğinden emindi.

"Bana yardımcı ol," diye mırıldandı Michelangelo. "Bana yardım etmen lazım. Benimle konuş. Lütfen sana yalvarıyorum."

Tütsü ve şarap kokan sessiz bir mahalle kilisesi olan Santo Spirito'nun içinde, ahşap sunağın ayakları dibinde diz çöken Michelangelo, ellerini birleştirmiş dua ediyordu. Üç gün boyunca sessiz taşın önünde durduktan sonra konuşması için mermere yalvarmaktan vazgeçmiş, cevap almayı umduğu Tanrı'ya yönelmişti.

"Bu şehrin, bu kilisenin ve bu mermer taşın bana ihtiyacı var. Floransa halkına ilham verecek bir sembolle Duomo'yu süslemem gerek. Onlara mucizevi bir şey sunmalıyım. Tüm düşmanlarımız surlarımızı kuşatmış halkımızı tehdit ediyor: Fransızlar, Cesare Borgia, Mediciler. Başarısız olamam. Olmayacağım!" Kemerli taş kilisenin duvarlarında Michelangelo'nun duası yankılandı.

Duasına herhangi bir cevap alamadı.

Bu sessizliğin anlamı neydi? Yoksa Tanrı'nın gözünden düşmüş müydü? Tanrı'yı hayal kırıklığına mı uğratmıştı? Böyle önemli bir göreve kendisini seçmekten dolayı Tanrı pişman mı olmuştu? Yoksa bu iş için Leonardo daha mı uygundu?

Bu sonuncusu, Michelangelo'nun yüksek sesle Tanrı'ya bile dile getirmek istemediği bir korkuydu. Bu kadar çok mağlup hissettiği bir anda düşmanı üzerinde muzaffer bir edayla duran bir çocuk heykeli yapmak için ilham almak imkânsızdı. Michelangelo ceplerini karıştırıp bir parça kâğıt ve tebeşir çıkardı. "Elime yön ver Tanrım. Bana bir tasarım ver ki onu kullanabileyim," diyerek tebeşiri kâğıdın üzerine yerleştirip gözlerini kapadı. "Taşla bağımı kopardım ama sen hâlâ onu duyabilirsin. Eğer elimi yönlendirirsen ben de dinleyeceğim. Sunacağın tasarımı sorgusuz sualsiz kabul edeceğim."

Gözlerini açtı. Kâğıt hâlâ boştu. Gerçekten yapayalnızdı.

Sunağın yukarısında, gerçek bir insan boyutlarına yakın ahşap bir çarmıh asılıydı. Michelangelo, işçiliğini incelemeye başladı. İsa'nın yüz ifadesi sıradandı. Başı, ince ve güçlü bedenine oranla çok büyüktü. Çarmıh üzerinde asılı durma şekli pek uyumsuz olmakla beraber, otuzlu yaşlarındaki bir erkek için çok zayıftı. Kollarındaki kaslar görünmüyordu. Sanki herhangi bir güç ve tutkudan yoksundu. Michelangelo derin bir iç çekti. Bu ilhamdan yoksun çarmıhı yapan kişi amatör olmalıydı.

Yakınlardan bir ses, sanki Michelangelo'nun düşüncelerini okumuşçasına "Bunu yapan delikanlı çok yetenekliydi," dedi.

"Kötü bir amatördü," diye tersleyerek katılmadığını ifade etti, "şimdi de pek iyi sayılmaz."

Rahip Bichiellini yaklaştı. Otuzlu yaşların ortasındaki Santo Spirito Kilisesi'nin başrahibinin başı usturayla kazınmıştı, gözleri ise kehribar rengiydi. "Duyduklarıma göre bu heykeltıraş, *Pietà* heykeliyle Roma'da adından övgüyle söz ettirmiş."

Michelangelo omuzlarını silkerek "Şans eseri," dedi.

"Sadece şansla yaptığına şüpheliyim, evladım," dedi rahip.

Michelangelo tekrar bakışlarını çarmıha yöneltti. Bu çarmıhı, henüz on yedi yaşındayken kiliseye hediye olarak yapmıştı. Onu

ziyaret etmek genellikle kendisini rahatlasa da bugün yeteneklerini sorgulamasına neden olmuştu.

Rahip Bichiellini "Atölyeye gelip seni ziyaret etmek istedim ama her zaman çok ciddi görünüyorsun," dedi, "Çok fazla çalışıyorsun."

"Çok çalışmak diye bir şey yoktur."

Geçici bir atölye yaparken gördüm seni. Biraz yalnız kalmak iyi gelecektir."

"Hiçbir faydası olmayacak."

"Deha sonsuz sabır gerektirir, evlat."

Bir süre karşılıklı sessizlikten sonra Michelangelo, bakışlarını rahibe çevirip "Buraya geliş nedenimi biliyorsunuz," dedi.

Başrahibin yüzü soluverdi. Yalnız olduklarından emin olmak için etrafına bakındıktan sonra "Artık bu konuda konuşmamalısın," dedi fısıltıyla.

"Yolumu kaybettim. Tekrar yolumu bulmalıyım. Bu konuda ancak siz yardım edebilirsiniz," dedi yalvarırcasına.

Rahip Bichiellini "Edemem. Çünkü..." diyerek başını hayır anlamında salladı.

Hiç konuşmadıkları halde sanki Girolamo Savonarola'nın adı havada dolaşıyordu. Ruhu hâlâ şehri rahatsız etse de ismini artık neredeyse hiç kimse telaffuz etmiyordu. Geçen onca süreye rağmen pek çok Floransalı, kıyametin kendilerini bulmasından korkuyordu: Fransız ordusunun işgali, şehir devletleri arasındaki savaşlar, etrafı saran salgın hastalıklar ve Papa VI. Alexander'ın kokuşmuş yönetimi tüm şiddetiyle devam etmekteydi. Korkuya kapılan Floransalılar ruhlarını kurtarabilmek amacıyla Savonarola'ya yönelmişti. Pederin günah ve açgözlülük üzerine verdiği vaazlar onların tutkularını kamçılamaktaydı. Floransalılar, Piero de' Medici'yi şehirden defedince Savonarola, iktidar boşluğundan yararlanıp yönetimi ele geçirmişti. Pederin buyrukları doğrultusunda Floransalılar tüm mallarını San Marco meydanına getirmişti. Meydanda, müzik aletleri, kitaplar, resimler, heykeller, parfüm şişeleri, şık kıyafetler, bez bebekler ve mücevher yığınları oluşmuştu. Sonra Savonarola hepsinin yakılmasını buyurdu. Şehrin gösteriş düşkünlüğünü temsil eden bu eşyaların hepsi, açık havada yakıldı. Ancak

Savonarola tarafından örülen korku havası sonsuza dek süremezdi. Papayı suçlamaya başlayınca önce kilise sonra da halk tarafından reddedildi. 1498 yılında papa tarafından aforoz edildikten sonra Floransalılar, Savonarola'yı meydanda hazırladıkları ateşte yaktılar. Ancak öğretilerini ve saçtığı dehşeti yok etmek daha zordu. Rahibin küllerinden hâlâ korkunun karanlık dumanları yükseliyordu.

Michelangelo rahipten çok kendini ikna etmek istercesine "Savonarola öldü," dedi.

"Biliyorum," diye fısıldadı Rahip Bichiellini. "Ama insanlar eskisi kadar bağışlayıcı değiller. Korkuyorlar. Pek çoğu seni, önerilerden ötürü cehennemlik olmakla suçlayacaktır."

"Bu konuda çalışmak hiç bana nasip olmadı."

"Şimdi eskisinden daha tehlikeli."

"Şimdi her zamankinden daha çok ihtiyacım var. Lütfen. Her ne kadar sesini işitemesem de taşın canlı olduğunu biliyorum. Onu uyandırmalıyım. Bunu yapabilmem için tekrar araştırma yapmam gerekiyor."

"Bir sürü eskiz yaptın. Onları çalış. Başkalarının eserlerini incele. Kitaplardan ve öğretmenlerden öğrenebileceğin çok şey var. Geriye dönmek için bir sebebin yok."

"Tecrübe bilgeliği doğurur," diyerek karşı çıktı Michelangelo. Leonardo'dan tavsiye niteliğinde çıkan sözler, ağzında kötü bir tat bırakmıştı sanki, ancak o anda ateşli bir şekilde inanabileceği bir şey yoktu.

"Bu duvarların kulakları vardır," diye uyardı rahip.

"Dikkatli ve sessiz olacağım. Yemin ederim."

Rahip, yüzünde yumuşamış bir ifadeyle "Buna şüphem yok," dedi. "Kendim için endişelenmiyorum ama göz yumduğum bir şeyden dolayı tutuklanır ya da aforoz edilirsen kendimi asla affedemem."

"Peki, o inatçı mermer taşla ilgili Tanrı'nın arzusunu öğrenmemde bana yardımcı olmazsanız kendinizi nasıl affedeceksiniz?"

Michelangelo sadece başrahibin elindeki meşaleyle aydınlanan karanlık ve soğuk geçitte Rahip Bichiellini'yi takip etti. Ayak sesleri taş zeminde, sanki bir kuyunun dibinde yürüyorlarmışça-

sına sesler çıkararak yankılandı. Ağır ahşap bir kapıya yaklaştıklarında rahip "Bu konuda hâlâ kararlı mısın?" diye sordu.

Michelangelo nefesini tuttu. Nasıl emin olabilirdi ki? On yedi yaşından beri bu yolda yürümemişti. O zamanlar sonuçlarını kavrayamayacak kadar gençti. En son ayrılırken bir daha asla geri dönmeyeceğine dair yemin etmişti. Şimdi tekrar geri dönmüş, kilisenin kurallarını ve insanların koyduğu kanunları çiğniyordu. Yakalanırsa aforoz edilip tutuklanır ya da infaz edilebilirdi. Babası onu evlatlıktan reddederdi. Bunun doğru bir seçim olduğu konusunda kararlı mıydı? Hayır. "Evet, kararlıyım," diye cevap verdi rahibe.

Rahip Bichiellini homurdanarak razı oldu. Ağır bir metal anahtar çıkarıp kilide taktı. Kilit açıldığında başrahip, gıcırdayan kapıyı iterek açtı.

İçerisi berbat kokuyordu. Öğüren Michelangelo, eliyle burnunu ve ağzını kapadı. Bu iğrenç kokuyu unutmuştu.

Zifiri karanlık odaya göz attı. Daha önce pek çok kez burada bulunmuş olmasına rağmen kalbi, bilinmeyen bir şeye bakıyormuşçasına heyecanla çarptı.

Elindeki meşaleyle Rahip Bichiellini, bir lambayı yakıp Michelangelo'ya uzattı. "Sana kolay gelsin, evlat," dedi.

Michelangelo "Kapıyı açık bırakın lütfen," diye fısıldayıp kapıdan içeri girdi. Arkasına dönüp baktığında Rahip Bichiellini'nin çoktan gitmiş olduğunu fark etti.

İki lamba daha yaktı. Oda yavaş yavaş aydınlanıyordu. Burası, caddeye bakan demir parmaklıklı tek bir penceresi olan tuğladan yapılmış küçük bir odaydı. Dört adet uzun taş masa önünde duruyordu. İkisi boştu. Diğer ikisinin üzerinde ise kefene sarılı kadavra vardı.

Elleri titreyerek Michelangelo, kadavralardan birinin cansız bacaklarına dokundu. Diğerinin ise koluna dokundu. Nereden başladığının önemi yoktu, muhtemelen gece sona ermeden iki kadavrayı kesip inceleyecekti. Daha az koktuğundan dolayı sağdakini seçti.

Aletlerini çıkarırken bir soğukluk hissetti. Kilisenin tüm sessizliğine rağmen her gölgede hayaletlerin varlığını hissediyordu.

Korku, bu işin bir parçası diye hatırladı. Gençliğindeki kâbuslar yıllarca sürmüştü. Bu sefer de durum aynıydı. "Tanrım, yapmam gerekeni bitirmemde bana yardımcı ol. Bana güç ver. Azim ver. Tasarını anlamamda bana yardımcı ol." Kefeni tekrar yerine koydu.

Sonraki üç hafta boyunca Michelangelo, Santo Spirito'ya yedi kez uğradı. Dişsiz dilenciler, savaşta ölen paralı askerler ve hatta muhtemelen Kral Louis'nin cariyeleri tarafından yarımadaya getirilen frengiden ölmüş, derisi mor döküntülerle kaplı zengin bir adamı parçalara ayırıp inceledi. Kadavralar arasında denk geldiği iki gence özel dikkat gösterdi. Yuvarlak yüzleri, ince bacakları, gelişmemiş kasları ve göbek bölgelerinde toplanmış yağ miktarıyla ilgili ayrıntılı notlar aldı. Çocukların bedenleri, Davut'un bedenine benzer olmalıydı.

Bir akşam morga indiğinde masanın üzerinde uzuvları kopmuş bir cesetle karşılaştı. Zavallı adamın başının yarısı, her iki kolu ve bir bacağı yoktu. Nehrin üzerinde yüzerken bulunan bedeninin yarısı balıklarca yenilmişti. Muhtemelen savaşta ölmüş, cesedi Arno Nehri'ne atılmış, sonra bir balıkçı tarafından çıkarılmıştı. Kasları parçalanmıştı ancak hâlâ bedenine, bir ağacı toprağa bağlayan kökler gibi esnek kemik bağ dokularıyla bağlantılıydı. Kemikleri ezilmişti ama eklemler hâlâ hareketliydi. Her ne kadar içlerinde kan akışı olmasa da damarlar nehirleri andırırcasına bir noktada birleşip dağılıyordu. İnsan ve doğa tarafından tahrip edilmiş bu beden bile, anatomi kanunlarına karşı koyamazdı. Hâlâ bir insan ve tek parça halinde olan bu bedeni bile, o mermer bloğun içine rahatça yerleştirip kılıç, koyun ve kesik dev başlarına da yer bırakmak mümkün değildi.

Günün ağarmasına yakın Michelangelo, rahiplerin sabah ibadeti için hazırlandıklarını duydu. Aletlerini yere koyup omuzlarını rahatlattı. Yaptığı ilk manzara heykellerinden biri de içinde savaş sahneleri ve savaşçı figürlerin yer aldığı *Centaurların Savaşı*'ydı. Kabullenmek zorunda olduğu bir gerçek vardı: Önceden hayal etmediği bir insan bedenini eğip bükmenin yeni bir yolu yoktu. Kadavraları parçalama işi bile onu bir çözüme, sonuca ulaştıramadı.

Michelangelo çalışma alanını temizleyip dua eden rahiplere görünmeden dikkatlice kapıdan çıktı. Barakasına gidip sessiz taşın

önünde mağlup bir şekilde ayakta dikildi. Michelangelo ölü insanları kesip biçerek ya da hareketsiz bir kayaya bakıp durarak ihtiyaç duyduğu cevapları bulamayacaktı. Taşa mutlaka sormalıydı ama bunu yapabilmesi için de önce onu uyandırmalıydı.

Çekiçle keskisini alıp iskelenin tepesine çıktı. Nereden başlayacağını bilmiyordu ama en azından, içinde sakladığını bildiği figüre doğru kazarak, bu biçimsiz taşın yüzeyini temizleyerek başlayabilirdi. Keskisini mermere dayayıp vurdu. Çıkan seslerle çoban Davut'un uykusundan uyanacağını umut ediyordu.

Leonardo

Leonardo, pazarda tezgâh kuran her bir esnafı incelemeyi bitirdiğinde güneş ufukta yayılmaya başlamıştı bile. Kendisini kurtaran kadın aralarında yoktu.

Son bir ay içerisinde her gün, elini baltayla kesilmekten kurtaran o gizemli kadını bulmak amacıyla pazara gitmişti. Sahip olduğu aydınlık yüzden mi, yoğun bakışlarından mı yoksa uçmak konusunda kendisinde yarattığı istekten dolayı mı bilinmez, ona rastladığı andan itibaren kadının tablosunu yapmak için inanılmaz bir istek duymuştu. Tekrar karşılaşmaları durumunda, portresini çizmek için onu ikna edebileceğine emindi. Belki o zaman Leonardo içindeki bu tutkuyu anlayabilecekti.

Salaì, pazardan uzaklaşırken "Onu asla bulamayacağız üstat," dedi. Şehir hâlâ sabah sisinin örtüsü altındaydı. "Adını, nerede yaşadığını, o anda pazarda neden bulunduğunu bile bilmiyorsunuz. Floransalı bile olmayabilir. Belki de sadece sizin hayal ürününüz."

Bu son cümle Leonardo'nun aklına takıldı. Altın rengi işlemeler, kanatları andıran metal şeritler ve onu korumak için sergilediği cesurca tavır... Tüm bunları düşününce, belki de çok değerli sol elini kurtarmak için Tanrı tarafından gönderilmiş bir melek olabilir diye düşündü.

Hayır, diyerek bu düşüncelerden sıyrıldı Leonardo. Bir meleğin sahip olamayacağı kadar canlı sesi, pırıl pırıl gözleri ve kendi elinin üzerinde hissettiği sıcacık elleri vardı. O güzel kadın gerçekti ve onu pazarda bulacağını biliyordu. Bundan kesinlikle emindi. Cesur çıkışına ve kuş satıcısının hemen onu tanımasına bakılırsa bu tezgâhların arasında düzenli olarak gezen biriydi. Leonardo öğle vakti tekrar deneyecekti şansını. Sonra da günbatımında. Sonra ertesi gün, bir sonraki gün. Onu bulana kadar pes etmeyecekti.

Nehrin öteki yakasına geçip bir ara yoldan aşağı indiler. Sokağın sonunda kilisenin yan kapısından birinin çıkmakta olduğunu fark etti.

Genç heykeltıraş, gündoğumunda kiliseden -hayır herhangi bir kiliseden değil, duvarları içerisinde sanatçılara izin vermesiyle ünlü bir geçmişe sahip olan San Spirito Kilisesi'nden- çıkıyordu. Bunun tek bir açıklaması vardı.

Kiliseye giren Leonardo, sabah ayininin bitişine dek ibadethanenin arka sıralarında bekledikten sonra başrahibe doğru yaklaştı. Gölgelerin arasından çıkarak "Peder," diye söze başladı, "Michelangelo Buonarroti'yi kilisenizden ayrılırken gördüm."

Rahip Bichiellini "Üstat Leonardo," diyerek başını salladı. "Tanrı'nın evinde sizi görmek beni çok mutlu etti."

Leonardo dürüstlüğün rahibin üzerinde etkili olacağını umarak "Yardımınız gerek," dedi. "Daha önce hiç kimsenin muvaffak olmadığı bir şey üzerinde çalışıyorum..." Bir an uçmak hayalinden bahsetmeyi düşündü ama sonra eğer Tanrı insanın uçmasını isteseydi ona kanatlar verirdi tarzında bir vaaza ihtiyacı olmadığını düşünerek bundan vazgeçti. "Michelangelo'nun burada ne aradığını biliyorum," dedi.

Rahip Bichiellini "Delikanlı dua ediyordu," diye cevap verdi. "Belki siz de Tanrı'nın huzurunda diz çökmeyi denemelisiniz."

"Dua mı ediyordu?" Leonardo'nun sesi kilisede yankılandı. "Burada; çünkü kadavra üzerinde çalışıyor."

Leonardo'nun sözcükleri kilisede yankılanırken Rahip Bichiellini'nin yüzü kireç kesildi. "Affedersiniz. Şimdi Tanrı'nın işleriyle ilgilenmeliyim," deyip kesin bir tavırla uzaklaştı.

Leonardo peşinden gitti. "Size para ödüyor değil mi? Ben de öderim, hem de daha fazlasını..."

Rahip Bichiellini sözünü kesip "Sizi temin ederim, beni parayla satın alamazsınız. Yine böyle bir düşünce dindar bir genç olan Michelangelo'nun aklından bile geçmedi. Babası onu sadık bir Katolik olmak üzere eğitmiş. İyi bir aileden geliyor."

Leonardo tüm soğukkanlılığıyla "Özür dilerim. Böyle ilgili bir anne babaya sahip olacak kadar şanslı olamadım," diye cevap verdi.

Bichiellini kilisenin ön kapısını açarken "Öyleyse size rehberlik etmesi için göklerdeki babanıza yönelmeniz daha iyi olacaktır," dedi.

Dışarı çıkmadan önce bir süre durdu Leonardo. Salaì, kilisenin basamaklarında kendisini beklemekteydi. "Gel, Giacomo. Bugün nereden estiğine bakmadan rüzgâr yakalama günümüz."

Leonardo, uğuldayan kış rüzgârı arasında "Tarihe tanıklık etmek için hazır mısın, Salaì?" diye seslendi.

"Evet, efendim," diye cevapladı Salaì.

Floransa'nın hemen dışındaki Ceceri tepesinde duruyorlardı. Tek bir bulut bile olmayan gökyüzü, pırıl pırıl ve masmaviydi. Uçmak için mükemmel bir saatti. O anda bir esinti uçuş makinesini yerden havalandırır gibi oldu. Bu iyiye işaretti. Eğer alet şimdiden kendi başına havalanmaya çalışıyorsa, zamanı geldiğinde kesinlikle uçacak demekti.

Leonardo'nun hava tirbuşonu adını verdiği bu cihaz, ortadaki bir sırığı saran, servi kerestesi ve keten bezinden yapılmış tirbuşonu andıran büyük bir kanattı. Varsayımlarına göre tirbuşon kanat, girdap şeklinde dönerken havayı aşağı itip makineyi ve kullanıcısını havaya kaldıracak bir karşı kuvvet oluşturacaktı. Gelecekte bu tür aletlerin gökyüzünü süslediğini hayal etti. Turistler bunlara binip göller, şelaleler ve yanardağların oluşturduğu harika manzaraların üzerinde süzülecekti. Gelecekte belki herkes kuşlar gibi uçabilecekti.

Leonardo, içinde kayaların olduğu bir çuvalı sürücü koltuğuna bağladı. Keşke bu deneme uçuşunda sürücü koltuğunda kendisi olabilseydi diye düşündü ancak bu çok tehlikeli olurdu. Önce test etmesi gerekiyordu. Çuvalın ağzına mor tüylü bir şapka yerleştirip bezin üstüne adını yazdı.

"Düşün Salaì," dedi uzaktaki mora çalan tepelere bakarken, "eğer bu test başarılı olursa bir gün, okyanusu aşıp kendim için yeni bir dünya keşfedebileceğim." Son birkaç yıldır kâşifler; okyanusların ötesindeki muhteşem yeni toprakları keşifleriyle ilgili hikâyeleriyle geri dönmekteydi.

"Önce denemenin işe yarayıp yaramayacağını görelim, üstat. Denizin üzerinde uçma konusunu sonra düşünürüz," dedi Salaì.

Leonardo derin bir iç çekti. Bazen asistanıyla hayal kurma konusunda daha fazla zaman geçirse daha iyi olur diye düşündü.

Hava tirbuşonunu, büyük bir mancınığa yerleştirdiler. Makineyi süreceği zaman tirbuşonu döndürmek için pedalları bizzat kendisi çevirecekti; ama şimdilik pedal işini yapabilmesi için aygıtı tıpkı bir saat mekanizması gibi, yaylar, ağırlık torbaları, manivelalar ve tekerleklerle donatmıştı. Varsayımlarına göre; tirbuşon dönüp durdukça cihaz göklerde süzülebilecekti. Tek sorun onu yere indirmekti.

Salaì ve Leonardo mancınığı iyice gerdiler.

"Bir..." diyerek saymaya başladı Leonardo. Çocukluğunu bu tepelerde dolaşarak, çimenler arasında koşup kütüklerin üstünden atlayarak ve ağaçların arasında hızla koşarak geçirmişti. Bu topraklar birazdan, en büyük başarısına sahne olacaktı.

"İki..." Uzaklarda at sırtında iki adam, muhtemelen pazar için Floransa'ya doğru ilerlemekteydi. Pazardan eve sıradan hikâyelerle dönmek yerine, gökyüzünde süzülen mekanik yaratıklara dair şaşırtıcı hikâyelerle gideceklerdi.

"Üç!" diye haykırdı Leonardo.

İkisi de mancınığı bıraktı.

Mancınık gürültüyle, dönen tirbuşonu göğe doğru fırlattı.

Uzaklardaki iki at şaha kalktı. Sürücüleri haykırışlarla gökyüzüne baktılar.

Leonardo tüm hayatı boyunca bu anı düşlemişti. Uçuş makinesi havada süzülürken yeryüzü, bir resim tablosu gibi aydınlanıverdi: Gökyüzü deniz mavisine bürünmüş, servi ağaçları bakır rengi ile yeşile bürünmüş ve sararan tepeler altın yapraklar gibi parlıyordu. Tüm bu manzaranın arasında ilerleyen mor tüylü şapka, taş çuvalının tepesinde tüm ihtişamıyla yükseliyordu.

Uçuş cihazı doğrudan at sırtındaki iki adama doğru ilerlerken bir esintinin havayı değiştirmesiyle yalpalamaya başladı. Leonardo, sabit uçuşunu sürdürmesi dileğiyle nefesini tuttu.

Makine yalpalayıp aşağıya, yeryüzüne doğru çivi gibi dikine süzülmeye başladı. Taş çuvalı, gemi çapası gibi onu aşağıya çeki-

yordu. "Hayır!" diye bağırıp tepeden aşağı koşmaya başladı. Ahşap donanım çatlamış, bez yırtılmıştı. Hava tirbuşonunun sert bir şekilde yere çakılmasıyla yırtılan çuvaldan fırlayan kayalar, tepeden aşağıya doğru yuvarlanmaya başladı. Mor tüylü şapka ezilmişti. Leonardo cihazı sürüyor olsaydı başı dümdüz olacak, yine bağırsakları bu taşlar üzerinde dışarıya fırlayacaktı.

"Hayır... hayır... hayır." Bu makineyi yapabilmek için aylarını harcamıştı.

Kalan parçaları toplamak için Salaì hızla önünden fırladı.

Leonardo dizlerinin üstüne çöküp parmaklarını son yağmurdan dolayı hâlâ ıslak olan nemli toprağa daldırdı. Manzara tekrar solgun bir hal almıştı: Altın sarısı yapraklar çimenlerin üzerinde yok olup gitmiş, deniz mavisi renk gökyüzünden silinmişti.

Ardı ardına iki derin nefes aldı. Tekrar inşa etmek zorundaydı. Tek yapması gereken daha iyi ve daha güçlü bir makine tasarlamaktı. Hava tirbuşonu kötü bir fikirdi. Tekrar gidip kuşları, yarasaları ve yusufçuk böceklerini incelemesi gerekiyordu. Yerden doğrulup dizlerindeki toprağı eliyle temizledi. Yıllar sonra gerçekleştirdiği bu deneme, insanın uçmasına yönelik yaptığı uzun engebeli çalışmalarda ufak bir engel gibi görünüyordu. Belki de bu başarısızlık, sonunda kendisini başarıya ulaştıran son deneme olacaktı.

Salaì soluk soluğa tepeyi tırmanarak geldi. Telaşla kollarını sallayarak "Borgia'nın adamları," diye bağırdı. "Kaçın üstat, hemen kaçın!"

Borgia'nın adamları mı? Salaì ne diye bağırıyordu? Leonardo gözlerini kısarak tepeden aşağıya doğru baktı. Deneme uçuşuna tanık olan iki atlı Salaì'nin peşinden dörtnala geliyordu. Adamlardan birinin elinde kılıç, diğerinin elinde mızrak vardı. Zırh göğüslüklerinin önünde, Borgia'nın armasına ait sarı bir zemin üzerine oturtulmuş kırmızı bir boğa vardı. Bunlar Cesare Borgia'nın askerleriydi. Adamların gözünde bir tepenin üstünden kendilerine ateş eden iki Floransalı gibi görünüyor olabileceklerini fark edince Leonardo'nun içini bir korku kapladı. Bu bir savaş nedeni sayılabilirdi.

Leonardo, geriye bir adım attıktan sonra dönüp dağın karşı tarafında yer alan Floransa'ya doğru yokuş aşağı koşmaya başladı.

Yerçekimi kendisini aşağı doğru hızla çekerken aniden ayağı sık çalılıklara takılınca dizini burktu. Tekrar dengesini sağlamaya çalıştı ancak yokuş aşağı çok hızlı yalpalıyordu. Dizi bükülünce dik bir çotuğun tepesine çarptı. Ağaç kıymığının kalçasını derin bir şekilde kesmesiyle keskin bir acı bacağına ve gövdesine yayıldı. Tepeden aşağıya doğru hızla yuvarlanırken acı içinde bağırdı. İleride kayalıklı bir çıkıntı fark etti. Çarpışmayı önlemek için kaçmaya çalışsa da alnı büyük bir taşın kenarına çarptı.

Yokuşun bitiminde ancak durabildi. Dönüp geriye, yukarıdaki dik tepeye doğru baktı. Askerler ortalıkta görünmüyordu. Gerçekten iki atlıyı alt etmeyi başarmış mıydı?

Hemen yanında ayakta duran Salaì "Üstat Leonardo, haydi gidelim buradan," diye seslendi. Leonardo'nun kolundan tutup ayağa kalkmasına yardımcı oldu. "Şehre ulaşmalıyız," dedi sesini alçaltmaya özen göstererek.

Leonardo ayaklarının üstünde durmaya çalıştı ama bacağı bükülüp yere kapaklandı. Salaì, Leonardo'yu koltuk altından kavrayıp yokuş aşağı indirdi. Leonardo'nun bacakları toprağa bastığı anda geride kalan tepenin sırtında bir şeylerin hareket ettiğini gördü. Sırtta gezinen atlıları izledi. Bunlar Borgia'nın atları ve sürücüleriydi. Uçuş makinesinden geriye kalan ahşap spiral aleti topluyorlardı. Salaì ile beraber adamların ellerinden kurtulduklarına sevinmeli ve icadının adamların dikkatini çekmiş olmasından gurur duymalı mıydı? Yoksa aletin, o acımasız Cesare Borgia'nın ellerinde olmasından dolayı kaygılanmalı mıydı? Tam olarak ne hissedeceğinden emin değildi.

Güvenli bir şekilde şehrin surlarından içeri girince Salaì, Borgia'nın saldırısına karşı kapıları kapatması için muhafızlara seslendi. "Ustam onları şimdilik geri püskürttü ama tekrar gelebilirler," dedi. Salaì'nin bu yalanı, tüm acısına rağmen Leonardo'yu güldürmüştü.

Ayın her ikinci Cumartesi gününde insanlar, açık pazarda ticaret yapmak amacıyla civar köylerden şehre akmaktaydı. Leonardo, muhafızların gelen alışverişçiler ve tüccarlara kapıyı kapatmaya-

caklarını tahmin etti. Bu sorun değildi; çünkü eğer Cesare Borgia saldırmak isteseydi, çoktan şehrin kapısına dayanırdı.

Salaì, Arno Nehri'nin öbür yakasına varıncaya dek Leonardo'yu surlardan uzak tuttu. Ustasını bir binanın kenarına dayayıp sol bacağındaki derin yarayı inceledi. Geri çekilip "Bakmayın üstat," dedi.

Açılmış ete rüzgâr temas edince yanma oluştu. Yaranın derin olduğunu anlaması için bakmasına gerek yoktu. Salaì gömleğinden kumaş yırtıp yaranın etrafını sıkıca sardı.

"Kanamayı durduramam."

Leonardo yüzünü buruşturdu. Borgia'nın atlılarından böyle kontrolsüzce kaçmasına gerek yoktu. Askerler zaten peşinden gelmemişti, tek istedikleri uçan makineydi. Yaralanması tamamen kendi suçuydu. Kendi dünya görüşünü unutmuştu: Her zaman durup düşünmek için zaman vardı.

"Üstat, yardıma ihtiyacınız var," dedi Salaì.

Asistanının yüzünün kireç gibi olduğunu görünce Leonardo kaygılanmaya başladı. "Evet, sanırın haklısın."

Salaì korkmuş bir delikanlıdan çok sorumluluk sahibi bir erkek tavrıyla "Burada kalın," dedi. "Ben gidip bir eczacı getireceğim." Sonra hızla koşarak ayrıldı.

Eczacı mı? "Salaì, bekle!" diye seslendi Leonardo ama sesi çok bitkindi. "Salaì!" diye tekrar seslendi ancak genç adam köşeden dönüp gözden kaybolmuştu bile. Leonardo, alnındaki terleri silerek "Eczacı yerinde değildir," diye homurdandı. Bugün Pazar günüydü. Bugün hiçbir esnaf dükkânında durmayacaktı.

Bacağından süzülen kan çamurlu zemin üzerinde birikmişti. Başı zonkluyordu. Mide bulantısı, midesi ve boğazında dolanıp duruyordu. Herkesin nerede olduğunu anlamadan önce açık bir dükkân arayarak tüm şehri bir ucundan öteki ucuna, eczaneden eczaneye koşturması Salaì'nin bir saatini alabilirdi.

Acıya karşı tüm cesaretini toplayan Leonardo, kendisini yerden kaldırıp tezgâhlara doğru topallayarak ilerledi.

Alışverişçiler ve esnaflar Mercato Meydanı'na doluşmuştu. Pazardaki farklı renkler, kokular ve pazarlık sesleri insanın başını döndürüyordu. Kalabalığın arasında ilerlerken alışveriş yapanlar

Leonardo'ya çarpıp duruyordu. Acı başına doğru ilerliyordu. Bacağından kan damlıyordu. Elleri soğumuş, görüşü bulanıklaşmış bir halde tezgâhlara çarparak birkaç kez tökezledi. Eczacı neredeydi? Bir türlü hatırlayamıyordu.

Tezgâhların arasındaki başka bir yolda ilerlerken topalladı. Sonra onu gördü.

Aynı dalgalı kahverengi saçlara, kıvrımlı göğüslere ve yanık tene sahipti. Öğleden sonra güneşi yüzünün yarısında altın gibi parlarken, diğer yarısı gölgede kalmıştı. Bakışları kederliydi ama bu kadının, elini kesilmekten kurtaran ve kendisine uçma konusunda destekte bulunan gizemli kurtarıcısı olduğuna dair hiçbir şüphe yoktu. İpek satıcısının tezgâhında dururken, esintide uçuşan koyu turuncu, çivit mavisi, orman yeşili, parıldayan altın sarısı, al ve camgöbeği renklerinde uzun kumaş parçalarıyla kuşatılmıştı. Genç kadın, gözlerinin kadifemsi zenginliğiyle uyumlu kahverengi bir elbise giymişti.

Alnından boncuk boncuk terler akarken Leonardo, onun gerçekten kendisini korumak için gönderilmiş bir melek olup olmadığını merak etti. İlk defasında kolunu kurtarmış, bu kez de tam yıkılmak üzereyken ortaya çıkmıştı. Leonardo sendeleyerek ona doğru ilerledi. Sersem bir haldeydi ve hızla kan kaybediyordu. Genç kadın, yani meleği, çok yakındaydı.

Leonardo konuşmaya çalıştı ancak boğazı ve ağzı sanki kumla doluymuş gibi hissetti. Nefes alamadı. Acıyla iki büklüm oldu. Kalan son enerjisini kullanarak ileriye doğru atılıp çamurlu parmaklarıyla kadının eteğini kavradı.

Genç kadın çığlık atıp elbisesini tutan yabancı adamdan uzaklaştı.

Leonardo, alçak ve rahatsız edici bir sesle "Yardım edin," dedi.

"Karımdan uzak dur," diye gürledi birisi.

Karısı mı? Meleklerin kocaları var mıydı? Görüşü ve şaşırmış kafası berraklaşsın diye kafasını salladı.

Adam tezgâhın arkasından çıkıp korurcasına karısına sarıldı. Genç kadının babası olacak kadar yaşlıydı. Ufak yüzü bir tutam saçın altında ezilmiş, küçük yuvarlak burnu kıvrımlıydı. Daha çok çocukluğunda kırlarda gezerken rastladığı kirpilere benziyordu.

Bacakları titreyen Leonardo, dizlerinin üzerinde durarak "Lütfen," dedi.

Genç kadın kendisini hemen tanıdı. Yüzünde şaşkın bir ifadeyle eğilip Leonardo'nun yavaşça yere uzanmasına yardımcı oldu. Cildi yumuşacık ve sıcacıktı. Aldığı her nefeste göğsü inip yükseliyordu. Bu hiç de göksel bir melek değildi. Etten kandan bir kadındı.

"Lisa!" diye bağırdı kocası, "Uzak dur o adamdan."

İsmi Lisa'ydı. Leonardo nihayet ismini öğrenmişti. "Lisa," diye fısıldadı.

Kocası, kadını Leonardo'nun elinden kurtarmaya çalışırken, Leonardo'nun görüşü bulanıklaşmaya başladı. Gözlerini kadının gözlerine dikmiş, gençliğinin gizemli anılarına dönmüştü sanki. Önünde günebakan ve zeytin tarlaları uzanıyordu. Servi ağaçları rüzgârdan eğilmiş, karanlık mağaralar toprağın altına gömülmüştü. Ayaklarının altında toprak sallanıyor ve kendisi, sanki kabaran dalgaların ve akan şelalelerin arasında hızla okyanusa doğru akan bir nehirde sürüklenip gidiyordu.

Nihayet onu, kurtarıcısını, bulmuştu. Şimdi ona teşekkür edebilir, borcunu ödeyebilir ve onunla tanışabilirdi. "Tablonuzu yapmayı çok istiyorum," diye fısıldadı ve sonra nefesini verip bayıldı.

1502

Michelangelo

Kış, Floransa

Aniden kapı çaldı.

Michelangelo irkilerek başını kaldırdı. O ve Davut, aylardır kulübede yalnızdılar ama şimdi ilk misafirlerini kabul etmek üzereydiler. Michelangelo'nun uzayan saçı ve sakalı birbirine karışmıştı. Bu görünüşünü seviyordu: sürüsünü azgın kurtlardan koruyan yabani bir çoban köpeği gibiydi.

"Kapıyı aç!" diye seslendi Granacci. "Dostum, biz geldik." Kapı kolu zorlandı ancak kapı kilitliydi.

Operai ve lonca liderleri özel bir inceleme talep etmişlerdi. Eğer bu adamlar yeterli ilerleme kaydetmediğine kanaat getirirse onu işten çıkarma gücüne sahipti. Michelangelo onları kabul etmemezlik yapamazdı. Taşın gerçek sahibi katedraldi. Sanatçı olmanın en zor kısmı da buydu zaten: Her zaman paralı insanlara borçlu olmak.

Çatıya çarpan yağmur damlalarının sesi duyuluyordu. Bu önemli insanları şiddetli yağmur altında bırakmamalıydı. Kapıyı açıp onları içeri almalıydı, ancak bacakları hareket etmekte isteksizdi.

Kapı tekrar çalındı. Michelangelo, dışarıdan güçlü göründüğünün farkındaydı. Sert kayaya şekil vermek zahmetli bir işti. Sanattan çok ameleliğe yakındı. Bu yüzden kasları iyice gelişmişti. Sürekli mermer tozunu teneffüs etmek midesini bulandırdığından neredeyse hiçbir şey yemiyordu. Her geçen gün daha da incelmiş, vücudu ise o hayranlık duyduğu Romalı heykeller gibi sert ve biçimli bir hale gelmişti. Ancak güçlü görünmesine rağmen bunu içinde hissedemiyordu. Eserini göstermeye hazır değildi. Taşın ye-

rini değiştirip vereceği şeklin taslağını yapma konusunda ilerleme kaydetmişti, ama Davut henüz uyanıp kendisiyle konuşmamıştı. Peki ya dışarıdaki adamlar Davut'un hâlâ uyumakta olduğunu anlarsa? Ya Michelangelo'ya gülüp onunla alay eder ya da bir amatör olduğu için işine son verirlerse?

"Kapıyı aç!" diye gürledi birisi. "Ben başpiskopos."

Michelangelo, Floransa Katedrali'nin başındaki adamı yağmurda bırakamazdı. Kapıya gidip kilidi açtı. Kapı gıcırtıyla açıldı. Küçük bir grup saygıdeğer adam, şiddetli yağmurun altında ayakta dikilmekteydi: Granacci, başpiskopos, Giuseppe Vitelli, yün dokuma loncasının iki üyesi, Pietro Perugino ve Sandro Botticelli. Michelangelo'nun midesi bulanmaya başladı. Kendisi gibi sanatçıları beklemiyordu. Bu düzeyde bir inceleme için taş henüz hazır değildi. Dışarı çıkıp kapıyı arkasından kapattı. "İçeri giremezsiniz."

"Michelangelo!" diye tepki gösterdi Granacci.

Aniden çakan bir şimşek gökyüzünü aydınlattı. "İzin ver geçeyim," dedi başpiskopos. Gri sakalı, ıslanmış bir eşeğin matlaşmış kıllarını anımsatıyordu.

"Taş henüz hazır değil. Daha çok çalışma gerektiriyor. Şimdi gidip..."

"Saçma," diye homurdanan Giuseppe Vitelli, Michelangelo'nun önünden geçip kulübeye girdi. Onu diğerleri takip etti. İçeri girerken Botticelli destekleyici bir ifadeyle gülümsedi. Perugino ise, kenarlarından damlayan suyun Michelangelo'nun toz içindeki iş botlarının üzerine düştüğü şapkasıyla selam verdi.

Sonra mor ve pembe renkli yüksek tabanlı ayakkabılar ve turkuaz rengi sopasıyla bir adam girişe doğru yöneldi. Michelangelo gözleriyle adamın kareli çoraplarını, menekşe rengi pantolonunu, uzun kollu ve kuyruklu ceketini ve pembe yeleğini süzdü. Ötekilerin aksine Leonardo, yağmur altında kalmaktan oldukça memnun görünüyordu. Gül rengi şapkasından dökülen yağmur damlaları, kristal parçacıkları gibi parlıyordu. Yanağında kırmızı bir kesik, gözlerinde ise morluklar vardı. Ancak yine de Michelangelo öfkeyle, bu yaraların Leonardo'nun bal rengi gözlerini daha parıltılı hale getirdiğini düşündü.

"Michelangelo." Alaycı bir üslupla başını eğerek selam veren Leonardo, bastonunun yardımıyla barakaya girdi.

Herkes Leonardo'nun yaralarının, Cesare Borgia'nın adamlarıyla yaptığı çatışmadan kaldığını biliyordu. Sordukları anda yaşlı adam hikâyeyi keyifle anlatıyordu. Tüm Floransa, Borgia'nın casuslarına karşı sadece bir çuval kayayla dövüşen Leonardo'nun arslanvari cesaret hikâyeleriyle sallanmaktaydı. "Devleri bir avuç taşla yendim," diye böbürleniyordu Leonardo. Kendisini Davut'la kıyaslaması Michelangelo'yu pek etkilememişti. Mermeri elinden alamayan yaşlı adam, onun yerine Davut heykelinin görkemine sahip olmuştu.

Michelangelo, adamları kulübeye aldı. Diğerleri heykeli incelerken Leonardo, geride kalıp dikkatini mermerden çok kulübeye vermeyi tercih etmişti. Eskizlerin bulunduğu tomarları kokladı, ayağıyla aletleri itip bastonunu duvara vurarak sağlamlığını kontrol etti. Neyse ki adamlar gelmeden önce Michelangelo banyo yapıp temizlenmişti. Bu konuda Granacci ısrarcı olmuştu. Leonardo etrafa bakınırken Michelangelo, onun bu kabullenmiş tavrından memnun kaldı. Mekân, tüm kokusuna rağmen saygın görünmekteydi. Keşke sakalını kesmeyi de akıl etseydi diye düşündü.

Mermer tozunu ovmak için ellerini ceplerine soktu. Davut'u ilk kez gören bu adamların gözüyle heykele bakmaya çalıştı. Daha iyi görebilsinler diye iskelenin ön kısmını aşağıya çekmişti. Ortaya çıkan şekil, kâğıt üzerine dökülmüş eskize benziyordu. Pek çok şeyi ona bakanın hayal gücüne bıraktığı için güzel görünüyordu. Bittiğinde heykelin nasıl görüneceğini Michelangelo'nun kendisi bile bilmiyordu. Her nedense güçlü kaslı Herkül görüntüsünü aklından çıkaramıyordu. "Hâlâ figür üzerinde çalışıyorum ama Davut'u alçakgönüllü bir çocuk olarak hayal ediyorum," dedi kafasındaki görüntüyü oradakilerden çok kendisine izah etmek istercesine. "Utangaç bir tavırla bakışları aşağıda. Güzel ve uysal bir çehresi olacak. İnsanın narinliğine somut bir örnek. Zaferin tüm övgüsü Tanrı'ya sunulacak."

"Henüz yarılamamışsınız bile," dedi başpiskopos. Merdivene tırmanmak için bir adım attı, ancak basamağın gıcırdamasıyla vazgeçti. "Bunun sebebi nedir?"

Michelangelo aniden ürperdi. Hiç heykel yapmamış insanlar, bir heykel yapmak için gereken çalışma miktarını anlamaktan tamamen uzaktı. İşini doğru yapsa, bittiğinde eseri basit görünecekti. Michelangelo, taşın yanında durmak için kalabalığın önüne geçerken "Bu sadece bir başlangıç, biliyorum," dedi. "Ama en azından nihayet bir mermere benziyor. Yine tasvirin şekillenmeye başladığını görebiliyorsunuz. Kompozisyonu tamamen dolduracak..."

Leonardo, taşa doğru topallayarak ilerlerken "Sorun şu: Güzel olacak mı?" diye sordu. "Burada güzelliğin sonunda ortaya çıkacağına dair bir emare mevcut mu?" Leonardo eliyle kaba mermeri okşadı.

Güzel olacak mıymış? Soru bıçak gibi Michelangelo'nun yüreğine saplandı.

"Olacak tabii ki!" dedi aralarından biri, kendine güvenen bir ses tonuyla. Bu Botticelli'ydi. Saygıdeğer ressam, gördüğü güzelliği yansıtan gözlerle taşın etrafında dolanıyordu. "En azından ben böyle düşünüyorum. Bu taşta özel bir şey var."

Michelangelo parmaklarını, Davut'un elini tutuyormuşçasına, mermerdeki bir kıvrıma doğru hareket ettirdi. Bu sözler kadar hiçbir şey ona gurur vermemişti. Botticelli'nin *İlkbahar* ve *Venüs* adlı eserleri resim sanatının şu ana dek yapılmış en seçkin iki figürüydü. Botticelli güzellikten anlıyordu.

"Daha yapacak çok iş var," diye uyardı Botticelli. "Hâlâ şehrin gördüğü en büyük facia olma ihtimali var, harikulade bir şey de olabilir. En azından taşın sorun olmadığını görebiliyoruz. Mermer oldukça güçlü, kusursuz ve şimdiden övgüye layık görünüyor." Uzunca bir süre sessizce Michelangelo'ya gözlerini dikip "Artık gerisi ona kalmış," dedi.

"Pekâlâ, Botticelli böyle diyorsa böyledir o zaman," diyen Giuseppe Vitelli cebinden küçük bir deri torba çıkartıp Michelangelo'ya uzattı.

Torba beklenmedik bir şekilde ağırdı. Açıp içine baktığında Michelangelo, torbanın altın sikkelerle dolu olduğunu gördü. "Bu nedir?"

"Dört yüz altın florin. Emeğine uygun ödemeyi hak ediyorsun."

Michelangelo torbanın ağırlığını elinde hissederken Leonar-

do, topallayarak kulübeden çıktı. Sürüklenen ayağının sesine bastonun sesi karışmıştı.

Üstat Leonardo, Botticelli'nin sözlerini desteklememiş olsa da bu konuda Michelangelo'nun endişelenmesine gerek yoktu. Dört yüz florinle yeni malzemeler alabilirdi. Babasına yeni bir kıyafet alırdı, kardeşi Buonarroto'ya ise yün boyacısının kızıyla evlenebilmesi için bir dükkân açabilirdi. Para, boş hayaller peşinde koşan bir delikanlıdan çok kendisine ve ailesine bakabilen bir adam olduğunun ispatıydı.

Konukları kulübeden çıkınca Michelangelo, hâlâ sessiz ve tamamlanmamış olan Davut heykeline bakıp fısıltıyla, "Teşekkürler," dedi.

O akşam aylardan sonra ilk defa kulübeyi erken kapatıp akşam yemeği için eve gitti. Sofraya oturduğunda babası "Ooo, kral hazretleri yemekte bize katılma alçakgönüllülüğünü göstermiş," dedi.

Ancak hiçbir şey Michelangelo'nun keyfini kaçıramazdı. Cebinde babasının ses tonundaki alaycı ifadeyi sonsuza dek ortadan kaldıracak kadar altın vardı. Haberi hemen paylaşmak istemiyordu. Bunun yerine arkasına yaslandı, şarabını içip ekmek ve mozarellasını yerken ailesinin tartışmalarını dinledi.

Sonunda tüm gece kendisine bakıp duran Buonarroto, dayanamayıp "Ne oluyor, Michel? Sürekli gülüp duruyorsun," dedi.

Hiçbir şey söylemeden Michelangelo deri torbayı çıkarıp dört yüz florinin hepsini masanın üzerine boşalttı. Paralar, parıldayan bir yığın halinde masanın üzerinde duruyordu.

Michelangelo sanki hayatı boyunca tanık olduğu en muhteşem sessizlik anıyla ödüllendirilmişti.

Sonra ailesi hareketlenmeye başladı.

"Bu nedir?" diye sordu babası, elinde bir avuç sikke tutarak.

"Hepimiz için ziyafet!" diye haykırdı Cassandra halası.

"Benim için para bulacağını biliyordum," dedi Bunarroto, omuzları dikleşerek. "Artık evlenebileceğim."

"Şu ana dek yaptığım çalışmaların karşılığı," dedi gür bir sesle. Babasına baktı. Yaşlı adam gülerken, dişsiz ağzındaki dişetleri rahatça görünebiliyordu.

"Yeni bir şişe şarap aç, Mona Margherita," diye seslendi. "Ama bunu sulandırma."

Ailesi kendilerine düşen payla ne yapacaklarını konuşup kutlamaya devam ederken Michelangelo, Golyat'ın kesik başı üzerinde duran Davut'un hissettiklerinin böyle bir şey olması gerektiğini düşünüyordu. Bu, zafer duygusuydu. Tatlı şaraptan uzun bir yudum aldı.

Giovansimone eline bir sikke alıp kumaşın kalitesini inceliyormuşçasına parmaklarının arasında ovuşturdu. Sonra masadaki herkesin duyabileceği şekilde "Ölü insanları kesip biçerek bu kadar çok para kazanacağını bilmiyordum," dedi.

Herkes susmuştu. Michelangelo ağzındaki şarabı yutmaya çalıştı ama boğazına takılmıştı. Francesco Amca, aniden kömüre dönüşüvermişçesine sikkeleri elinden bıraktı.

"Seni takip ettiğimi söylemiştim," dedi Giovansimone. Gözleri, karanlık morg kadar koyuydu ve bu durum Michelangelo'yu hasta ediyordu.

Lodovico "Biliyordum," dedi. Sağ eli öyle çok titriyordu ki sonunda dökülmesin diye kadehini masaya koymak zorunda kaldı. "Bir heykel için kimsenin bu kadar para ödemeyeceğini biliyordum."

Sonunda şarabını yutmayı başaran Michelangelo "İnsanlar sanat için para ödüyor baba ve katedral de benim için ödedi bu parayı," dedi.

Yaşlı adamın yüzü buruşmuştu. "Öyleyse Giovani'nin söyledikleri ne oluyor?"

Michelangelo'nun yüreği burkuldu. Babasını acı çekerken görmek hoşuna gitmemiş ve hatta buna sebep olan kişi olmaktan üzüntü duymuştu. Evet, sanatı önemliydi ama babasından daha mı değerliydi? Kısa bir süre için Michelangelo, daha önce hiç hissetmediği bir acı duydu. O an, sanatının değerli olup olmadığını merak etti. "Önemli bir şey değil. Anatomi çalışıyorum," dedi.

"Önemli değil mi?" diye kükredi Lodovico. "Önemli değil! Yoksa sen...?"

Giovansimone sikkeleri cebine doldurmaya başladı. "Kesinlikle eminim, insanları kesip parçalıyor. Bizzat gördüm."

Amca ve halası diz çöküp dua etmeye başladılar. "Kutsal Bakire Meryem, lütuf dolu annemiz. Efendimiz seninle birlikte..."

"Hem de kilisenin içinde," dedi Giovansimone, sesinden alaycı bir hayal kırıklığı akıyordu.

Michelangelo inkâr etmeyi düşündü. Giovansimone hikâyesini asla kanıtlayamazdı. Yalanla ilgili sorun, yine de, Michelangelo'nun kadavra üzerinde çalışmayı yanlış bir şey olarak görmemesiydi. Bu sanatı için önemliydi ve sanatı Tanrı'nın dünyadaki yansımasıydı. "Evet, doğru."

"Yüce Tanrım!" diye söylendi Lodovico.

"Ama düşündüğünüz gibi değil," dedi Michelangelo. Anatomi çalışmak doğru bir şeydir. Medici Sarayı'ndaki öğretmenlerim bana..."

"Lanet olası Mediciler" dedi Lodovico, başını çevirerek. "Seni doğru yoldan saptırdıklarını bilmeliydim. Sana ve Tanrı'nın cezası sanatına her zaman destek çıktılar."

"Lütfen," dedi Michelangelo. "Benimle gelip taşı görmelisin. Sana yaptıklarımın nedenini göstereceğim. O zaman beni anlayacaksın."

"Anlamak istemiyorum." Lodovico ayağa kalkıp kapıyı göstererek "Dışarı," dedi.

"Baba, lütfen. Açıklayabilirim."

"Dışarı!" Lodovico, Michelangelo'ya doğru yürüyüp oğlunu öfkeyle geriye doğru itti.

Michelangelo "Bırakacağım. Bir daha geri dönmeyeceğim, yemin ederim," diyerek istavroz çıkardı. Lodovico şeytanla savaşıyormuşçasına oğlunun eline vurdu. "Günah çıkaracağım. Rahibe gidip bağışlanma dileyeceğim."

"Heykel işini bırakacak mısın? Temelli?"

Michelangelo babasının gözlerinin içine bakarak "Bunu yapamayacağımı biliyorsun," dedi.

Babası, son kelimeyi söylerken tükürerek "Öyleyse seni evlatlıktan reddediyorum," dedi. "Sen taşları ailesine tercih eden bir iblissin."

Michelangelo yüreğinde yükselen korkuyla "Dur, lütfen," diye yalvardı. "Burası benim evim. Gidecek başka yerim yok."

Lodovico soğuk bir ifadeyle "Bana ne," diye cevapladı. Sonra ön kapıyı açtı.

"Elbiselerim, param, her şeyim burada."

"Bunun tek suçlusu sensin," diyerek Michelangelo'yu ön kapının dışına çıkarttı.

"Hoşça kal kardeşim. Seni özleyeceğim," diyerek seslendi Giovansimone. Son sikkeleri de ceketinin cebine attı.

"Giovansimone," diye haykırdı Michelangelo. "O parayı yerine koy. Sana ait değil onlar. Hepsi ailenin parası."

"Kardeşinle konuşma," diye emretti Lodovico. "Ruhunu kirleten o pis sanatını bırakıp dönene dek hiçbirimizle konuşmayacaksın." İçeri girip kapıyı arkasından kapattı.

"Hayır," diye fısıldadı Michelangelo. "Lütfen!" diye seslendi, ancak pencerenin üzerindeki kepenkler birer birer kapandı. "Lütfen. Ne yapıyorsam bu aile için yapıyorum," diyerek haykırdı kapalı pencerelere. "Acı çekiyorum. Çok çalışıyorum. Şimdi kendimi biraz toparlayıp, eve biraz para getirmeye başladığım şu zamanda sizler beni terk ediyorsunuz. Sen, kardeşim..." Suçluluk ve korkusu öfkeye dönüşerek "Sen, Giovansimone. Beni ispiyonlayıp sanata olan tutkumu bana karşı kullanıyorsun. Tüm bunları kendi açgözlülüğünden dolayı yapıyorsun. Bunun doğru olmadığına dair İsa'nın bedeni üzerine yemin et! O zaman parayı al," dedi kapıdan uzaklaşarak. "Daha çok kazanacağım. Onunla ne yapacağımı biliyorsunuz. Hepsini size getireceğim çünkü sizler benim ailemsiniz. Ne yaparsanız yapın size asla sırtımı dönmeyeceğim."

Kapının açılacağını umarak bekledi ama ev sessizliğe bürünmüştü. Göğsünde hıçkırıklar birikmeye başladı ancak buna izin vermedi. Giovansimone muhtemelen pencereden izliyordu. Kardeşine, üzüntüsünü görme zevkini tattırmayacaktı. Arkasını dönüp uzaklaştı.

Katedralin atölyesinden başka gidecek hiçbir yeri yoktu. Kulübeye girip Davut'un ayaklarının dibine oturdu. Zafer günü, en acı mağlubiyete dönüşüvermişti. Michelangelo, yarısını tamamladığı heykeline baktı. Bu sessiz kaya kütlesi için ailesini terk etmişti. Üzerine battaniye alarak Davut heykeline "Şimdi konuşmaya başlamak için iyi bir zaman," dedi.

Leonardo

San Lorenzo Bazilikası'nın karşısındaki caddede bacak bacak üstüne atmış oturan Leonardo, kilisenin arkasındaki kubbe ve yuvarlak şapellerin kat planlarını çiziyorken çizimin üstüne bir gölgenin düştüğünü fark etti. Başını kaldırıp bakınca güneşini engelleyenin Salaì olduğunu gördü.

"Doğa, bina tasarımı için en iyi öğretmendir," dedi Leonardo. "Bir çiçeğin yapraklarına benzemediğini söylemen için bu plana bakman yeterli. Temel bileşenler hep aynıdır."

"Üstat?" Leonardo, Salaì'nin sesindeki tedirginliği hissedebiliyordu.

"Eğer rahiplerin beni aradığını söylemek için geldiysen biliyorum. Haftalardır beni rahat bırakmadılar. Onlara dışarıda boya tozlarını aldığımı söyle. Renklerin çok yakında geleceğini..." Sayfayı yanlamasına çevirip kubbenin enine kesitini çizdi.

"Bu size geldi."

Leonardo başını kaldırdığında Salaì'nin kendisine, papa ordusunun altın mührüyle süslenmiş bir mektup uzattığını gördü. Borgia'nın adamlarına bir çuval uçan kayayla saldırdığı suçlamasıyla alakalı bir belge olamazdı. Yoksa öyle miydi?

Mektubu eline alıp mührü açtı.

Hızlıca bir göz attıktan sonra korkulacak bir şey olmadığını anladı. Cesare Borgia kendisini tutuklamak istemiyordu, aksine kendisini kiralamak istiyordu. Adamları uçuş makinesinin kalıntıları arasında Leonardo'nun ismine rastlamıştı ve üstadın Mantua'daki çok namlulu havai fişek fırlatıcısını hatırlayınca Borgia, Leonardo'nun yaratıcı zekâsından yararlanmak istemişti. Ona aklındaki planlardan bahsediyordu: Eski Roma İmparatorluğu'nun sahip olduğu alan kadar İtalya ve diğer topraklarda da kontrolü

ele geçirecekti. Hedeflerine ulaşmasında kendisine yardımcı olması durumunda Il Valentino, Leonardo'ya hatırı sayılır bir maaş bağlayacak ve kendisine Papalık Ordularının Askeri Başmühendisi unvanını bahşedecekti.

Arkasından Salaì mektubu okurken Leonardo'nun dudaklarında bir gülümseme belirdi. "Ah, hayır üstat," diyerek sızlandı Salaì. "Cesare Borgia için çalışamazsınız. Milano ve Il Moro'ya ihanet etmek başka, Floransa'ya ihanet etmek başka bir şey."

"Bu harika bir fırsat," dedi Leonardo, mektubu katlayıp cebine koyarken "ve bu fırsatı geri tepecek kadar aptal değilim."

Floransa'nın ikinci şansölyesi Niccolo Machiavelli, şehrin maaşlı en genç diplomatı olmakla beraber hassas görüşmelerde güvenilir biriydi. Geçen yaz kralla görüşmek üzere Fransa'ya gitmişti, şimdi de Cesare Borgia ile barış görüşmelerine öncülük edecekti. Şehrin geleceği, genç adamın uzlaştırıcı yeteneklerine bağlıydı. Masum muhaliflerini ustalıkla idare etmesiyle tanınan kurnaz bir diplomat olan Machiavelli, ileride Leonardo'nun görmeyi istediği adamdı.

Salaì, Leonardo kendisine planlarından bahsedince "Ama üstadım, ben o adama güvenmiyorum," dedi.

"Ben de güvenmiyorum. Zaten bu yüzden onu yanımda istiyorum."

Belediye meclis sarayının içerisinde bir muhafız, Leonardo'yu yukarı katta şansölyenin küçük dağınık ofisine götürdü. Duvarların üzerinde haritalar, mektuplar ve anlaşmalar asılıydı. Çalışma masası ve raflar, hepsi yabancı ülkelerden getirilmiş madalyalar, bayraklar ve egzotik seramiklerle doluydu. Her yerde, -masa ve iskemlelerin üzerinde- kitap yığınları vardı.

Leonardo içeri girerken Machiavelli evrak yığınının arkasından baktı. Sonra bir göz işaretiyle muhafıza dışarı çıkmasını işaret etti. Machiavelli "Sizi ofisimde ağırlama şerefine nail olacağım hiç aklıma gelmezdi," diyerek ayağa kalktı. Üzerinde papaz cübbesini andıran sade siyah kıyafet olmasına rağmen serçe parmağında parlayan yakut yüzük dünya zevklerine düşkünlüğünü

yansıtmaktaydı. "Floransa'nın eşsiz dehasını kapıma getiren şey nedir acaba?"

"Üzgünüm ama size kötü haberlerim var, Bay Machiavelli."

Machiavelli sessizce dinlerken, Leonardo hikâyeyi kendine göre uyarlayarak anlatmaya başladı: Borgia'nın iki atlısı saldırdığında son icadı olan uçuş makinesini test ediyordu. Leonardo onları kovalamak için taşları fırlatmış ancak askerler uçuş makinesini çalmışlardı. Leonardo, "Bölgede keşif yapıyorlardı," dedi "ve şimdi benim en büyük buluşumun asıl örneğini ele geçirdiler. Yani Borgia'nın uçan ilk kişi olmasını istemiyorsanız Floransa'yı savunabilmek için beni kiralamanız gerekiyor. Mucizevi savaş silahları tasarlayabilirim, efendim. Ordunuz yeryüzündeki en maharetli makinelerle donatılacak. Düşman toprakları üzerinde uçtuğunuzu, gökyüzünden ateş saçtığınızı hayal edin."

Machiavelli'nin suratına bakıp bir şey söylemedi.

Leonardo cebinden mektubu çıkararak "Elimde sizin isteyebileceğiniz başka bir şey var," diye devam etti. "Borgia'nın mektubu."

Acımasız diplomat hiçbir tepki vermeyip susmaya devam etti.

"Borgia'nın askeri niyetlerini gösteren bir mektup. İçinde Floransa'nın ihtiyaç duyacağı bilgiler mevcut."

Machiavelli sessizce elini uzattı mektubu almak için.

Leonardo mektubu vermeyip elinde tutmaya devam etti. Hemen mektubu teslim edecek kadar saf değildi. Mektubu elinde tuttuğu sürece güçlüydü. "Eğer askeri mühendis olarak beni tutmaları konusunda şehri ikna ederseniz size mektubu veririm. Floransa'nın korunmaya ihtiyacı var, efendim. Bunu yapacak en iyi kişi de benim."

Machiavelli önce yere yönelttiği bakışlarını sonra Leonardo'ya çevirdi. Bu hemen hemen kabul ettiği anlamına geliyordu. "Mektup, lütfen."

Bu kabul ettiği anlamına mı geliyordu? Machiavelli sabırsızlıkla parmaklarını masanın üzerinde tıkırdatmaya başladı. Leonardo, sözlü bir taahhüt için baskı yapmayı düşündü ancak diplomatın, yüksek güçlü müzakerelerin ince iletişimlerini anlamadığını düşünmesini istemedi. Mektubu teslim etti.

Uzun, kemikli parmaklarla Machiavelli kâğıdı açıp göz gezdir-

di. Mektubu geri teslim ederek "Bunu meclise göstereceksin," dedi. Leonardo bunun bir istek mi yoksa emir mi olduğunu anlayamadı.

"Beni tutmaları için onları ikna edeceksiniz siz de."

"Şehrinizin size ihtiyacı var, Üstat Leonardo." Machiavelli tokalaşmak üzere elini uzattı. "Bunu onaylaması gereken yetkililerle bir toplantı ayarlayacağım. Sonra çalışmalarınızı sunmanız için size yardımcı olacağım. Birlikte bunun üstesinden geleceğiz. Bunu bizim için ve Floransa için yapacağız. Anlaştık mı?"

Leonardo'nun zihni, tasarlayacağı tüm harika yeni buluşların düşüncesiyle harekete geçmeye başladı. Hesapları tutmuştu. Bu, hem kendisi hem de Floransa için verimli bir ilişki olacaktı. Machiavelli'nin elini sıktı. "Anlaştık."

Ertesi hafta, şehir konseyine sunacaklarını hazırlamak için bir araya geldiler. Leonardo, Machiavelli'yle ne kadar zaman geçirirse onun çevik zekâsına o kadar çok güvenmeye başladı. Genç adam, Leonardo'nun evrenin gizemleri hakkında düşündüğü gibi siyasi entrikalar üzerine kafa yoruyordu. Machiavelli müzakere dansa benzer, derdi; her zaman müziğe ayak uydurun ve partnerinizi izleyin.

Sunum gününde belediye meclisi Machiavelli'nin ofisine geldi. Sadece iki hafta önce atanmış olan şu anki meclis başkanı hâlâ bulunduğu konuma uyum sağlayamamış gibi görünüyordu. Leonardo, bunun iyiye işaret olduğunu düşündü. Deneyimsiz toprak sahibi, parlak diplomat tarafından kolayca idare edilebilecekti.

Machiavelli gösterişli tanıtımlar yaptı ve daha sonra Cesare Borgia'nın saldırdığı Romagna toprakları da dahil olmak üzere Floransa ve çevresine ait geniş bir haritayı masaya serdi. Machiavelli tehditlerden bahsederken sesini azaltınca herkes onu duymak için eğilmek zorunda kaldı. "Şimdi," dedi, sunumun kendine ait bölümünü sonlandırırken, "lütfen bizlere tasarılarınızdan bahsedin, Bay da Vinci."

Tuhaf. Machiavelli kendisine genellikle üstat der, nadiren de soyadıyla hitap ederdi. Bu değişiklik Leonardo'yu şaşırttı, ancak Machiavelli'nin partneri takip etme konusundaki benzetmesini

hatırlayıverdi. "Elbette, Bay Machiavelli. Borgia'nın saldırılarına karşı durmak için birçok plan geliştirdim," dedi.

Küçük, solgun yüzlü meclis başkanı "Ah, artık pek saldırı sayılmaz. Toprakları ele geçirdi sayılır," dedi. Leonardo "Ne?" diye sordu, şaşkın bir ifadeyle. Bundan hiç haberi olmamıştı. Partnerinin de en az kendisi kadar şaşırmış olacağını umarak Machiavelli'ye baktı, ancak diplomat her zamanki gibi sakin görünüyordu. Machiavelli, "İki hafta önce," dedi, "Papa, Cesare'ye yeni bir unvan verdi. Papalık ordularının komutanı ve Valentinois Dükü olmasının yanı sıra şu anda Romagna Dükü oldu. Artık bu topraklarda istilacı değil, yönetici konumunda."

Floransa için korkunç bir haberdi bu. Borgia artık daha fazla denetimle yetkiye ve daha çok paraya sahipti. Bu durum Leonardo'nun hesaplarına kesinlikle uyuyordu. Floransa'nın şimdi her zamankinden daha fazla korunmaya ihtiyacı vardı. Bununla birlikte, içinde bir endişe belirdi. Machiavelli, muhtemelen iki hafta boyunca haberleri açık bir şekilde biliyordu ve bunu kendisiyle paylaşmak için bol fırsatı vardı. Bunun yerine, Leonardo'nun şehir konseyi önünde cahil bir aptal gibi görünmesine izin vermişti. Ancak, mevcut durum hiç beklenmedik biçimde ortaya çıkmıştı ve belki de eğer Leonardo'nun bundan haberi olsaydı bu kadar şaşkın davranamayabilirdi. Şehir meclisinin endişeli mırıldanmalarına bakılırsa, Machiavelli'nin planı tutmuştu.

"Doğru," dedi Leonardo. "Floransa kuşatılmış ve büyük tehlike altında. Her yönden savunmasız durumdayız. Doğu tarafındaki gözetleme kuleleri yetersiz. Kuzey tarafındaki koruma duvarı çökmek üzere. Güney tarafı ise, civardaki tepelerden yapılacak top atışlarına açık hedef," dedi. Konuşmasını sürdürürken, haritada bu zayıf noktaları gösterdi. "Ve Pisa'da savaşan paralı askerlere sığınak sağlamak için batı yan kapısı düzenli olarak açık bırakılmakta. Oradan rahatça sızma yapılabilir. Şehrin içinden geçen ve bizi sayısız saldırıya maruz bırakabilecek olan Arno'dan bahsetmeye gerek bile yok." Machiavelli, tehditleri ayrıntılı bir biçimde açıklamasını tavsiye etmişti. Korku, insanları aşırı tedbirler almaya ikna etmenin tek yoluydu. Korkuya kapıldıklarında insanlar paralarını, topraklarını, hatta özgürlüklerini bırakırdı. Tüm bunları, tuhaf

ama gerçek, asla koruyamayacakları güvenliklerini sağlamak için yaparlardı.

Machiavelli, önceden tasarladıkları gibi "Pekâlâ, Floransa'yı nasıl kurtarmayı düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Haritalar ve çizimleri kullanarak Leonardo, civardaki tepeler üzerinde gözetleme noktaları inşa etme, etraftaki dağlardan savunma amacıyla taş çıkarma ve hatta Pisalıları tatlı su ve denize açılan rotalarından mahrum etmek uğruna Arno Nehri'nin rotasını değiştirme konusundaki fikirlerini açıkladı. Bu son düşüncesi şehir meclis başkanının kaşlarını çatmasına neden oldu. Kendisi ve meclisin diğer üyeleri Leonardo'yu böyle bir tasarımın nasıl işleyeceği konusunda sıkıştırdı. Leonardo ilgilerini çekmek için onlara başka şeylerden bahsetti. Diğer önerilerini öğrenebilmek için onu tutmak zorunda kalacaklardı.

Onlara toplarla donatılmış zırhlı araçlar, düşman hendeklerini geçmek için taşınabilir köprüler, nehir kenarında kamp kurmuş düşmanın içine sızabilmek için askerlerin su altında nefes almalarına izin veren özel bir kıyafet ve tabii ki çeşitli uçuş aletleri çizimlerini göstererek konuşmasına devam etti. "Cesare Borgia'nın adamları bu mekanizmanın orijinal tasarımını çaldı, ancak kullanmaya kalkışırlarsa başarısız olurlar. Tasarım henüz tamamlanmamıştı. Ancak desteğinizle, gökyüzünün yanı sıra Borgia'nın ordusunu da fethedebilirim," dedi. Leonardo şehir konseyinden, tasarımlarını hayata geçirebilmek için kendisine para ve zaman tahsis edilmesini istedi. Machiavelli, masrafları abartması konusunda kendisini teşvik etmişti. Konsey üyelerinin her zaman müteahhitlerle fiyat pazarlığı yaptıklarını söylemişti. Leonardo, ihtiyaç duyduğu miktardan fazlasını istemeliydi ki sunacakları en düşük miktar kendisi için yeterli olsun. "Bu planlar sayesinde Floransa'yı, güçlü ve zengin bir düşmana karşı savunmakla kalmayıp, savaş sanatını yeniden yaratıp tarihin seyrini değiştireceğim," diyerek konuşmasını sonlandırdı.

Meclis başkanı, "Borgia'nın askerleri sizi, bütün bunların gerekliliğini düşünmeye itecek ne yaptılar ki?" diye sordu.

Leonardo omuzlarını dikip çenesini yukarı kaldırdı. Eğer zayıf bir cevap verirse şehirden alacağı yanıt da zayıf olacaktı. "As-

kerler topraklarımızda keşif yapıyordu. Buna şüphe yok." Onlara Borgia'nın mektubunu gösterdi. Başkan mektubu okurken Leonardo "Şehrin savunmasına yönelik bilgimden yararlanmayı ummasaydı Il Valentino, neden Floransalı ünlü mühendisin kendisine hizmet etmesini istesin?" diye sordu. "Borgia gözlerini Floransa'nın üzerine dikmiş. Saldırmayı planlıyor. Eğer kendimizi savunmazsak cumhuriyetimizi sonsuza kadar onun ellerine teslim ederiz."

Başkan, telaşlı bir şekilde "Haklıymışsın, Niccolo," dedi.

Machiavelli ciddi bir şekilde başını sallayarak "Evet. Son görüşmemizde Borgia bana, 'Floransa, ya benim tarafımda ya da karşımda yer alacaktır. Beni dost olarak kabul etmeyen beni kendisine düşman edinir' dedi," diye karşılık verdi. Borgia'nın sözleri oldukça etkiliydi. Leonardo, Machiavelli'nin bu görüşmeyi neden onunla daha önce paylaşmadığını merak etti.

Konsey üyeleri dehşete düştü. Konsey başkanı "Başka seçeneğimiz yok," dedi kulakları tırmalayan bir ses tonuyla. "Borgia'ya istediği parayı ödemeliyiz."

Leonardo kaşlarını çattı. Borgia'ya para vermek mi? Bu planda yoktu. Yaptıkları plan, az önce sunduğu tasarımları yapmak üzere kendisini kiralamalarını sağlamaktı.

Machiavelli, Leonardo'dan önce davranıp cevap verdi. "Savaş gerekli durumlarda yapılır; hiçbir çözüm umudu kalmadığında silahlara izin verilebilir. Ancak bugün bizim bir umudumuz var. Bu parayı ödemek en doğru çözüm."

Diğerleri de başlarını sallayarak Machiavelli'yle hemfikir olduklarını gösterdiler.

"Öyleyse anlaştık mı?" diye sordu Machiavelli. "Beni otuz bin florin ve düke bu miktarı her yıl ödeyeceğinizi gösteren taahhütnameyle gönderecek misiniz?"

Başkan elini uzatırken "Evet, anlaştık," dedi. Tokalaştılar.

"Peki ya ben?" diye sordu Leonardo. "Floransa'nın savunmasında bana ihtiyacınız yok mu?"

Başkan "Her ikisini de gerçekleştirmek için yeterli paramız yok," dedi. "Niccolo'nun fikri sizin önerilerinizden daha ucuz ve daha az kanlı. Nehirlerin seyrini değiştirme konusuna gelince..." başını onaylamadığını gösterircesine sallayarak "bu tür görkemli

düşüncelerin sorumluluğunu alamam. Borgia'nın desteğini alarak, Pisa ile savaşa odaklanabiliriz," dedi.

Konsey üyeleri Pisa şehrinin haritasına yönelirken Machiavelli, Leonardo'ya suçlu fakat muzaffer bir edayla gülümsedi. Vincili Üstat, bu bakışı biliyordu. Kendisi de aynı bakışları pek çok defa atmıştı. Bu onun yenildiği anlamına geliyordu. Machiavelli ona yardım etmeyi asla düşünmemişti. Onu kendi gündemini desteklemek için kullanmıştı.

Leonardo işi kurtarabilme umuduyla "Pisa konusunda size yardımcı olabilirim," diye atıldı.

Meclis başkanı kafasını haritadan kaldırmadan "Sizin tasarımlarınız bir istilayı savuşturmak üzerine," dedi. "Oysa Pisa bizi istila etmeyecek, biz onları edeceğiz."

"Başka fikirler geliştirebilirim."

Machiavelli "Bir dakika izin verin," diye mırıldandı. Leonardo'yu kolundan hafifçe tutup kapıya doğru eşlik etti. "Teşekkür ederim, Leonardo. Bugün ülkenize büyük hizmet verdiniz. Olası bir savaştan uzak durmasına yardımcı oldunuz. Barış kazanırsa hepimiz kazanırız."

Leonardo kolunu çekip "Benim dışımda herkes kazançlı çıkacak," dedi.

Machiavelli rahatlatıcı bir ses tonuyla "Hepimiz kazanacağız. Bana güven dostum," dedi.

Birkaç dakika önce Leonardo başka bir adama ve onun sözüne kendini bu kadar bağlanmış hissetmemişti. Ama şimdi "Beni yutmadan önce gözyaşı döken bir timsaha asla güvenmeyeceğim. Yardımcı olacağınıza dair söz vermiştiniz. Siz yalancı ve ikiyüzlüsünüz," dedi.

Machiavelli "Leonardo, seni temin ederim. Hakkımda ne düşünürsen düşün, ben ikiyüzlü değilim. Çünkü senin için bir kere bile gözyaşı dökmedim," dedi.

Leonardo, Kent Meclisi Sarayı'ndan çıktığında Salaì'yi ön basamaklarda kendisini beklerken buldu. Leonardo, herhangi bir soruyla karşılaşmamak için başını sağa sola salladı. İşi alamamıştı.

Asla da almayacaktı. Mesajı alan Salaì'nin omuzları düştü. Hiçbir söze gerek kalmadan her şeyi anlamış görünüyordu.

İkili sessizce yürüdü. Leonardo bu şehrin kendisinden nefret ettiğini düşünüyordu. Her zaman nefret etmişti zaten. Şehir yöneticileri hizmetlerini geri çevirmişti. Katedral, Duccio Taşı teklifini reddetmişti. Santo Spirito Kilisesi bile kendisini geri çevirirken, Michelangelo'nun kadavralar üzerinde çalışmasına izin vermişti. Kimse ona güvenmiyor ve inanmıyordu.

Pazarda karşılaştığı o genç kadın hariç. Sadece, bir ipek tacirinin eşi olan o kadın, elini kesilmekten kurtarmış, yaralandığında ona yardımcı olmuş ve uçma konusunda kendisini yüreklendirmişti. Kendisini anlayabilen tek kişiydi, ama şu anda bunun önemi yoktu. Birkaç kez tekrar karşılaşmak umuduyla kocasının tezgâhına gitmiş ama onu görememişti. Leonardo, kocasının genç kadını eve kilitleyip kilitlemediğini ya da onun gerçekten tehlikelerden kendisini kurtarmak üzere gönderilmiş bir melek olup olmadığını bilmiyordu. Kendisi Floransa'da yaşayan herkesçe tanınan biriydi, ama şu an için ona destek veren tek kişi en iyi ihtimalle bir yabancı, en kötü ihtimalle ise ortada olmayan bir kişiydi. Kendi kendine kahkahayı bastı.

"Üstat, iyi misiniz?"

"Benimle uç." Havada süzüldüğünü hayal ederek Leonardo, kollarını kanat gibi uzatıp dolambaçlı bir patikada koşmaya başladı. Salaì de kollarını çırpıp kahkahalar atarak ona katıldı. Leonardo başını geriye atıp sakalını ve saçlarını okşayan rüzgârı hissederek elinden geldiğince hızlı koşarak Santissima Annunziata'nın avlusuna girdi.

Kapının yanında bekleyen kişiyi tanıyınca ancak durabildi. Bu lanet olası bunak noterden başkası değildi. Leonardo koşmayı bıraktı. Uçuyor taklidi yaparken adam tarafından görülmek kendisini aptal gibi hissetmesine neden oldu. Utanç bir sis gibi üzerine çöktü.

Leonardo elinden geldiğince nazik görünmeye çalışarak "İyi günler," dedi. Sonra da noterin yanından geçerek atölyesine girmeye çalıştı.

Noter "Seni görmeye geldim," dedi. Üzerinde yeni bir tunik

vardı. Saçları özenle taranmıştı. "Kardeşler beni sözleşmeniz hakkında görüşmek için çağırdı."

Leonardo o gri gözlerin içine baktı. Yaşlı adamın göz kapaklarının kenarları ya hayal kırıklığı ve hüzün ya da sadece yaşlılıktan dolayı sarkmıştı.

"Üzgünüm Leonardo," dedi.

"Niçin üzgünsün?"

Noter gözlerini kaçırarak "Sana..." dedi, "bunu söylemek zorunda olmaktan dolayı."

Belli ki rahiplere yaptığı iş sona erecekti. Hem de noterin eliyle sona erecekti. "Burada olmaktan oldukça memnun görünüyorsun. Üzerindeki tunik yeni mi?"

Noter hayır anlamında başını iki yana salladı. "İki yıldır seni destekleyerek yeterince cömert davrandılar. Sana bu kadar hoşgörülü ve lütufkâr olmalarından dolayı memnunum. Ancak sunak panosuna bir damla boya bile sürmemiş olman, seni savunmamı güçleştiriyor."

"Bu kilise benim atölyem ve yuvam. Bu duvarların arasında yaşıyorum."

Noter yüzünü yana çevirdi.

Yaşlı adam Leonardo'dan yalvarmasını mı bekliyordu? "Gidecek başka bir yerim yok," diye fısıldadı.

"Üzgünüm. Gerçekten."

"Evet. Bunu çok sık söylüyorsun." Leonardo yanından hızla geçip kilise kapısını açtı. "Sorun değil, durumumu rahiplere doğrudan ileteceğim. Onlar benim hamilerim, onlar..." dedi.

Noter "Artık değiller," dedi. "Bundan böyle, tüm sorunlarını bana iletmen gerekecek."

Leonardo elini çekince kapı kapandı. "Bilirsin, geçen gün aklıma bir bilmece geldi. Seveceğine eminim."

"Leonardo,"diyerek içini çekti noter.

"Gerçekten çok zekice bir bilmece. Dinleseydin."

"Ayrılma şartlarını görüşmek istersen beni nerede bulacağını biliyorsun."

Leonardo "İnsan şeklinde devasa figürler gibi görünür," dedi, sesi sanki şaka yapıyormuşçasına yükselip alçaldı. "Ama yaklaştıkça muazzam yüksekliği azalır."

Noter yürümeye başladı.

"Hepsi bu kadar. Tüm bilmece bu. Çok kolay," diyerek arkasından seslendi. O giderek uzaklaşırken taş avluda noterin ayakkabılarının çıkardığı ses yankılanıyordu. "Tahmin edebilmen lazım. En azından bir tahmin yapsaydın. Sana cevabı söylemeyeceğim." Noter, bir köşede kaybolana kadar yürümeye devam etti.

Salaì yanına geldi. Leonardo, genç adamın muhtemelen söyleyeceklerini düşündüğünü biliyordu. Salaì'nin hiçbir yorumda bulunmamasını diledi içinden. "Üstat? Bilmecenin cevabı ne?"

Leonardo kapalı kilise kapısına yaslanıp "Önemli değil," dedi.

Atölyeye girdiğinde kendisine yazılmış bir mektup buldu. Pazarda karşılaştığı genç kadının kocası ipek tüccarı Francesco del Giocondo'dan geliyordu mektup. İlk karşılaşmalarında Giocondo, üstadı tanıyamamış ama yaptığı araştırmalar sonrasında Leonardo'nun değerini keşfetmişti. Giocondo, Santissima Annunziata'nın hamisiydi; bu nedenle her ikisinin sanat sevgisinin yanı sıra manevi bir yuvayı paylaştıkları yazıyordu mektupta. Eşi ona, üstadın kendi portresini yapma teklifinden bahsetmişti. Mektubu yazma sebebi de buydu: sevgili eşi Lisa Gherardini del Giocondo'nun portresini çizmesini rica ediyordu. "Mektupta yazanlar doğruysa," diye düşündü Leonardo, "o zaman genç kadın gerçekti."

Ancak teklif çok geç gelmişti. O gece, Leonardo, Valentinois Dükü, Papalık Ordusu Komutanı ve aynı zamanda yeni atanmış Romagna Dükü Cesare Borgia'ya bir mektup yazıp kendisine önerilen askeri mühendislik görevini kabul etmişti. Her ne kadar Floransa istemese de kendisini isteyen biri çıkmıştı. Leonardo savaşa gidiyordu.

Michelangelo

İlkbahar, Floransa

Michelangelo "Kimin için çalışıyor dedin?" diye kükredi.

"Bildiğini sanıyordum," diye yanıtladı Granacci. Paskalya yürüyüşünün başlamasını beklerken ikisi, Duomo Meydanı'nda diğer Floransalıların arasında sıkışmıştı.

"Nasıl bilebilirim?" diye sordu Michelangelo. "Birkaç hafta boyunca kendimi atölyeye kilitledim." Paskalya, bir aydan fazla süredir hâlâ konuşturmaya çalıştığı taşını arkada bırakıp insanların arasına karıştığı ilk gündü. Bu habere inanamıyordu. "Leonardo her ne kadar çekilmez biri olsa da onun bir hain olacağına asla inanmam."

"Floransa onu tutmayı reddettiğinde kendisini düşmana sattı." Granacci, katedralin cephesini daha iyi görmeye çalışırken başka bir adamın kafasına çarptı. "Doğruyu söylüyorum, dostum. Leonardo da Vinci, Cesare Borgia'nın yeni askeri mühendisi."

Paskalya'nın eğlenceli, ilham veren ilahileri, o hoş taze ekmek ve kavrulmuş et kokuları genellikle Michelangelo'yu umutla doldururdu; ancak bu Paskalya kutlama gibi değildi sanki. Kadavraları incelediği için kendisini bağışlamayı reddeden ailesi muhtemelen şu an, geniş bir kalabalığın içinde, şenliklerin tadını çıkarıyordu. Mermeri hâlâ sessizliğini bozup kendisiyle konuşmamıştı ve asla konuşmayacağından endişe duyuyordu. Şimdi bir de Leonardo hakkında çıkan bu haber... Michelangelo, "Floransa onu gösteri ve geçit törenleriyle karşıladı," dedi kuşkucu bir tavırla, "şimdi karşılığını böyle mi ödüyor?"

Granacci omuzlarını silkti. "Bana sorarsan sırf kendisini kovdurmak için şehir meclisine hizmet etti. Sadık kalması için onu maaşa bağlamalıydılar."

"İnsanların sadakatini sağlamak için Floransa'nın ödeme yapması gerekmez."

"Neden olmasın? Zaten korunmak için para ödüyorlar. Borgia'yı işgalden vazgeçirmek için muazzam bir bedel teklif ettiler. Fark ne?"

"Borgia'ya rüşvet mi veriyoruz?"

"Başka seçeneğimiz var mı? Biz sanatçı bir halkız, savaşçı değil. Floransa'yı sanatı desteklediği için eleştirmiyorum," diye hızla ekledi Granacci. "Fakat halkımız güzel şeyler inşa edip paralı askerler tutmak için surların içinde kalıyor. Il Valentino gibi bir savaş çığırtkanına karşı kullanabileceğimiz tek şey paramız."

En güzel kıyafetleriyle zengin Strozzi ailesi, Paskalya geçit törenini başlatmak için meydana girerken, Michelangelo'nun kulakları kalabalığın coşkusuyla çınladı. Floransa mirasını Roma'da gururla *Pietà*'nın mermerine oymuştu. En ufak bir başarı elde ettiğinde kendisi, güneyde kalıp yeteneklerini Romalılara mı satmıştı? Hayır, yuvasına Floransa'ya dönmüştü. Kalbi, ruhu, zihni, elleri, lehçesi, damak tadı, sahip olduğu tüm bu özellikler Floransa'ya aitti. Şehrine ihanet etmektense kendine ihanet etmeyi tercih ederdi.

Öte yandan Floransa'nın en meşhur sakinlerinden Leonardo, Floransa'nın güvenliğini tehdit edip kasalarından zorla para alan kişiye kendini satmak konusunda tereddüt bile etmemişti. Neden? Borgia ona iyi para mı verdi? Ona süslü bir unvan, itibar ve güç mü verdi? Herkes Leonardo'nun Milano ve Il Moro'ya karşı olduğunu biliyorken Floransa'ya da ihanet edebileceğini nasıl bilmiyordu?

Katedralin ön basamaklarında başpiskopos İncil'i açtı ve Paskalya hikâyesini yüksek sesle okumaya başladı. Sesi gür olanlar kutsal yazıları arkalarındaki insanlara ve onların arkasındakilere tekrar ettiler. Alandaki diğer seyirciler de sözleri tekrarladı. Nakarat meydanın gerisine, diğer sokaklara ulaşıncaya dek devam etti. Bu tekrarlama sayesinde tüm Floransa halkı, Paskalya'nın hikâyesini duyabiliyordu.

Tanrı'nın sözü yayılırken, Michelangelo diz çöktü. Etrafındakiler dua ettiğini düşünebilirdi. Michelangelo'nun her şeye rağmen Leonardo'ya duyduğu saygı, iki parmak arasında sönen bir mum gibi yok olmuştu. "Elinden geleni ardına koyma yaşlı bunak," diye

mırıldandı Michelangelo. Dudakları hareket ederken neredeyse hiç ses çıkmadı, ancak sesi sanki katedral basamaklarında duruyormuşçasına yüksek ve netti. Sözleri Floransalıların arasında dolaşıp bir şekilde bulunduğu her yerde Leonardo'nun kulağına ulaşacaktı. "O berbat mermer bloktan, şimdiye kadar olduğundan çok daha görkemli, hayallerinin ötesinde bir şey yaratacağım. Mucizevi bir şey yaratacağım ki tüm dünya Leonardo Da Vinci'nin hain adını unutsun. Ben ise sadece inancım ve eserimle adımı sürdüreceğim."

Başpiskopos "İsa dirildi!" diye haykırdığında, Michelangelo zamanında ayağa kalktı ve bir ahşap güvercinin vaftizhanenin üstünden katedral basamaklarına doğru bir telle aşağı doğru hızla ilerlediğini gördü. Her yıl, benzer bir ahşap güvercin Floransa halkının kafaları üzerinde dolaşıyordu ve yine her yıl Michelangelo burada huşu içinde durup diriliş zaferi üzerine derin derin düşünüyordu.

Bu yıl farklı değildi.

Güvercin bir vagon üzerinde aşağı doğru süzülür ve havai fişekler patlarken, Kuzey Yıldızı kadar saf ve parlak bir his heykeltıraşın yüreğinde ışıldayıverdi. Sanki ışık hep oradaydı ve daima orada kalacak gibiydi. Uzaktan, sinek vızıltısını andıran bir ses duydu. Michelangelo kalabalığın arasında ilerlerken "Affedersiniz," diye mırıldandı.

Granacci "Dostum," diye arkasından seslendi, "nereye gidiyorsun?" Michelangelo "Affedersiniz," diye diye kalabalığın arasında süzülerek ilerlemeye devam etti.

Granacci "Geri gel," diye bağırdı. "Bugün Paskalya!"

Kalabalık, neşeli bir ilahi söylerken Michelangelo meydandan ayrıldı ve katedrali dönüp arkadaki atölyeye koştu. Köşeyi dönerken, uzaktan gelen iç çekme sesi daha da büyüdü, dev bir denizden esen bir esinti gibiydi. Michelangelo titreyen elleriyle kulübenin kilidini açtı.

Kapıyı açtığında esinti rüzgâra dönüştü. Kulübeye girip kapıyı güvenli bir şekilde arkasından kilitledi. Rüzgârın uğultusu, gök gürlemesini andırıyordu.

Michelangelo taşla karşı karşıya kaldı. Elini mermere koydu ve dinledi. Rüzgâr değildi sanki. Mermerin içinden geliyordu. İçeri,

dışarı, içeri, dışarı... Gözlerini kapadı ve her nefes üzerinde yoğunlaştı. Kısa bir süre sonra, hafif bir kalp atışı duydu. Ve yavaş yavaş, kalp atışı güçlendi. Sonra nefes artık bir nefes değil, bir fısıltıydı. Kelimeler ilk başlarda pek anlaşılır değildi, ancak bir ses ve harf karmaşasından ibaretti. Michelangelo mermeri okşarken harfler bir araya gelmeye başladı. Michelangelo'nun anlamış olduğu ilk kelime "ışık" oldu. "Korku."

"Bu da neydi?" diyen Michelangelo dil dökmeye başladı. "Lütfen, tekrar söyle. Seni duyamıyorum."

Sonra en sessiz fısıltı geldi. "Rab benim ışığım, kurtuluşumdur, kimseden korkmam..."

Michelangelo'nun nefesi hızlandı. Bu bir ilahiydi, Davut'un Golyat'la dövüşünden çok önce otlayan sürüsüne okuduğu bir duaydı.

Mermer nihayet konuşuyordu.

Başka bir fısıltı; bu biraz daha yüksek sesliydi. "Rab yaşamımın kalesidir, kimseden yılmam."

Michelangelo "Davut," diyerek soluk verdi.

"Hasımlarım, düşmanlarım olan kötüler, beni yutmak için üzerime gelirken tökezleyip düşerler," dedi Davut.

Michelangelo'nun gözlerinde yaşlar birikti.

"Karşımda bir ordu konaklasa, kılım kıpırdamaz," diye seslendi Davut.

"Evet," diyen Michelangelo kocaman bir kahkaha attı. Sonra dünyadaki en güzel sesi duydu. Davut şarkı söylemeye başladı. "Bana karşı savaş açılsa yine güvenimi yitirmem."

Bu taş ölü değil aksine capcanlıydı ve nihayet Michelangelo taşın hikâyesini duyabiliyordu.

Diğer sanatçılar Davut'u Golyat'ı yendikten sonra masum ve sakin bir çoban çocuğu olarak tasvir etmişti. Şimdi, Michelangelo kendi Davut'unun anlatacak farklı bir hikâyesi olduğunu duyabiliyordu. Davut, zaferden uzak değildi. Hayır, Davut savaş alanının kenarında durmuş dövüş için hazırlanıyordu. Bir kılıç ya da koyuna, hatta Golyat'ın kopmuş kafasına bile ihtiyaç yoktu. Davut, gözleri ileride, sağ kolu yan tarafına düşmüş, elinde taş tutar vaziyette tek başına duracaktı. Michelangelo'nun yumruyu kopardığı

sol koluna gelince, taşın üst üçte birine yakın bir yerde küçük bir mermer çıkıntısı vardı. Eğer dirseği büker ve elini çenesinin altına kıvırırsa, kol oturacaktı. Bu el sapanı tutacaktı. Davut'un kafası sola dönük, burnu taş bloğun köşesine sıkıştırılmış, ufukta onu bekleyen yenilmez denilen düşmanı Golyat'a bakar vaziyette duracaktı. Hikâyenin bu yerinde Davut, kazanacağını veya öleceğini bilmiyordu, ancak kaderinde dövüşün kaçınılmaz olduğundan emindi. Savaşla karşı karşıya gelen herkes gibi Davut, sadece bir güven ya da sadece bir şüphe içinde değildi. Aksine her ikisinin karışımı bir duygu içerisindeydi. Yarı rahatlamış, yarı endişeye kapılmış bir halde ayakta duruyordu.

Donatello'nun eserinin aksine Davut çıplak olacaktı. Kasklar, zırhlar veya pelerinler için yer yoktu ya da bunlara ihtiyaç yoktu. Belki de en iyisi buydu. Michelangelo her zaman, Tanrı'yı övmenin en etkili yolunun, O'nun en mükemmel eseri olan insanı övmek olduğuna inanmıştı.

İşte o sırada Michelangelo, Davut'un sesinde olağanüstü bir şey yakaladı. Bu, bir çocuğun yüksek perdeli sesi değil, yetişkin bir erkeğin tok sesiydi. Davut'un Golyat'la yüzleşmesi için gereken cesaret asla genç bir bedenin içine sığamazdı. Hayır, Davut düşmanıyla savaşmayı seçtiği an, tarlaları gezen yumuşak karınlı, masum bir çocuk olmaktan çıkmış güçlü, kaslı bir kahraman ve bir kral oluvermişti. Bu Davut tam anlamıyla bir erkekti.

Michelangelo gözlerini açtı. Davut'u açıkça duyuyor, figürünün taştan kopmak için özlem duyduğunu görebiliyordu. Michelangelo bir parça tebeşir alıp ayrıntıları çizmeye başladı: çizgileri belirgin pazulu geniş omuzlar, güçlü bir göğüs ve karnın dalgalı kasları, endişeyle kırışmış bir alın. Başını ve ellerini, vücudun geri kalanından daha büyük çizdi. Bunlar Davut'a zaferi sunan en önemli araçlardı: Zihni ona Golyat'ı yenebileceği fikrini vermişti ve elleri çakıl taşlarını seçip sapanı kullanmıştı. Bu anı yakalaması Michelangelo'nun aylarını almıştı ve şimdi artık son noktaya gelmişti. Daha önceki düşüncelerinin ve çizimlerinin bir birleşimi olan tasarım tamamıyla şekillenmişti. Birisi uzaktan izliyor olsaydı, tek kişilik bir deha patlaması görecekti ama bu aylar süren düşünme, hayal gücü ve binlerce çizimin sonucunda ortaya çıkan bir andı.

Michelangelo'nun tüyleri korkuyla ürpermiş, gözleri büyümüştü; yeni bir heykele başladığı anlarda hissettiği duyguydu bu. En mükemmel hayallerinin gerçekleştiği andı bu. Katıksız bir potansiyelin anıydı bu.

Taş şarkı söylemeye devam edince, Michelangelo çekicini ve keskisini aldı. Mermer nihayet uyanmıştı. Davut sesleniyordu. Şimdi onu serbest bırakmak Michelangelo'ya kalmıştı.

Leonardo

Kasım, Cesena

"Krank kolunu daha sert çevir!" Leonardo top ateşi, çarpışan kılıç sesleri ve çığlıkların ahenksizliği arasında feryat ediyordu. Dokuz aydır Cesare Borgia için çalışıyordu, ancak çığlıklara hâlâ alışmış değildi.

"İşe yaramaz. Sıkıştık," diye bağırdı genç bir asker.

Leonardo ve ekibi, kendi tasarımları olan kapalı, dört tekerlekli, zırhlı bir savaş arabasının içine girdi. Sekiz asker tekerlekleri çevirmek için krankları itti, ancak mekanizma o kadar ağırdı ki palet kar ve çamura iyice battı. Araç şiddetli bir savaşın ortasında sıkışıp kolay bir hedef haline geldi. Leonardo kendi icadı bu araç içerisinde ölebilirdi. Barut kokusu ve dumandan boğulmazsa, içinde bulunduğu bu duruma gülerdi.

Araç sarsıldı. Leonardo yalpalayıp yere devrildi.

"Bu da neydi?" diye bağırdı bir asker. Başka bir patlama daha oldu.

"Bir şey yap!"

Leonardo ayağa kalktı ve son varil içine top güllelerini yükledi. Yuvarlak zırhlı araç, hepsi farklı yöne bakan on altı topla donatılmıştı. Cesare Borgia'yı gözlem delikleri ya da nişan alma yeteneği olmadan çok yönlü topun düşman kadar çok papalık askerini öldürmesinin muhtemel olduğu konusunda uyarmıştı; ancak Borgia kazanmak için kimi öldürmek zorunda olduğuna aldırış etmiyordu. Dük, aracın inşasını emretmiş, deneme sürüşünü beklemeden Leonardo'yu savaşa göndermişti.

Leonardo fitili yakarken, top güllelerinin planlandığı gibi dışarıya doğru fırlaması ve arabaya ateş edilmemesi için dua etti. Savaşa gittiğinden beri, daha fazla dua ediyordu. "Ateş!"

Leonardo ve sekiz asker çömeldi. On altı topun hepsi aynı anda patladı. Zırhlı araç sallandı. Ses, devrilip yere çakılan bir çan kulesi gibi gürledi. Bir süre sonra adamlar yavaşça yukarıya baktılar. Toplardan hiçbiri patlamamıştı. İçeride güvendeydiler. Dışarıda ise silah sesleri kesilmişti. Leonardo, bu ölüm kutusunun etrafını saran katliam ortamını zihninde canlandırdı.

"Hakladık onları!" Leonardo tekrar nefes alıp vermeye başladığında askerler kutlama havasında kahkahayı patlattılar. Hayatta kalmıştı.

Gürültülü bir patlamayla zırhlı araç tekrar şiddetli bir şekilde sarsıldı. Bir balta, aracın ahşap zırhı üzerinde korkunç bir çatlak açmıştı. Darbeler ardı ardına geldi. Toplar düşmanı öldürmemiş, aksine onları daha da öfkelendirmişti.

"Geri çekilin!" Silahlarını alan sekiz asker kapağı açıp dışarı çıktı. Açılan kapıdan Leonardo, havadaki kan kokusunu alabiliyor ve acı çığlıkları duyabiliyordu. Kapak ağır ağır kapandı. Leonardo tek başınaydı.

Savaşta geçirdiği birkaç aydan sonra, savaştaki en kötü şeyin yalnız kalmak olduğunu öğrenmişti. Yapayalnızdı. Herhangi bir destek ve umuttan yoksundu. Tepesinde kopan kıyametten kendisini çekip kurtaracak kimse yoktu. Alacağı her bir nefes son nefesi olabilirdi. Gözlerini kapatıp derin bir nefes aldı. O nefesle ilgili her şeyin farkındaydı: Nefes alıp vermesinin ne kadar uzadığı, burun ve ciğerlerinde dolaşan dumanın sıcaklığı, kan ve barut kokuları altında yaklaşan fırtınanın kokusu... O kokuya sebep olan şeyi merak etti. Bulutların içerisinde toplanan yağmur suyu mu? Fırtınayı ortaya çıkaran şey özel, hoş kokulu bir rüzgâr mıydı? Toz toprağı burun deliklerine sokan şey hava basıncındaki değişim miydi? Bilmeden öleceği başka bir şey daha vardı.

Zırhlı vagon yine sallandı. Leonardo gözlerini açtı. Duman şimdi arabayı doldurmuştu ve alevlerin çıtırtısını duyabiliyordu. Düşman, aracı ateşe vermiş olmalıydı. Canlı canlı yanmak istemiyorsa hemen dışarı çıkması gerekiyordu. Ağzını ve burnunu koluyla kapatıp çıkış kapağını açıp dışarıya baktı.

On altı top güllesinin her biri, varilin birkaç santimetre önünde, aracın çevresinde yerde duruyordu. Leonardo, icadının başarı-

sızlığından dolayı üzülmeye çalıştı, ancak bunun yerine rahatlama hissetti. İnsanları öldürmekten nefret ediyordu ve o patlama düzinelerce insanı öldürebilirdi. Zırhlı aracı yakarak düşman en iyisini yapmıştı.

Leonardo, savaş alanını araştırdı. Cesena şehri yoğun dumana, turuncu alevlere, at kişnemelerine ve kılıç seslerine boğulmuştu. Papa ordusu dükkânları yağmalıyor, evleri ateşe verip tüm aileleri katlediyordu. Kesik başlardan akan kanlar beyaz karın içine sızıyordu. Yarım asırlık yaşamı boyunca Leonardo, birçok insanın, ya hastalıklardan ya da Milano'nun istilası esnasında savaş alanlarında öldüğünü görmüştü; ama insanların başkalarını öldürürken zevk aldığını hiç görmemişti. Savaş, en vahşi çılgınlıktı.

Ancak şiddetin anlamsız olduğunu düşünmek ve durmak için zamanı yoktu. Kapaktan çıkıp yanmakta olan aracın yan yatmış çatısından aşağıya yuvarlanarak karda, başka bir adamın ayakları dibinde durdu. "Affedersiniz," diye özür diledi. Sırf savaşıyor diye nezaketten vazgeçmeye gerek yoktu. Ancak başını kaldırıp baktığında, yabancının boynundan sızan kanı fark etti. Bir cesetten özür dilemeye gerek yoktu.

Ölü adamdan uzaklaşan Leonardo, dirseklerinin üzerinde doğrularak durumu değerlendirmeye çalıştı. Her taraftan kılıç sesleri, alevler ve atlıların ellerinde savrulan topuz sesleri geliyordu. Ayağa kalkarsa, birileri onu öldürebilirdi. Yardım için bir Borgia askerine elle işaret yapsa, kendisine ulaşacak ilk kişi bir Cesenalı isyancı olurdu. Hiçbir silahı yoktu ve yerdeki cesetlerden birinin silahını alsa bile nasıl kullanacağını bilmiyordu. Hiç savaş eğitimi almamıştı.

"Lisa," diye fısıldadı. "Meleğim, beni kurtar." Kurtarıcısı olan genç kadına seslenmek umutsuz bir hareketti; ama herhangi biri onu kurtarabilecekse bu ancak o genç kadın olabilirdi. Pazardan ve kocasından kurtulup savaşın ortasında kendisine ulaşabilirdi. Onu, savaş meydanında dolaşan genç kadını, askerlere seslenirken ve kendisini yerden kaldırıp kolları arasında güvenli bir yere taşırken hayal etti. Leonardo onun gelmesini istiyor, ancak o görünmüyordu.

Görünen tek şey, ona doğru dörtnala gelen ve elinde uzun bir kılıç sallayan bir Cesena süvarisiydi. Adamın karanlık gözleri, ba-

taklık rengindeydi. Leonardo karnının üzerine yatıp gözlerini kapadı ve hareketsiz şekilde durdu. Tek seçeneği ölü taklidi yapmaktı. Cesenalının atı yanından geçerken atın nalı neredeyse kafasını ezecekti. Leonardo yine yalnız kalmıştı.

Leonardo prensler ve düklerle yemek yemişti. Bilinen en güzel resimlerden bazılarını o yapmıştı. Büyük kadınlarla ve büyük erkeklerle yatmıştı. Floransa ve Milano'da yaşamış, Venedik'in ışıltılı kanallarında yürümüş, Vinci tepelerinde çiçek toplamıştı. Saatler, taşınabilir köprüler, savaş tekneleri ve uçan makineler hayal etmişti. Önünde uzun bir hayat olduğuna inanmıştı her zaman; ama şimdi, muhtemelen kendisi ve beraberinde mirası, bu rezil yerde ölecekti. Vadesinin dolmak üzere olduğunu bilseydi buraya gelmezdi. Bunun yerine, daha fazla resim yapardı.

Yüzü kana bulanmış Leonardo, güneş batana ve etrafındaki herkes ölene dek karın içinde, yanan savaş arabasının altında durdu. Vücudu soğuktan ve korkudan titriyordu. Aldığı her nefesin, alacağı son nefes olduğuna dair korku duyuyordu. El ve ayak parmakları uyuşmuştu. Karanlık, bir perde gibi çökerken nabzı neredeyse duyulamayacak kadar yavaşlamıştı. Derin nefes alamıyordu. Uyuşukluk ve balmumu gibi üzerine çökmüş, sanki vücudunun etrafında kalın bir tabaka oluşturmuştu. Bilinci gidip geliyordu. Bir bulut, ayın önüne geçip her yanı kararttı. Leonardo bu fazladan karanlığı kendine bir örtü yaparak karnı üzerinde, cesetlerin arasından şehrin kapılarına doğru ilerledi. Kapıya varınca Borgia'ya ait bir askeri birliğe el sallayıp içeri alınmış, kampa taşındığı esnada ise bayılıvermişti.

Lavdan daha kalın karanlık dağılmaya başladı. Ortaya çıkan kabarcıklar ışığı içeri alıyordu. Yavaş yavaş kendine gelmeye başlayan Leonardo gözlerini açtığında henüz sabah olmadığını fark etti. Yıldızların ve ışıl ışıl parıldayan ayın aydınlattığı güzel bir geceydi. Birkaç kişi kendi aralarında mırıldanıp kahkaha atıyordu. Savaş sesleri duyulmuyordu. Tekrar Borgia'nın kampındaydı. Üzerinde bir battaniyeyle soğuk, sert zeminde yatıyordu. Küçük kamp ateşinin yanında, kamburu çıkmış bir adam ateşin üzerindeki kazanı karıştırıyordu. Yemek mi hazırlıyordu? Leonardo inleyerek doğrulmaya çalıştı.

Adam nazikçe "Yapma," dedi. "Yat. Tekrar bayılabilirsin." Battaniyeyi Leonardo'nun titreyen bedenine sardı.

Bu Machiavelli miydi? Diplomat her zamankinden daha ince ve solgun görünüyordu. Kemikli elleri yorgunluk ve soğuk algınlığı yüzünden titriyordu. Üstündeki yırtılmış palto kendisine büyük gelmişti. Arka tarafta bir delik ve kan lekesi vardı. Muhtemelen ölü bir askerden almıştı. Bu, Floransa'da Leonardo'nun tanıştığı parlak beyefendi değildi. Savaş onu mahvetmişti. Machiavelli, son birkaç aydır, dükü Floransa'yla uzun vadeli bir barış anlaşması imzalamaya ikna edebilmek için Borgia'nın kampına gidip geliyordu. Şimdiye kadar, Borgia herhangi bir şey imzalamayı reddetmiş ve Floransa hazinesinden koruma parası toplamaya devam etmişti. Leonardo ve Machiavelli aylarca aynı kampta dolaşmış ama ancak şimdi konuşma fırsatı bulabilmişlerdi.

Machiavelli "Kötü hastalanmışsınız," dedi, sonra ateşin önüne oturup biraz ekmek ve bir kâse sebze çorbası aldı. "Sizi kaybettiğimizi düşündüm."

Ben de aynı şeyi düşünmüştüm, diye geçirdi içinden Leonardo. Acıkmıştı ve bir kâse çorba istemeyi düşünüyordu; ancak Machiavelli'den bir şey rica edip ona borçlu kalmak istemiyordu. "Neden?" diye sordu Leonardo. Sesi pürüzlü ve zayıf çıkıyordu.

"Konuşuyorsun." Machiavelli'nin gülümsemesi, zayıf yüzüyle çökük gözlerini ön plana çıkarttı. "Bu iyi bir işaret. Çok iyi bir işaret."

Machiavelli bir bardağa sulandırılmış şarap döktü ve ona yudumlamasında yardımcı oldu. İçtiği bu sıvı sirke tadında olmasına rağmen Leonardo'yu rahatlatmıştı. "Neden bana yardım ediyorsunuz?" dedi Leonardo hırıltılı bir sesle.

"Siz büyük bir Floransalısınız. Size bir şey olursa bu, hepimiz için bir kayıp olurdu."

"Ben Vinciliyim," diye homurdandı Leonardo.

"Floransa topraklarındasınız üstat ve bunu biliyorsunuz. Sizi Borgia'nın adamlarına bırakmamı ister misiniz? Sizin temin ederim, tek başınıza acı çekmenize izin verirlerdi."

Leonardo yanıt vermedi. Machiavelli'ye güvenmiyordu. Diplomat, şüphesiz zayıf durumunu, onu yeniden manipüle etmek için kullanmaya çalışacaktı.

Machiavelli nefesi soğuk havada buğulanarak "İki ay önce," dedi, "belediye meclisine, Borgia'ya verilmek üzere hediyeler ve kampta daha saygın görünebilmem için yeni kıyafetler istemek üzere bir mektup yazmıştım. Cevabını ancak bugün alabildim." Cebinden bir kâğıt parçası çıkartıp okumaya başladı. "Avucunu yalarsın. İsteklerini al ve cehennemin dibine git," Bu satırları okurken asaletini bozmamaya çalıştı. Mektubu tekrar katlayıp cebine soktu. "Bu durumda Floransa'ya ihanet etmem gerekir," dedi.

"Sakın," diye mırıldandı Leonardo. "Buna değmez." Floransa'da kalıp manastırın sunak panosunu bitirmeyi ve ipek tüccarının eşinin tablosunu yapmayı kabul etseydi, ne bu savaşın acımasızlığına tanık olacak ne de sürekli barut kokusuna maruz kalacaktı. "Bütün Floransalılar kendilerine ihanetimi konuşuyor olmalılar."

Machiavelli, bu sözleri düşünüyormuşçasına gökyüzüne baktı. "Hayır," dedi. "Konuşmuyorlar. Adınızı bile anmıyorlar. O heykeltıraş ve onun heykeline kafayı takmış durumdalar. Uzun zaman önce Duccio Taşı'nı, onun elinden alıp size vermeye çalıştığımı biliyor musunuz? Görev ona verildiği halde," diyerek omuzlarını silkti Machiavelli. "Başarısız bir girişimdi."

Leonardo ısıtmak için ellerini ateşe yaklaştırdı. Elleri ısınmaya başlarken hafif bir karıncalanma başladı. Floransalılar artık kendisini sevmiyordu. Onu unutmuşlardı. "Michelangelo," diye fısıldadı, yarı nefes alışverişini yarı duayı anımsatan ses tonuyla. "En son görüşmemizde siz de ihanet içindeydiniz, Bay Machiavelli," dedi Michelangelo bahsinden kurtulmak istercesine. "Beni dolandırıp yüzüstü bırakmıştınız."

"Yalan olduğunu bilmeme rağmen size yardım sözüm, o anın bir gerekliliğiydi," dedi Machiavelli duygusuz bir ifadeyle. "Ayrıca şartlar, bu ihaneti gerekli kılıyordu. Bundan pişmanlık duysam da sonuçta işte buradasınız," dedi kollarını açarak.

"Beni sağlığıma kavuşturmaya çalışarak borcunuzu ödediniz." "Bu borç asla ödenmez," dedi aniden ciddileşen bir yüz ifadesiyle. "Başkalarının kahramanlarına ihanetini savunabilirim, ancak bu bana göre bir şey değil. Floransa'dan ayrılmanıza neden olduğum için size her zaman borçlu olacağım. Ekmek?" Bir parça koparıp Leonardo'ya uzattı.

Leonardo uzatılan ekmeği geri çeviremeyecek kadar açtı. Ekmeği alıp ağzına attı.

Machiavelli suratında beliren gülümsemeyle "Ama kabul etmem gerekir ki bir düzenbazı aldatmak benim için çifte sevinçti," dedi. "Arno Nehri'nin akışını değiştirme iddianıza ne demeli? Gerçekten bunu yapabileceğinizi düşündünüz mü?"

Ekmeği yutarken evet anlamında başını salladı Leonardo. "İnsan doğayla uyum içinde çalıştığında yapabileceklerinin sınırı yoktur." Sağlam ve ağır zırhlı aracının doğanın çamurlu yollarına gömülüşünü düşündü. "Ancak bu uyum bozulduğu anda işler tersine gider."

Machiavelli, "Siz bir asker değilsiniz değil mi, Vincili Üstat? Siz bir sanatçısınız," dedi.

Bunun yanlış bir düşünce olduğunu düşünüyordu Leonardo. Sanatçı olmak, kusursuz ya da sürekli olmak anlamına gelmiyordu. Sanatçı olmak, koskoca zaman içerisinde kısa bir an gibiydi. Sanat sizi bulur bulmaz harekete geçip değişirdi. Ama bu farkı anlatamayacak kadar yorgundu. Bu yüzden "Savaş için çok yaşlıyım," dedi.

Machiavelli kahkahayı patlatarak "Herkes savaş için çok yaşlıdır," dedi. Prens Cesare Borgia hariç tabii ki. Savaş için her zaman uygun yaşta. Vatandaşlarında sadakat hissi yaratmak konusunda mucizevi bir yeteneği var. Tarih onu büyük bir dahi olarak bilecek."

Bu doğru muydu? Borgia'nın işgal ettiği şehirlerde yaptığı yıkıma tanık olduktan sonra Leonardo'nun düke olan hayranlığı, kafası kesilmiş bir adamın gözlerinden yaşamın kaybolup gittiği gibi yok olmuştu. Leonardo "Borgia, saygı duyulamayacak kadar zalim bir zorbadır," dedi.

Machiavelli ikinci bir kâseden aldığı güveci Leonardo'ya uzatırken kayıtsızca "Ah, siyasetin ahlakla hiçbir ilgisi yok," dedi.

Leonardo, bir vejetaryen olmasına rağmen çorbanın içindeki malzemeleri sormadı. Dirseğinin üzerine doğrulup, ekmeğini çorbanın içine bandırıp yedi. Kuru fasulye ve domates.

"Sevilen biri olmaktansa, korkulan birisi olmak her zaman daha iyidir. Tüm gaddarlığına rağmen, ya da tam olarak bundan dolayı, insanlar Il Valentino'yu övecek," diye ekledi Machiavelli. Düşüncelerini toparlamaya çalışıyor gibi görünüyordu. "Borgia'yı

dahi yapan şey, korkuyu yararı için kullanmasıdır. Kötülüklerini işitenler Borgia kapılarına dayanıp saldırmak üzere olduğunu ilan ettiğinde korkudan tir tir titremeye başlıyor. Duydukları korku, daha ilk saldırı gerçekleşmeden yıkılmalarına neden oluyor."

Leonardo, otların üzerinde sırtüstü uzanmış gökyüzünü seyrederken "Borgia'nın bir dâhi olarak hatırlanacağına gerçekten inanıyor musunuz?" diye sordu. Bir dâhinin zekâsı, tanımlanması güç bir şey gibi görünmekteydi.

Machiavelli, böyle bir prestij elde etmek çok kolaymışçasına "Elbette," dedi. "Herhangi bir gücün sürdürülmesinin neredeyse imkânsız olduğu bir zamanda, henüz ele geçirilmemiş topraklardaki insan kitlelerini denetimi altına alıyor. Bir yeri ele geçirdiğinde asla düşmanlarının içeri sızıp kendisini kullanmasına izin vermez. Cesare, ele geçirdiği bu topraklarda o zamanın en güçlü adamı olmazsa, elindekilerinin asla kurtulamayacağını bilir."

Leonardo, "Çünkü kendi zamanının efendisi değilse, asla tüm zamanların efendisi olamaz," dedi. Yıllardır Leonardo zamanının en büyük sanatçısı olduğunu farz etmişti, ancak şimdi bu düşüncenin böğürtlen tohumu gibi beynine yapışmış olduğunu anlıyordu. Leonardo bu tohumun Duccio Taşı'na benzediğini düşünüyordu.

"Il Valentino, kaderin yalnızca kendilerine yardımcı olanlara yardımcı olduğunun farkında ve her zaman kendi davası için savaşmaya hazır. Düşmanlarını soğukkanlılıkla öldürüp tasarılarını kök salmadan engelliyor."

Yoksa Leonardo rakibinin kendi zamanında, kendi şehrinde kök salmasına izin mi vermişti? Yoksa tehdidi geri püskürtüp ortadan kaldırması mı gerekiyordu? Ya da paranoyak mı olmuştu?

"Ve Cesare Borgia tüm hasımlarını alt ederek, bugün ve gelecekte hayatta olan herkese, kendisinin tek hükümdar olduğunu ilan ediyor."

"Ve mirası güvende," diye fısıldadı Leonardo. Machiavelli bunu açıkladığında hepsi çok basit görünüyordu. "Düşmanınızı böylesine övmekten hiç endişe duymuyor musunuz?" Aklı, o basık burun ve kirden keçeleşmiş saçlara sahip kişiye gitmişti.

Machiavelli "Düşmanınızı övmekten asla korkmamalısınız," diye bağırdı. O an, gözlerinin içinde eski tutkulu ifade belirdi. "On-

ları övmezseniz, onları nasıl anlayacaksınız? Ve onları anlayamazsanız, onları nasıl yenebilirsiniz? Her zaman zayıf yönlerini, daha da önemlisi güçlü yönlerini öğrenin. Herkes insanın zayıf olduğu yere saldırabilir, ancak gerçek bir usta düşmanın güçlü yanlarını ona karşı kullanır," dedi.

Michelangelo

Aralık, Floransa

Michelangelo, merdivenin ilk basamağına çıktı. Alçak tavana çarpmamak için başını eğmesi gerekiyor ve dar sarmal merdiven başını döndürüyordu; yine de yavaşlamadı. Daha önce meclis sarayının çan kulesinin tepesine hiç çıkmamıştı ve oraya -isimsiz bir mektupla- neden ve kim tarafından çağrıldığına dair hiçbir fikri yoktu.

Sıradan metal bir kapıdan geçti. Burası Savonarola'yı kazıkta yakmadan önce tuttukları o meşhur hapishane hücresi olmalıydı. Michelangelo yürümeye devam etti. Bugün hayaletleri aklına getirmeyecekti. Bu toplantıya dair iyi hisler taşıyordu içinde.

Leonardo savaşa gittiğinden beri, Floransalılar Michelangelo'yu yeni kahramanları ilan etmişti. Artık sevgili ustasının eserini elinden alan huysuz bir öğrenciden çok katedrallerine bir şaheser sunabilmek için gece gündüz çalışan tutkulu bir dâhi olarak görülmekteydi. Şehir, Davut'un büyümekte olan görkemine dair söylentilerle dolup taşıyordu. Dükkân sahipleri sokakta yürüyen Michelangelo'yu alkışlıyor, kadınlar kapısına yemek bırakıyor ve genç delikanlılar kendilerini çırak olarak kabul etmesi için ona yalvarıyordu. Pazarda bir şeyler alırken ya da Arno Nehri'nin kenarında yürürken insanlar, sık sık durdurup "Davut"larının nasıl olduğunu soruyordu. Davut sanki onlardan biriymiş gibi konuşuyorlardı.

Görünüşe göre kendisini desteklemeyen tek Floransalı, Buonarroti ailesiydi. Michelangelo birkaç kez eve gitmiş ama babası kapıyı açmayı reddetmişti. Aileden konuştuğu tek kişi Buonarroto olmuştu. O da Michelangelo'dan para istemek için barakayı ziyare-

te geldiğindeydi. Giovansimone'nin paranın tamamını kumar masasında kaybettikten iki hafta sonra ortadan kaybolduğunu söylerken utancını saklayamamıştı. Michelangelo öfkeyle sanki boğazına bir şey takılmış gibi bağırdı. Kardeşi ellerindeki tüm parayı kumar masasında mı harcamıştı? Şüphesiz kumarı onaylamayan babası, işlemiş olduğu günahtan dolayı Giovansimone'yi evden kovmuş olmalıydı. Buonarroto hayır anlamında başını salladı. Giovansimone hâlâ evde kalıp sofralarında yemeye devam ediyordu. Michelangelo da eve gelmek için bastırdı, akşam yemeğine gelip onlara katılabilir miydi? Buonarroto katılamayacağını söylerken yüzüne bakamadı. Babaları tüm paralarını kaybetmesinden dolayı küçük günahkâr Giovansimone'yi bağışlayabilmişti ama sanatını bırakana kadar Michelangelo'nun eve geri dönmesine izin vermeyecekti. Michelangelo, Bunarroto'yu kulübeden dışarı çıkarttı. Ona verecek parası da yoktu zaten.

Bugünün toplantısı tüm bunları değiştirebilirdi. Belki de kendisine bu davet mektubunu gönderen esrarengiz kişi, onu bazı kazançlı yeni görevler için kiralamayı umut eden bir hamiydi. Son basamağı çıkıp kulenin tepesine vardığında umudu daha da artmıştı.

Etrafı dört bir yandan saran kemerlerden Floransa'nın tamamını görmek mümkündü. İnce bir kar tabakasıyla kaplı şehir, sanki Carrara mermerinden yapılmış narin bir kabartma gibi bembeyaz, saf ve huzurlu bir görünüme sahipti. Başının üstünde üç büyük çan asılı duruyordu. Her biri açık kemerlere vuran sert kış rüzgârına rağmen yerlerinden kımıldamayacak kadar ağırdı. Soğuğa meydan okuyan bir adam, kemerlerle korniş arasındaki dar koridorda belirdi. Sırtı Michelangelo'ya dönük bir vaziyette şehri seyrediyordu. Kusursuz duruşuyla kısa ve zayıf birisiydi. Başında şapkası yoktu. Seyrelmiş saçları ve soğuktan korunmak için yalnızca altın yıldızlarla süslenmiş mavi pelerini vardı.

Michelangelo, Duccio Taşı için Leonardo'yu destekleyen politikacı Piero Soderini'yi arkasından bile tanıdı. Eylül ayında şehir, Floransa tarihindeki ilk ömür boyu meclis başkanı seçmişti kendisini. Şehir yönetiminin yeni daimi lideri olarak Floransa'nın tartışmasız en güçlü adamıydı. Neden Michelangelo'yu kuleye çağırmıştı ki? Bu, gerçekten başarılı olduğunun bir işaretiydi.

Soderini, arkasını dönüp Michelangelo'nun geldiğini fark ettiğine dair hiçbir belirti vermeden "Şehrimizin çanları 1310 yılında asıldı," dedi. Michelangelo nefesini tuttu. Başkan orada olduğunu biliyor muydu ya da özel bir anı mı bozmuştu? Politikacı onunla mı konuşuyordu? Yoksa kendisiyle mi?

Soderini "Çanlar çaldığında, eli silah tutan her Floransalı, cumhuriyeti düşmanlarına karşı savunmak için meclis sarayına dolacaktır," dedi. "Tarih boyunca birçok kez çaldı bu çanlar. Pisto kuşatması sırasında; San Gimignano, Prato, Volterra ve birçok kez Pisa'ya karşı yürütülen savaşa birlikleri toplamak için çaldılar. Ciompi'nin 1378 isyanı sırasında ve Anghari'de Milano'yla yapılan savaştan önce de çaldılar. Hatta kıtlık ve felaket dönemlerinde insanları ibadete çağırdılar. Çanların sesini hiç duydun mu, Michelangelo?"

İsmini duyunca nefesini bıraktı. Soderini orada olduğunu biliyordu. "Hayır efendim, hiç duymadım." Tuniğini çenesine doğru çekip kulenin kenarında duran siyasetçinin yanına gitti. "Ancak bu bina ve çanların, beni ve Floransa'yı korumak için burada olduğunun bilinciyle kendimi her zaman güvende hissettim."

Soderini "Bu kule binanın merkezine kurulmamış. Sence neden?" diye sordu.

Doğruydu. Çan kulesi aşağıdaki hantal, kare binanın sağında ve önündeydi. Bazıları onun, daha eski önemli bir kulenin üzerine inşa edildiğini söylerken, bazılarıysa burada toprağın sağlam bir temel için elverişli olduğunu ileri sürüyordu. Pek çok kişi de asimetrik tasarım göze daha hoş göründüğünden bunun bir estetik sorunu olduğunu iddia etmekteydi. Michelangelo çenesinin gururla kalktığını hissederek "Çünkü Floransa'nın bağımsızlık simgesidir," dedi. "Cumhuriyet, diğer şehir devletlerine benzemiyor ve bu kule de bunun kanıtı."

Soderini başıyla onayladı. "Giuliano de' Medici katedralimizin duvarlarında öldürüldüğünde, bu güçlü çanlar çaldı." Bir an durup o anı düşünüyormuş gibi gözlerini kapadı. "Dört bir yandan gelen Floransalılar, katillerin adalete teslim edilmesi için ayaklanmıştı. O zaman hayattaydın değil mi?"

"Üç yaşındaydım."

"Üç mü?" Soderini gözlerini açıp Michelangelo'ya baktı.

"Sütannemle kırda yaşıyordum o zamanlar."

"Piero de' Medici'nin sürgün edilip Savonarola'nın idam edildiği dönem mi?"

"O dönemlerde çalışmak için önce Bologna, sonra da Roma'da bulunuyordum. Burada değildim efendim."

"Belki de yanlış olan budur..." Kadife pelerininin işlemeli dikişini parmaklarının arasında ovuştururken bir an için düşüncelere daldı. "Pekâlâ," dedi sonunda. "Neden bu çanlara inek dendiğini biliyor musun?"

Michelangelo evet anlamında başını salladı. Çanların çalışını hiç duymamıştı ama hikâyelerini duymuştu. "İnek böğürtüsü gibi sesleri olduğu için."

"İnek iniltisi desek daha iyi olur," diye düzeltti Soderini, "Alçak sesle acılı bir ağlama sesi çıkaran bir canlı gibi. Şimdiye kadar duyacağınız en görkemli, en huşu uyandıran seslerden biri. Fakat bir yerde, Floransa yolunu kaybetti." Kaşlarını çattı. "En son çanları ne zaman çaldık? Floransalılar, ellerinde silahlarla 'Bizi kolayca işgal edemezsiniz, cumhuriyetimizi ve özgürlüğümüzü elimizden alamazsın' diye haykırarak en son ne zaman bu meydana geldi?" Burnu, yanakları ve çenesi, ya tutkusu, ya kış rüzgârı ya da her ikisinden dolayı pembeleşmişti. "Neden artık çanları çalmadığımızı biliyor musun?"

Michelangelo hayır anlamında omuzlarını silkti. Babası, buna gerek olmadığını söylemişti. Bu karışıklık döneminde bile Floransa güvendeydi. Cesare Borgia ya da Mediciler tarafından saldırılamayacak kadar güçlü, zengin ve güzel bir şehirdi. Machiavelli ve diğer diplomatlar, çanların çalmaması gerektiğini savunuyorlardı; çünkü düşmanları, sesi bir meydan okuma olarak algılayıp şehre saldırabilirlerdi. Michelangelo'nun arkadaşı Granacci ise en yaygın fakat en tartışmalı görüşü desteklemekteydi: Çanlar çaldığında Floransalılar, şehirlerini korumak amacıyla kendilerini feda etmeye hazır şekilde meydana gelmez, korku içinde evlerine kaçışırlardı. Fransızlar, Medici, Borgia ve özellikle Savonarola halkın güvenini yok etmişti. Çanların etkisi kalmamıştı. Çanların, vatandaşlarının savaşmak istemediğini dünyaya göstermektense sessiz kalmaları daha iyiydi.

"Hayır, efendim. Bilmiyorum."

Ne kadar çok seyahat edildiğini gösteren bir haritadaki yollar gibi Soderini'nin yüzündeki kırışıklıklar derinleşmişti. "Bu çok kötü." Başını sallayarak çıkışa doğru yürümeye başladı.

Michelangelo, Soderini'nin kendisine bir şeyler söylemesini, kısa ve alakasız tarih dersi vermek için kendisini kışın ortasında bir kulenin tepesine neden çağırdığını açıklamasını bekliyordu.

Merdivenlerde arkasına dönüp bakmadan durarak "Ah, bu arada evlat..." dedi. "Bana bir iyilik yap ve konuşmamızdan Giuseppe Vitelli'ye bahsetme. Ne zaman..." Soderini, doğru sözcüğü bulana dek sözcükleri kafasında tartıyormuş gibi duraksadıktan sonra, "...katedral projeleriyle ilgili öneride bulunsam üstüne alınıyor," dedi. Sonra tek kelime etmeden çan kulesinden ayrıldı.

Michelangelo boş merdivenlere bakakaldı. Soderini'nin bahsettiği şey neydi? Herhangi bir şey için hiçbir fikir önermemişti. Çanların da ne kendisi ne de heykeliyle alakası vardı. Ancak şehri seyrederken rahatsızlık verici bir şekilde Davut heykelinin üzerindeki baskının yoğunlaşmış olduğunu hissetti.

Leonardo

Kış, Roma

"*Dua edelim.*" Papa VI. Alexander, Sistine Şapeli'nin karşısından seslenince Leonardo görev duygusuyla başını eğdi. Şişman papanın sesi, görünüşü gibi ağır ve görkemliydi. "*Senin kurtuluş öğretini öğrenip hayatlarımıza uygulayan bizler cesaretle ikrar ediyoruz...*"

Az sayıda insandan oluşan topluluk hep bir ağızdan cevapladı. "*Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın.*"

Rabbin Duası şapelin içinden yankılandığında Leonardo, üzerinde siyah bir pelerinle papanın ayaklarına alçakgönüllülükle diz çökmüş olan Cesare Borgia'yı izledi. Borgia öyle ciddi görünüyordu ki sanki karşısında bir zamanlar kırmızı kardinal kıyafetleriyle Vatikan'ın koridorlarını kasıp kavuran dindar Valencia Kardinali genç dük, yani bizzat kendi gençliği durmaktaydı. Kardinallikten feragat ettikten sonra Cesare, asker üniforması giymeyi tercih etmişti. Savaş alanındaki genç adamın nefret dolu kan tutkusuna bakılırsa Il Valentino, dinden çok savaşa uygundu.

"Âmin," dedi. Üzerine kırmızı kadife bir pelerin giyen ve kafasına haleye benzeyen altın sarısı takke takan piskopos, ekmeği eliyle böldü.

Bu, papa tarafından, oğlunun sağ salim Romagna'dan dönüşünü kutlamak için birkaç kardinal, arkadaş ve aile üyeleri için düzenlenen özel bir ayindi. Papanın ayakları dibine diz çöküp savaşta işlediği günahların bağışlanmasını dileyen Cesare haricinde cemaat, ibadet boyunca ayakta durdu. Yere kapanmış bir vaziyette duruşunun, tüm dikkatlerin muzaffer dükün üzerine yönelmesine ayrıca bir katkısı vardı.

Bir hafta önce, Cesare ve ordusu zaferle Roma'ya geri dönmüştü. Leonardo, İmparator Hadrian'ın Tivoli'deki köşkünü incelemek için ebedi şehir Roma'yı daha önce kısaca ziyaret etmişti; ancak dükün özel konuğu olarak başkenti yeni bir açıdan görüyordu. Dökülmekte olan Aziz Petrus Bazilikası'na bakan papanın özel odalarında kalan Leonardo, balkonunda oturarak günahlarının bağışlanması için Vatikan'a gelen köylülerin, çiftçilerin ve tacirlerin resimlerini çiziyordu. Aşağıdaki insanlara seslenip bağışlanmasını istedikleri günahların savaşa gidenlerin günahlarıyla karşılaştırıldığında çok da masum olduğunu söylemek istiyordu.

"*Rabbin esenliği hep sizinle olsun,*" dedi Papa Alexander makamlı bir şekilde.

"*Ve sizin ruhunuzla,*" diye yanıtladı Leonardo, cemaatle beraber.

Sessizce bir şeyler fısıldayan Papa, küçük bir parça ekmeği kâseye batırıp üç kez *Tanrı Kuzusu* ilahisini söyledi.

Leonardo, Sistine Şapeli'nin içerisini ilk kez görüyordu. Fıçı tonozlu oda üç katlı olup uzunluğu Kudüs'teki Süleyman Tapınağı'nın boyutlarıyla aynı, genişliği neredeyse onun üç katıydı. Maviye boyanmış ve altın yıldızlarla süslenmiş tavanı gökyüzünü andırıyordu. Leonardo, duvarları süsleyen mücevherlerden gözlerini ayıramayacakları için hiç kimsenin tavana bakmayacağını biliyordu.

1481'de Papa IV. Sixtus, yarımadanın en yeni ve yenilikçi sanatçılarını yeni şapelini süslemek üzere kiralamayı planladığını duyurmuştu. Muhteşem Lorenzo'dan, ressamların seçilmesinde yardımını rica etti. Lorenzo, Floransalı sanatçılar Sandro Botticelli, Domenico Ghirlandaio ve Cosimo Rosselli ile beraber Perugialı ressam Pietro Perugino'yu davet etmişti. Floransa'da yaşayan ve çalışan Leonardo, deneyimli ve kendi ölçütlerine göre çok daha yetenekli olan pek çok katılımcıyla aynı yaştaydı. Davet edilmeyi beklemiş ancak beklediği bu davet hiç gelmemişti. Birkaç ay sessizlikten sonra, diğer meslektaşlarının onsuz başyapıtlar vermek üzere çağrılmalarına içerlediğinden eşyalarını toplayıp Milano'ya taşınmıştı.

Yirmi yıl sonra, sonunda şapelin her yanını süsleyen bu fresk-

lerin huzurunda durmaktaydı. Sunağın sağındaki kuzey duvarını, Mesih'in yaşamından bazı sahneler süslemekteydi. Solda, güney duvarının altında ise, Musa'nın yaşamı tasvir edilmekteydi. Her resmin kendine özgü bir sesi vardı ancak Rabbin Sofrası ayininde bir araya gelen farklı törensel unsurlar gibi tasvir edilen her dönem, sanatsal tek bir gösterim sunabilmek için birbiriyle uyumlu işleve sahipti. Cosimo Rosselli'nin freskleri, herhangi bir ayinin görkemini yansıtmaktaydı. Altın varakla süslenmiş resimleri, rengârenk ve süslü detaylarla doluydu. Papanın şık cüppeleri ve altın kadehler gibi Rosselli'nin resimleri de göz kamaştırmaktaydı. Diğer taraftan Domenico Ghirlandaio, ciddi ve sağlam bir hitabeyi andırmaktaydı. Sanki zayıf, havalı figürlerin değil de gerçek insanların resimlerini çizmişti. Rosselli hafifliğin, Ghirlandaio ise ağırlığın sembolüydü adeta. Sonra Botticelli vardı. Tasvirleri ve onların dökümlü kıyafetleri, ahenkli bir şarkı gibi ön planda hareket ediyordu. Onun güzel ve dalgalı çizgileri, herhangi bir sanatçıyla kıyaslanmayacak derecede eşsiz, rahatlatıcı bir akış ve enerji yaratmaktaydı. Botticelli'nin eserleri adeta müzik gibiydi.

Leonardo, Rabbin Sofrası'ndan ekmek ve şarap almak için sıraya girdiğinde şapeldeki en önemli freski görünceye kadar gözlerini kuzey duvarı üzerinde gezdirdi. Bunca resim ve tablo arasında nihayet bir insan figürü görebilmişti.

Pietro Perugino'nun başyapıtı, İsa'nın cennetin ve yeryüzünün anahtarlarını diz çökmüş vaziyette duran Aziz Petrus'a uzatışını tasvir etmekteydi. Resmin ön planında yer alan bu iki önder, dönemin ünlü İtalyan kişilikleri ve elçilerin oluşturduğu şık bir insan seli arasında kalmıştı. Onların arkasında, orta yerde, Mesih'in yaşamından iki sahne yer almaktaydı: İsa'nın taşlanması ve "Sezar'ın hakkını Sezar'a verin," sözünü söylediği an. Bu iki sahne, rengârenk figürlerle tasvir ediyordu. Arka planda, sekizgen kubbeli bir kiliseyi çevreleyen iki zafer kemeri yer almakta; daha da geride, mavimsi Toskana tepeleri sanki sonsuzluğa uzanmaktaydı. Tablo, zarif figürleri ve klasik mimarisinden çok, mekânı yaratıcı şekilde kullanmasından dolayı takdire layıktı. Kemerli çarşının altındaki meydanlar cesur perspektif çizgilerle gerilere doğru uzanmaktaydı. Bu, bomboş çarşının ortasındaki temel unsur, insanı her bir köşeyi,

her bir binayı ve içindeki her bir figürü incelemeye teşvik eden açık bir alandı. Meydan adeta resim çerçevesinin, mimarinin ve çevresindeki fresklerin ötesine ve hatta Sistine Şapeli'nin ötesine doğru uzanmaktaydı.

Leonardo'nun gözleri Perugino'nun resmi üzerinde gezerken, kendisini bu şapele getiren nedenlerden birinin de bu olduğunu fark etti. Bu freski boyamak için Roma'ya gidişinden birkaç hafta önce Perugino, Lorenzo de' Medici'yi ziyaret etmek için Floransa'ya uğramış ve Leonardo'nun atölyesini de ziyaret etmişti. Leonardo, Perugino'ya, doğudan gelen bilgelerin yeni doğan İsa'ya hediyeler sunmasını tasvir ettiği sunak panosunun mürekkepli kalemle yapılmış tasarımını göstermişti. Leonardo'nun taslağında bol insan figürü, hayvanlar, merdivenler, sütunlar, perspektif çizgiler ve boş alanlar bulunmaktaydı. İnsan hayatının deneyimini taklit etmek için tasarlanmış, aynı denetim altına alınmış karmaşa duygusu Perugino'nun Sistine freskinde de yansıtılmaktaydı. Anlaşılan o ki Leonardo, Perugino'yu bayağı etkilemişti ama kendi tasvirinin daha güzel olacağını düşünmeden de edemiyordu. Tamamlamış olsaydı, tabii ki.

Leonardo, sıranın önüne gelip papanın önünde diz çöktüğünde, rakipleri Botticelli, Ghirlandaio, Rosselli ve Perugino'nun bu şapelde birbirlerini zirveye taşırken kendisinin Milano'da tek başına kaldığı o günleri düşünüyordu. Roma'da onlara katılmış olsaydı, bu duvarlar üzerinde kendi şaheserleri de yer alabilecekti.

Papa Alexander, Leonardo'nun dili üzerine ayin ekmeğini yerleştirip Latince, "*Rabbimiz İsa Mesih'in bedeni, ruhuma sonsuz yaşamı sunsun,*" diye dua etti.

İsa'nın bedenini temsil eden ekmek dilinde çözülmeye başlarken Leonardo, kendi eylemlerini Machiavelli'nin Cesare Borgia'yı tanımlamasıyla karşılaştırdı. Machiavelli, Leonardo'yu analiz edecek olsa kesinlikle kendisinin büyük bir hata yaptığını söylerdi. Rakipleri Roma'ya geldiğinde Leonardo, kendi sanatsal imparatorluklarını kurabilecekleri bir ortamda yalnız bırakmıştı. Şapele bakıldığında bunda başarılı oldukları görülebiliyordu.

Ayinden sonra Leonardo, hiçbir sebep sunmadan kutlama şöleninden ayrıldıktan sonra Vatikan'ın gizli geçitlerinde dolaşıp genellikle papanın girişi için ayrılmış küçük, özel bir kapıya ulaştı. Buradan geçerek Aziz Petrus Bazilikası'na doğru ilerledi.

Her şapeli incelerken, onu gördüğünde tanıyıp tanıyamayacağını merak ediyordu. Ona ait herhangi bir resim veya eskiz görmemişti. Sadece duymuş olduğu söylentiler ve açıklamalara da pek inanası gelmemişti.

Yine de, dizlerinin üzerinde dua eden hacılarla dolu o ufak, karanlık şapelden içeri doğru baktığında aradığı şeyin bu olduğuna dair hiç şüphesi kalmamıştı.

Heykel ilahi olduğu kadar ayakları yere basan bir eserdi. Sessizdi, ama haykırışı güçlüydü. Dalgalı çizgileri, yumuşak derisi ve piramit şeklindeki kompozisyonu şimdiye kadar gördükleriyle aynı güzellikte; sessiz teslimiyet ve acı dolu keder duygularının ender bileşimi ise en metanetli seyirciyi bile gözyaşlarına boğacak türdendi. Boğazının düğümlendiğini hissetti. Hacıları geçti, heykele yaklaştı ve parmaklarını mermer üzerinde gezdirdi. Meryem'in yüzünü çevreleyen örtü kâğıt kadar ince, elbisesinin kıvrımları sert ve kalındı. Mesih'in cildi, kasları ve kemikleri üzerinde parçalanmış, sakin bir gölün yüzeyini yaran küçük bir balık kadar nazikti. Ancak, Leonardo'yu en çok etkileyen ışık oyunuydu. Bu mermer ışıldıyor, güneşin parıltısını yakalıyordu. Sonra derin çatlaklara sızarak, en gizemli mağaradan daha karanlık gölgelerin içerisinde toplanıyordu. Heykeltıraş ışık ve karanlığı, gündüz ve geceyi yansıtabilmişti. Mermer ışıkla beraber canlanıyordu. Bu Leonardo'nun tablo çiziminde gerçekleştirebileceğini asla umut edemeyeceği türde bir oyundu.

Bu, acemi bir heykeltıraşın şans eseri ortaya çıkarabileceği bir yapıt değildi. Bu heykel, yıldızı yeni parlamakta olan bir dâhinin marifetli ellerinden çıkmıştı. Michelangelo'nun *Pietà*'sı bir başyapıttı.

Aziz Petrus'tan ayrıldıktan sonra Leonardo, hemen Cesare Borgia'nın makamına çıkıp baş ordu mühendisi görevinden istifa

etti. Borgia, başını bile kaldırmadan "Git bakalım, Vincili Üstat," dedi. Sanki yüzü kara bir maskenin ardında gizlenmişti. "Ardına bakmadan git."

Leonardo aynı akşam, eşyalarını toplayıp Aurelia Yolu'nu izleyerek kuzeye, Floransa'ya doğru yola çıktı. Aynı hatayı ikinci kez tekrarlamaya niyeti yoktu. Rekabete izin vermeyecek, rakibinin karşısına çıkıp bu sefer kazanan kendisi olacaktı.

Michelangelo

Ilkbahar, Floransa

Michelangelo tekrar keskisini vurunca göğüs kemiği çatladı. Ardından gelen iki keski darbesiyle kemik ikiye bölündü. Aletlerini bırakıp ellerini çatlağın içine sokarak akciğerleri ve kalbi ortaya çıkarmak için göğüs kafesini açtı.

Burnunu ve ağzını bir bez parçasıyla örterek göğsün içini incelemeye koyuldu. Son birkaç haftadır, Davut'un kollarından ve ellerinden geçen ince damarları oyuyordu. Canlı modeller üzerinde damarları incelemişti; ancak onları doğru bir şekilde anlamak için kaynağını bulması gerekiyordu. Bunun içinde kalbe ulaşmalıydı.

Tekrar kadavralar üzerinde çalışmaya başladığı zaman, en fazla birkaç kez daha bu işe katlanmak zorunda kalacağını umut etmişti. İnsana ürperti veren bir işti. Önceleri hoş gelen bu iğrenç koku, yediklerini çıkartmak zorunda bırakmıştı kendisini. Koku elbiselerine, saçına ve derisine sinmişti. Daha sonraları kulübenin zeminine kurduğu ot minderin üzerinde yatarken soğuk terler içerisinde uyanmıştı. Yine de aradığı cevapları bulabilmek umuduyla tekrar morgun yolunu tutuyordu: Karın bölgesinde kaç lif vardı? Ellerde kaç kemik bulunmaktaydı? Ayak tırnağı, ayak parmağındaki yumuşak ve esnek deriye tam olarak nasıl bağlanmaktaydı?

Şimdi sıra damarlardaydı.

Michelangelo göğsüne ulaştı ve parmakları kalbe bağlı kalın bir damara değdi. Kaynağın girişini bulmuştu. Kalp atışı hızlandı. Bir mum alıp cesedin üzerine eğildi. Sadece birkaç mum ve duvarlara asılı meşalelerin aydınlattığı oda yine de karanlıktı.

Odanın içini iyice kaplayan karanlık görüşünü tehdit etmesine rağmen direniyordu. Mumu daha yakına koydu. Aradığı cevaba yaklaşmıştı.

Odanın diğer ucundan bir ses yükseldi.

Hızla kafasını kaldırdı. Ses karanlık bir köşeden geliyordu. Orada bir şeyin olduğunu hissetti. Cenaze evinde yalnız değildi.

"Kim var orada?" diye seslendi. Hiçbir yanıt gelmedi.

Titreyen elleriyle yaktığı diğer mumun ışığı, cansız bedenin dışarı çıkan organlarını aydınlatmıştı sadece. Işığın ulaşamadığı karanlık noktada bir şey gizleniyor olabilirdi. "Kim var orada?" diye fısıldadı, kalp atışları hızlanırken. Ölülerin bedenlerini rahatsız etmesinden dolayı lanetlenmekten korkmaktaydı. Belki de bir hayaletin kolları kendisini cehenneme çekebilmek için kendisine uzanıyordu.

Karanlıkta bir hışırtı duydu.

Michelangelo elindeki mumu sesin geldiği yöne doğru fırlattı. Duvara çarpan mum, soğuk nemli zemine düşüp söndü. Mumun sönmesiyle karanlık daha da artmıştı.

Kapıya doğru yöneldiği sırada "Bir yere mi gidiyorsun?" diyen bir ses duydu.

Birini görmek umuduyla Michelangelo etrafa bakındı. Kimseyi göremiyordu. "Ne istiyorsun?" Karanlığı bir süre taradı. Kimseyi göremeyince "Ne istiyorsun?" diye tekrarladı.

Karanlığın içerisinde hafif bir kıkırdama duydu. Hayalet onunla dalga geçiyordu. Karanlığın içinden bir ayak göründü. Pek de hayalete benzemeyen bu ayağı bir el izledi. Meşalelerin yaydığı ışıkta mücevher taşından bir kuş motifi olan yüzük parlıyordu.

Loş ışıkta bile Michelangelo, geçen bir yıl içerisinde Leonardo'nun hayli yaşlanmış olduğunu fark edebilmişti. Saçları bir hayli beyazlamış, yüzü ve ellerindeki kırışıklar daha da derinleşmiş ve çene bölgesinde cildi sarkmaya başlamıştı. Michelangelo "Savaştan sağ salim kurtulduğuna inanamıyorum," dedi.

Leonardo, kadavraya yaklaşıp açılmış göğüs kafesine bakarken "Seni hayal kırıklığına uğrattığım için özür dilerim," dedi. Michelangelo, kadavranın üzerini örttü. Hırsız gibi içeri giren

Leonardo'ya araştırmasının sonuçlarını kaptırmak niyetinde değildi. "İçeri nasıl girdin?" diye sordu.

"Sen ve Rahip Bichiellini'den çok önceleri bu duvarların içinde kadavraların üzerinde çalışırdım. İçeri nasıl girilip çıkılacağını iyi bilirim." Leonardo, Michelangelo'nun elindeki keskiyi alıp ucunu incelemeye başladı.

Michelangelo keskisini geri alırken "Çık dışarı," dedi.

"Son iki yıldır bana bir şeyler öğrettin, Buonarroti. Bir işi yapma konusunda gösterdiğin gayretten etkilendim. Bir iş üzerinde fazla düşünmeden doğrudan işi yapmaya koyuluyorsun. Her zaman öğrenmenin yeterli olduğunu düşünürdüm; ama öyle değilmiş. Kullanılmayan demir paslanır, durgun su arılığını kaybeder, eylemsizlik de zihnin enerjisini öldürür." Gözleriyle, Michelangelo'nun vücudunun her noktasını ağır ağır baştan aşağı süzdü. "Maskeni çıkar."

Michelangelo "Hayır," dedikten sonra aletlerini deri çantasına koymaya başladı.

"Ne saklıyorsun?"

Michelangelo yüzündeki bez parçasını çıkarttı. Sanki kokudan boğulacak gibi oldu. Eliyle ağzını ve burnunu kapattı.

"Savaştan sonra, ölümün bu huzurlu halinin neredeyse hoş koktuğunu düşünmeye başladım," dedi Leonardo; kokuyu burun deliklerinde hissetmek için eliyle havayı yönlendirdi. "Ah, işte bu bilimin tatlı kokusu."

Michelangelo aletlerini alıp kapıya doğru yürüdü. Leonardo sessizce "Heykelini gördüm," dedi. Michelangelo hemen durdu. "Ne yaptın?"

"Onu inceledim. Ona dokundum." Son iki sözcüğü sanki başka bir erkeğin karısına dokunmuş gibi söyledi.

"Davut'a ne yaptın?" Michelangelo çantasından çekicini çıkarıp yüzünü Leonardo'ya döndü.

"Ne Davut'u?" dedi, sesi kahkahalarıyla çınlıyordu. "Davut henüz bir heykel değil evlat. Davut, henüz heykel olmayı bekleyen bir mermer yığını. Hayır, ben *Pietà* heykelinden bahsediyorum." Yaşlı adamın bakışlarındaki meydan okumayı görebiliyordu.

Michelangelo çekici omzunun üstüne koydu. Leonardo cese-

di arada bir tampon gibi kullanarak masanın diğer tarafına geçti. "Her zaman güçlü ve hızlı olmuşumdur, ancak savaş alanında verdiğim yaşam mücadelesi bu özelliklerimi daha da pekiştirdi."

Michelangelo cesedin etrafında dolaştı.

Leonardo masanın öbür tarafına geçerken "Tek başına buraya gelebilmene şaşırdım," dedi. "Cesetlerle yapayalnız. Dikkat et de ruhları uyandırma." Hızla odadan çıkıp kapıyı kapattı.

Michelangelo peşinden koşarken kilit sesini duydu. Bağırıp eliyle kapı kolunu zorlamaya başladı ama hiçbir faydası yoktu. "Aşağılık herif!" diye bağırdı. Leonardo, onu bu odaya kilitlemişti. Tam eliyle ahşap kapıyı yumruklayacakken durdu. Rahipleri uyandırmak istemiyordu.

Arkasını döndüğünde masaların üzerindeki cesetleri gördü. Karanlıkta görülmeyen bir su birikintisine damlayan su dışında oda tamamen sessizdi. Meşalelerden biri çoktan sönmüştü; diğerleri de muhtemelen yakında sönecekti. Birdenbire koku duygularını bastırmış ve öğürmesine neden olmuştu. Duvarlar üzerine kapanıyormuş gibi hissetti. Duvarların içerisinde dolaşan ruhları hissedebiliyordu.

Odada tek kapı olduğunu bilmesine rağmen başka bir çıkış bulmaya çalıştı. Bulamayınca öfkelendi. Leonardo muhtemelen, kapının diğer tarafında kahkahalarla gülüyordu.

Michelangelo, duvarın üstündeki tek açıklık olan pencereye dikkatini yöneltti. Uzanmaya çalıştı ama yetişemedi. Zıplamaya başladı ama parmakları pencerenin pervazına bile yetişmedi. Üzerine çıkabileceği bir şeyler bulabilmek için etrafına bakındı. Cesetler, kalın cıvatalarla zemine tutturulmuş mermer levhalar üzerinde duruyordu. Odanın içinde bu levhalardan başka hiçbir eşya yoktu. Pencereden dışarı süzülmek işe yaramayacaktı.

Ne taş levha üzerinde yatan cesedi, ne odanın içinde dolaşan ölü adamın ruhunu, ne de Rahip Bichiellini dışında herhangi bir rahibin kendisini kadavraların yanında bulup uyandırdığında ne olacağını düşünmek istiyordu. Hoşgörüsüz bir rahip, yetkililere haber verip kendisini tutuklatabilirdi. Rahip Bichiellini'yi de tutuklayabilirlerdi.

Michelangelo, buradan yakalanmadan kaçarsa Leonardo'nun

bir daha kendisini alt etmesine asla izin vermeyeceğine yemin etti. Keşke o yaşlı bunak savaşta ölseydi. Bu düşünce aklına geldiği anda içerinin soğuğu yüreğine çöreklenip boynunu sarmaya başladı. Birinin ölümünü dilemesi belli ki hayaletleri öfkelendirmişti.

Aletlerini alıp duvarın yanında diz çöktü. Kilisenin ağırlığını desteklemeyen gevşek bir taş bulana kadar elini duvarın kenarında gezdirdi. Taş hayli büyüktü. Eğer bunu çıkarırsa tüm bedeni bu deliğe sığabilirdi. Çekicini kaptı ve Leonardo'nun yüzünü hayal ederek öfkeyle taşa vurmaya başladı.

Hızlı birkaç darbeden sonra kaya yerinden çıktı. Michelangelo'nun taşı çıkarmasıyla içeri çamur girdi. Delik, yer seviyesindeydi ancak son birkaç haftadır çok yağmur yağdığından toprak çok yumuşaktı. Duvarın diğer tarafındaki havayı hissedene kadar kolunu deliğin içinde uzattı. Fazla mesafe yoktu. Soğuk ve yapışkan çamurla birlikte çürük beden kokusu da azalmaya başlamıştı. Nefesini tutup vücudunu bir kol mesafesi kadar zorlarsa buradan kurtulabilirdi.

Gözlerini kapatan Michelangelo kafasını deliğe soktu. Kalın çamur tabakası burun deliklerini ve kulaklarını doldurmuş, boynuna doğru sızıyordu. Öksürmeye başlayınca başını tekrar geri çekti. Nefes alıp yüzündeki çamuru sildi ve ağzına giren çamuru yere tükürdü.

Loş ışık yukarıdaki pencereden içeriye girmeye başlamıştı bile. Yakında güneş doğacak ve rahipler uyanacaktı. Çamura aldırış etmeden buradan çıkma zamanı gelmişti.

Derin birkaç nefes aldı, sonra burnunu tutarak tekrar çamurun içine dalıp Leonardo'ya küfrede küfrede ilerledi. Çamur gömleğinden içeri sızıyordu; ancak omuzlarını delikten geçirmek için hareket ettirerek, dizleri ve ayaklarıyla kendini ittirerek ilerlemesini sürdürdü. Ayağı kaygan zemine çarpmıştı. Hızlı kalp atışları ve ciğerindeki havayla birlikte kendini duvarın altından ileriye doğru itti. Kafası çıkmıştı. Öksürerek ağzındaki çamuru çıkarınca temiz havayı teneffüs etti hemen. Başının üstünde güneş yükselmekteyken yarı gömülü vaziyette uzanıp derin derin nefes aldı.

Nihayet kalçasını hareket ettirerek tüm bedenini dışarı çıkartmayı başarmıştı. Bunu yaparken kalçasına sert bir şey çarpmıştı.

Elini çamura uzanıp çektiğinde bunun bir insan koluna ait kemik olduğunu gördü. Bu deliği kazarken birisinin mezarının içinden geçmişti anlaşılan. Bu da, sanatında yücelik arayışındayken öfkelendirdiği bir başka ruhtu.

Leonardo

"Ama bir an yanlışlıkla o lanet olası süpürgeye çarptım," dedi Leonardo, nefes almakta zorlanınca ayağa kalkmak zorunda kaldı. "Öyle çok korktu ki sonunda kendimi göstermek zorunda kaldım."

Salaì, Leonardo'yu tekrar yatağa çekti. "Bana yalan söyleme. Onu orada kilitli bırakmayı çoktan planlamıştın."

"Dürüst olmak gerekirse, sadece onu gizlice izleyip kullanabileceğim zayıf veya güçlü yönlerini bulmaya çalışacaktım. Ama elime böyle bir fırsat geçince..." Elini kapıyı kapatırmışçasına hareket ettirdi.

Salaì kahkahayı bastı.

"Korkunun önemini kavradım," dedi Leonardo. "Bunu kullanmayı başardığında, daha ilk hamlesini yapamadan düşmanlarını yok edebilirsin."

Salaì'nin ifadesi bir an ciddileşti. "Uzun süre yoktun." Salaì onun yokluğunda ne tür sıkıntılar yaşamıştı?

Yardımcısı hâlâ Santissima Annunziata'nın küçük bir odasında yaşamakta, ibadethaneye ait sanat eserlerinin korunması ve gümüşlerin cilalanmasına yardım etmesi karşılığında burada konaklamaktaydı. Leonardo onu bir yıldan fazla zamandır görmemişti. Zayıflamış ve üzerindeki giysileri yıpranmıştı, ancak hâlâ aynı ince hatlara ve umutla bakan kahverengi gözlere sahipti.

Leonardo "Son bir yıldır, fırtınada aklını yitirmiş bir denizci gibiydim," dedi, "gemide dolanıp, yelkenleri yönlendirmeye çalışarak, fırtına öncesinde sağa sola bağırarak dolaşıp durdum. Ama sonra, şans eseri, bir kuş gibi kanatlarımı takıp uçtum. Şimdi geri döndüm. Sağ salim." Salaì'nin pürüzsüz çenesine dokundu. "Sanırım, geri dönüşümün haberini duymasını beklemek yerine

Michelangelo'yu bizzat şaşırtmam yine de iyi oldu. Yeri ve zamanı seçmem bana avantaj sundu. Niccolo bilse gurur duyardı benimle."

"Kim bu Niccolo?" diye sinirli bir şekilde sordu Salaì. "Niccolo Machiavelli."

Salaì kaşlarını çattı.

"Floransa'nın Borgia'ya gönderdiği elçiydi." Leonardo, elini küçümseyerek salladı. "Geçen gece dönüşümle şehri uyandırmak yerine dolaşmayı seçtiğime memnunum." Karanlık çöktüğünde Floransa kapılarına ulaştığında, pelerinin şapkasını başına çekip caddeleri dolaşıyordu ki Santo Spirito Kilisesi'nin bodrumunda yanan ışığı fark etti. "İhanetim hakkında insanlar dedikodu yapmaya başlamadan önce yaşadığım toprakları tekrar görme fırsatım oldu. İnsanlar benim hakkımda konuşuyor mu?"

Salaì hayır anlamında başını sallayıp bakışlarını uzaklaştırınca Machiavelli'nin gerçeği söylediğini anladı. Floransalılar kendisini unutmuştu, artık başka birini konuşuyorlardı.

"Peki, şimdi ne yapacağız?" diye sordu Salaì. "Rahiplerden sıkıldım artık."

"Bir işe ihtiyacım var."

Salaì, Leonardo'nun parmağındaki kuş desenli yüzüğü döndürerek "Yüzüğünü satabilirsin," dedi. "Alacağın para, uygun bir iş buluncaya kadar geçinmemizi sağlayacaktır."

Leonardo yataktan çıkarken "Asla," dedi. "Ayrıca, paradan daha fazlasına ihtiyacımız var." Borgia'nın verdiği paradan hâlâ birkaç Papalık dukası kalmıştı, ancak uzun süre dayanamayacaktı. "İtibarımı yeniden kazanmam lazım, bunu yapmak için bir hamiye ihtiyacım var." Leonardo köşede duran bir kutu dolusu not defterini bulup karıştırmaya başladı. "Mektuplarım nerede?"

"Haydi, yanıma gel. Mektuplarını sonra da arayabiliriz." Leonardo yataktan gelen hışırtı ve kıkırdamaları duydu. Kendisini korkutmak için Salaì, yatağa bir kertenkele koymuş olmalıydı. Gençlik yıllarında bunun komik olduğunu düşünüyordu.

"İşte! Mektuplarım." Aradığını bulana kadar kâğıt yığınlarını karıştırdı. "İpek tüccarının eşi."

"Kim?"

"Pazardaki kadın. Bayan Lisa Giocondo. Hatırlarsın." Yanık

teniyle uçuşan saçlarını gözlerinin önüne getirdi. "Şehirden ayrılmadan önce kocası bana bir mektup yazmıştı."

"İpek tüccarının eşinin portresini mi çizeceksin? Buradan alacağın para bize bir ay, bilemedin en fazla iki ay yetecektir."

Leonardo mektuba göz attı. Tabii ki, bir kertenkele asistanının kolunun üzerinde dolaşıyordu. Atlattığı onca zorluğa rağmen, Salai'nin yüreği hep çocuk kalacaktı.

"Sevgili çırağım benim yeteneklerimden şüphe mi duyuyor? Para kazanma telaşına düşmüş o ipek tüccarından bize en az altı ay yetecek para çıkartabilirim. Ayrıca birkaç hafta içerisinde Floransa'yı bir kez daha etkilediğimde teklifler sel gibi akacak. Ardından, konumumuzu sağlamlaştırıp Floransa'nın asıl üstadının kim olduğunu gösterecek bir proje bulacağım." Leonardo tüm bunları gerçekleştirdiğinde hiç kimse genç heykeltıraşın adını hatırlamayacaktı. "Ama şimdi Mona Lisa'yla ilgilenmemiz gerek."

Francesco del Giocondo, "Cesare Borgia için çalışmaya devam etmiyorsunuz, değil mi?" diye sordu sakin bir ses tonuyla. İpek tüccarı, tezgâhında duran şifon, tafta ve kadife kıyafetleri inceleyen soylu bir hanımı endişeli bir şekilde inceledi.

Leonardo mağrurca kaşlarını çatarak "Tabii ki çalışmıyorum. Floransa'ya geri döndüm. Temelli. Şimdi, eğer tablo yapmamı istemiyorsanız..." Giocondo teklifini geri alırsa rahatlayacakmış gibi hissettirerek, "Sizi anlayışla karşılayıp başka yerleri araştırmaya başlarım," dedi.

Giocondo ilgisiz bir ses tonuyla "Ah, bunu yapmak zorunda değilsiniz," dedi. "Sanırın yeni bir portreye ihtiyacımız olabilir. Şu günlerde yeni bir eve taşındık." Sesini yükselterek, "Stufa yolunda," dedi ve yanında duran başka bir ipek tüccarına gülümsedi. "Ve eşim yeni bir erkek çocuğu doğurdu."

"Yeni bir portre için uygun bir zaman," dedi Leonardo. Giocondo zengin Strozzi ailesinin hizmetkârıyla hızlı bir şekilde para alışverişini tamamladıktan sonra Leonardo'ya dönüp, "Size yeteneklerinizin karşılığı bir fiyat sunmak isterim, Üstat Leonardo, bu yüzden düşünüyordum da..."

"Yüz florin," dedi Leonardo.

"Yüz florin mi?" dedi Giocondo, zorlu bir müşteriyle pazarlık yapmaya hazır bir tüccar tavrıyla.

"Ah, özür dilerim, efendim," dedi tezgâhtan ayrılmak üzere hareket ederken. "Ben bir başyapıt bulabilmek için pazara geldiğinizi düşünmüştüm," dedi.

Soylu kadın, konuşmayı seyretmek için malları incelemeyi bırakırken, yan tezgâhtaki satıcı da zoraki bir gülücük atıp dinlemeye koyulmuştu.

Giocondo'nun yüzü kızardı. "Beni yanlış anladınız... Bu sadece tek portrenin fiyatı mıydı?"

"Sizin için de uygunsa Papalık dukası da kabul ediyorum."

"Kaba davranıyorum," dedi Giocondo makbuzlarını ve para çantalarını toplarken. "Lütfen, güzel bir yemek ve şarap sunmak için sizi evime davet etmeme izin verin. Size düğme koleksiyonumu göstermek isterim. Bahse girerim İpek Yolu üzerinden yalnızca kumaş geldiğini düşünüyorsunuz ama Doğu'dan gelen bir düğme görmediyseniz hiçbir şey görmemiş sayılırsınız. Sonra oturup bu çok önemli konuyu özel olarak tartışabiliriz."

"Önce fiyatı belirlemeyi tercih ederim beyefendi. Buyurun."

Düzinelerce alışverişçi ve satıcı, pazarlığı izlemek için tezgâhın başına toplanmıştı.

"Pekâlâ, tamam, görelim." Etrafına bakındı. "Kıyaslama yapabilmek amacıyla... Örneğin önceki portresine ödediğim fiyat on..."

"Bu portreyi yapan ressamın adı neydi?"

Tüccar "Eh, bu çok önemli değil," diye mırıldandı.

"Bay Giocondo, açıkça tüm Floransa'da en hassas estetik göze sahip tüccarsınız değil mi?" diyen Leonardo, asil kadının dikkatini sırmalı bir kumaşa çekerek, "Tüm yarımadadaki en iyi göz. Şimdi, elbette eşinizin uygun bir portresini satın alabilirsiniz," diye devam etti.

Leonardo, pencereden dışarı Stufa yoluna bakarak "Ben gençken, çıraklığa başlamadan önce, annem beni bu mahallelerde gezdirirdi," dedi. Burası Floransa'daki en şık sokaktı: Eski evlerde yeni

para hüküm sürüyordu. "İnsanlar hep dik dik bakardı. Yoksulduk ve kırsal bölgeden geliyorduk. Annem... Pekâlâ, ne düşündüklerini umursamazdım. Böyle bir sokakta yaşamayı hayal ederdim."

"Ben hâlâ hayal ediyorum," dedi Salaì, kapıda bekleyip Lisa'nın yaklaşmasını izlerken.

Giocondo'nun müzik odasında, hanımefendinin ilk pozu için hazırlık yapıyorlardı. Kırmızı kadife kaplı duvarları, gümüş kabartmalı tavanı, bir grup satir arasında enstrüman çalan Yunanlı müzik perisi Euterpe'yi tasvir eden gösterişli mozaik fayans döşemesiyle oda, çok geniş ve şatafatlıydı. O kadar büyük olmasına rağmen sadece bir müzik aleti barındırıyordu: Kapağında etrafı düzinelerce melek tarafından sarılmış Meryem Ana'nın bulunduğu altın kaplamalı bir harp. Giocondo bunun güzel bir parça olduğunu düşünmüş olmalıydı, ancak resimdeki figürler kötü ve orantısızdı.

Günlük kiralanmış bir asistan ekibi, odayı hazırlıyordu. Fırçalar ve boya kavanozlarını düzenleyip müzik aletlerini akort etmenin yanı sıra hokkabazlık da yaptılar. Leonardo, böyle bir sunumun Giocondo'yu etkileyeceğini biliyordu. Özellikle ipek gibi narin ve pahalı mallarla ilgilenen tüccarlar birazcık şatafattan hoşlanırdı. Paraları sayesinde kendilerini, kraliyet mensubuymuş gibi göstermek yerine gerçek kraliyet mensubu gibi hissediyorlardı.

İpek tüccarı, odadaki gösterişli taş şöminenin önüne çirkin, yüksek sırtlı bir sandalye koyup, onun üstüne de birkaç biblo yerleştirmişti: Genç bayanın babasının aile armasının renkleri olan mavi ve sarı renkli püsküller, kocasının mesleğini temsil eden bir top ipek kumaş ve altın rengi ağır bir müzik kutusu. Adam sandalyenin arkasına kendi tablosunu asmıştı. Tablolarda kadınlar çoğunlukla başka bir şey düşünmüyormuşçasına kocalarının resimlerine bakıyordu.

Leonardo tacirin zevkini beğenmemişti. Bu aşamada, patronla tartışmamak daha iyiydi. Daha sonra fonu tercih ettiği her şeyle değiştirebilirdi. Bu da resim sanatının güzelliğiydi. O ne çizerse gerçek oydu.

Koridorun aşağısından ayak sesleri duyulduğunda Salaì "Geliyor," diye fısıldadı. Leonardo, kendinden emin bir tavırla pencereye yaslanmış dururken asistanlar aceleyle son düzenlemeleri ta-

mamladılar. Arka ışığın kusursuz bir parıltı vereceğinden emindi. Ayak sesleri yaklaşırken sol gözü seğirdi. Genelde bu tür duygulara pek kendini kaptırmasa da sonuçta bu kadın önce elini kurtarmış, sonra da yaralıyken kendisiyle ilgilenmiş ve savaş boyunca da rüyalarına girmişti. Haliyle onu tekrar göreceği için çok heyecanlıydı.

Bayan Lisa del Giocondo, saçlarını başının üstünde bir topuzla toplamıştı ve üzerinde uzun, gösterişli kırmızı bir ipek gecelikle odaya girdi. Leonardo giysiyi kocasının seçmiş olduğunu düşündü; çünkü kıyafete de odaya hâkim olan aynı berbat zevk yansımıştı. Onu en son gördüğü beş yıl öncesine göre daha yaşlı görünüyordu. Yüzünde kırışıklar yoktu; ancak gözleri daha derin ve daha şehvetli bakıyordu. Yeni yaptığı doğumdan dolayı göğüsleri ve kalçaları daha dolgundu. Modaya uygun olarak kaşları tamamen alınmıştı. Alınmış kaşları yüzüne bir akışkanlık katmış ve dünyaya artık masum genç kızlıktan çıkıp Avrupa'nın en gözde saraylarından gelen en son tarzlara ayak uydurmuş kültürlü bir kadın olduğunu haykırmasını sağlamıştı. Daha önce dudakları her zaman onu cezbetmişken, şimdi ise gözleri onu kendine hapsediyordu.

Leonardo'nun, "Müzik!" komutuyla müzisyen asistanları canlı bir melodi çalmaya başladı. Çalan müzik eşliğinde de diğer beş asistan hokkabazlığa başladı. "Bayan Lisa," diyerek çıkarttığı altın iplikli şapkasıyla eğilen Leonardo, "Vincili Üstat Leonardo hizmetinizdedir," diye ekledi.

Meleği sessizce odaya girip cüretkâr bir edayla kollarını kavuşturarak balkona bakan ahşap bir sandalyeye oturdu.

Giocondo utanmış bir gülümsemeyle ve hızlı adımlarla eşine doğru yürüdü. Alçak sesle ona bir şeyler söyledi, ama eşi cevap vermeyince fısıltıları daha da ısrarcı bir hal aldı. Giocondo, Leonardo'dan beş yaş daha büyüktü, ancak o an inatçı kızıyla tartışan yaşlı bir adama benziyordu. Sonunda Leonardo'ya dönüp, "Korkarım hanımefendi kendini iyi hissetmiyor. Bu tablo iyi bir fikir değildi," dedi.

Leonardo, arkası dönük olan Lisa'ya baktı. Neden konuşmadığını hatta ona bakmayı neden reddettiğini düşündü. Daha önceki karşılaşmalarını hatırlamamış mıydı yoksa? Ya da kocasının önünde Leonardo'ya olan gerçek duygularını göstermekten korktuğun-

dan dolayı mı böyle davranıyordu? Belki de bu soğuk davranışı ilgisizliğinin ifadesi olamayıp Leonardo'nun hayal ettiğinden çok daha derin anlamlara sahipti. "Beyefendi, eğer hanımefendiyle bir süre yalnız kalmama izin verirseniz kendisini teselli edebilirim."

"Anlamadım!" Bir bayanın kocası dışında başka bir erkekle yalnız kalması kabul edilebilir bir şey değildi. Özellikle de güzelliğin tadını çıkararak saatlerini harcayan bir sanatçıyla. Böyle bir hareket tam anlamıyla tehlikeli olabilirdi.

"Hanımefendi biraz gergin, hepsi bu," dedi Leonardo.

Yeleğini süsleyen altın ve inci düğmelerinin biriyle oynayan Giocondo tereddüt ediyordu.

"Bir keresinde bir maymunun içi kuşlarla dolu bir yuva bulduğunu görmüştüm." Kolunu tüccarın omzuna atıp onunla beraber kapıya doğru ilerledi. "Kuşları gören maymun öyle mutlu oldu ki bir tanesini yuvasına götürdü. Maymun küçük kuşu öyle çok sevdi ki onu öpmeye, kucaklamaya başladı. Ama bir gün onu severken sıkarak ölümüne neden oldu." Sesine acıklı bir hava katarak "Eşinizi boğmayın, efendim. Sevdiği adam kendini izlerken kadınlar tedirgin olabilirler. Bu çok karşılaştığım bir durum. Suratları işte böyle -kendi yanaklarını ve dudaklarının etrafını göstererek- gerginleşiverir. Sizi temin ederim efendim portre için bu pek de iyi olmayacaktır. Ama kendisiyle birkaç dakika kalmama izin verirseniz..."

"Elbette." Giocondo evet anlamında başını hafifçe salladı. "Sadece sinirli. Gelin." Evde çalışan personeli odadan çıkarınca Leonardo da Salaì dahil tüm asistanlarına dışarı çıkmaları için el işareti yaptı. Giocondo müzik odasına son defa bir göz atıp arkasından çift kanatlı kapıyı çekti.

Salonun üzerine bir sessizlik çöktü. Leonardo, odanın diğer tarafından konuşmasını bekleyerek genç kadını izledi ama o konuşmuyordu.

Ona doğru ilerlerken ahşap tabanlı ayakkabıları mozaik fayans zeminde ses çıkarırken yine de ona bakmadı. Arkasında durup derin bir nefes aldı. Çuha çiçeği ve elma kokuyordu. "Hanımefendi? Şu an yalnızız."

Ayağa kalkıp yüzüne bakmasını bekliyordu. Ama kadın dönmedi. "Kışın karın altında gizlenip yazın ortaya çıkan şey

nedir?" Sözcükleri bir aşk şiiri ritminde söyledi. Yine de cevap vermiyordu.

"Gizli tutulamayan sır," dedi kendi sorduğu bilmecenin cevabını vererek. Profilden görebilmek için sandalyesinin yanına geldi ama genç kadın kafasını çevirdi. Yanında diz çöktü. Elini tutmaya cesaret edemediğinden parmaklarını sandalyesinin koluna koydu. "Sırrınızı bana söylemelisiniz hanımefendi," diye fısıldadı. "Veya benimkini nasıl keşfettiğinizi. Uçmak üzerine çalışmalarımı nereden biliyorsunuz?" Bu soru, diğer pek çok sorular gibi, hiç aklından çıkmıyordu. Ev kadını, bir eş ve bir anneydi. Böyle rüyaların bile var olduğunu nereden biliyordu? "Söyleyin bana, lütfen."

"Nasıl iyi yaşayıp öleceğimizi bizlere öğreten ruhsuz bedenler," dedi bakışlarını pencereden ayırmadan.

Konuştu! Hem de kendi bilmecesiyle konuşmuştu. Genç kadın tam anlamıyla gerçekti. "Cevap: Kitap" dedi hafifçe başını eğerek. Cicero'ya ait bu bilmeceyi daha önce duymuştu Leonardo. Ancak cevabı bilmesi genç kadının sorusunun çekiciliğinden yine de bir şey eksiltmemişti

"Çok iyi." Genç kadın ilk kez Leonardo'ya baktı. Bakışları alaycı değildi ama kızgındı. "Eğer hümanistlerin eserlerini okuduysanız, insanın ilahi bir vasfa ve kendisini kötülüğe değil de iyiliğe götürecek olan sonsuz bir bilgeliğe sahip olduğunu bilirsiniz." Kadın ayağa kalktı, "Sizin bilgelik sahibi olduğunuzu düşünmüştüm, Vincili beyefendi. Ama şimdi görüyorum ki değilmişsiniz." Kapıya doğru ilerledi. "Oğullarım var. Üç tane. Ama siz Cesare Borgia'ya tasarılarınızı, düşüncelerinizi, ellerinizi, zamanınızı verdiniz. Yine onun gazabını buraya, Floransa'ya, evime, oğullarımın ve kızlarımın kapısına dökmesine yardımcı oldunuz." Durup tekrar Leonardo'ya baktı. Duruşunda tiksintiden çok üzüntü gördü.

Kendini savunmak, onu ve çocuklarını koruyacağı teminatını vermek için ağzını açtı ama gerekli sözcükleri bulamadı.

"Siz benim kahramanımdınız. Sizin kusursuz olduğunuzu düşünmüştüm," dedi.

"Ama değilim."

Elini kapı koluna koydu.

"Hanımefendi, lütfen." Ayağa kalkıp genç kadına doğru yü-

rüdü. "Kocanız işim için bana önceden ödeme yaptı. Sizi incelememe izin vermezseniz benden bir tablo yapmamı nasıl bekleyebilirsiniz?"

"Hafızadan? Önemi yok," diye ekledi, Leonardo yanıt vermeden önce. "Portremi yapsanız bile, resim bana ait olmasına rağmen kimse beni tanımayacak. Sadece sizi ve ünlü dehanızı görecekler. Fırça darbelerinizi ve renklerinizi. İnsanlar muhteşem Leonardo da Vinci'ye ait bu muhteşem eseri görecekler. Ama gözleri sanki bir hayaletmişim gibi beni görmeden geçecek. Kocama gelince," dedi omzunu hafifçe çevirerek, "pekâlâ, o da gerçekliğe aldırış etmeden bu çok istediği portreyi hayal edecektir. Bunu biliyorum. Bu onun bana bakış tarzı." Genç kadın kapıyı açtı.

Kocası koridorda duruyordu.

Patronunu telaşlandırmak istemeyen Leonardo, eğilerek genç kadını selamladı. "Bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim, hanımefendi. Eserime başlamak için bana yeterince yardımcı oldunuz."

Leonardo, Machiavelli'nin ofisine girerken "Bir keresinde," diye söze başladı, "Floransa'dan ayrılmama ve o Cesare Borgia denilen canavarın eline düşmeme neden olduğunuz için bana her zaman borçlu olduğunuzu söylemiştiniz. Bu söylediklerinizi doğru muydu?"

Machiavelli başını sallayarak Leonardo'yu onayladı. Ölü bir askerin üzerinden alınmış yırtık bir ceketin yerine yine bir beyefendiye uygun giydiği şık kıyafetler vardı üzerinde. "Evet doğrudur. Söyledim."

"Öyleyse borcumu tahsil etmek için buradayım. Yurdumu savunmanın zamanı geldi.

Michelangelo

Ağustos, Floransa

Michelangelo, keskisini Davut'un yumuşak pazusuna vururken aldığı riski görebiliyordu. Keskiye biraz sert vursa ya da kaydırsa kolun bir kısmını koparabilir ve bu durumda hatasını örtemezdi. Fazladan mermer ekleme fikrini hiçbir zaman aklına getirmedi. Tek bir devasa taş, her heykeltıraşın ideali ve Michelangelo'nun tek çaresiydi. En ufak bir hatada tüm taş parçası mahvolacaktı. Bu riskten dolayı diğer heykeltıraşlar bu aşamada, taşı dikkatlice tabakalar halinde tıraşlayarak daha ince detayları yapabilmek için keski ve çekiçlerini bırakıp eğe ya da törpü gibi daha hassas araçlar kullanmaktaydı.

Ona göreyse keski kullanmamak, keski kullanmaktan daha büyük risk içermekteydi. Eğe kullanarak bir mermeri tıraşlamak güvenliydi, ancak bu işlem her kıvrımı düzleştirebilirdi. Michelangelo doğru vurduğu sürece bir keski daha derin kesmesine, daha farklı açılarda oymasına ve hatlarda ani değişikler yapmasına olanak sağlayabilirdi. Davut'un dirsekleri çarpıcı bir şekilde katlanabiliyordu. Kasları karanlık gölgeler içinde kaybolup daha sonra ışığa çıkabilirdi. Michelangelo çarpıcı ışık oyunları ve hareket hissi yaratabilmek için *Pietà*'nın her aşamasında çekicini ve keskisini kullanmıştı. Meryem'in elbisesinin dalgalı katları, heykele çarpıcı bir hava katmaktaydı. Buradaysa aynı hava, Davut'un dalgalanan kaslarından ortaya çıkacaktı.

Michelangelo, ritmik hareketlerle çekici mermere vurmaya devam etti. Tekrarlayan hareketlerden yorulan kolunu yana atıp ahşap iskelenin üstüne çıktı ve Davut'un başına konik uçlu bir metal çubuk yerleştirdi. Bir yayla ok kullanır gibi yayı ileri geri hareket

ettirdiğinde metal çubuk, Davut'un saçlarının kalın kıvırcıklarının temelini oluşturacak hassas delikler açarak mermere girdi. Saatlerce çalışmaktan dolayı Michelangelo'nun bedeni mermer heykelle bütünleşmiş ve kendi mezmurunu söylemeye başlamıştı. "Davut sapanıyla, ben Michelangelo ise yayımla..."

"Michel!"

Michelangelo şaşkınlıkla donakaldı. Seslenen kimdi? Yoksa Davut muydu? "Konuş benimle," diyerek mermere fısıldadı. "Bana neye ihtiyacın olduğunu söyle."

Kalp atışını andıran bir sesti bu.

Kulağını Davut'un göğsüne dayadı. "Bu senin kalp atışın mı?" Ses kulübenin duvarlarını sarsacak derecede arttı; ama bu kalp atışı olamayacak yükseklikte bir gürültüydü. Neredeyse ayak seslerine benziyordu. Dövüşü başlatmak için kendilerine doğru ilerleyen Golyat mıydı bu yoksa? Michelangelo'nun elleri soğumuştu. Dövüş zamanı çok yaklaşmıştı. Davut savaşmaya hazır değildi. Ayak sesleri, kulübeyi yıkıp üzerlerinde tepinecekmişçesine gitgide artıyordu.

"Kapıyı aç. Michelangelo!"

Kapıya yöneldi.

"Beni içeriye alana kadar buradan ayrılmayacağım."

Buonarroto.

İskeleden inen Michelangelo, üzerindeki şaşkınlığı atmaya çalıştı. Kardeşinin kapıya vuruşlarını Golyat'ın ayak sesleri zannedip gerçekten korkmuş muydu? Belki de Granacci haklıydı. Belki bugünlerde çok fazla çalışıyordu.

Sakalındaki mermer tozlarını silkeleyip kapıyı açtı. Güneş ışığından bir an için hiçbir şey göremedi. Gözleri sulandı. En son gündüz vakti ne zaman dışarıya çıkmıştı? Hatırlayamadı.

"Neden kapıyı bu kadar geç açtın? On beş dakikadır kapıyı çalıyorum," diye şikâyet etti Buonarroto.

"Seni duymadım," diye yanıtladı Michelangelo gözlerini ovuştururken. "Bazen kendimi çalışmaya öyle kaptırıyorum ki hiçbir şey duymuyorum."

"Pekâlâ, şimdi gitmemiz lazım. Şehrin çanları herkesin hemen meydanda toplanması için çalıyor."

"Çanların çaldığını duymuyorum." Piero Soderini ile konuş-

masını hatırladı. Eğer başkan çanların çalmasını isteseydi bunu kendisi yapmaz mıydı?

"Boş ver şimdi çanları. Bu acil bir durum."

Michelangelo, Buonarroto'ya baktı. Katedralde çalışan işçiler de eşyalarını bırakıp, Floransalıların panik içerisinde meydana aktığı sokaklara doğru koşturmaya başladılar.

"Gidelim," dedi Michelangelo, kulübenin kapısını kilitlerken. "Tüm bu patırtının nedeni neymiş öğrenelim bakalım."

Gerdanı kat kat olmuş başpiskopos, katedralin merdivenlerinde "Papa öldü!" diye haykırdı. Kalabalık şaşkınlık içerisindeydi. Daha sonra hıçkırıklarla ağlama sesleri yükselmeye başladı. Haber kalabalığın ön sıralarından arka sıralarına doğru ilerliyordu. Sanki cehennem gibiydi ortalık. "Papa ölmüş, papa ölmüş, papa ölmüş." İnsanlar kollarını sallayıp kederle ağlıyordu.

Michelangelo başını ellerinin arasına koydu. Yetişkinlik yılları Papa VI. Alexander'ın döneminde geçmişti. Roma'da yaşadığı yıllarda Michelangelo, papanın yolsuzlukları ve zulümlerine bizzat tanık olmuştu. Yine de Alexander, hâlâ insanların Tanrı'yla olan bağını temsil ediyordu ve artık yoktu.

"Bizimkiler nerede?" diye fısıldadı Michelangelo.

"Beraberler." Buonarroto, kardeşinin yüzüne bakmadan umursamaz bir şekilde cevap vermişti.

Michelangelo başını salladı. Söylenmediği halde durumu anlamıştı. Papanın ölümü bile babasının kendisini bağışlaması için yeterli değildi.

"Şimdi güneş batarken..." Bir kız yüksek sesle ağıt söylemeye başladı. Ağıt binlerce kişinin ağlama sesini bastırırcasına yankılanıyordu. "Tüm lütfun ve sevginle sana, her şeyin yaratıcısına yuvamızı koruman için yalvarıyoruz."

"Maria," diye fısıldadı Buonarroto.

"Ne?" diye sordu Michelangelo. Yoksa kardeşi bu karmaşa ortamında Kutsal Bakire'ye kendisini koruması için dua mı ediyordu?

"Gecenin çocukları kâbuslar kalksın, hayaletler kaybolsun." Ağıt, cennetin kapılarında bekleyen meleklerden geliyormuşçasına anlaşılır ve melodik şekilde devam etmekteydi.

"Bu Maria'nın sesi," dedi Buonarroto. "Bu sesi nerede olsa tanırım."

Michelangelo boynunu uzattı. Sonunda kızı fark etti. Oldukça güzel olan kızın hüzünlü ağıtı meydanda yankılanıyordu. Buonarroto'nun daha önce bahsettiği gibi "ipeğin, yüreğinin rengi olan" kıpkırmızı ellerini göğe kaldırmıştı. Meydanda ağıt yakan bu kız, küçük kardeşinin evlenmek istediği kızdı.

Buonarroto'nun yanağından bir damla süzülürken Michelangelo kolunu kardeşinin omzuna attı. Altüst olmuş İtalya'da babalar, eski beyefendilerin oğullarıyla kızlarını pek evlendirecek gibi görünmüyorlardı. "Peki, şimdi Cesare Borgia ve ordusuna ne olacak?" diye soran Buonarroto'nun yüzü korkudan solmuştu. "Kurtulduk mu artık?"

Michelangelo cevap veremedi. Tüm hayatı boyunca üç papa görmüştü: Büyük sanat dostu ve Sistine Şapeli'ni inşa ettiren IV. Sixtus, büyücülüğün ateşli düşmanı VIII. Innocent ve yolsuzluklarıyla ünlü Borgia ailesine mensup VI. Alexander. Yine de her papanın ölümünün ardından yeni bir tanesinin seçilmesi gerekiyordu. Michelangelo, oyları için kendilerine rüşvet verilen, tehdit edilen ve zehirlenen kardinallere dair çok öyküler duymuştu. Siyasetçiler ve sıradan insanlar Son Kutsal Savaş'tan bahsetmekte, köklü aileler denetimi ele almak için dalavereler yapmakta, ölen papanın yandaşları da iktidarda kalmak için ellerindeki son kozları kullanmaktaydılar.

Cesare Borgia, sahip olduğu gücü kaybedebilirdi. Sadece gücünü kaybetmekle kalmayıp babasına itaat sorumluluğundan da kurtulmuştu. Artık sadece vicdanı ve bilinci kendisine yol gösterecekti.

Tanrı Floransa'yı korusun diye dua etti Michelangelo. Artık İtalya'nın ve meydanda toplanan herkesin geleceği tamamen belirsizdi.

Leonardo

Sonbahar, Floransa

"*Söyle bana, söyle, söyle,*" diye mırıldandı Leonardo, Santissima Annunziata'nın ibadethanesinin loş bir köşesinde otururken.

Küçük bir şapelde tek başına dizlerinin üstüne çökmüş Lisa'yı izliyordu. Elindeki tespihi çekerken yüzünün yarısı güneş altında diğer yarısı gölgede kalmış haliyle inançlı bir Katolik kadının kusursuz bir tasviriydi sanki. Onu daha iyi çizemezdi.

Leonardo böyle gizli gizli onu izlemeyi hiç istemiyordu ama karşısında oturmayı reddettiği için yapabileceği bir şey yoktu. Onu görmesi gerekiyordu. Tablosunu çizmek için tabii ki. Bazen pazarda gizlenip kocasının tezgâhını ziyaret ettiğinde onu izliyor ya da evinin karşısına geçip pencereden baktığı sırada onu görmeye çalışıyordu. Ama onu izleyebilmek için tercih ettiği yer, burası, ailesine ait şapeldeki bu kiliseydi.

Bir adam gelip yanındaki sandalyeye oturdu. Başını kaldırıp baktığında yüzünde sinsi bir gülümsemeyle Machiavelli'nin kendisine baktığını gördü. "Asistanın seni burada bulabileceğimi söyleyince çok şaşırdım." Diplomat kulağına eğilip, "Sunak panosu işini geri almaya mı çalışıyorsun?" diye sordu.

"Rahipler gelip yalvarsa bile bu eskimiş duvarlara geri dönmem. Asla." Gözleri, Lisa'nın elleri üzerinde dolanıyordu. "Cennete yaklaşmaya çalışıyorum."

İkisi de bir süre sessiz kaldı. Uzaktan bakınca, öğleden sonraki ibadetini yerine getiren iki dindar adam gibi görünüyor olmalılar diye düşündü.

"Benden istediklerini yerine getirdim," dedi Machiavelli alçak sesle.

"Beni, bir çiftçinin akşam yemeğinde yemeye niyetli olduğundan beslediği bir domuz gibi görmediğinize yemin eder misiniz bu kez?"

Machiavelli bu söze alınmışa benziyordu. Bana gelip benden yardım istiyorsunuz ve hâlâ benden şüpheleniyor musunuz?"

Leonardo, soru soran bir ifadeyle kaşlarını kaldırdı.

"Kutsal Kitap üzerine yemin ederim."

Leonardo hiçbir şey söylemedi.

"Eşimin üzerine yemin etmemi ister misiniz? Pekâlâ, cumhuriyetin üzerine yemin ederim. Eğer yalan söylüyorsam cumhuriyet, Medicilerin eline geçsin."

Leonardo sandalyesinde öne eğilerek "Öyleyse neden," dedi, "şu anda meclisle görüşemiyorum? Bir kilisenin karanlığında bu toplantı neyin nesi oluyor şimdi?"

"Çünkü haberleri benden duymanı istedim. Doğrudan. Sürpriz yok. Söylentiler sana ulaşmadan seni bulmak için geldim buraya. Ayrıca atölyende dedikoduların, yazın farelerin cirit atması gibi hızla yayıldığını biliyorum."

Leonardo yere baktı. Machiavelli'ye inanmak istiyordu ama önceki ihaneti aklına takılıyordu sürekli. Tekrar aptal yerine konulmaya niyeti yoktu. Bu kez önce diplomatı konuşturacaktı.

"Papanın ölümü şehir meclisini kargaşaya sürükledi," dedi Machiavelli. "Bu doğal bir iktidar değişim; ancak halk, hükümet, Soderini, herkes panik içerisinde. Bilindiği gibi Cesare Borgia hâlâ papalık ordusuna komuta ediyor ve kardinaller bir Borgia müttefiki seçmeye söz verinceye dek kardinallerin toplantı yapmasına izin vermeyi reddediyor. Soderini ise sonraki papanın Cesare'yi desteklemesi durumunda Floransa'nın düşmesinden korkuyor."

Leonardo başını sallayarak onayladı. "Yavrusunu avcılara karşı koruyan dişi aslan, mızraklardan korkmamak için gözlerini yerden ayırmaz. Floransalılara ancak mızraklara bakmayarak hizmet edilebilir."

"Doğru, ama en azından onların yaşayacağı paniğin senin davana yararı olmuştur. Onları hemen ikna etmek kolay olmadı. Arno Nehri'nin akış yönünü değiştirmek kulağa saçma ve masraflı geliyor. Ama senin planlarını onlara gösterince tasarımın güzel tara-

fını görmeye başladılar. Artık nehrin akışını değiştirmek için her zamankinden daha kararlılar. Pisalılar, Akdeniz'e girişimizi denetledikleri sürece korunmasız olduğumuzu biliyorlar."

"Ve bunun benim sayemde olmasından memnunlar mı?"

"Şüpheleri var. Ancak Borgia tehlikesi karşısında senin en büyük artımız olduğun konusunda kendilerini ikna ettim. Borgia'nın planlarını en iyi sen biliyorsun. Zamanla en az benim kadar sana da güvenmeyi öğrenecekler."

"Teşekkür ederim Niccolo," dedi, Bakire Meryem heykeline bakmakta olan Lisa'yı seyrederken. Şu anda çocuklarının korunması için dua edip etmediğini merak etti. "Eğer şehir bu konuda karar verirse bana olan borcunu fazlasıyla ödemiş olacaksın."

"Borcumu kapatamamış olabilirim, üstat. Korkarın yeteneklerim bu kez yetersiz kaldı."

Şüphesiz Machiavelli ile işler hiçbir zaman kolay yürümez diye aklından geçirdi.

"Siz şehrin işini yaparken sizden küçük bir hizmet sunmanızı istiyorlar." Diplomatın soluk alnında terler birikmeye başladı. "Sizi temin ederim, Arno projesi için sizi tutmaya onları ikna etmek tek çareydi. Onlarla bu konuda konuşmaya çalıştım, sizin bunu reddedeceğinizi söyledim ama..." O anda bakışlarını kaçırarak, "sizden bir duvar resmi yapmanızı istiyorlar," dedi.

Machiavelli hızlı bir şekilde konuşmasına devam etti. "Sadece Floransa'nın Anghieri Savaşı'nda kazandığı zaferi tasvir eden küçük bir resim. Daha önce savaşa gidip inceleme ve resim çizme imkânınız oldu. Böyle bir resmi birkaç ay içerisinde çizebilirsiniz. Bu konuda olumlu düşünüyorum. Böyle basit bir resmi çizmeniz karşılığında bir nehrin akış yönünü değiştirmek için parasal olarak tam destek alacaksınız."

Leonardo kahkahasını bastırdı. Machiavelli, resim yapmaktan nefret ettiğini ve bu iş için ikna edilmeye ihtiyaç duyduğunu düşünüyor olabilir miydi gerçekten? "Peki, bu küçük resim nereye konulacak?" diye sordu, böyle önemsiz bir iş için sinirleniyormuşçasına. Machiavelli'ye hâlâ kendisine borçlu olduğunu düşündürmek en iyisiydi.

"Büyük Konsey salonunda."

Leonardo sevincini gizlemek için başını çevirdi. Büyük Konsey salonu, şehirdeki en büyük toplanma yeriydi. Şehir meclisinin içerisinde yer alan salon, etkin beş yüz üyesi bulunan konseye ev sahipliği yapmak üzere Savonarola tarafından hizmete açılmıştı. Savonarola'nın yakılmasıyla beraber konsey dağıtılmış olmasına rağmen salona dokunulmamıştı. Machiavelli basit bir şey değil bir sanat şaheseri istiyordu.

Leonardo omuzlarını silkti. "Pekâlâ, Arno projesini almam için resmi yapmam gerekiyorsa..."

Machiavelli, cevap beklermiş gibi "O zaman Soderini'ye müjdeyi vereyim," dedi.

Leonardo, katlanmak zorunda kalmışçasına "Gerekeni yapacağımı sanıyorum," dedi. İçinde üçkâğıtçı birini kandırmış olmanın sevinci vardı.

"Mükemmel. Bu arada özürlerimi kabul edin lütfen çünkü ibadet bitti." Machiavelli ayağa kalkıp "Umarım ibadetinizi mahvetmemişimdir," dedi

"Ne ibadeti?" diye merak etti Leonardo, Machiavelli uzaklaşırken. Lisa'nın durduğu yere baktı.

Genç kadın ayrılmıştı.

Machiavelli ilk kez doğruyu söylüyordu.

22 Eylül'de Kardinaller Heyeti, bir Cesare Borgia destekçisi olan Francesco Todeschini Piccolomini'yi III. Pius unvanıyla papa seçti. Bir hafta sonra Floransa, Arno'nun akış yönünü değiştirmesi ve şehir meclisi duvarına fresk çizmesi için Machiavelli'yi tuttu. Leonardo'ya dolgun bir maaş ödeyip kendisine yardımcı olacak bir sürü asistan kiraladılar ve genellikle papalar ve krallar için ayrılan odaların bulunduğu Santa Maria Novella Manastırı'nın çatı katını kendisine tahsis ettiler. Salaì, bu şatafatlı yeni atölyeyi keşfederken "İşte nihayet düzgün bir iş bulduk, üstat," dedi.

Leonardo şüphelerinde haklı çıkmıştı, duvar resmi basit bir şey olmayacaktı. Floransa'nın 1440 yılında Milano'yu mağlup edip yarımadada konumunu güçlendirmesini sağlayan Anghiari Savaşı'nın duvar resmini yapmak, birkaç ay sürecek bir çalışma gibi görünmüyordu. Büyük Konsey salonunun doğu tarafını tamamen

kapsayacak bir anıt olacaktı. Seçilen duvar, birbirlerinin omuzlarına çıkmış beş adam uzunluğunda ve yere uzanmış on iki adam genişliğinde devasa bir duvardı. Hayatı boyunca Leonardo'ya verilen en büyük boş tuvaldi bu duvar. Gülümseyerek bu geniş duvarda beklediği başyapıtı yaratacağını düşündü.

Birkaç hafta boyunca Leonardo'nun kafası duvar resmi için tasarılarla dolup taşıyordu. Savaş kargaşasının ortasında hayatta kalma mücadelesi veren askerler ve atlara ait yüzlerce çizim yaptı. Bunların dışındaki zamanlarda ise Arno projesine odaklanıyordu. İki proje, fırtınada yere boşalan dolu taneleri gibi akıyordu. Tasarımlar diğer tasarımları besliyor, sonunda dolu taneleri koca taşlara dönüşüyordu.

Sonra bir gün, Arno'nun kıyısında projenin ustabaşı Colombino ile konuşurken Leonardo, bir kadının kendisine doğru yaklaşmakta olduğunu fark etti. Üzerindeki turuncu ve kırmızı renklerden oluşan eteği, sonbaharda ağaçlardan dökülen yapraklar gibi hışırdıyordu. Önceleri bunun bir hayal olduğunu sandı; ancak genç bayan yaklaştıkça bunun bir serap değil Bayan Lisa del Giocondo olduğunu fark etti. İlk tablo çalışmasında karşısında oturup kendisini hainlikle suçladığı o günden bu yana geçen altı ay içerisinde pek karşılaşma imkânı olmamıştı.

"Beni biraz yalnız bırak, Colombino," dedi Leonardo. Ustabaşı işinin başına dönerken genç kadın Leonardo'nun yanına ulaşmış, yanında durup yüzlerce işçinin kütükleri kesip taş taşıyarak iskele inşa ettiği nehir kenarını incelemeye başlamıştı.

Bu kadar yakından bir daha ne zaman göreceğini bilmediğinden ayrıntılı olarak genç kadını incelemeye başladı. İyi bir şarabın özelliklerini tanımlamaya çalışır gibi genç kadının yüzünü, alınmış kaşlarıyla daha da geniş görünen alnını, badem gözlerinin kıvrımını, sivri çenesinin boynuna düşen gölgesini, elbisesinin üst tarafındaki degajesini uzun uzun inceledi. Eskiz defterini çıkarıp çizim yapmak için parmakları can atmasına rağmen kadının kendisinden uzaklaşmasına neden olacağı korkusuyla buna cesaret edemedi.

Uzun bir sessizlikten sonra genç kadın konuşmaya başladı. "Artık Floransa için çalışıyorsunuz sanırım." Sesini duymayalı aylar olmuştu. Sesi bir kaymak kadar pürüzsüz ve hoştu.

"Evet."

"Nehirlerin akış yönünü değiştirerek mi?"

"Evet."

"Nasıl?"

"İzin verirseniz size göstereyim." Kabul edeceğini umarak kolunu genç bayana uzattı.

Daveti kabul eden genç kadın elini Leonardo'nun dirseğinden geçirip parmaklarıyla pazılarına ritmik hareketlerle dokunuyordu. Leonardo bir saat boyunca etrafı gezdirdi. Borgia'nın ordusu ya da Pisalı paralı askerini saldırılarına karşı Floransalı muhafızların işçileri koruyabilmesi amacıyla inşaat alanı şehir surlarının yanına, şehrin batı tarafına kurulmuştu. Kocaman taşlardan su setleri inşa ediliyordu. Tamamlandığında baraj, Arno'nun genişliğinde olacak ve nehrin asıl akış yönünü değiştirecekti. Nehrin suyu, eski nehir yatağını ayıran, işçilerin kazdığı yeni hendeğe akacaktı. Bu alternatif suyolu, düşman şehir Pisa'nın etrafından geçerek güneydeki Akdeniz'i besleyen kurumuş doğal dereye akacaktı. İnşaattan bizzat sorumlu olmadığını, ustabaşının inşaatı zaten denetlediğini ancak nehrin kenarında durup çalışmaları izlemekten zevk aldığını söyledi. Aklına gelen fikirleri süzgeçten geçirmek zaman aldığından, duvar resmi çalışması her zamanki gibi ağır gidiyordu. Tasarımlarını duvara yansıtması aylar ya da yıllar alacaktı. Bununla birlikte Arno projesi iyi gidiyordu. "Çocukluğumdan beri akıntısında yüzdüğüm bu nehri inceliyorum" dedi. Eğilip elini nehre soktu. "Nehirde elinizle dokunduğunuz suya ikinci kez dokunamazsınız. Nehir suyu zaman gibidir. Her anı sadece bir kez yaşarsınız."

Eteğini tutup eğilen Lisa elini suya batırdı. Dışarıdaki hali evde hapsolmuş halinden çok farklıydı. Evde sessiz ve sakindi; dışarıda ise elleri kıpır kıpırdı, saçları hafif rüzgârda dans ediyor, cildi güneşin altında pırıl pırıl parlıyordu.

"İşte!" dedi, çantasından çıkardığı bir çizimi uzatırken. "Henüz yirmi yaşındayken yaptığım bir kır çizimi. O zamanlar her tür jeolojik ve biyolojik ayrıntıyı incelikle yansıtmaya çabalıyordum."

Lisa, kutsal topraklardan getirilmiş İncil'in elyazması nüshasını tutuyormuş gibi dikkatlice eline aldı eskiz çalışmasını.

"Ama şimdi ağaç ve kayaları çizerken daha bilimsel düşünme-

ye çalışıyorum. Bugün resme baktığımda birbirleriyle iç içe girmiş nehir ve dağları görebiliyorum. Çizgilerin belli bir sonu ya da başlangıcı yok. Her şey birbiriyle bağlantılı ve anlaşılmazdır. Eğer bir yolun önü kesilirse akış sona ermez; aksine başka bir tarafa yönelir. Ne engel koyulursa koyulsun tabiat kendiliğinden başka bir yol bulur," diye devam etti.

"Konuşulan dil gibi," dedi Lisa, elindeki çizimi geri uzatarak. "Aynı şeyi farklı şekillerde ifade edebilirsiniz. Doğru sözcüğü bulamadınız diye asla takılı kalmazsınız. Hangi dil olduğu önemli değil, her dil başka bir ifade tarzı bulabilir. Fransızca, Latince, İtalyanca, İspanyolca..."

Leonardo güldü. Genç hanım Cicero'nun sözlerinden alıntı yapacak kadar kültürlü birisi olmakla kalmayıp aynı zamanda Fransızca ve İspanyolca da mı biliyordu?

"Size artık bir hain değil bir kahraman diyecekler," dedi Leonardo'ya bakmak için dönerken.

"Geçen yıl bir tarantula tarafından ısırıldım, hanımefendi. Neyse ki zehrin etkisi geçince normal hayatıma dönebildim. Şimdi Floransa'yı ustalık çalışmam için seçtim."

"Gururum okşandı," dedi genç kadın, bakışlarını yere doğru çevirerek.

"Siz kendinizi daha güvende hissedesiniz diye yaptım bunu. Bağışlanma beklemiyorum."

"Eşim nerede olduğumu merak edecek," diyerek başını eğdi Lisa. "Yeteri kadar çizdiniz mi?"

"Anlayamadım, hanımefendi."

Kemerinden sarkan çizim defterini göstererek "Resmimi çizmeyi bıraktınız da. Tablomu yapmayı da mı bıraktınız?"

"Hayır." Elini birden eskiz defterinden çekti. Defteri alıp hızlı bir çalışma yapmaya cesareti var mıydı? "Daha fazlasına asla hayır demem."

Dönüp uzaklaşırken Lisa, omzunun üzerinden bakıp "Yarın eve gelin. Sizi bekliyor olacağım," dedi.

Michelangelo

Michelangelo, bir çıkıntıya tutunup kendini yukarı doğru çekti. Kemerinde asılı metal aletler birbirine çarpıp ses çıkarıyordu. Soğuk havada nefesi buhar oluşturuyordu. Çalışma botları devasa kayanın kenarına dayanmıştı. Çimenlerin arasında yükselen bir ağaç gibi Floransa'nın üzerinde yükselecek mermer bir dağa tırmanıyordu sanki.

Dört kat yukarı çıkarak devasa mermerin burnunun ucuna tırmanmıştı. Dağın yanına oyulmuş dev bir yüzün parçası gibiydi. Heykel o kadar iriydi ki şehrin sokaklarından, tüm şehirden ve hatta denizden rahatlıkla görülebilirdi. Bacağı Il Duomo kadar uzun, burun delikleri tüm ailesinin kalabileceği bir mağara kadar genişti.

Keskisini, heykelin burnunun hemen altındaki çukura soktu. Bu iş, insanı bunaltacak kadar büyük bir işti. Yine de kolu taş yığınının içinde kaybolunca dek oymaya devam etti. Kol ve bacakları taşın üzerinde dolaşıyordu; kasları taş gibi sertleşmiş, cildi ise mermer gibi beyazlaşmıştı. Michelangelo'nun kendisi de sanki dağa dönüşüyordu. Ama bu değişim onu korkutmuyor, aksine kendisine coşku veriyordu. Beyaz kaya parçası bedenine yayıldıkça ve adım adım başına yaklaştıkça sanki suya dalacakmış gibi derin bir nefes aldı. Birkaç saniye içinde saf bir mermere dönüşecekti.

O esnada bir el Michelangelo'yu omzundan tutup dağdan çekip almıştı. Derisi kaya parçasından kopmuştu. Bedeni tekrar ete bürünürken bacaklarına ve omzuna bir ağrı saplandı. Dev heykel canlanıp kendisini kurtarır umuduyla dağa tutunmaya çalıştı ama taş hareketsizdi. Parmakları kayıyor, ayak parmakları kontrolünü kaybediyordu. Çığlık atarak dağın üzerinden yuvarlandı.

"Michelangelo!" diye bağıran bir ses duydu. Bu, kalması için kendisine yalvaran dağın sesi miydi yoksa? Bu hiç de adil değildi.

Kol ve bacaklarını havada çırparak düşmeye devam ediyordu. Ne kendine ne de dağa yardımcı olabiliyordu.

Gözlerini açtığında Granacci yukarıdan kendisine bakıyordu. "Yaşıyorsun," dedi arkadaşı heyecanla.

Michelangelo'nun kalbi deli gibi atıyordu. Elleri ve bacakları titriyordu. Nefes borusuna hava takıldığından şiddetli bir şekilde öksürdü.

Granacci, Michelangelo'nun tir tir titreyen bedenini battaniyeyle sararken "Tanrı'ya şükürler olsun. Öldüğünü sanmıştım," dedi.

Michelangelo terleyen ensesini sildi. Zirveden düşmemişti. Barakada, soğuk ve sert zeminin üzerinde uzanmış bir haldeydi. Ortada dağ falan yoktu. Sadece Davut heykeli vardı. Gördüğü sadece bir rüyaydı.

Granacci, hayranlıkla heykeli süzerken "İnanılmaz," diye iç geçirdi. Michelangelo aylardır hiç kimseyi barakaya almamıştı.

Şu ana dek hiç kimse Davut'u görmemişti ama işte, oradaydı. Her bir ayrıntı kusursuzdu: gerilmiş kaslar, el ve ayak tırnakları, cildinin altından görülebilen kemikler, kararlı ve endişeli yüzündeki her bir kasın hareketi. Michelangelo'nun yapması gereken tek şey, üzeri hâlâ çiziklerle kaplı heykelin yüzeyini cilalamaktı. Heykeli ışıl ışıl parlatmak aylar sürecekti ama bittiğinde hiç kimse yaptığı çalışmanın izlerini görmeyecekti. Fazla zahmetsiz yapılmış gibi görünecekti. Michelangelo başını kaldırıp Granacci'ye ciladan bahsetmeye çalıştı ama bunu yapamayacak kadar yorgundu. Gözleri tekrar kapandı.

Anne rahmi kadar koyu derin bir karanlık etrafını sarmıştı.

Gözlerini tekrar açtığında Granacci'yi, köşedeki şöminede dumanı tüten bir tencere çorbayı karıştırırken gördü. Domates ve sarımsak kokusu Michelangelo'nun midesini bulandırıyordu. Durmadan öğürüyor ama bir türlü kusamıyordu. "Bir şeyler yemelisin," dedi Granacci, Michelangelo'nun çatlamış dudaklarına koca bir kâseyi yaklaştırırken.

En son ne zaman bir şey içmişti? Ya da bir şeyler yemişti? Bunları en son yapmasının üzerinden saatler mi, günler mi yoksa haftalar mı geçmişti? Hiçbir şey hatırlayamıyordu. Nefes aldığında

havadaki toprak ve yağmurun kokusunu fark etti. Mevsim sonbahar mıydı? Hangi aydaydılar? Peki ya hangi yılda olabilirlerdi?

Granacci, Michelangelo'nun ayaklarını kucağına alıp çizmelerinin bağcıklarını çözdü. Mermer tozuna bulanmış bağcıklar çatlayıp kırılıyordu. "Kendine dikkat etmelisin, dostum," dedi Granacci, çizmesinin ilkini çıkarırken.

Michelangelo acıyla feryat etti. Sanki Granacci uzuvlarını ikiye ayırıyormuşçasına ayak parmakları ve topukları yanıyordu. Yanan ayağını elinin içine almıştı. Derisi kalkmış ayağının eti görünüyor ve kanıyordu. Ayakları, sanki kömürlerin üzerinde duruyormuşçasına yanıyordu.

Granacci homurdanarak "En son ne zaman çıkardın bunları?" diye sordu. Granacci kanayan ayağını çarşafla sararken göz kırptı. Granacci'ye endişelenmemesini söyleyecek kadar bile gücü kalmamıştı. Bazen haftalarca ayağında duran çizmelerini çıkarırken çorapla birlikte derisi de kopup geliyordu. Önemli değildi. Ne de olsa yeni deri çıkıyordu. "Şimdi hasta olma zamanı değil," dedi Granacci. "Papa öldü."

"Papa uzun zaman önce öldü," diye mırıldandı Michelangelo. En azından bunu hâlâ hatırlayabiliyordu. Kardeşiyle beraber meydanda durdukları o günü, ağlayan insanları ve Buonarroto'nun sevdiği kızın söylediği ilahiyi hatırlıyordu.

"Alexander değil. Yeni papadan bahsediyorum. Sadece üç buçuk hafta görevde kaldıktan sonra vefat etti," diyen Granacci, hızlı bir şekilde dua etti. Sonra "Bazıları zehirlenerek öldürüldüğünü iddia ediyor," diye ekledi.

Michelangelo'nun midesi bulandı. Yeni papa ölmüş müydü? Hem de zehirlenmiş olabilirdi!

"Şu anda Cesare Borgia, papalık ordusunun yarısını arkasına almış durumda. Kimse bir sonraki adımını bilmiyor. İyice kudurmuş durumda. Tabii insanlar buraya da gelmesinden korkuyor," dedi Granacci, sesini alçaltarak. "Kaçmamız gerekirse diye sağlıklı olmalısın. Her şey karmakarışık."

Her şey karmakarışık, diye kendi kendine sessizce tekrarladı Michelangelo. Karıncalanan elleri yanıyordu. Görüşü bir aydınlanıp bir kararıyordu. "Gölgelerde yanıp duruyorum," diye fısıldadı.

Granacci çorbayı zorla Michelangelo'nun ağzına soktu; ama sıcak çorba boğazını yakmıştı, bu yüzden dudaklarını açık tutmak zorunda kalıyor, çorba da dudaklarının arasından yere damlıyordu. "İşte böyle. Sana yardımcı olmaya çalışıyorum." Granacci ayağa kalkıp kollarından tuttuğu Michelangelo'yu omuzlarına aldı.

"Hayır," diye homurdanan Michelangelo Davut'a uzanmaya çalıştı. Heykel henüz bitmemişti. Golyat şu anda buraya gelirse genç çobanı yenebilirdi. Michelangelo, Davut'u tek başına bırakamazdı. Davut hayatta kaldığı sürece kendisi de hayatta kalabilirdi. Davut ölürse o da ölürdü.

"Kes şunu. Sana yardımcı olmaya çalışıyorum."

"Beni aşağı indir." Tekme atmaya çalıştı ama mücadele edecek gücü kalmamıştı. Bu yüzden Granacci'nin ince kahverengi saçını tutup çekti.

Kendini kurtaran Michelangelo külçe gibi yere düştü. "Seni terk etmeyeceğim," diye fısıldayıp Davut'a doğru sürünerek gitmeye başladı. O anda bir öksürük göğsünü parçaladı sanki. Bayılmak üzereydi. Michelangelo bir top gibi büzüldü olduğu yerde. Titriyordu. Sonra gözlerine çöken karartıyla görüşünü tamamen kaybetti.

Leonardo

Hizmetçi daha fazla su getirmek için, kütüphaneden ayrıldı. Koridorda ilerlerken elbisesinin çıkardığı hışırtı gitgide duyulmaz hale geldi.

Bir süre bekleyen Lisa eğilip "Ama ya uyanmazsa? O zaman heykeli siz mi tamamlayacaksınız?" diye sordu, yarım saat önce yaptıkları konuşmaya devam ederek. Leonardo haftalardır eskiz çalışması için bu eve gelmekteydi; ancak Lisa, kocasının ya da hizmetçilerinin aralarında olduğu zamanlarda konuşmayı reddediyordu. Diğerleri odada olduğu zaman bakışlarını yere indiriyor ve ellerini hareketsiz bir şekilde kucağına koyuyordu. Eşi ve hizmetçiler ayrıldığı anda gözleri ışıl ışıl, elleri kıpır kıpır oluyor ve aklına gelen sözcüklere yetişmek için dudaklarını çılgınca hareket ettiriyordu. Gerçek bir konuşma yapabilmeleri için hizmetçiler, çocuklar ve kocasının odadan ayrılması gerekiyordu. Bu da pek nadir oluyordu ve böyle anlar da kısa sürüyordu. Bu yüzden hızlı bir şekilde konuşmaları gerekiyordu.

"Vaktini sorulmamış soruları cevaplamaya harcayan biri olmadım asla, hanımefendi. Sorular bana ait olmadığı sürece." Tüm şehir Michelangelo'nun esrarengiz hastalığına dair dedikodularla çalkalanıyordu. Hummaya mı ya da bulaşıcı bir hastalığa mı yakalanmıştı? Yoksa içine şeytan mı girmişti? Heykeltıraşın iyileşmemesi durumunda şehrin pek değerli Duccio Taşı'nın akıbeti ne olacaktı? Çöpe mi atılacaktı ya da Vincili Üstat eseri bitirecek miydi? Henüz Leonardo'ya resmi davet yapılmamıştı ama söylentiler dönüp duruyordu. "Eseri kimin tamamlanacağına bakmadan," dedi Leonardo, "Soderini'nin başta planlandığı gibi katedralin ön cephesinde kimsenin göremeyeceği yüksek bir yere koymamakta kararlı olduğunu duydum. Bence zemine konulmasını istiyor ki bu

utanç verici!" Hızlı fırça darbeleriyle Lisa'nın göğüs dekoltesinin hafif kıvrımını çizdi. Bugün ilk kez ipek eşarbını omuzlarına almamıştı. "Orada durması halinde, o lanetli şey kendi ağırlığına dayanamayıp gökten yere çakılan kuş gibi devrilecektir."

"Bu da sizi pek üzmezdi herhalde," dedi yüzünde muzip bir gülümsemeyle.

"Neden üzsün ki? Şehir meclisindeki duvar resmimle rekabet edecek bir sanat eserinin varlığı beni mutlu ederdi. Duvar resmimi görünce beğeneceksiniz, hanımefendi. Savaşın içerdiği şiddeti asla yüceltmeyecek."

"Bu iyi. İnsanların güç için sebepsiz gaddarlığı, tüm evrendeki en büyük aptallık." Sesini alçaltan Lisa "Herkesin söylediği gibi Papa Julius'un Papa Pius'u zehirlediğine inanmıyorsunuz değil mi?"

"İtibarını yitiren pek çok adam gördüm," dedi Leonardo, sandalyesini yaklaştırıp öne eğilirken. "*Son Akşam Yemeği* duvar resmimi yaparken her bir tasvir için en uygun modeli bulmak amacıyla Milano sokaklarını arşınlayıp durdum. İsa tasviri için hayatında ve mesleğinde yükselişte olan hoş bir delikanlı bulmuştum. Yüzü, saçları ve gözleri ışıl ışıldı. İsa'nın öğrencilerine gelince; Yuhanna için müthiş bir delikanlı, Thaddeus için sakallı yaşlı bir rahip seçmiştim diğer modellerle birlikte. Ama Yahuda aklımdan çıkmıştı. Bu haini temsil edecek sefil, berbat bir model bulamamıştım. İki yıl araştırmamdan sonra bir gün, bir arkadaşım bana aradığım Yahuda'yı bulduğunu söyledi. Bu hapse atılmış bir hırsızdı. Hapishanedeki hücresine gittiğimde bu adamın tam da benim aradığım model olduğuna kanaat getirdim. Yüz hatları keskin ve kızgındı. Teni koyu ve lekeliydi, saçı ise darmadağındı. Adam harabeye dönmüş gibiydi. Adamın eskiz çalışmasını yaparken bana 'Beni tanımadınız, değil mi? Daha önce de tablomu çizmiştiniz' dedi. Daha yakından bakınca ne gördüğümü biliyor musunuz?"

Hayır anlamında başını sallayan Lisa'nın gözleri, beklentiyle büyüdü.

"Hanımefendi, bu içki ve günah hayatını mahvetmeden önce İsa modeli için kullandığım adamın ta kendisiydi."

"Aynı adam mı?" diye fısıldadı, dudakları hayretten açık kalmış vaziyette.

Leonardo, genç kadının ayrılmış dudaklarını eskiz defterine çizerken "Düşmüş melekler göğe yükselenlerden daha insandır. Hepsinin ötesinde papa insandır," dedi. "Ama at sırtındaki bir avcı şahmeranı mızrağıyla öldürürse, yılanın zehri mızrağı kirletmekle kalmayıp, sürücüyle birlikte atı da öldürür."

Hizmetçinin kıyafetinin hışırtıları yaklaşmaktaydı yine. "Anlamadım?"

"Eğer doğruysa, günahın etkisi papalığa dek uzanabilir. Bunu bilmeniz gerek. Tarih okuyorsunuz."

Gözlerini kucağına çeviren Lisa "Hayır" dedi, yüzü kızararak. "Tarih ya da herhangi bir şey okumuyorum."

Şaşkınlıkla kaşlarını çatan Leonardo "Ama nasıl olur? Buraya geldiğim ilk gün Cicero'dan alıntı yapmıştınız."

Odaya geri dönen hizmetçi "Sürahiyi unutmuşum," dedi.

Lisa'nın boş bakışları geri dönmüştü. Hareketli elleri sessizce kucağında duruyordu. Pürüzsüz ve çizgisiz ellere sahipti. Aksine Leonardo'nun elleri ise tavuk ayaklarını andırırcasına kemikli, kırışık ve çok inceydi. Bunlar yaşını ele veriyordu. Kendisi elli yaşındayken, genç kadın yirmi dört yaşındaydı. Elleri, önünde onu bekleyen uzun bir hayatın habercisiydi. Hizmetçi sürahiyi alıp odadan çıktı. Lisa hizmetçinin uzaklaşmasını beklemeden "Latince okuyabileceğime gerçekten inanmıyorsunuz herhalde," dedi sorgularcasına.

Evet, Leonardo bunun olabileceğine inanmıştı. Genelde her şeyi sorgulayan Leonardo bu kez genç kadına güvenmişti. "Sizin gibi saygıdeğer bir kadından neden şüphe duyayım?"

"Saygıdeğer mi?" diyerek kahkahayı bastı. Elleriyle söylediği her sözcüğü vurgulayarak "Düşesler ve kraliçeler konumumu kıskanır."

Hizmetçi geri dönüyordu.

Hizmetçi tekrar uzaklaşırken "Belki de bir tüccar eşinin Latince okuyabileceğine inanmak istemişimdir," diye fısıldadı.

"Ben evli ve çocuklu bir kadınım. Bunları kendimden üstün sayarım. Bu durumdan hoşnut olmalıyım."

Sandalyesini alan Leonardo, Lisa'nın yanına geçti. Lisa uzaklaşmak istemesine rağmen yerinden kımıldamadı. Leonardo, genç

kadının teninin sıcaklığını ve saçlarındaki lavanta kokusunu hissedebiliyordu. Şu ana kadar bu kadar yakın oturmamışlardı. "Bakın," diyen Leonardo, eskiz defterini ortalarına koyup çizimlerini göstermeye başladı. "Yıllar boyunca on farklı burun şekli, sekiz farklı dudak ve on yedi farklı göz şekli tespit ettim. Ayrıca çene, elmacık kemiği, alın ve kırışıklık örneklerini de kaydediyorum. Duygulara tepki olarak yüzde meydana gelen değişimleri de inceliyorum. Korku karşısında insan burnu kırışabilir, seğirip genişleyebilir. Şaşkınlık durumunda ağız sarkıp çember oluşturabilir ya da sımsıkı büzüşebilir. Çene kenetlenip yana kayabilir. Yine gözler zekâyla parıldayabilir ama bu olmayabilir de." Başını kaldırıp bakışlarını Lisa'ya yöneltti. "Ressamın zihni, karşısında duran kişinin tüm ayrıntılarını alıp olduğu gibi yansıtan bir ayna gibi olmalı. Okuyup okumamanız önemli değil. Yüz ifadenizde saklaması mümkün olmayan bir zekâ pırıltısı var." Elini nazikçe genç kadının elinin üzerine koydu. Lisa, aniden derin bir nefes aldı. "Siz ve ben birbirimize çok benziyoruz," dedi Leonardo. "İkimiz de okumamış insanlarız."

"Siz Latince okuyorsunuz," dedi Lisa, elini çekerken.

Başını yana eğen Leonardo "Pek iyi değilim. Kendi kendime öğrendim. Zengin, saygıdeğer bir babanın gayri meşru oğlunun, iyi bir üniversite eğitimi almasına izin verilmez. Bu her şeyi altüst ederdi," dedi beklenmeyen bir sertlikle. Bu durumun onu pek rahatsız etmediğini göstermek istese de dışlanmışlık duygusu, hâlâ kendisini rahatsız etmekteydi. "Otuz yaşımdayken öğrenmek amacıyla Latince sözcükleri defalarca kopyaladım."

"Ama İtalyanca okuyup yazabiliyorsunuz. Rahatça kitaplara ulaşabilirsiniz. Kâğıt. Kalem. Birisi sizi kopyalarken yakalasa bunu yüzünüze vurmak yerine anlamanızda size yardımcı olabilir. Benim için bu imkânsız."

İmkânsız mı? Leonardo bu sözcükten nefret ediyordu. Bu sözcüğü yeryüzündeki tüm dillerden kaldırmayı istiyordu. Bir şeye imkânsız demek, hiç kimse imkânsız bir şeyi yapmak için mücadele etmeyeceğinden, o şeyi imkânsız kılacaktır. Ne fark ederdi ki? Zaten imkânsız olduğu için ne kadar çok çabaladığının bir önemi yoktu. Hayır. İnsanlar sadece mümkün olan şeyler için mücadele ediyordu. İşin tuhaf yanı da mücadelenin kendisinin bunları ger-

çekleşecekmiş gibi göstermesiydi. Bir şeyin imkânsız olduğunu düşünmek, bir şeyin mümkün olduğunu düşünmek gibi kendini gerçekleştiren kehanete benziyordu. Pek çok insan uçmanın imkânsız olduğunu düşünürken Leonardo bunun henüz gerçekleştiremediği bir amaç olduğuna inanıyordu. Bunu tartışmak yerine "Latinceye gereğinden fazla değer veriliyor. Kendi gözlemlerinle öğrenmek, başkalarının fikirlerini okumaktan daha üstündür. Dünyayı her zaman kendiniz gözlemleyip kendi sonuçlarınızı çıkarmalısınız. Âlimlerle geri kalanlarımız arasındaki uçurumu kapatmanın tek yolu bu," dedi.

Hizmetçi tekrar odaya doğru gelmekteydi.

Lisa aceleyle "Bu yüzden uçmak istiyorsanız," dedi, "o zaman neyi tecrübe edeceksiniz? Bir kuşun hayatını mı?"

Hizmetçi iyice yaklaşmıştı.

Leonardo, sandalyesini eski yerine götürürken "Bir şeyi inceleyebilmenin en iyi yolunun araya mesafe koymak olduğunu düşünüyorum," dedi. "Eğer çok yakın durursam bilimsel bir hükme ulaşma umudum kalmaz. İnsanlığı resim gibi araçta yansıtmak için onu uzaktan gözlemlemeliyim."

Boynuna kadar kızaran Lisa'nın elleri hareketsiz kaldı yine. Leonardo, genç kadını rencide edecek bir şey mi söylediğini merak etti. Tam sormak üzereyken hizmetçi odaya girdi. Günün geri kalan bölümünde de hiç ayrılmadı odadan.

Michelangelo

Aralık, Floransa

"Bu benim suçum."

"Baba, sakin olmalısın."

"Olamam."

"Lütfen, ağlamayı bırak artık. Eğer üzüntüden ölürsen bunun ona faydası olmaz, baba!" diye homurdandı Buonarroto.

Üzüntüden ölmek mi? Ölmüş müydü yoksa? Hayır, başı ölü olamayacak kadar berbat ağrıyordu. Hareket etmeye çalıştı ama kolları ve bacakları kaldıramayacağı kadar ağırlaşmıştı. Konuşmaya çalıştı ama yapamadı. Michelangelo derin bir nefes aldı. Havada balmumu, bitkisel ilaç ve ağır ter kokusu vardı.

"Onu evden kovmasaydım böyle olmazdı. Onu rahatça izleyebilirdim."

Michelangelo bütün enerjisini göz kapaklarında yoğunlaştırdı. Hafiften açılan gözlerinin önünde önce turuncu bir çizgi belirip kayboldu.

"Michel!" diye bağırdı babası. Michelangelo omuzlarının sarsıldığını hissetti.

"Baba, dikkat et. Canını yakacaksın."

"Gözlerini açtığını gördüm."

"Yanlış görmüşsündür."

"Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni. Uyan!" Michelangelo'nun açılan ağzından sadece hafif bir inilti sesi duyuldu.

"Tanrı'ya şükürler olsun, yaşıyor!" diyen Lodovico, hıçkırıklarla ağlamaya başladı.

Sirkeli ıslak bir sünger Michelangelo'nun çatlamış kuru dudaklarına değiyordu. "Kardeşim? Uyandın mı?"

Yavaşça gözlerini açan Michelangelo kardeşinin yüzüne baktı. Kocaman bir gülücük atan Buonarroto'nun gamzeleri görülebiliyordu. "Haklıymışsın. Ölmemiş, yaşıyor."

"Sevgili oğlum Michel," diyen Lodovico, Michelangelo'nun iki yanağını tekrar tekrar öptü. "Şükür Tanrı'ya, iyisin. Sana bir şey olsaydı kendimi asla affetmezdim."

Michelangelo, tanımadığı geniş taş bir odada bir döşekte yatmaktaydı. Rahibeler, yerde yatan diğer hastalarla ilgileniyordu. Bir cesedi taşıyan üç adam, yanlarından hızla geçti. "Neredeyim ben?"

"*Santa Maria Nuova Hastanesi'nde*." Santa Maria Nuova, Floransa'daki en eski hastaneydi. Cassandra halası aile üyelerini her zaman bitkisel yöntemlerle tedavi ediyordu. Sadece ölüm tehlikesi olan hastalar hastaneye getirilmekteydi. Lodovico, sessizce ağlarken "Eczacının ilacı bitmiş ve tüm rahipler de yoğun olduğundan seni kaybetmek istemiyordum," dedi.

"Ne zamandan beri buradayım?" diye sordu Michelangelo. Sesi, bir katırın sesi kadar rahatsız ediciydi.

"Üç haftadır," diye yanıtladı Buonarroto.

Üç hafta. Tüm bu süre bölük pörçük bir rüya gibiydi. Mide ağrısı, ateşten dolayı titreme nöbetleri... Rahipler pek çok kez kanını çekip şeytan çıkarma ayinleri yapmıştı. Acı acı haykırışlarını duyan babası sürekli ağlamıştı. Bir sürü kâbus görmüş, hatta birinde Davut heykelini paramparça etmişti.

Lodovico, Michelangelo'nun yanağındaki yaşları silerken "Lütfen oğlum, ağlama!" dedi. "Biliyorum seni tutumluluğun bir erdem olduğu bilinciyle yetiştirdim ama bu konuda aşırıya gitmemelisin. Kendine dikkat etmelisin, oğlum." Michelangelo'nun başını kaldırıp dikkatlice ılık kuru bir battaniyeye sardı. "Her şeyden önce başını korumalısın. Başını sıcak tutup onu çok sık yıkamamalısın. Sağlıklı kalmanın tek yolu budur. Tutumluluk iyidir, ama sefalet içinde yaşamak da Tanrı'yı memnun etmez."

Michelangelo, bu öğütleri yüzlerce kez dinlemişti. *Kafanı sıcak tut. Çok sık yıkanma. Sefalet Tanrı'yı gücendirir.* Bugün bu sözlerde ilk kez, hoşnutsuzluk değil de baba sevgisini hissetmişti.

"Bir iki gün içinde buradan ayrılacak kadar iyileştiğinde," dedi Lodovico kısık sesle, "benimle eve geleceksin." Sonra oğlunun eline sevgisini belirtmek için hafifçe vurdu.

Mutluluktan gözleri dolmuştu. Bir yıldan fazla bir süre evden uzak yaşadıktan sonra sonunda evine geri dönüyordu. Bunun için ölesiye çalışması gerekiyormuş diye düşündü.

Sonraki birkaç gün boyunca Buonarroto gelip gitti hastaneye. Borgia ve ordusu Floransa'yı işgal ederse diye ailesini korumak için bugünlerde mantıksız planlar yapan Giovansimone'yi denetlemek için sürekli eve geri dönmek zorunda kalıyordu. O ve bir grup asker kaçağı arkadaşı Buonarrotilerin evine taşınmış, yumrukları ve birkaç ev eşyasıyla Borgia'nın ordusuna karşı koymayı planlıyorlardı. Buonarroto, mahallenin kızlarından uzak durup mutfakta yangın çıkartmasınlar diye uğraşırken babası Lodovico sürekli Michelangelo'nun yanında kalmıştı. Hastanenin zemininde oğlunun yanında uyumuş, ona su ve ekmek getirmişti.

Bir gün Michelangelo yatakta doğrulmuş kendisine uzatılan sıcak çorbayı yudumlarken babası "Çabuk iyileşiyorsun," dedi. "Ama iyileşince yine bu kadar çok çalışmamalısın. Bedenin bunu kaldıramayabilir. Hiç kimsenin bedeni kaldıramaz bu kadar çalışmayı."

Sıcak et suyu çorbasını yudumlayan Michelangelo "İşe geri dönmeliyim, baba," dedi nazik bir ses tonuyla.

"Kendini öldürüyorsun. Ne uğruna?"

"Sanatım uğruna."

"Sanatmış," diye homurdandı Lodovico. "Sana yardım etmek için barakaya gittiğimizde heykelini gördüm..." Lodovico, çorba tasını Michelangelo'nun elinden aldı. "Heykelin çıplak."

"Pek çok eski klasik Roma heykeli çıplaktı, baba."

"Ama sen Romalı değilsin," diye kükredi Lodovico.

Çıkan gürültüden dolayı bir hemşire babasını uyardı.

"Ayrıca bin yıl öncesinde yaşamıyorsun," dedi, bu kez sesini alçaltarak ama aynı azarlayıcı tonla. "Savonarola'nın bunlardan dolayı hepimizi lanetlediğini unuttun mu yoksa? Biz Katolik bir ülkeyiz."

"Tanrı insanı yarattı. Bedenlerimiz, O'nun suretidir. Neden bedenlerimizi yüceltmeyelim ki?"

"Kilise önderlerinin devasa çıplak heykeli görünce bozulacaklarını hiç aklına getirmiyor musun? Heykelin katedrali süsleyeceği sanılıyor. Çıplaklığını örtmek için bir şeyler yapamaz mısın?"

"Kim bozulacak?" diye öfkeyle parladı Michelangelo. "Uğruna bu heykeli yaptığım Floransalılar mı? Yoksa sen mi?" Arkasına yaslanıp gözlerini kapadı. Yorgundu. Tartışmayı sonraya bırakabilirlerdi.

Maalesef bu tartışmaya devam edecek zamanları olmadı. Ertesi gece, Giovansimone ve arkadaşları kazara mutfakta başka bir yangın çıkardılar. Buonarroto o anda evde olmadığından ev tamamen alevlerin içinde kalmıştı. Alevler yayılmasın diye komşular kovalarla su taşımışlardı. Eğer söndürülmezse yangın Savonarola'nın meydanda yaktırdığı ateşleri de geçip Botticelli, Donatello ve Giotto gibi ustalara ev sahipliği yapmış olan Floransa şehrinin tamamını cehenneme çevirebilirdi. Hatta şehir meclisi binası, Ponte Vecchio Köprüsü ve Il Duomo'yu küle çevirebilirdi.

Michelangelo hâlâ battaniyeye sarılı bir şekilde hastaneden duman tüten evlerine geldiğinde sulu kar yağmaya başlamıştı. Geriye kömürleşmiş tahta ve yanmamış yarın bir basamaktan başka bir şey kalmamıştı. Ev tamamen yok olmuştu. Başını göğe kaldıran Michelangelo ağzını açtı. Yağan sulu kar, Tanrı'nın donmuş gözyaşları olmalı diye düşündü.

O gece saatlerce kar yağmış, sokaklar ve küle dönmüş evden geriye kalanlar insana huzur veren bembeyaz bir kar örtüsü altında kalmıştı. Komşular evlerine gitmişti. Buonarroto, Michelangelo'ya ısınmak ve barınmak için Santa Croce'ye gideceklerini söylemesine rağmen Michelangelo sokakta durmuş, evlerinden geri kalanları seyrediyordu. Sanatın insana zarar vermeyeceğine, kendisinin Tanrı'ya ve hemşerilerine hizmet ettiğine inanmıştı her zaman. Ancak bu kez babası haklı olabilirdi. Elleri su toplayıp soyulmuş, gözleri bozulmaya başlamış, neredeyse hastanede hayatını kaybedecek duruma gelmişti. Ailesi saygınlığını, varlığını ve şimdi de evlerini kaybetmişti. Ne uğruna? Bir taş parçası uğruna mı? Tanrı'nın gözyaşı dökmesine şaşmamak gerekiyordu.

Güneş batmaya ve beyaz kar kitlesinin üzerine sarı ışıklar dökülmeye başladığında Michelangelo bir karar verdi. Babası haklıydı. Sanatı şeytan işiydi. Elindeki her şeyi alıp götürmüştü. Davut

heykelinin hâlâ bitmemiş olmasının ya da Davut heykelinin tamamlanmasıyla kendisine verilmesi planlanan on iki havari işinin bir önemi yoktu. Bunların hiçbirinin önemi yoktu. Tüm bunları bırakma zamanı gelmişti.

Leonardo

Kayıp ve yenilenme fikri üzerinde uzun uzun düşünen Leonardo, masasını düzenledi. Michelangelo'nun hastalığının devam etmesi ya da ölmesi durumunda Davut heykelini tamamlamayı gerçekten düşünmüş müydü? Heykeltıraşın artık sanatçı olmadığını söylemesi ve etrafta evini yeniden inşa edip bir daha geri dönmeyeceğine dair söylentilerin dolaşmasına rağmen Leonardo'nun, eline keski alıp heykeli tamamlama gibi bir arzusu yoktu. Heykelin tarihin karanlıklarına terk edilmesi daha iyi olurdu. Böylece şehir meclisi için yaptığı eser daha çok ön plana çıkabilirdi.

Fırçaları yerine kaldırıp eski buruşturulmuş kâğıtları atarak rafları düzenlerken canlı şeylerin neden kolayca mahvolduğunu merak etti. İnsan ölümle, Michelangelo'nun evi yangınla, Lisa evliliğiyle mahvolmuştu. Leonardo, kocasının ya da hizmetçisinin her odaya girişinde yaşamın Lisa'dan süzülüp gittiğini görmüştü. İşte o anlarda yanıp kül olmuş bir eve benziyordu.

Onu tekrar inşa etmek istiyordu, ama nasıl? Son birkaç haftadır onunla beraber vakit geçirememişti. Kocası ve hizmetçileri hep odadaydı. Koyu sohbetlerinin sona ermesi acı veriyordu. Ama bu durum ona, Lisa'nın ellerini inceleme fırsatı verdiği için ödül gibi olmuştu.

Yalnız kaldıklarında genç kadın elleriyle konuşuyor, her bir hareketiyle sözcükleri vurguluyordu; elleri arıkuşu gibi kıpır kıpırdı. Eşi, hizmetçileri ya da herhangi biri odada olduğu zaman o eller taş gibi hareketsiz kucağına düşüyordu. Hareketsiz olduğu anlarda bile ellerinin tekrar canlanmak için yanıp tutuştuğunu her zaman hissedebiliyordu. İşte böyle anlarda Leonardo, kadının ellerinde potansiyel görüyordu.

Leonardo, pek çok insanın Tanrı'ya inandığı gibi potansiyele inanıyordu. İster bir yağmur bulutu, ister yeni renk bir boya ya da yeni bir icat fikri olsun o, etrafındaki her şeyi o anda var olan şekliyle değil sahip oldukları potansiyelle değerlendirirdi. Kusursuz ve tamamlanmış bir durum fazla ilgisini çekmiyordu. Etrafındaki şeyleri, büyüyüp geliştikleri zaman seviyordu. Resimleri bir türlü tamamlamamasının nedeni de buydu. Tamamlanmış olduğunu söylediği anda artık var olma potansiyellerini yitiriyorlardı. Onlar neyse oydular.

Yere atılmış yarı bitirilmiş kanat parçalarını topladı. Etrafın dağınıklığı genellikle onu sakinleştirirdi; ama bu gece dağınıklık onu rahatsız ediyordu.

Lisa fark edilmek istiyordu. Kocasının ve dünyanın onu fark etmesini istiyordu. Leonardo'nun bu duyguyu anlaması zordu. O her zaman göz önündeydi. Ziyaretçiler, Vincili büyük üstatla tanışma hikâyeleriyle eve dönebilmek için birbirleriyle yarış halindeydi. Hep görünmez olmak istemişti, böylece sessizce oturup fark edilmeden insanların resimlerini çizebilirdi. Lisa ise Leonardo'nun tam zıddıydı. Lisa fark edilmek, Leonardo ise ona istediğini verebilmek için can atıyordu.

Yağlı boyaları denediği diğer odaya geçti. Deney tüplerinden kimyasal maddelerin dumanları çıkarken ocakların üzerindeki kazanlarda reçineler kabarcıklar çıkararak kaynıyordu. Taşan yağlı boyaları sildi. Boyaların asidimsi kokusunu, kaygan yapısını, başparmağıyla bir bölümünü harmanladıktan sonra parmak izlerinin boyaya çıkmasını seviyordu. Boyaların, çizgiler ve gölgelendirmeler üzerinde yeniden çalışabilmesi için kendisine haftalar kazandıracak şekilde mağara tabanındaki bir göl gibi ağır ağır kurumasını seviyordu. Boyaların, kalın bir pigment duvarından en ince şeffaf tabakaya kadar kalınlık ve dokularında farklılık göstermelerini seviyordu. Boyanın yarı saydam olmasını seviyordu. Bu sayede kat kat boya yapsa da önceki katmanlar altta görünmüyordu. Böylece giysilerin gerçek kumaş gibi görünmesini, tenin içeriden parlamasını ve gölgelerin de üstü örtülü renklerle titreşmesini sağlıyordu. Esas olarak, her sınırı görünmez kılmak için fırça ve parmak uçlarını kullanarak resimlerini tüm sert çizgilerden arındırabiliyordu.

Boyaları kullanarak, aynı dumanın karanlığa karışması gibi ışığın buharlaşmasını sağlayabiliyordu.

Her bir resmi için farklı özel tonlar geliştirmişti. Aydınlık bölgeler parlak ve canlı olurken, karanlık noktalar ise kadifemsi bir zenginliğe sahip oluyordu. Lisa'nın tablosu için hardal tohumu, ceviz, ardıç ağacı sakızı, mutfak yangınından kalan küller, kendi saçı ve parmak izleri, ölü karıncalar, insan kemiği ve balık pullarını kullanarak deneyler yapıyordu. Bazı deneyler işe yarıyor, bazıları ise yaramıyordu. Yine de renk paleti zenginleşiyordu.

Lisa fark edilmek istiyordu. Bu düşünce kafasında, selde yuvarlanan çakıl taşları gibi hareket ediyordu. Bir fikir belirmek üzereydi, ama bulanık suda hâlâ göremiyordu bunu. Neydi bu düşünce?

Küçük bir fırın, tencereler ve cam beherlerle dolu bir köşede doğruldu. Bunların bazılarını gerçekten atması gerekiyordu. Artık bunların hepsine ihtiyacı yoktu. Burayı sadeleştirmek istiyordu.

Düşüncesi mezar başına konulan kazık gibi bir noktaya saplanmıştı. Sadelik, karmaşıklıkta son nokta; hakiki karmaşıklığa giden yegâne yoldu. İşte bu! Tablo, karanlık çöktüğünde yıldızların gökyüzünde çıkmaya başladığı gibi kafasında belirmeye başlamıştı.

Leonardo iki uzun adımla atölyenin diğer tarafına geçip tahta yığınlarını karıştırmaya başladı. Tablo için uygun zemin olabileceği umuduyla haftalardır bu parçaları topluyordu. Doğru tahtayı seçmek önemli bir aşamaydı. Yanlış seçim, tüm tablonun mahvolması demekti. İncelediği ilk parçalar çok büyüktü. Daha küçük bir şey istiyordu. Tablosuna bakacak kişi, tabloyu koridorda görür görmez kaçmamalıydı. Seyirciyi kendine çekmeliydi.

Eline, küçük bir pencere boyutundaki bir kavak kerestesi geldi. Kavak, pano resmi için en çok tercih edilen ağaç türüydü. Yüksek kaliteli, güçlü ve dayanıklıydı. Diğer ağaçlar eşsiz olabilirdi ama kavak ağacının bir potansiyeli vardı. Bu parça, hafif altın sarısı tonda açık renkliydi. Kenarı yumru ya da kusuru olmayacak derecede düzdü, üzerindeki damarlarsa hoş ama yetersizdi. Bu azıcık beklenmedik bir durumdu. Tahtayı resim sehpasına yerleştirdi. Pencereden yansıyan ayışığı, tahta üzerine gümüş mavisi bir parlaklık katıyordu. Pırıl pırıl parlıyordu. Parmaklarıyla

yüzeyine dokundu. Asistanları, ayna gibi pürüzsüz olacak kadar zımparalamıştı yüzeyini.

Yaptığı kadın portrelerinin hepsi, çoğunlukla Bakire Meryem'in sembolik tasviriydi. Her İtalyan kadın, Kutsal Meryem'e benzemek için can atardı. Leonardo, buna bağlı kalacak ama bu tabloyu diğerlerinden farklı kılacaktı. Tablo sade olacaktı. Dikkati dağıtacak nesneler ya da pahalı eşyalar olmayacaktı. İpek, mücevher ve püsküller kullanılmayacaktı. Gösterişli şömineler ya da altın kaplamalı devasa klavsenler olmayacaktı, yine bu tabloda kırmızı ipek elbise olmayacak ya da genç kadının arkasında kocası resmedilmeyecekti. Babasının, ailesinin ya da kocasının başarısına ait amblemler de olmayacaktı bu tabloda. Kimliğini ortaya çıkaracak fiziksel simgeler de olmayacaktı. Çerçevede sadece kendisi, gözleri, saçı ve dudakları olacaktı. Tabloda genç kadın, sade haliyle o gizemli ihtişamını yansıtacaktı.

Resme başlamadan önce pano tahtasını hazırlaması gerekiyordu. Tavşan postu tutkalı ve kahverengi tebeşirden yapılan astar boyayı karıştırdı, ama astar boyasını sade kahverengi bırakmak yerine tutkallı alçı tabanı iki kovaya ayırdı. Bir kovaya biraz mavi boya eklerken diğerine az miktarda kırmızı boya ekledi. Mavi boyalı astarı, Lisa'nın başı etrafına havalı bir ulaşılmazlık katmak için panonun üst yarısında kullanacaktı. Vücudunun ağırlıklı olarak yer alacağı alt kısım için Leonardo kırmızı renk düşünmüştü. Tabloda sıcaklığı yansıtması gerekiyordu.

Önce mavi astarı, sonra da kırmızı astarı alt tarafa vurmuştu. Tahtanın damarlarına genç kadının ruhunun aktığını hissedebiliyordu.

Astar boyanın kurumasını beklerken kafasında netleşen tablonun çizimini yaptı. Lisa arkası boş bir manzaranın önünde sandalye üzerinde oturuyordu. Üzerinde koyu bir ipek elbise vardı ve kıvırcık saçları omuzlarına dökülmüştü. Hareket hissi uyandırmak için Leonardo genç kadının gövdesini sağa döndürmüş, başını ileride ve gözlerini, birisinin odaya girdiğini görmüş gibi sola kaymış halde çizmişti. Tablo, genç kadının sandalyenin kollarına koyduğu ellerini gösterecek uzunluktaydı.

Eline sahip olduğu en ufak fırçayı alıp daha da inceltmek için

birkaç kılı koparttı. Fırça darbelerini göstermeyecek kadar küçük bir fırça kullanmak istiyordu. Tabloya bakan hiç kimsenin fırça darbelerine ve eser sahibine odaklanmasını istemiyordu. İnsanlar; *Son Akşam Yemeği, Kayalıklar Bakiresi* ya da şehir meclisine yapacağı dev freske baktıklarında eserin sahibi olarak kendisini merak etmelerinde sakınca yoktu; ama bu tabloda sadece Lisa'ya odaklanmalıydılar. Bu kez resmin geri planında kalmak istiyordu. Tüm dünyanın genç kadına odaklanmasını istiyordu.

1504

Floransa

Michelangelo

Kış

Ocak ayının başlarında, Piero de' Medici'nin Fransızlar lehine girdiği savaşta öldüğü haberi, Floransa'ya ulaştı. Bunu duyan Floransalılar kutlamalar yaptı. Yıllardır boğazlarına yılan gibi çöken ezeli düşmanları nihayet ölmüştü. Ancak kutlamalar fazla uzun sürmedi. Piero'nun ölümüyle artık her Medici, Piero'nun onuruna şehri geri alma planları yapmaktaydı. Tehdit henüz ortadan kalkmamış, aksine daha da artmıştı.

Michelangelo elindeki çekici tüm gücüyle savurdu. Çivi tahta zemine kolayca girdi. Kereste tozunu solurken art arda ikinci, üçüncü ve dördüncü çivileri de hızlı bir şekilde çaktı. Başka bir kereste parçasını alıp diğer tahtanın yanına koyarak çivilemeye başladı. Bu hızla mutfak zeminini iki gün içerisinde bitirebilirdi. Tüm aile onun kadar hızlı çalışsa tüm evin inşasını bitirmek en fazla bir ay sürerdi.

Başını kaldırdı. Odanın diğer ucunda, eskiden şöminenin olduğu yerde, babasıyla amcası beceriksizce çekiçlerini sallıyorlardı. El işine pek alışkın değillerdi; vakitlerini daha çok çene çalarak ve şarap içerek geçiriyorlardı. Onların çalışma hızıyla evi, bu yaza kadar tamamlamak imkânsızdı. Ne Giovansimone ne de Buonarroto yardımcı oluyordu. Yangından sonra hiç kimse Giovansimone'yi görmemişti, Buonarroto ise Leonardo'nun Arno projesinde çalışıyordu. Buonarroto, kendi dükkânını açma hayalinden vazgeçmişti artık. Maria'nın babası başka talipleri çağırmaya başlamıştı, belki de yıl sonuna kalmadan kızını uygun bir adaya verecekti.

Michelangelo başka bir çivi daha çaktı. Soğuktan parmak uçla-

rı yanıyordu. Bugünlerde hiç ısınamıyordu. Evin çatısı ve duvarları yoktu. İnşaat bitinceye kadar tüm aile, diğer evsizlerle birlikte geceleri Santa Croce Bazilikası'nın soğuk taş zemininde yatmaktaydı.

Savurduğu çekiç bu kez başparmağına gelmişti. Acıyla bağıran Michelangelo elindeki çekici odanın diğer ucuna fırlattı. Acı eline yayılmıştı. Gözlerinden yaş geliyordu. Neyse ki sol başparmağıydı. Kırık sol el başparmağıyla mermeri cilalama işine devam edebilirdi. Öfkeyle homurdanıyordu. Heykeltıraşlık işini düşünmeyi ne zaman bırakacaktı?

Fazla içmekten yalpalayarak yürüyen amcası çekici alıp bir çivi çaktı. "Bu kadar hızlı çalışmana şaşırmamak lazım," dedi homurdanarak. "Böyle daha iyi."

Başını sağa sola sallayan Michelangelo, inşaat alanından çıkıp sokağa doğru yöneldi. "Nereye gidiyorsun?" diye seslenen babasına cevap vermedi. Molaya ihtiyacı vardı.

Yolda yürürken evi yakıp geride bıraktığı pisliği temizleme işini kendisine bıraktığı için Giovansimone'ye küfretmeye başladı. Giovansimone şehirde olsa, babası Michelangelo'ya bu kadar bağlı olmayacaktı.

Duomo'nun gölgesinde ilerleyip barakasına ulaştı. Öfkeli bir şekilde barakanın kapısını tekmeyle açtı. O an, aylardır bu barakaya girmediğini hatırladı. Hastalanıp ailesi tarafından çıkarıldığı günden beri hiç uğramamıştı buraya.

İçeri girdi. Gözleri loş ışığa alıştı kısa süre sonra.

Davut, işte orada Michelangelo'nun bıraktığı yerde duruyordu. Tek başına henüz cilalanmamış bir vaziyette.

Aklının bir köşesinde Michelangelo, heykelin hayalden başka bir şey olmadığına kendini inandırmıştı. Yüksek ateşle ortaya çıkan bir sanrıdan başka bir şey değildi. Ama bu bir hayal değildi. Davut capcanlıydı ve savaşa hazır görünüyordu.

Titreyen ellerle Michelangelo, düğmeleriyle oynadığı paltosunu çıkarıp hızla iskeleyi tırmandı ve paltosuyla Davut'un yüzünü kapadı. Tekrar iskeleden inip tencere ve tahta parçalarının arasında gezinmeye başladı. Sonunda eski kâğıt parçalarının arasında kaybolmuş aletlerini buldu. İki çekiç ve paltosunu alıp barakadan hızla ayrıldı.

İki gün sonra babasıyla amcası sulandırılmış şaraplarını yudumlarken Michelangelo hâlâ tahta döşemeyle meşguldü.

"*Dostum*!"

Başını kaldırıp baktığında Granacci'nin kendisine doğru geldiğini gördü. O an sevinç duyan Michelangelo bu duygusunu hemen bastırıverdi. Eski sanatçı dostlara ayıracak zamanı yoktu. "Meşgulüm," dedikten sonra işine geri döndü.

Granacci, tahta döşeme üzerinde dikkatli ve uzun adımlar atarak ilerlerken "Davut'la ilgili ama," dedi.

"Duccio Taşı beni pek ilgilendirmiyor artık." Heykele ismiyle hitap etmek istemiyordu. Bu, bir ölünün ismini zikretmekten farksız olur diye düşünüyordu.

"Şimdi her şeyi bırakıp gidersen," diye uyardı Granacci, "sanat komisyonu, katedrale düşündükleri on iki havari teklifini geri çekecek. Böyle değerli ve uzun vadeli bir görevi kaybetmek istemezsin herhalde."

"Michel, ne oluyor orada?" diye seslendi Lodovico.

"Bir şey olduğu yok, baba!" diye cevap veren Michelangelo, Granacci'ye dönüp "Beni yalnız bırak. Yapacak gerçek işlerim var benim," dedi.

Granacci, Michelangelo'nun yanına diz çöktü. "Senin Davut tehlikede."

"Git ve katedralle konuş. Artık taş onlarındır. Ne yapacaklarına kendileri karar verebilir."

"Katedralin eski gücü yok artık. Machiavelli, Giuseppe Vitelli'ye barakanı açtırıp heykelini başkan Soderini ve meclis üyelerine gösterdi."

Michelangelo birden başını kaldırdı. Davut'u görmek için insanlar barakaya mı girmişti? Hem de o olmadan? Nefes alamıyordu, başı dönmeye başlamıştı.

"Machiavelli, heykelin çıplaklığından rahatsız olacaklarını düşünüyordu," diyen Granacci devam etti, "ama öyle olmadı. Heykelin artık Il Duomo'yu süslemeyecek. Şehrin sembolü olacak. Cilalama işini bitir ya da bitirme, Davut'u nereye yerleştireceklerini kararlaştırmak üzere bir toplantı düzenleniyor."

Şehrin sembolü mü? Bunu beklemiyordu açıkçası. O an gözleri

kararmaya başladı. Başını sağa sola sallayarak, "Umurumda değil," dedi.

"Heykelinin nerede sergileneceğini de mi merak etmiyorsun?"

"Hayır." Artık bir sanatkâr değildi. Artık iyi bir aile çocuğuydu.

"Soderini dahil bazılarımız, şehir meclisinin girişinde durması gerektiğini düşünüyoruz. *Yudit* heykelinin yerine." Michelangelo nefesini tuttu. Donatello'nun, dul Yudit'i elinde kılıcıyla baygın şekilde yerde yatan Holofernes'in başını kesip halkını zulümden kurtarmadan önce tasvir eden, *Yudit ile Holofernes* adlı bronz heykeli, tüm Floransa'da en sevilen heykellerden biriydi. İnsana neşe veren kompozisyonuyla heykel, zayıfların güçlüler karşısındaki zaferini simgelemekteydi. Floransalılar heykeli sevmişti. En abartılı hayallerinde bile eserinin Donatello'nun eserinin yerini almasını beklemiyordu. "Nerede duracağı beni pek ilgilendirmiyor." Sonra babasının duyabileceği şekilde "Geri dönmeyeceğim," diye devam etti sözüne.

"*Teşekkür ederim Tanrım!*" diye göğe seslendi Lodovico.

"O zaman Leonardo'nun galip gelmesine izin mi vereceksin?" diye bastırdı Granacci.

"Leonardo mu?" Michelangelo birden hiddetlendi. İşe geri dönmemesi durumunda katedralin heykeli tamamlamak için Leonardo'yu görevlendireceği sözleri kulağına gelmişti ama böyle bir şey olsaydı çoktan duyardı. Leonardo, Davut heykeline dokunmuş olamazdı. "Heykelimi ona vermediler, değil mi?"

"Hayır. Henüz vermediler. Ama bugünlerde nehrin akış yönünü değiştirdiğinden dolayı herkes onu Tanrı gibi görüyor. Şu anda onu dinliyorlar. Toplantıda, senin Davut'u yerin dibine sokmakla meşgul."

O anda Michelangelo'nun boğazı düğümlendi. "Peki, heykeli nereye koymak istiyor?"

"Senin için ne fark eder? Önemi var mı?"

Lodovico, konuşmaya dahil olmak için yanlarına gelmişti.

Granacci ciddi bir tavırla "Müzenin karanlık bir köşesine," dedi. Michelangelo'nun ensesi karıncalanmaya başladı. Müze şehir meclisinin sol tarafında bulunan üstü kapalı bir galeriydi. Burada düzinelerce heykel bulunmaktaydı. Davut buraya konulursa, bu

heykel yığınları arasında kaybolur, insanların dikkatini çekse bile önemsiz görülebilirdi.

"Leonardo, heykelin doğa şartlarından korunması gerektiğini söylüyor. Ayrıca ziyaretçilerin heykelin..." Doğru sözcüğü bulabilmek için duraksayan Granacci elini kasıklarının önüne getirerek "fazla açıksözlü duruşundan rahatsızlık duyabileceklerini söylüyor," dedi.

"Yalancı bunak herif!" diye bağırdı Michelangelo.

"Michel. Sakin ol!" diye azarladı babası.

"Leonardo, heykelinle birlikte seni de yok etmeye çalışıyor," dedi Granacci.

"Oğlum bunlarla ilgilenmiyor artık," diye gururla yanıtladı Lodovico, Michelangelo'nun sırtına hafifçe dokunarak. "O artık ailesine sadık birisi, taş işçisi değil."

Bu doğru muydu, diye merak etti Michelangelo. Taş oymasa bile heykeltıraşlığı bırakabilir miydi? "Toplantı nerede?" Michelangelo ayağa kalktı.

"Seni ne ilgilendirir?" dedi Lodovico.

"Orsanmichele'de," diye cevapladı Granacci.

Heykeltıraşlığı bırakma düşüncesi, yanan evlerinin alevinde eriyen kar tanesi gibi yok oluvermişti. Hızla koşmaya başladı.

"Nereye gidiyorsun?" diye bağırdı arkasından babası. Michelangelo durmadı bile. Ailesi kadar Davut'un da kendisine ihtiyacı vardı.

Leonardo

Şehrin önemli adamları, Orsanmichele'nin çatı katında hararetle tartışıyorlardı. Ufak toplantı odası balmumu, bayat şarap ve ter kokuyordu.

"Davut heykeli şehrimizin sembolü olacak," diye haykırdı Soderini, gürültüyü bastırmak istercesine. "Onu karanlığa gömmek yerine göklere çıkarmamız gerekir."

"Ama Donatello'nun *Yudit* eserinin yerini değiştirmekten bahsediyorsunuz," dedi Botticelli, sinirden çenesi titriyordu. Diğer sanatçılarla birlikte bu çatı katına tıkılmıştı. "Yeni yetmelerin eserleri yüzünden büyük üstatları bir kenara atamazsınız." Leonardo, yaşlı ressam için üzüldü. Donatello ve Botticelli gibi efsanevi ustaların yeni sanatçılar tarafından kenara itilmesine izin vermek adil miydi? Hayır. Bu aşağılayıcı bir durumdu. Özellikle Botticelli hala hayattayken.

Mimar Giuliano da Sangallo "*Yudit* heykeli Mediciler tarafından sipariş edilmişti. Yani Medicilerin gücünü simgeliyor. Bu yüzden yerini değiştirmemiz gerekir," diyerek araya girdi. Sangallo neden Michelangelo'nun yanında yer alıyor diye merak etti Leonardo. Usta mimarın kendisi de yaşlanmaktaydı. Leonardo, tüm yaşlı üstatların aynı tarafta olacağını düşünmüştü.

"Piero de' Medici öldü," diye hatırlattı Giuseppe Vitelli. "Büyük yılan yaşamıyor artık. Cesare Borgia firarda. Floransa'yı hayaletlerden koruma çabası nedir anlayamıyorum?"

Birkaç kişi hemfikir olduklarını haykırdı.

"Hayalet olmasa da kokarcaya benziyorlar. Kokuları, kendileri çoktan gitmiş olsa da herkesi etkilemeye devam ediyor." Niccolo Machiavelli ilk kez konuşmasına rağmen herkes pür dikkat kendisini dinliyordu. "Piero de' Medici ölmüş olabilir; ama ailesi onun

namına şehri tekrar ele geçirme konusunda her zamankinden daha kararlı. Borgia şu an kaçak olabilir, ancak yakalanıp hapsedilse ya da öldürülse bile onun yerine başka biri gelecektir. Yani tehditler asla son bulmayacak."

"Mediciler sürgün edildiğinde *Yudit ile Holofernes* saraydan çıkartılıp şehir meclisinin önüne dikildi. Hemen ardından Savonarola iktidara geldiğinde Pisa şehrini Fransızlara kaptırdık ve tüm şehir Borgia tehdidi altında acı çekti. Şimdi sormak isterim, aranızda Yudit'in Floransa şehrine faydası olduğuna inanan var mı?" dedi Soderini.

"Hayır!" diye bağırdı birkaç kişi.

"Davut heykeli, meclis sarayı önünde durması durumunda, şehrin ana kapısının, yani içeri girmeye yeltenen düşmanların karşısında duracak. Davut heykeli kaderimizi değiştirebilir," diyen Soderini, destek almak için Machiavelli'ye baktı.

Diplomat cevap vermek yerine diğer sanatçılarla beraber balkonda oturan Leonardo'ya baktı. Bunun üzerine tek tek herkes söyleyeceklerini duymak üzere bakışlarını Üstat Leonardo'ya yöneltti.

Leonardo, cevap vermek için acele etmedi. Soderini'nin Davut heykelini meclis sarayının önüne dikilmesi teklifini ilk duyduğunda derin endişeye kapılmıştı. Kendi duvar resmi de aynı bina içerisinde sergilenecekti. Eserini görmek isteyen ziyaretçiler Michelangelo'nun heykelinin önünden geçmek zorunda kalacaktı. Duvar resminin popüleritesinin Michelangelo'nun Davut heykelinin önemini artıracağından şüphesi yoktu. Bunun olmasına asla izin veremezdi. "Heykelle ilgili ne karar vereceğiniz beni ilgilendirmiyor," dedi sonunda elini umursamaz bir tavırla sallayarak. "Ancak yaşlı bir Floransalı olarak rahatsızlık yaratabilecek şeylere dikkatinizi çekme sorumluluğum olduğuna inanıyorum. Papa Julius bu makama henüz yeni oturdu. Ne kadar tutucu olabileceği konusunda hiçbirimiz fikir sahibi değiliz. Savonarola kadar muhafazakâr olabilir. Öyle ya da böyle, çıplak bir erkek heykeli büyük tartışmalara neden olacaktır."

"Şu ihtiyara kulak asmayın," diye bir ses yükseldi. Sesin sahibi kalabalığın arasında ilerlerken mırıldanmalar yükseldi.

Sessizce küfreden Leonardo, Pietro Perugino'nun kulağına

eğilerek "Delikanlı, kazara kraliyet atlarının ağılına dalmış bir domuza benziyor," diye fısıldadı.

"Bu toplantıya neden davet edilmedim?" diye sordu Michelangelo. Sakalı ve kıyafeti oldukça düzgün ve temiz görünüyordu. Biraz kilo almış gibiydi. Heykeltıraşlığı bırakıp evde yaşamak genç adama yaramışa benziyordu. "Heykelin nereye konulacağı konusunda en azından fikrimin sorulmasını umardım. Nihayetinde eser bana ait."

"Terk ettiğim eser diyecektin herhalde," diye seslendi Leonardo.

"Evimizin yeniden inşası için aileme yardım ediyordum. Her şey yolunda gittiğinden dolayı heykel işini bitirmek üzere geri döndüm."

Soderini, kalabalığın arasından sıyrılarak Michelangelo'nun yanına gelirken "Bu harika haber," dedi. "Sence heykel nerede durmalı, evlat?"

Machiavelli, bakışlarını Leonardo'ya yönelterek "Heykeltıraşa sorulmaması konusunda hemfikir olduğumuzu sanıyordum," dedi. "Bu taraf tutmak olacaktır."

"Evet, çünkü eseri konusunda sanatçıya danışmayı düşünmek çok saçma olacaktır," diye seslendi Sangallo.

"Pekâlâ!" diye bastırdı Soderini. "Sen ne düşünüyorsun, evlat? Müzenin karanlık bir köşesi mi yoksa saray girişinde mi durmalı heykel?"

"Ya da katedral mi?" diye ekledi Giuseppe Vitelli.

"Müze olmaz," dedi Michelangelo, Leonardo'ya bakarak.

"Sanatçının kendisi de aynı fikirde! O zaman heykel meclis sarayının girişine konulacak," diye açıkladı Soderini.

Katılımcılar tekrar hararetli bir tartışma içine girdi. Leonardo, gürültüyü bastırmak ister gibi "Davut'un çıplaklığı kapatılıp..." diye seslendi. "...devlet törenlerinde görülmeyecek şekilde alçak duvarın arkasına yerleştirilmeli. Ayrıca şeyinin..." diye devam etti Leonardo boğazını temizleyerek. "Sünnetsiz penisinin ve üstündeki kılların uygun bir şekilde kapatılması gerekir."

İçerdekiler birden sessizliğe gömüldü. Soderini'nin şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı. Machiavelli gülmemek için kendini zor tuttu.

"Daha düzgün ifade edebilirdiniz," dedi Soderini.

"Sözlerimi neden tartmak zorunda olayım? Bahsettiğimiz heykel altı metre boyunda ve çırılçıplak."

"Eseri gördünüz mü?" diye sordu Michelangelo, yüzü kızarmış bir şekilde.

"Hayır ama güvenilir kaynaklardan haber aldım. Söylediklerimi inkâr mı ediyorsunuz?"

Bütün bakışlar Michelangelo'nun üzerine yöneldi. Hayır anlamında başını salladı Michelangelo. Michelangelo'nun sessiz kabulünün kalabalık içinde mırıldanmalara neden olmasına izin vermek üzere bekledi Leonardo. "Sanatçının bile söyleyebileceği bir şey yokken neden hâlâ heykelin şehir meclisinin önünde durmasını tartışıyoruz?" diye sordu Leonardo.

"Böyle bir hareketten dolayı Savonarola hepimizi yakardı," diyen Botticelli'nin yüzü soluverdi. Başrahibin açık meydanlarda yaktığı ateşlerin içine pek çok resmini atan Botticelli, Savonarola'nın koyu bir destekçisiydi. Başrahibin vaazları hâlâ kafasının içinde yankılanıyordu.

"Müzede olması daha doğru olur," diye fikrini beyan etti Leonardo. "Arka sıralara yakın bir yerde." Michelangelo, suda parıldayan bir balığa bakan martı gibi Leonardo'ya dik dik baktı.

"Duygusal konularda bu adamın fikrini gerçekten sormayacaksınız herhalde." Sesi, savaş öncesinde çalınan borazan gibi odanın içerisinde yankılandı. "Burada kaçınız, kendisini mesafe ve bilimsellik nesnellik konularından bahsederken duydu acaba?"

Leonardo havaya kalkan ellerin sayısını görünce şaşırdı. "Tabii duydunuz," diye devam etti Michelangelo. "Ne zaman sussak bize her şeyi anlatmaya başlıyor."

Birkaç kişi kahkahayı bastı. Perugino dirseğiyle Leonardo'yu dürttü. Leonardo cildinin ısınmaya başladığını hissetti. Yoksa yüzü mü kızarmıştı?

"Eline tuhaf mikroskop, gözlük ve büyüteçlerini alıp bizleri sanki bir canlı türüymüşüz gibi incelemeye başlar. Kaçınız, size neyiniz olduğunu sormaktansa öfkeden kaşlarınızı çatışınızı izlerken yakaladınız onu? Yine kaçınız sizi ciddiye almak yerine size şaka yaparken duydunuz onu? Yine kaçınız onu gerçekten tanıyor? Kaçınız onun tutkularını, yüreğini ve ruhunu biliyorsunuz?"

Bu sözler üzerine Machiavelli bile gözlerini kaçırdı.

"Ama hepiniz benimkileri tanıyorsunuz." Michelangelo'nun tavrı yumuşamıştı. "Benim duygularımı yüzüme, gözlerime ve hatta heykelime baktığınızda anlayabilirsiniz. Herkesin rahatça görebileceği şekilde ortadadır duygularım. O zaman soruyorum sizlere, hemşerilerinize ilham kaynağı olacak bir anıtın tasarlanmasında kime güvenirsiniz? Ona mı yoksa bana mı?"

Seçim işlemine henüz sıra gelmemişti.

Soderini, son kişi de fikrini sunduktan sonra "Şehir meclisinin girişi olacak," diye açıkladı. "Şimdi, tek yapman gereken heykeli bitirmek, evlat. Bu yaz törenle açılabilmesi için heykelin bahara kadar bitmesini bekliyoruz." Soderini, Michelangelo'yla tokalaştı.

İnsanlar dışarı çıkarken Botticelli eğilip Leonardo'nun kulağına "İyi denemeydi dostum. Ama sanırım bir yerden sonra kenara çekilip gençlerin büyümesine izin vermeliyiz. Senin henüz şöhrete kavuşmadığın, peşimde koşturduğun öğrencilik yıllarını hatırlıyorum."

Botticelli, yenilgiyi kabullenmiş bir şekilde omuzlarını silkip destek için bastonunu kullanarak merdivenleri inmeye başladı. Leonardo, Botticelli'den sadece yedi yaş küçük olduğunu hatırlıyordu. Ayrıca Botticelli'nin ustalık döneminde kendisi yeni yetme bir çırak değildi. Yoksa yanılıyor muydu?

Balkondan aşağıya, kazandığı zaferden dolayı kendisini tebrik edenlere gülümseyerek karşılık veren Michelangelo'ya baktı.

Leonardo, Orsanmichele'den hemen ayrılmadı. Diğerleriyle verilen kararı tartışmak istemiyordu. Bu binanın uğursuzluk getireceğini bilmeliydi. Orsanmichele. Aziz Michael'in küçük tapınağı. Heykeltıraşın ismi sürekli üzerlerindeydi sanki.

Yarım saat sonra Leonardo, merdivenleri inip kiliseden çıkarken uzun gül rengi pelerini de kendisini takip ediyordu. Dışarıda kendisini merdivenlerde beklemekte olan Salaì hariç herkes gitmişti. "İnsanlar izlemek zorunda kalmadan birisi şu lanet heykeli yok etmeli," diye homurdandı Leonardo.

"Evet, Üstat. Bence de yok etmeliler." Salaì, sadece öfkelendiği zamanlarda bile Leonardo'yla hemfikir olmaya istekliydi.

"Gel, Giacomo. Yapacak işlerimiz var." Michelangelo, bahara kadar heykelini bitirip yaza doğru sergileyecekse o zamana kadar eserini tamamlayabilirdi. Arno ve duvar resmi, hızlı bir şekilde bitirilebilirdi. Lisa'nın tablosunun yapımı ise bu ay içinde bitebilirdi. Sıkı çalışması halinde yaz döneminde uçma işini bile halledebilirdi. Leonardo'nun onca başyapıtından sonra Michelangelo'nun mermer Davut heykelinin esamesi bile okunmazdı.

Michelangelo

İlkbahar

O bahar Papa Julius, Cesare Borgia'yı esir alıp İspanya'ya sürünce tüm yarımada kutlama yaptı. Ancak Floransa zafer sarhoşluğu içerisindeyken Piero de' Medici'nin iki erkek kardeşinin yeni bir ordu kurup şehri işgale hazırlandığı haberi yayılmaya başlamıştı. Machiavelli haklı çıkmıştı. Floransa ayakta durduğu sürece tehditler sona ermeyecekti. Şehri kaplayan sevinç ve endişe karışımı duygular Michelangelo'yu da etkisi altına almıştı. Elinde sünger taşıyla gece gündüz Davut'u cilalıyordu. Sünger taşı ölü deri tabakasını siliyormuşçasına, kaba parçacıkları kaldırıp mermeri parlatmaya başlamıştı.

Güneşin barakanın içini bile aydınlattığı ılık bir bahar gününde Michelangelo, Davut'un sol ayak topuğunu cilalamayı bitirince sünger taşını yere bıraktı. Her bir kulak memesini, dirsek ve damarını, hatta ayak parmak aralarını ovup parlatmak için saatlerini harcamıştı. Davut'un kafasının üstünde ufak bir bölümü bilerek cilalamamıştı. Gelecekte insanlar Davut'u gördüğünde heykelin Tanrı tarafından yapılıp cennetten gönderilmiş olduğunu düşünebilirdi. Bu yüzden bunun böyle olmadığının ve bu heykelin insan eliyle yapıldığının kanıtı olarak bu bölümü cilasız bırakmıştı.

Parmakları kabarıp kanamıştı. Aylarca sünger taşı ve zımpara kâğıdı kullanmaktan parmaklarındaki kemiklerin şekli bozulmuştu.

Sol avuç içinde derin bir yarık oluşmuştu. Sağ elinin başparmak tırnağının yarısı kopmuş, altındaki deri şişip morarmıştı. El-

leri eski haline hiç benzemiyordu, o barakada çalışmaktan gözleri de bozulmuştu.

Mermer heykelin önünde oturup bacaklarını uzattı. Sessizlikten kulaklarının uğultusunu, boşluktan uzuvlarının hareketlerini duyabiliyordu. *Pietà* heykelini bitirdiğinde de aynı şeyleri hissetmişti; ama bu kez bu duygular daha güçlüydü. Bu kez sessizlik çılgınca yüreğinde yankılanıyordu.

Michelangelo arkasına yaslanıp dev heykelini inceledi. Davut gerçekten muhteşem görünüyordu. Vücut hatları saçından ayak parmaklarına kadar pürüzsüz bir şekilde akıyordu. Kasları bir şarkının tınısı gibi kabarıp dalgalanmaktaydı; yüzü ise güç, kararlılık ve korku karışımına gömülmüş gerçek bir adamın yüzüydü. İki buçuk yıl, binlerce saatten sonra taş heykel nihayet Michelangelo'nun umduğu gibi olmuştu. "Nihayet bitti," dedi yüzünde gülümsemeyle.

Sevinci kısa sürmüştü. İki yıldan fazla bir süredir bir sorun kafasını kurcalamaktaydı. Sorunu daha oyma işlemini yaparken çözmeyi ummuştu, ancak şu ana dek bir çözüm yolu bulamamıştı. İmkânsız gibi görünen sorun artık göz ardı edilemeyecek bir hal almıştı.

Heykeli konulacağı kaideye götürmek, heykeltıraşın sorumluluğundaydı. Davut güvenli bir şekilde kaideye oturtulana dek görev tamamlanmış sayılmazdı. Davut'un durumunda, Michelangelo'nun başvurusu sayesinde, bu kaide yaklaşık iki bin adım uzaklıkta bulunan meclis sarayının önünde olacaktı.

Yan yatan o dev Duccio Taşı'nı kaldırıp ayaklarının üzerine dikmek için bir düzine adamın çalışması gerekmişti. Heykeli dar ve düzgün olmayan sokaklarda nasıl iki bin adım hareket ettireceklerine dair hiçbir fikri yoktu. Tüm çağların en muhteşem sanat eseri olarak bilinen Yunan Naxos heykelinin bacağı, kısa yumuşak çimenli bir tepeden çekilerek kaidesine götürülürken kırılmıştı. Bu olaydan sonra bacağı kırık heykel, başyapıt özelliğini yitirdiğinden dolayı bir taş ocağına atılmıştı. Michelangelo bu imkânsız görünen taşıma işini halletmezse Davut heykelini de aynı son beklemekteydi.

Leonardo

Leonardo gözlerini kısarak aşağıda akan Arno Nehri'ni seyrediyordu. Bir zamanlar su bendinin yer aldığı yeni nehir yatağı olan su kanalı nihayet tamamlanmıştı. İşçiler aylardır geride kalan molozları kaldırıyordu. Artık, nehri kendi eski rotasından çıkarıp alternatif kanala akmasını sağlayacak olan barajın inşasına geçilmişti. Şimdiden yeni su kanalına küçük bir dere akıyordu. Daha önce sadece hayal edilebilen bir şeyin gerçekleştiği âna tanıklık etmek hoşuna gidiyordu. Tüm dünyanın bunu görebilmesi için yanıp tutuşuyordu.

"Düzgün gitmesi durumunda bahar sonuna doğru işi bitiririz," dedi Colombino. Gülüşünü daha da belirginleştiren kıvırcık siyah bıyıklı ustabaşı, sert pazılarıyla tezat oluşturacak yumuşak bir göbeğe sahipti. Beş çocuk babası bu adam, Leonardo'ya kendi toy genç oğullarından biri gibi davranmaktaydı.

"Bu iyi haber," dedi Leonardo güneşten gözlerini kısarak. Gerek duvar resmi gerekse Lisa'nın tablosunda kaydettiği ilerlemelerle birlikte tüm başyapıtları gayet iyi gurumdaydı. "İlk set sağlam mı?"

"Evet, planladığınızdan daha fazla taşla güçlendirdik."

"Daha fazla taş mı? Neden?"

"Üstat?" diye genç bir adam araya girdi.

Leonardo, omzunun üstünden baktığında üzerinde işçi elbisesi olan kavruk bir genç gördü. "Şimdi olmaz," dedi Colombino gence dönerek.

"Bana taşlardan bahset."

"Efendim," diye bastırdı genç adam.

"İşine dön ve üstadı yalnız bırak, Buonarroti," diye araya girdi Colombino.

"Buonarroti mi?" Leonardo, gence doğru döndü. Genç adam, kocaman gamzeleri, ışıl ışıl kahverengi gözleri ve mükemmel kemersiz burnuyla oldukça çekici biriydi. O korkunç taş yontucusuyla benzer hiçbir yönü yoktu. "Sen Michelangelo'nun akrabası mısın?"

"*Evet, efendim.* Benim adım Buonarroto. Michelangelo benim ağabeyim olur."

"Bizi yalnız bırak, Colombino."

Ustabaşı kaşlarını çatarak cevap vermeden uzaklaştı. "Daha fazla taş!" diye seslendi nehir yatağında çalışmakta olan adamlara.

"Benimle konuşmak mı istiyordun?" diye genç adama sordu Leonardo.

"Evet efendim. Burada sizin projenizde çalışıyorum. Her gün sizin mühendislik zekânıza tanık oluyorum."

Leonardo'nun kaşları kalktı. "Kardeşin benim için çalıştığını biliyor mu?"

"Tabii ki efendim. Michelangelo benim büyüğümdür ve birbirimize çok yakınız." Buonarroti savunmaya geçercesine göğsünü ileri çıkarttı.

"Peki, burada çalışmana rıza gösteriyor mu?"

"Çalışmak zorunda olduğumu biliyor." Buonarroto başını eğip omuzlarını düşürdü üzgün bir ifadeyle. İşte şimdi benzerliği yakalamıştı Leonardo. "Efendim, ağabeyimin dev heykelinden haberiniz var mı?"

Aniden genç adam tüm çekiciliğini kaybetmişti. "Evet," dedi Leonardo soruyu geçiştirmek istercesine.

"Şey, heykeli Il Duomo'dan meclis sarayına kadar taşıması gerekiyor..." Buonarroto derin bir nefes alıp devam etti. "Ve nasıl yapacağını bilmiyor."

Ha, tamam. Tabii ya. Floransa tarihindeki en büyük heykel. Eşi benzeri görülmemişti. "Devam et."

"Açılış için vaktinde şehir meclisinde olması gerekiyor. Eğer yapamazsa Bay Machiavelli kendisine artık ödeme yapmayacaklarını söylüyor. Taşınma esnasında yere düşerse..." Buonarroto başını sağa sola salladı.

Eğer düşerse Michelangelo'nun kıymetli Davut heykeli yok olacaktı, tıpkı Leonardo'nun kilden yapılmış at heykelinin Fransız askerinin darbeleri altında yok olması gibi.

Buonarroto, sesinde hayranlık ifadesiyle "Ama siz, siz nehirlerin akış yönünü değiştirebiliyorsunuz," dedi. "Bir taş parçasını da hareket ettirebileceğinize eminim."

Leonardo, ağırlığı ya da zorluğu ne olursa olsun bir heykeli taşımak için bir şeyler tasarlayabilirdi. Bu tür projelerde işe yarayacak her tür makara sistemleri ve vinçler konusunda fikir sahibiydi. Genç adamın omzuna vurarak "Üzgünüm," dedi. "Şu an kendi işimle oldukça meşgulüm. Ama yine de benimle konuştuğunu ağabeyine söyle. Ayrıca kendisinin soracağı sorular olursa ona tavsiyede bulunmak için vaktimi ayırmaktan mutluluk duyarım. Bunu söylemeyi sakın unutma."

"*Teşekkür ederim, üstat,*" diye mırıldanan Buonarroto, hayal kırıklığından omuzları düşmüş bir halde işine geri döndü.

Bu durumda Michelangelo'nun muhteşem zaferi pek de kesin görünmüyordu. Davut heykelinin açılışı yaza yetişmeyebilirdi. Leonardo şaheserlerinden birini ondan önce bitirebilirse... "Colombino!" diye seslendi, elini sallayarak. "Daha çok taş mı eklememiz gerektiğini söylemiştin?"

"Evet, efendim. Belki biraz zaman alabilir ama sizi temin ederim uzun vadeli düşünüldüğünde buna değecektir."

Leonardo başını sallayarak "Programa sadık kalmalıyız. Aslında hızlandırıp en kısa zamanda bitirirsek daha iyi olur. İhtiyaç durumunda daha fazla adam tut. Asıl barajı ne kadar hızlı bitirirsek, olası sorunları o kadar kısa zamanda çözüp Pisa şehrini de çöle çevirebiliriz."

"Bence sonradan karşımıza çıkabilecek sorunları çözmek yerine öncelikle barajı sorunsuz bir şekilde inşa etsek daha iyi olur, efendim."

Bu, bilgisiz ve düşüncesiz insanların konuşma tarzıydı. "Colombino, burada mühendis kim? Sen misin yoksa ben miyim?"

"Sizsiniz efendim," derken Colombino'nun dudağı seğirdi. "Sistemin ne kadar ağırlık kaldırabileceğini biliyorum. Benim talimatlarıma dönün. Sorun olmayacağından eminim."

Michelangelo

"Kim dedi bunu?" Michelangelo, bakışlarını Buonarroto'nun masum yüzüne çevirdi.

"Leonardo."

Michelangelo bir şey söylemek üzere ağzını açıp kapadı, ancak hiçbir şey diyemedi.

"Vincili Leonardo," diye açıklama yaptı Buonarroto.

"Leonardo'nun kim olduğunu biliyorum. Ona ne söyledin?"

"Heykelin taşınma işinde sorun yaşadığını."

"*Kahretsin!*" diyen Michelangelo ayağa kalktı. Davut'u taşıyacak aracın önünde yerde uzanmış, bir halatı sıkmakla meşguldü. Taşıma için yaptığı ilk hazırlık, heykeli samanla doldurulmuş siyah keten bir brandanın içine sarmak olmuştu. Heykeli her türlü çarpma ve çiziklere karşı korumak istiyor ve resmi açılış gününe kadar hiç kimsenin heykeli görmesini istemiyordu. Brandayı iyice bağladıktan sonra barakasını söküp kırk adam ve makara yardımıyla heykeli ahşap aracın üstüne yerleştirmişti.

"Sana yardımcı olamayacak kadar yoğun olduğunu söyledi," dedi Buonarroto. "Ama kafanda bazı planlarla yanına gitmen durumunda sana tavsiyede bulunmayı teklif etti."

"Buna hiç şüphem yok." Michelangelo eldivenlerini çıkarıp kabarmış ellerini ovuşturdu. Kardeşinin herkese yüksekten bakan o aşağılık herife sorunlarından bahsetmiş olmasına inanamıyordu.

Buonarroto, aracın diğer tarafını incelemeye giden Michelangelo'nun önünden çekilirken "Geçen haftaydı," dedi. "Kendin tahmin edersin diye sana söylemedim ama çok gergin görünüyorsun. Yine yardım etmeye istekli olduğuna eminim."

Piero Soderini "Vincili Üstat'tan yardım almalısın," diye öneride bulundu. Başkan sık sık çalışmayı görmek için uğruyordu. "Eminim bu işin nasıl yapılacağını bize söyleyebilir."

Omuzları üzerinde yükselen dört adam boyunda hassas bir heykeli taşımak kolay iş değildi. Tüm bu taşıma esnasında heykelin dik durması gerekiyordu. Onu önce yan tarafına yatırıp tekrar ayakları üzerine dikmek oldukça riskliydi. Duccio Taşı'nın ortası anormal derecede inceydi. Davut'u yan yatırmaları durumunda ağırlıktan dolayı heykelin ince beli kırılabilirdi. Diğer taraftan heykeli dik durumda hareket ettirmek de bir düzine farklı sorun ortaya çıkarmıştı. Davut çok uzun olduğundan, katedral atölyesi girişinin üstündeki kemer şimdiden işçiler tarafından sökülmüştü. Yoksa asla buradan geçemezdi. Şehir meclisine kadar katedilecek yolda Michelangelo, yoluna çıkacak alçak asma balkonlar ve güneşlik tentelerden korkuyordu. Tek sorun Davut'un boyu değildi. Heykelin dizleri ince, ayak bilekleri ise daha da inceydi. Bükük sol dirseği yana çıkık duruyordu. Yolda karşılarına çıkacak bir tümsek Davut'un zil gibi titreyip parçalara ayrılmasına neden olabilirdi. Davut, genç bir düke âşık olan çiftçi kızının kolayca kırılabilen ama zor tamir edilebilen kalbine benziyordu.

Tüm risklere rağmen Michelangelo, asla Leonardo'dan yardım istemek niyetinde değildi. Asla. "Yardım edecek çok kişi var. Yine de teşekkür ederim." Şehrin en üretken mimarı Giuliano da Sangallo, taşıma aracının tasarımına yardımcı olmuştu. Üstü örtülü heykel, şehirdeki en sağlam beş arabanın üstüne çiviyle sabitlenmiş düz ahşap yatağa konuldu. Davut, platformun ortasından yükselen kalın bir direğe, Michelangelo'nun bir gıdım oynatamayacağı kadar sıkı bağlanmıştı. Aracın her iki tarafında bir dizi ahşap çubuk vardı. Her birine heykelin güvenli bir şekilde meclis sarayına taşınması karşılığında tam ödeme yapılacak iki düzine işçi, bu çubuklardan tutup taşıma aracını ileri itecekti. Taşlar ve bir düzine işçiyle doldurarak aracı önceden pek çok kez denemişlerdi. Hiçbir şey Davut'un boyu ve ağırlığıyla kıyaslanamasa da alet sağlam çıkmıştı.

Michelangelo sesindeki tüm güvensizliğe rağmen "Bu tasarın işe yarayacak," dedi. "Yarın göreceksiniz."

Soderini, Michelangelo'yu kenara çekip "Sana söylemek istediğim bu değil, çünkü gereksiz yere iki ayağını bir pabuca sokmak istemedim ama..." Sesi canlılığını yitirmişti.

"Ama ne?"

"Medici yanlısı isyancılar Floransa'ya sızdı. Heykelinin Medici karşıtı bir anlam taşıdığını iddia ediyorlar. Heykeli hareket ettirememen durumunda bunun, Medicilerin tekrar iktidara gelmesi gerektiği anlamına geleceğini iddia ediyorlar. Floransalıların işaretlere ne kadar meraklı olduğunu bilirisin." Konuşmasını iç çekerek bitirdi.

Michelangelo'nun boğazı düğümlendi. "Benim Davut'um Floransa yanlısıdır. Karşı durduğu tek şey zulümdür."

"Biliyorum. Ama insanlar... Lütfen, garantiye almak için Leonardo'ya danışman gerekse bile heykelini şehir meclisine güvenli bir şekilde götürmelisin."

"Ben eminim. Başkanım, söz veriyorum bu araç işe yarayacak."

"Umarım haklısındır." Soderini'nin kaşları hâlâ endişeyle çatıktı.

"Ben de," diye içinden geçirdi Michelangelo ama bunu dile getirmedi. Bunun yerine kendini biraz daha güvende hissetmeyi umarak Davut heykeline bir halat daha bağladı.

O gece Michelangelo uyuyamadı. Yolu üzerindeki her keskin dönemeci ve eksik kaldırım taşını kaydedip yol boyunca Davut'un karşısına çıkabilecek her bir sahipsiz atı hesapladı. Çatlayan ahşap, kopan halatlar ve yerlerinden çıkan cıvatalar gözünün önünden hiç gitmiyordu. Hatta gecenin zifiri karanlığında bir ordu Medicilinin, aracın ortasından ikiye ayrılarak heykel mahvolana dek Davut heykelinin etrafında dolandığını bile aklına getirdi.

Güneş tüm kızıllığıyla doğarken taşıma işinin sorunsuz olacağına dair Michelangelo'nun kendine güveni tamdı. Heykel, kralın hazine sandığından bile daha sıkı sarılmıştı. Tanrı kesinlikle heykelini koruyacaktı.

Michelangelo ve Buonarroto sessizce kahvaltılarını yaptılar. Kardeşi, taşınma işinde yardımcı olamayacaktı. Arno'ya gidip Leonardo'ya yardımcı olması gerekiyordu. Aileden hiç kimse, günaydın demek ya da iyi şanslar dilemek için alt kata inmemişti. Michelangelo katedrale tek başına gitmek zorunda kaldı. İşçilerin

gelmeye başlamasıyla birlikte bütün halatları tek tek ve tekrar tekrar kontrol etmesine rağmen, taşıma işinin kötü sona ereceğine dair vesveselerinden bir türlü kurtulamıyordu.

Piero Soderini, esen rüzgârdan çenesini korumak için yakasını kaldırırken "Ne zaman başlıyoruz?" diye sordu.

"Birazdan," dedi Michelangelo. Her halatı, her tahtayı, her çivi ve cıvatayı tekrar gözden geçirdi. Platforma çıkıp Davut'u tuttu ve elinden geldiğince sert salladı. Heykel hareket bile etmedi.

Tüm bunlar korkularını gidermeye yetmemişti.

"Herhangi bir olumsuzluk görüyor musun?" diye sordu Giuliano da Sangallo'ya.

Mimar, kırışıklarla dolu yüzünde bir gülümseme belirirken "Olumsuzluk mu? Hayır evlat," dedi. "Bugün senin zafer günü. Şimdi işe koyulma zamanı."

Granacci, son bir kez aracın etrafında dolaştıktan sonra, "*Güzel*," diye onayladı, Michelangelo'yu teşvik etmek için başını sallarken.

İyice paranoyaklaşmıştı. Aracın herhangi bir sorunu yoktu. Davut gayet iyiydi. "Herkes yerine," diye bağırdı.

İki düzine işçi aracın her iki tarafına geçip, tahta çubukların arkasındaki yerlerine geçtiler. "Hazır olun," diye seslendi Michelangelo, gırtlağını temizlerken. "*Bir*."

Lütfen Tanrım, bizlere yardım et.

"*İki*."

Heykeli korumak için bizlere yardımcı ol diye dua etti. "*Üç*!"

Adamlar homurdanarak aracı ileri hareket ettirmek için çubukları itmeye başladı. Ahşaptan gıcırtı sesleri duyuluyordu. Hantal araç dağ gibi kocamandı sanki.

Michelangelo'nun kafasına soğuk bir şey çarptı.

Başını kaldırdı. Kızıl renkteki gün doğumuyla birlikte ortaya çıkan bulutlar, birazdan patlayacak fırtınayı haber veriyordu. Yağmur damlaları yürüyüş alanında atılan konfetiler gibiydi. "Durun!" diye bağırdı.

Adamlar itmeyi bıraktı. Araç iniltiyle durdu. Hâlâ katedral atölyesinin içindeydi. Davut birkaç metre bile ilerlememişti henüz.

"Neden durduk?" diye sordu Soderini. Sanki Paskalya yürü-

yüş alayına öncülük ediyormuş gibi taşıma aracının önünde yürüyordu.

Yağmur damlaları irileşmişti.

Sangallo olumsuz bir ifadeyle başını sağa sola sallayarak "Çamurda hareket edemeyiz. Bu ağırlık altında tekerlekler çamura gömülür," dedi.

"Yağmur durunca tekrar deneriz," dedi Michelangelo. Tekrar denemeye hazır oluncaya kadar heykeli olduğu yerde, katedral toprakları içinde, koruyucu brandaya sarılı olarak aracın üstünde güvenli bir şekilde bırakabilirlerdi.

Herkes yağmurdan korunmak için kaçışırken Michelangelo, yüzünü gökyüzüne çevirip yağan yağmur suyundan içti. Normalde ertelemeden dolayı kızgın olması gerekirdi ama aksine kendini fazlasıyla rahatlamış hissediyordu. Yağmur yağdığı sürece Davut'un hareket etmesi gerekmiyordu. Yağmur yağdığı sürece Davut güvendeydi.

Lütfen Tanrım, yağmurun durmasına izin verme diye yalvardı Michelangelo.

Leonardo

Çatı katına düşen yağmur damlaları Büyük Konsey salonunda yankılanmaktaydı. Yaklaşık iki gündür hiç aralıksız yağmur yağıyordu.

Leonardo atölyenin içerisinde volta atıyordu. *Anghiari Savaşı* duvar resmi devasa doğu duvarını kaplayacaktı ancak henüz boyama işlemi için hazır değildi. Daha yapacak çok işi vardı ve bu yeni duvar resminde daha dikkatli olması gerektiğinden yağmur sinirini bozmuştu. Yağmur havada rutubete, rutubet küfe, küf ise bozulmaya neden olacaktı.

Milano'dan, Leonardo'nun *Son Akşam Yemeği* adlı eserinin dökülmeye başladığına dair haberler de gelmeye başlamıştı. Milanolular panik içerisinde oluşan hasarları tamir etme yolları bulma gayretine girmişti. Leonardo, ikinci kez böyle bir durumla karşılaşmanın şöhretine zarar vereceğinin farkındaydı. Hayır. Bu duvar resminin asırlar boyunca kusursuz bir şekilde duvarda kalması gerekiyordu.

Daha kalıcı bir teknik kullanmalıydı, bu da muhtemelen daha hızlı çalışması gerektiği anlamına geliyordu. Her ilham geldiğinde oraya buraya fırça vurması ya da yüz ifadelerini değiştirmemesi gerekiyordu. Bu defa tasarımın, işe koyulmadan önce kusursuz olması gerekiyordu.

Bu yüzden Leonardo resim kompozisyonunu geliştirmek için acele etmedi. Gözlerini duvara dikmiş bir vaziyette, atölyede volta atarak ya da uzun yürüyüşlere çıkıp bomboş Büyük Konsey salonunda durarak saatler geçirdi. Dışarıdan bakan birisi bunu zaman kaybı olarak görebilirdi ama ona göre bu, işin en önemli kısmıydı. Kafası yeni fikirler, yeni çizimler, gölgelemeler, renkler ve şekillerle dolup taşıyordu. Düşünmeyle geçirdiği gündüz ve gecelerden arda

kalan zamanlarda öfkeyle kendini çizime verip savaşa dair anılarını ahenkli bir şekilde kâğıda dökmekle meşgul oluyordu.

Piero Soderini, Niccolo Machiavelli ve diğer meclis üyeleri, Anghieri Savaşı'nda Floransa Cumhuriyeti'nin elde ettiği zaferin tablosunun muhteşem olmasını bekliyordu. Hatta ihtişamlı zırhları içerisinde generallerle atlarını cesaretle savaşa süren askerlerin ve tüm orduyu göklerden kutsayan Aziz Petrus'un bu resimde tasvir edilmesini teklif etmişlerdi.

Leonardo zaten savaşa gitmişti. Tek hatırladığı tam bir kargaşa ve acımasızlıktı: Kıvılcım saçan kılıçlar, akan sıcak kırmızı kan, barut kokusu, can çekişen atların kestane rengi tüyleri ve can çekişen soluk yüzlü askerlerin üzerine çöken çivit mavisi toz. Duvar resminde atlar, kılıçlar, kalkanlar ve askerler sanki savaşın kısır döngüsünde sıkışmış gibi yuvarlak çember şeklinde resmedilecekti.

"Üstat!" diye seslendi Salaì, salon kapısından içeri dalarken.

"Gelmene sevindim. Gel ve burada şöyle dur," diyen Leonardo, atın altında kalmış gibi duvarın önünde poz verdi. "Odanın diğer tarafından görmek istiyorum."

"Şimdi buna zamanımız yok. Hemen gitmeliyiz," dedi Salaì, ileri atılırken. Geçtiği yerler su olmuştu. "Sel bastı."

"Nereyi? Meydanı mı?" Yağmur sık sık meydanda derin su birikintileri oluşturuyordu.

"Arno." Salaì, Leonardo'nun önünde durup suratına baktı. Asistan bugün her zamankinden daha kısa görünüyordu sanki. Leonardo aşağıya baktığında genç adamın ayakkabı giymemiş olduğunu fark etti. "Setler çöktü."

Leonardo genç adamın görünüşünü inceledi. Üzerindeki kıyafetler uyumsuzdu; gömleğinin düğmeleri düzgün iliklenmemişti. Saçlarından yağmur damlaları süzülüyor, göğsü inip kalkıyordu; burnu, kulakları ve gözleri kıpkırmızıydı. "Bu imkânsız," dedi Leonardo, söylenenlere inanmamış şekilde tekrar duvara dönerken. Arbedeyi belirginleştirmek için arka plana başka bir at resmi daha mı eklemeliydi?

"Üstat. İnsanlar ölüyor!"

Leonardo, inanmak istemiyormuş gibi başını sağa sola salla-

dı. Arno her yıl taşardı. Nehir kabarıp kıyılarını aşardı her zaman. Böyle durumlarda birkaç adım kadar yükselip pencerelere erişir ve en fazla evlerdeki kilimleri mahvederdi. Ama şu ana kadar kimse ölmemişti. "Bugün şakalarına ayıracak zamanım yok Salaì," dedi.

"Bu şaka değil. Tasarılarınız başarısız oldu. İnşaat alanı çöktü. İşçiler... İnsanlar ölüyor."

Söylenenlere bir anlam veremiyordu Leonardo. "Neden böyle konuşuyorsun, Giacomo? Bana kızgın mısın yoksa?"

"İnsanlar bu felaketi görünce..." dedi Salaì, bir taraftan Leonardo'nun çizim kalemlerini ve yerlere dağılmış eskiz kâğıtlarını toplarken, "...peşinize takılacaktır. Hemen gitmeliyiz buradan." Leonardo'nun eşyalarını deri omuz çantasına koyarken elleri titriyordu.

Kendisi için endişelenmesi Leonardo'yu etkilemişti ama buna gerek yoktu. Öyle olsa bile sadece meydanı biraz su basarsa diye Leonardo, kemerinden eskiz defterini çıkarıp omuz çantasını aldı ve zeminin hemen üzerindeki oyuğa yerleştirdi.

"Gel bakalım Salaì," dedi sakin bir şekilde. "Arno'ya gidip yanıldığını göstereyim sana."

Dışarıda sicim gibi yağmur yağıyordu. Sağanak yağmurun sesi, yuvarlanan taşların gümbürtüsüne benziyordu. Gökyüzünde şimşek çakıyordu. Birkaç saniye içinde Leonardo iliklerine dek ıslanmıştı. Ayağı derin ve soğuk bir su birikintisine dalmış halde nehre doğru yürürken, meydanın göle döndüğünü fark etti. Su, kaval kemiklerine kadar yükselmişti.

Havaya alüvyon ve yosunumsu balçık kokusu hâkimdi. Yine de nehre ulaştığında setlerin sağlam bir şekilde durduğunu göreceğinden emindi. İnşaat alanındaki çalışmaları, fırtına çıkmadan iki gün önce denetlemişti. Adamlar su bendinin inşasını bitirmişti. Arno Nehri zarif bir şekilde yeni rotasında akıyordu. Eski nehir yatağına su gitmiyordu artık. Pisa'ya akış başarılı bir şekilde engellenmişti. İşçiler sızıntı yapan birkaç seti güçlendirip manzarayı izlemeye gelen meraklı gezginler için bir platform yapmaktaydılar. Şehir meclisi kutlamayı planlayacaktı. Şu ana kadar her şey iyi gitmişti. Fırtına... İki gündür aralıksız yağmur yağıyordu.

Leonardo'nun gözü seğirdi. Adımlarını hızlandırıp batıya, su bendinin olduğu yöne doğru yürümeye başladı. "Acele et Salaì," diye seslendi. Uzaklardan, yağmur sesinin gürültüsünü bastıran çığlık sesleri duydu. Neler oluyordu? Cesare Borgia saldırıya mı geçmişti? Yoksa şehirde yangın mı çıkmıştı?

Salaì arkasından yetişip Leonardo'yu kolundan yakalarken "Üstat lütfen," dedi. "Oraya gitmeyin. Görmek istemezsiniz." Leonardo kolunu çekip şu anda dizlerine ulaşan yağmur suyuna daldı ve yürümeye devam etti. Selin akıntısından dolayı adım atmak daha da zorlaşıyordu. Salaì geride kalmıştı. "Üstat! Gitme!" diye bağırmasına rağmen Leonardo yürümeye devam etti.

İleride bir karaltı kendisine yaklaşmaktaydı. Biraz sonra Leonardo, bunun kucağında çocuklu bir kadın olduğunu fark etti. Suyun içinde şişmiş etekleri etrafında yüzüyordu. Kadın tökezleyip düşünce çocuk çığlık attı. Leonardo dizlerini elinden geldiğince kaldırarak hemen kadına doğru yürüdü. Kolundan tuttuğu kadının ayağa kalkmasına yardımcı oldu. "Size birisi mi saldırdı?" diye sordu.

Kadın başını göğe kaldırarak "*Tanrım bana yardım et,*" diye yalvardı. Sonra Leonardo'yu itip kucağında bebeğiyle su basmış sokakta ilerledi.

Ne tür bir felaket vurmuştu şehri?

"Yanlış istikamette gidiyorsun," diye seslendi bir adam. Leonardo yine de, nehre doğru ilerlemesini sürdürdü. Başka insanlar karşıt yönde ilerleyerek yanından geçiyordu. Bazılarının gözleri korkuyla parlıyor, bazıları etrafına boş boş bakarken birkaçı da hıçkırıklarla ağlıyordu. Leonardo o an bu farklı yüz ifadelerini çizebilmek için eskiz defterini getirmiş olmayı diledi ama bunu yapsaydı defter yağmurdan mahvolurdu.

Koca bir ağaç parçası kendisine doğru gelmekteydi. Ancak biraz sonra Leonardo bunun kucağında ölü bir kız çocuğunu taşıyan bir adam olduğunu fark etti. Adamın başında büyük bir yarık vardı. Yanından geçmekte olan adamla göz göze gelmeye çalıştı ama adamın gözleri boş boş uzaklara bakıyordu.

O anda bir dalga Leonardo'nun ayaklarını yerden kesti ve geriye doğru itti. Tekrar yere bastı, ancak başka bir dalgayla yıkılınca

kafasını suya sokup yüzmeye başladı. Sokağın sonunda su seviyesi oldukça yüksek ve akış şiddeti fazlaydı. Bir balkonun metal korkuluğuna tutunan Leonardo kendini ileri doğru çekti. Köşeyi dönünce başını kaldırıp ilerideki inşaat alanına baktı.

Yağmur çok yoğun, gökyüzü karanlık, su ise öyle derin ve bulanıktı ki o an bir şey göremedi. Ama sonra gökyüzünde şimşeğin çakmasıyla birlikte Leonardo korkunç gerçeği gördü.

Ortada inşaat alanı yoktu. İnşaat platformlarından kalan tahtalar, taşlar ve kopmuş halatlarla beraber yerlerinden çıkmış, sel sularıyla aşağı doğru yuvarlanıyordu. Bendin güçlendirilmesine yardım eden işçiler öfkeli akıntılara kapılmıştı. İnsanlar, başlarını su üstünde tutmaya çalışarak, nehir kenarlarına ve setten kalan inşaat malzemelerine tutunuyordu. Leonardo olan biteni izlerken yüzmeye çalışan bir adamın kafasına kütük çarpmıştı. Gözleri kapanan adam suya gömüldü.

Barajın yarısı çökmüştü ve güçlü Arno Nehri, umutsuzca eski suyolunu bulmaya çalışarak, şehrin sokaklarında bir yılan gibi süzülüyordu. Setlerin bir kısmının sağlam durmasına rağmen suyun akışını yavaşlatıp yavaşlatmadığından pek emin olamadı. Her şeyin başarısız olması durumunda nehir tekrar eski rotasında akacaktı.

Floransa'ya dışarıdan herhangi bir tehdit yoktu. Ne bir yangın ne de işgalci bir ordu. Bu felakete neden olan şey Leonardo'nun kendi tasarımıydı.

Salaì haklıydı. Setler yıkılmıştı. Şehri su basmıştı. Leonardo öfkeyle haykırmak için ağzını açtığı sırada çarpan bir dalga ağzı, burnu ve ciğerlerini suyla doldurdu. Elini bırakıp azgın canavarın kendisini sürüklemesine izin verdi.

Michelangelo

"Setler çökmüş," diye haykırdı bir adam.

Santa Croce Bazilikası'nda kahvaltı yapanların arasında telaşlı konuşmalar başladı. Fırtına başladığından beri Michelangelo ailesiyle birlikte burada yatmaktaydı. Yeni evin çatısı henüz su sızdırıyordu. En azından Santa Croce, Davut heykelini daha güvenli şekilde taşımak için aklına gelen fikirleri not edebileceği kuru bir yerdi. Kilisenin içindeyken babası da kendisine küfredemiyordu.

"Setler mi?" diye tekrarladı Lodovico, ağzının kenarına yemek bulaşmıştı. Birkaç ay içerisinde babası çok çökmüştü, söylenenleri geç anlıyordu.

Ama Michelangelo söylenenleri hemen anlamıştı. "Buonarroto." Sandalyesini kenara ittiği gibi kapıya doğru fırladı. Kardeşi bu setlerde çalışıyordu. Eğer setler yıkılmışsa kardeşi tehlikede olabilirdi.

Dışarıda sağanak halinde yağmur yağıyordu, derin su birikintileri olmasına rağmen sel felaketini gösteren bir belirti yoktu. Gerçi inşaat alanından çok uzaktaydı. Son hızla koşmaya başladı.

Setlerin uzağında Arno Nehri'ne vardığında nehrin çoktan kabarıp taşarak sokaklara aktığını gördü. Geri dönmesi için kendisine seslenen insanlara kulak asmadan akıntıya karşı yürümeyi sürdürdü. Batıya doğru ilerlerken yükselen sel suları bacakları ve kalçalarına ulaşmıştı. Davut heykelini taşımaya henüz başlamamış olmalarından dolayı rahatladı. Katedral, şehir meclisinden daha içerde yer almaktaydı. Heykeli, Il Duomo'nun gölgesinde daha güvendeydi.

Ponte Vecchio Köprüsü'nü geçip köşeyi döndüğünde, nihayet uzaklardaki kargaşa ortamını görebildi: Suyun üstü kaya, tahta ve

yaralı insanlarla doluydu. Arno Nehri, alçalıp yükselen dalgalarıyla kırık şarap fıçısından akan şarabın karıncayı yuttuğu gibi insanları boğan acımasız bir canavara benziyordu.

Bu karmaşa içerisinde kardeşini nasıl bulacaktı?

"Onu görebiliyor musun?" diye sordu Lodovico, Michelangelo'nun arkasından yetişerek.

"Burada kal. Arkamdan gelme. Yoksa kendine zarar vereceksin," diyen Michelangelo, babasını yanağından öpüp yarı yüzerek, yarı yürüyerek çöken setlere doğru ilerledi. En kısa zamanda kardeşiyle beraber babasının yanına dönmeyi umuyordu. "Buonarroto!" diye haykırdı. "Buonarroto!" Kardeşini kendisine ve babasına bağışlaması için Tanrı'ya yalvardı. Suyun üzerinde yüzen ölü bir adamın yüzüne baktı. Buonarroto değildi.

Şükürler olsun Tanrım.

Michelangelo ilerlemeye devam etti.

"Halatı tut," diye seslendi birisi bir binanın balkonundan. Michelangelo kendisine uzatılan halatı itti. Kurtarılmak istemiyordu.

"Buonarroto!" diye haykırdı tekrar. Akıntıya kapılmamak için nehrin kenarına yakın duruyordu. Binaların kenarlarına tutunarak eski inşaat alanına yaklaştı. Önünde nehir, bir yılan gibi tıslayıp kıvrılarak şehre sızıyordu. "Buonarroto!"

"İşte orada!" diye bağırdı yanağından kan süzülen bir adam. Adam eliyle, taş setlerin bir bölümünün hâlâ ayakta durduğu nehrin kuzeyini gösteriyordu. İşte, yarı çökmüş bendin üstünde duran Buonarroto, işçi arkadaşlarının sudan çekip çıkarılmasına yardım ediyordu.

Michelangelo sevinçle güldü. Nehir suları sırtına çarpıyordu ama aldırış etmedi. Kardeşi hayattaydı. "Buonarroto!" diye seslenip el salladı.

Buonarroto kendisini hiç fark etmedi. Ayaklarının altındaki büyük kayalardan biri hareket etti. Michelangelo taşın hareket ettiğini görmesine rağmen Buonarroto ve arkadaşları henüz fark etmemişlerdi. Arkadaşlarını kıyıya çekmekle meşguldüler. "Buonarroto!" diye bağırdı Michelangelo, bu kez telaşlı bir şekilde; ancak sesi gürültüden duyulmuyordu. "Çekil! Oradan çekilmelisin!"

Taş önce gıcırtıyla hareket etse de sonra yine sabit durdu.

Yüreğini bir ferahlık kapladı o an.

Sonra birden bent çöküverdi. Buonarroto ve arkadaşları nehre düştü.

"Hayır!" diye bağırdı Michelangelo.

Su ve taş, yoluna çıkan her şeyi yutan bir canavarın çenesi gibi her şeyi önüne katarak akmaya başladı. Dişlerini Buonarroto'ya geçirmiş, onu midesine indirmeye çalışıyordu.

Michelangelo, gümbür gümbür akan nehre dalıp çökmüş bende doğru yüzmeye başladı. Buonarroto'nun kahverengi saçlarını ve etrafını saran kırmızı kanı fark etti. İleri atılıp uzandı, ama Buonarroto'nun bedeni suda kayboldu. Suya dalan Michelangelo'nun ciğerleri nefesini tutmaktan büzüşmüştü adeta. O anda alnına kopmuş bir tahta parçası çarptı. Müthiş bir ağrı hissetti. Etrafı kan olmuştu. Şimdi de onun başı kanıyordu.

Buonarroto hızla suya gömülüyordu. Gözleri kapalı, vücudu hareketsizdi. Turuncu tuniği, içi rüzgârla dolmuş yelken gibi kabarmıştı suyun içinde.

Michelangelo, kardeşinin bu kadar kolay gitmesine göz yumamazdı.

Ciğerleri havasızlıktan yanarken ileriye doğru yüzmeye devam etti. Parmaklarıyla kardeşini kolundan tuttu; yakasından tutana dek uzandı. Kolunu kavrayıncaya kadar kardeşini yavaş yavaş yukarı doğru çekti.

Şükürler olsun!

Michelangelo, yüzeye ulaşmak için yukarı doğru uzandı; ama sonra yüzeye mi yoksa suyun dibine mi gittiğini bilmediğini fark etti. Karanlık ve bulanık olan su, her tarafa doğru akıyordu. İçindeki nefes alma isteğini bastırmaya çalışırken kendini fazla tutamayıp ağzını açtı. Burnundan ve ağzından büyük su kabarcıkları çıkıyordu.

Su kabarcıklarının hepsi aynı yöne hareket ediyordu. Bu yüzeye çıkış yolu olmalıydı.

Michelangelo, su yüzeyine çıkana kadar kardeşi Buonarroto'yu yukarı çekti. Derin bir nefes alıp Buonarroto'nun da kafasını sudan çıkardı.

Etrafa tam bir kargaşa hâkimdi. Hızla akan su, yağmur, yuvarlanan kütükler ve acılı haykırışlar kaplamıştı her tarafı.

Bir dalga daha geldi. Dalgada sürüklenirlerken Buonarroto'yu sımsıkı tuttu. Tekrar su yüzüne çıktıklarında nefesini tutup "Buonarroto!" diye bağırdı. Kardeşinin gözleri hâlâ kapalıydı. Buonarroto'nun omuzlarını koluyla saran Michelangelo, yıllarca uğraştığı mermercilik sayesinde gelişen tüm gücünü kullanarak küçük kardeşini kıyıya çekti.

Buonarroto'yu kıyıya çektikten sonra yanında diz çöktü. Hâlâ nefes almıyordu kardeşi. Yüzü solgun, dudakları morarmıştı. "Buonarroto." Michelangelo kardeşinin göğsüne vurmaya başladı. "Hayır, lütfen!" diyerek çarmıhın dibinde oturan Meryem Ana gibi Buonarroto'yu kucağına alıp hıçkırarak ağlamaya başladı.

Leonardo

Sel suları Leonardo'yu, Santa Maria Novella Meydanı'na sürüklemişti. Felaketten kaçan yaralı işçiler önünden düşe kalka geçerken sakallarından nehrin çamurlu suları akan Leonardo, bacaklarını öne doğru uzatmış bir vaziyette çamurlu zeminde oturuyordu. Salaì, onu meydanda bulmayı başarmıştı. "Üstat..." diye fısıldadı. Tek söyleyebildiği bu sözcüktü.

Seller ve savaşlar. Savaşlar ve seller. İkisi de birbirinden farksızdı. Ölüm, acı ve gereksiz karmaşadan ibaretti. "Bir nehrin akış yönünü ilk tasarladığımda henüz on dört yaşındaydım" dedi Leonardo. Bir mağaranın arkasından kendisine sesleniyormuş gibi, sesi sanki başka bir bedenden çıkıyordu.

Salaì sessizce kendisini izliyordu.

"Bir gün annem beni Via della Stufa sokağındaki babamın evine götürdü. Yanaklarımdan öpüp bana her zaman yıkanmamı tembihledi. Banyo yapmaktan nefret ettiğimi bildiğinden bana göz kırparak, yüzmenin uçmaya çok benzediğini söyledi. Sonra da oradan uzaklaştı. Köşeyi dönüp gözden kaybolurken rüzgârda uçuşan siyah saçlarını hâlâ hatırlayabiliyorum.

"O gece," diye devam etti. "Babam ve üvey annemle ilk yemeğimi yemek için hazırlanırken babam elimden tuttu; beni o şık evden çıkarıp sanatçıların yaşadığı başka bir yere götürdü. Bu mahallenin sokakları daha karanlıktı. Şehrin kaldırım taşlı sokakları gitmiş, tekrar toz toprağın içine geri dönmüştüm." Parmaklarını çamura soktu. Salaì de aynı şeyi yaptı.

"Babam turuncu bir kapıyı çaldı. Kapıyı açan adam, şişmanca bir yüze, çatık kaşlara ve büzülmüş ufak dudaklara sahipti. Babamın adamla karşılıklı para ve evrak alışverişi yapmasını seyrettim. Sonra bir şey söylemeden babam oradan ayrıldı. Adam kendini

kuyumcu Andrea del Verrocchio olarak tanıttı." Hâlâ boya, tavuk, eritilmiş bronz ve onunla birlikte atölyede bulunan diğer çırakların ter kokusunu alabiliyordu. "Çizim tutkum bana ilk işimi vermişti. O gece, diğer asistanlar yerde uyurken, sessizce dışarı çıkıp Ponte Vecchio Köprüsü'ne koştum. Köprünün kenarında durmuş ayışığının Arno'nun dalgaları üzerinde yansımasını seyrediyordum. Sonra suya atladım."

Salaì elini Leonardo'nun elinin üzerine koydu.

"Gürültüyle nehrin, çamur ve yosunlu soğuk sularına dalmıştım. Ayaklarımla kendimi iterek daha dibe gömülmeye çalıştım. Yüzerken uçuyormuş gibi suyun içinde süzülmeye çalıştım. Saçlarım ve gömleğim suyun içinde dalgalanıyordu. Nefes almak için yüzeye çıkmadan ne kadar suyun içinde kalabileceğimi merak ediyordum. Bir ara suyun içinde kalıp Akdeniz'e kadar sürüklenmeyi hayal ettim. Tüm hayatımı, tekrar insanların arasına karışmak zorunda kalmadan, nehirden nehre yüzerek geçirebilirdim." Başkalarının belirlediği yollardan yürümekten asla memnuniyet duymuyordum. Buna Tabiat Ana da dahildi. "İşte o gün bir nehrin akış yönünü değiştirmeyi düşünmüştüm."

Leonardo, şimdi o çocukluk hayalinin kalıntıları içerisinde oturan bir adamdı. Her şeyi tamir edip herkesi kurtarabilecek yaratıcı bir plan düşündü; ama aklına hiçbir şey gelmiyordu. Tabiat Arno Nehri'ni eski yatağına akıtmıştı ve bunu önlemek imkânsızdı.

Hiçbir şey imkânsız değildir sözünü hatırladı Leonardo. Nehrin akış yönünü bir kez değiştirmişti. Bunu yine yapabilirdi. Ayağa kalkıp nehre doğru yürümeye başladı.

"Üstat, durun! Bekleyin!" diye seslendi Salaì.

Akış rotasının değiştirildiği, bir zamanlar nehir kenarı olan yere doğru yüzdü. Bir balkona tutunup kendini yukarı çekti. Oradan her şeyi daha iyi görebiliyordu. Durumu inceleyip düşünmesi için zamana ihtiyacı vardı. Parçalanmış tahta parçaları, kum çuvalları ve taşlar, tıpkı çakıl taşları gibi akıntıyla savruluyordu. Zihninde düşünceler birbirinin ardı sıra gelip gidiyordu; ama henüz bir sonuca ulaşamamıştı.

Balkondan aşağı inip tüm gece çalıştı. Pek çok insanı kurtardı. Pek çoğunun ölümüne tanık oldu. Kıyıya çektiği cansız bedenler-

den biri de, çalışmayı yoğunlaştırıp hızlandırmanın olası tehlikelerine karşı kendisini uyaran bıyıklı ustabaşı Colombino'ya aitti. Evinde eşi ve beş çocuğu kendisini bekliyordu. Michelangelo'yu, daha bir hafta önce yanına gelen kardeşinin göğsüne umutsuzca vururken görmüştü. "Buonarroto. Buonarroto!" diye haykırarak Tanrı'ya yalvarıyordu. Leonardo, daha önce hiç kimseyi Tanrı'ya yalvarırken duymamıştı. Bu yüzden Buonarroto'nun sonunda yuttuğu suları tükürerek hayata dönmesini, kardeşlerin birbirleriyle kucaklaşmasını ve babalarının da aralarına katılıp birlikte hıçkıra hıçkıra ağlamalarını gördüğünde Leonardo'nun içi rahatlamıştı.

O yaşlı gri gözlü noterle de bir ara göz göze gelmişlerdi. Yaşlı adam nehirden başka bir cesedi çıkarırken Leonardo'ya dönüp "Sen ve senin dâhiyane buluşlarının Tanrı cezasını versin," diye bağırmıştı.

O gece sanki bir tiyatro oyunu seyrediyordu. Birkaç adamı daha güvenli bir yere çekerek elinden geleni yapmıştı; ancak her şey, bir sahnede sergileniyormuşçasına çok uzaklarda gerçekleşiyordu. Savaşta da, muharebe alanında ölmüş arkadaşlarını taşıyan askerleri seyrederken aynı şeyleri hissetmişti.

Sonunda yağmur yavaşlayıp çiselemeye başlamıştı. Nehir tekrar eski yatağına geri dönmüştü. Leonardo'nun kaç kişinin öldüğüne dair bir fikri yoktu, ama rakamın yüksek olduğu belliydi. Dinlenmek ve yaralarını sarmak üzere insanlar evlerine çekilirken Leonardo, bir su havuzuna girip olay yerini inceliyordu.

Bunun olmasını istememişti. Tüm gayesi, Pisalılara karşı şehre üstünlük kazandırmak, Lisa ve ailesini korumaktı. Ama nehrin yönünü değiştirmek için sarf ettiği kendinden emin, kibirli çabaları başarısız olmuştu. Şimdi sonsuza dek, Tanrı'yı alt etmeyi hayal ederek Floransa'yı mahveden bir deli olarak tanınacaktı.

Michelangelo

Elli bin nüfuslu bir şehirde seksen insanın hayatını kaybetmesi herkesi etkilemişti. İnsanlar ailelerini, arkadaşlarını ve komşularını kaybetmişti. Buonarroto birlikte çalıştığı arkadaşlarını kaybetmiş, ailenin yanan evlerini yeniden inşa ederken Santa Croce'de birlikte kaldığı cemaatin, yanlarında yatan adam dahil dört üyesi yaşamını yitirmişti.

Bazılarına göre eğer Mediciler başta olsaydı bunların hiçbiri olmayacaktı. Açlık ve soğukla mücadele eden insanların su basmış evlerinde yaşamaları imkânsızdı. Floransalılar sellere alışıktı. Daha önce de küçük çaplı seller yaşanmıştı. Ancak bu sefer sel suları şehrin içine daha fazla çamur ve moloz taşımıştı. Suyun derinliği bir adam boyuna ulaşmış, evlerin duvarları küflenmeye başlamıştı bile. Kilimler, mobilya ve kıyafetler mahvolmuştu. İnsanlar pek çok şey kaybetmişti. Bu zararların telafisi yıllar alacaktı.

Gece geç saatlerde Michelangelo ve Buonarroto, gördükleri kâbuslardan sonra birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Babasının yeni inşa edilmiş mutfağında yanan şöminenin önünde oturmuş bir şişe sulandırılmış şarabı karşılıklı içiyorlardı. "Yağmurlar başladığında olanları bana tekrar anlat," dedi Michelangelo. Selden önce Buonarroto, setlerin şehir duvarları gibi güçlendirileceğini söylemişti. Bendin çökmesinden kısa bir süre öncesine kadar işçiler güçlendirme için daha fazla kaya ve kum çuvalı ilavesi yapmaktaydı. Kimsenin bilmediği bir yerde bir zafiyet olmalıydı. Selden sonra hiç kimse Leonardo'yu görmediğinden kendisine konuyla ilgili düşünceleri sorulamamıştı.

"Suların tüm zorlamasına rağmen setler bir milim bile kımıldamadı. Ama sonra..." Şömineye bakarken Buonarroto'nun sesi azalmaya başladı. "Birden her şey yıkıldı. Babamın..." Elindeki şa-

raptan uzun bir yudum alarak, "mermerden bahsettiğinde öfkelenmesinden bile hızlı gerçekleşti her şey," deyip gülümsedi.

Michelangelo, Buonarroto'ya, işe başladığı ilk günden setlerin yıkıldığı o güne kadar tüm hikâyeyi iki kez daha anlattırmıştı. Ancak genç adamın göz kapakları kapanmaya başlamıştı. Michelangelo kardeşinin yatağa gitme zamanının geldiğini biliyordu.

Fakat yine de Michelangelo'nun aklını kurcalayan bir şeyler vardı.

Set sağlam ve kusursuz derecede sabitti. Yerinden kımıldamıyordu. Ta ki o güne kadar.

Güç ve istikrar, özlem duyulan şeylerdi değil mi? Michelangelo güçlüydü. Her zaman istikrarlı olmasa da, ailesi tarafından hastaneye taşındığı o geceyi düşününce güçlü olduğunu kabul etti. Hastanelik olma sebebi ise üzerindeki baskıların artmasıydı. Heykeli yapıp bitirme ve üstat olma baskısı. Baskılar gitgide artmış ve sonunda vücudu iflas etmişti. Michelangelo, bu olaya kadar sarsılmaz bir yapıya sahipti.

Bununla birlikte, gökyüzüyle yeryüzünü bağlayan şimşek çakması gibi bir bağlantı aklına gelmişti. Yataktan çıktı, çıplak ayaklarına iş botlarını geçirip geceliğinin üzerine yün bir palto alarak evden sessizce çıktı ve katedrale doğru hızlıca koşmaya başladı.

Gündoğumu öncesi aydınlıkta, hâlâ koruyucu brandanın altında saklı olan Davut heykeli, yağmur başladığında bıraktıkları yerde, taşıma aracının üzerinde dimdik duruyordu. Saldırganın biri atölyeye girip brandanın üzerine Medicilerin armasını çizmişti. Soderini, bir hafta içinde tekrar denemek için toprağın yeterince kurumasını umuyordu. Böylece Medici yanlılarının yükselmekte olan seslerini kesebilecekti.

Michelangelo aracın etrafında dolanıp halatları, ortadaki direği ve aracın üzerindeki kalın yatağı inceledi. Her şey yolundaydı. Araç sağlam ve sabit görünüyordu. En azından taşıma işinin başlayacağı güne kadar.

Mermer de aynı durumdaydı. Çağlar boyunca ayakta kalabilecek bir kayaydı; yine de tek bir hatalı çekiç darbesi ya da yolda karşısına çıkacak bir tümsekle çatlayabilirdi. Tıpkı yaşamın kendisi gibi. Michelangelo, ani şoklar karşısında çenesini sıkarak güçlü

kalmaya çalıştığında zorluklar düşüncesini ve cesaretini sarsıyordu. Fakat rahat durumdayken, denizin üzerinde alçalıp yükselen bir dalga gibi hareket ediyordu. Heykelin bedeninin sürekli hareket halinde olan kendi bedenine benzediğini düşündü Michelangelo. Eğer ayakları dik yere düşerse kemikleri kırılabilirdi; ancak dizlerini bükmesi durumunda ayakları yere tüy gibi hafif ve sorunsuzca basabilirdi.

Michelangelo, taşıma işine şu ana kadar tamamen hatalı yaklaşmıştı. Şimdi çözüm yolunu bulmuştu ve Leonardo'nun Arno başarısızlığı sayesinde olmuştu bu. Davut'u sabit tutmaya çalışmamalıydılar, aksine onu hareketli kılmaları gerekiyordu.

Davut'a bükebileceği dizler verme zamanı gelmişti.

Leonardo

"Konuş benimle!" diye bağırdı Leonardo ve sonra yattığı yerden doğruldu. Kalbi hızla atıyordu, keten gömleği terden sırılsıklam olmuştu. Neredeydi? Gözleri yavaş yavaş karanlığa alıştı. Darmadağın atölyesindeki kendi yatağındaydı.

Aynı kâbusu tekrar görmüştü. Sel felaketinden beri aynı kâbusu her gece görmekteydi. Rüyasında Michelangelo öfkeli bir şekilde Il Duomo'nun tabanında durmuş kendisiyle konuşması için kubbeye bağırıyordu. Sonra Michelangelo, Lisa'ya dönüşüyor ve bu sefer de Leonardo ona konuşması için yalvarıyordu. Ama Lisa konuşmuyor ya da konuşamıyordu. Bir şey söylemeye çalışıyordu. Önemli bir şey. *Söyle bana, söyle, söyle* diye Leonardo yalvarıyor ama Arno'nun taşmasıyla sel suları Lisa'yı alıp götürüyordu.

Ayaklarını yataktan çıkarıp soğuk taş zemine bastı. Yaşlı ve kemikli dizlerinden sesler geliyordu. Ayakları karıncalanmıştı, nefes almakta zorlanıyordu. Korkudan ölmekte olduğunu düşündü.

Machiavelli, sel felaketinin kendi suçu olmadığı konusunda Leonardo'yu ikna etmişti. Bu sadece kötü şanstı. Ve yaşanan fırtına da yüzyıl içerisinde Floransa'nın görmüş olduğu en berbat fırtınaydı. Ayrıca tarih, Arno felaketini Leonardo'nun projesi olarak hatırlamayacaktı. Evet, projeyi onun tasarladığı doğruydu; ama her gün denetleyip inşaat alanının güvenli olduğundan emin olmak onun görevi değildi. Bu konuda onun yapabileceği bir şey yoktu. Başkan Piero Soderini de faklı bir açıklama getirmişti. Ona göre projenin bu şekilde sonlanması Tanrı'nın isteğiydi ve herkesin bu olayı, amacı hâlâ meçhul daha büyük bir tasarının bir parçası olarak görmesi gerekiyordu. Ölenlerin aileleri de Leonardo'yu suçlu görmüyorlardı. Sokakta Salai'yi durdurup destek mesajları gönde-

riyorlardı. Floransa'nın sınırlarını güvenceye almaya ve cumhuriyetin özgürlüğünü korumaya çalıştığından dolayı üstada teşekkür etmekteydiler. Leonardo da Vinci düşman değildi. Asıl düşmanlar Fransızlar, Mediciler ve Pisalılardı.

Leonardo, her zamankinden daha çok Salaì'ye inanmak istiyordu. Ayakları soğuk zemin üzerinde, kâbustan dolayı kalbi hâlâ hızla atarken gözü aynadaki görüntüsüne takıldı. Kırlaşan saçları uzun ve yağlıydı. Sakalları ise darmadağındı. Haftalardır tıraş olmamıştı. Banyo da yapmamıştı. Artık görünüşüne aldırış etmiyordu.

Titreyen vücudunu bir yorgana sararak ayağa kalkıp odanın diğer tarafına gitti ve Lisa'nın portresinin önündeki iskemleye oturdu. Sabah kalkar kalkmaz resminin başına oturuyordu artık. Ne Anghiari Savaşı tasarımına dokunuyor ne de uçuş kanatlarıyla ilgili son ayrıntılar üzerine kafa yoruyordu. Kendisini rahatlatan tek şey Lisa'nın portresini çizmekti.

Sel felaketinin öncesinden beri onu hiç görmemişti. Üzerine bir büyüteç takılmış deri bir kemeri alıp başına taktı. Bu tuhaf aleti, diğer eliyle rahatça boyama yaparken resme daha yakından bakabilmek için yapıvermişti. İnce bir fırçayı yeşil boyaya daldırıp sonra nazikçe uzaktaki kayalık çıkıntıya bir benek ekledi.

Selden sonra Leonardo, Lisa'nın arkasındaki boş fonu tabloyu ortalayacak şekilde geniş bir manzaraya dönüştürmüştü. Lisa sanki izleyicinin doğrudan önünde oturuyormuş gibi dururken, arka fondaki manzara resmi ise kuş bakışı çizilmiş gibi görülmekteydi. Bu durum izleyicilerin, tıpkı kendisinin Lisa'ya baktığında yaşadığı gibi bir duygu karmaşasına kapılmasına neden olacaktı ve hiçbiri bunun nedenini bilmeyecekti. Lisa da doğa gibi vahşi, evcilleşmemiş ve anlaşılmazdı. Bu yüzden genç kadını manzaraya katıp saçlarını bitkilerle karıştırmış, vücudundaki kıvrımları taklit etmek için tepeleri yuvarlamış ve nehirlerin kıvrımlarını şalıyla bütünleştirmişti. Manzara gerçek bir yer ya da zamana ait değildi ama sadece zihninde var olduğu için asla yanıp sel altında kalmayacak bir alan olan anılarının karışımıydı. Arka fon Lisa'ya benziyordu: güzel, büyüleyici ve gizemli.

Gözlerinin şekli, yanağının açısı, dudaklarının ipeksi kıvrımı gibi yüz özelliklerini daha önceden kusursuz bir şekilde resmet-

mişti. Bir modelini bu kadar gerçekçi resmetmek kendisini mutlu ederdi ama bu kez, daha da ileri gitmek istemişti. Sadece genç kadının fiziksel özelliklerini ya da gözlerindeki parıltıyı hatta jest ve hareketlerindeki enerjiyi yansıtmak istemiyordu. Aksine, herkes gibi onu tamamıyla tanımak ve her şeyiyle onu dünyaya tanıtmak istiyordu. Genç kadının ruhunu yansıtmak istiyordu.

Lisa, özellikle kocasının bulunduğu ortamlarda gizemini korumaktaydı. Onu hissetmediği anlarda genç kadının ruhunu resme nasıl dökebilirdi ki?

"Üstat?" Salaì'nin sesi, hafif yelde hareketlenen yaprak gibi yumuşaktı. Muhtemelen Leonardo'nun ara vermesini bekleyerek bir süredir orada dikilmekteydi. "Bir mektubunuz var." Genç adam mektubu Leonardo'nun kucağına bırakıp sessizce atölyeden çıktı.

Mektup mu? Saat kaçtı? Pencereden dışarı baktı. Güneş çoktan doğmuştu. Saatlerdir resimle uğraşmaktaydı.

Leonardo fırçasını bıraktı. Kim tarafından gönderildiğini öğrenmek için mektubu elinde çevirdi. Zarfın üzerindeki el yazısını hemen tanımıştı. Mektup, o lanet noterden geliyordu. Muhtemelen sel felaketinin tüm hasar ve kayıplarından dolayı kendisini sorumlu tutan bir yazıydı bu. Leonardo mektubu açmadan yere attı ve resim çalışmasına geri döndü. Fırçayı siyah boyaya daldırıp biraz daha yaklaşarak dikkatlice ufak köprünün kemerli ayaklarından birinin altına gölge ekledi. Çocukken bir keresinde buna benzer bir köprüden geçmişti. Toskana kırsalında pırıl pırıl, güneşli bir gündü. Havada hanımeli ve taze fesleğen kokusu vardı. Yaklaşık beş yaşlarındaydı ve babasıyla birlikteydi.

Bu anıyı hatırlamak istemiyormuşçasına kafasını sağa sola salladı. Köprü gerçek değildi dedi kendi kendine. Bunu kafasında hayal etmişti. Belki yaşanan sel de bir rüyaydı.

Seksen kişi hayatını kaybetmişti. Titreyen ellerini resimden çekti. Tabloyu da mahvetmeye gerek yoktu.

Eğilerek noterin mektubunu aldı. Sonra iskemlesinden kalkıp arkasından sürüklenerek gelen yorganıyla birlikte çalışma masasına oturdu. Mektubu elinde evirip çevirdikten sonra masanın üzerine koydu. Yeni bir sayfa açtı, ördek tüyü kalemi ve mürekkep hokkasını çıkardı.

Bayan Lisa del Giocondo, diye başladı. Genç kadının ne cevap vereceğini bilmiyordu ancak sormazsa asla öğrenemeyecekti. Mektubu yazmayı bitirdikten sonra *Saygılarımla, Leonardo da Vinci* yazarak imzasını attı. Sonra, genç kadının dışında hiç kimsenin haberdar olmaması talimatıyla Lisa'ya iletmesi için mektubu Salaì'ye teslim etti.

Michelangelo

Mayıs 1504, Floransa

"Heykeli bırakmaya hazır mıyız?" diye seslendi Giuliano da Sangallo. Kırk adam, hâlâ brandayla kaplı heykeli, yağlanmış on dört koca silindir kütük üzerinde duran basit ahşap bir platformdan ibaret yeni bir taşıma aracının üzerine indirmek için halatlar ve makaralar kullanıyordu. Platformun üstüne, Davut'un halatlarla asılı tutulacağı sağlam bir ahşap çerçeve cıvatalanmıştı. Dik duran heykel yolculuk boyunca halatta sallanacaktı.

Ahşap çerçeve ve halatları son kez kontrol eden Michelangelo "Tamam. Bırakın," dedi.

Adamlar heykeli bıraktılar. Davut halat salıncağa bırakılırken ahşap çerçeve, gıcırtıyla heykelin ağırlığı altında eğildi. Önce bir gıcırtı sonra da bir pat sesi duyuldu. Michelangelo o an gözlerini kapatmak istedi. Aletin kırılıp heykelin sert zemine düşmesini görmeye dayanamazdı. Ama bakmaktan kendini alamıyordu da. Hatta gözlerini bile kırpmadı.

Ahşap sessizce yerine oturdu.

Halatların içinde dik duran Davut, rüzgârda hafifçe sallanıyordu. "İşe yaradı!" diye haykırdı Granacci, sesindeki şaşkınlık ifadesiyle. Sangallo kahkahayı bastı.

Michelangelo derin bir oh çekti. Sessizce heykele, *İşte savaşa gitmeye hazırsın artık,* dedi.

İşçiler sevinçle tokalaşıp birbirlerinin sırtlarına vururken Michelangelo "Haydi yola çıkalım," diye haykırdı. İşçiler mutlulukla bağırdılar. Taşıma işi artık başlayabilirdi.

Adamlar platformu ileri iterken iki işçi de arkaya gelen silindiri alıp öne taşıyordu. Adamlar diğer silindiri de boşa çıkarana kadar

tekrar platformu itti. Yürüyerek on dakika tutan katedral ile şehir meclisi arası mesafe, bu hızla adamların on gününü alacaktı. Davut emekleyerek de olsa ilerlerken Michelangelo, aracın işe yaradığını görebiliyordu. Taşıma aracı katedral atölyesinin düz olmayan zemininde salına salına ilerlerken Davut da hafifçe salıncağında hiç etkilenmeden sallanıyordu.

Taşınma işini seyretmek için kalabalık, atölye duvarının üzerine çıkmıştı. Dükkân sahipleri, hizmetçiler, çiftçiler, kadınlar, çocuklar, hepsi mutlulukla şarkılar söylüyordu. Selden beri Michelangelo'nun Floransalı hemşerilerini en mutlu gördüğü andı.

Davut tam da katedral topraklarından çıkıp sokaklara dalmak üzereyken bu sevinç anı birden sona erdi.

"*Hainler*!" diye bir ses yükseldi kalabalığın arkasından. Ardından atölye duvarının üstünden bir şişe atıldı. Şişe Davut'un ayaklarının dibine düşüp kırılmıştı. İzleyiciler çığlıklar atarak eğilirken "*Yaşasın Mediciler!*" diye bir ses yankılandı.

Kalabalığın arasında korkuyla fısıldaşmalar başladı: *Mediciler. Mediciler. Mediciler.*

Gençlik yıllarında Michelangelo, Medici ailesinin gözdesiydi. Şimdi ise Medici destekçileri kendisine ve eserine saldırıyordu. Dünya tersine dönmüştü sanki. Davut'un bulunduğu platforma çıkıp bunu yapan saldırganı görmek umuduyla kalabalığa bakındı. "Dövüşmek mi istiyorsunuz?" diye bağırdı Michelangelo. "Ortaya çıkıp benimle yüz yüze dövüşün o zaman."

Kimse çıkmadı. Granacci ve Sangallo yerdeki kırık camları toplarken kalabalığın sevinci kaybolmuştu.

"Belki de bugünlük çalışmayı sonlandırmamız iyi olur," dedi Sangallo. Korkudan titrediği görülebiliyordu. Arkasında duran işçiler de ona katıldıklarını göstermek için başlarını salladı.

"Neden?" diye sordu Michelangelo. Davut daha katedral topraklarından çıkmamıştı bile. Hem adamlar bırakmak için hazır mıydılar bakalım? "Taşıma işi daha yeni başladı. Neden duracakmışız?"

Granacci, taşıma aracına çıkıp elleriyle Michelangelo'nun boynunu tutarken "Michel, bugünlük iyi ilerleme kaydettik. Heykel salıncağında güvende. Taşıma aracı da işe yaradı, ama..." dedi. Genç-

lik yıllarından beri, ne zaman zorluklarla karşılaşsalar aynı şeyi yapıyordu. "Davut saldırıya uğradı. Sadece bu gece ara verelim."

"Korkak bir yabani şişe fırlattı diye mi?" Öfkeden Michelangelo'nun alnındaki damarlar çıkmıştı.

"*Evlat,*" dedi Soderini nazikçe. "Granacci ve Sangallo haklı olabilir. Davut katedral sınırlarında olduğu sürece ona saldırıp Tanrı'nın gazabını kimse üzerine çekmek istemeyecektir. Ama buradan, kutsal mekândan sokaklara çıktığı an..."

"Bu şişe," dedi Michelangelo, Granacci'nin elindeki kırık şişeyi alarak, "heykelin burada da güvende olmadığını kanıtlıyor."

"Ama en azından burada kapıyı bütün gece kilitli tutabiliriz," diye öneride bulundu Giuseppe Vitelli. Davut'un atölyeden rahat bir şekilde çıkabilmesi için kemeri sökmüş olsalar da atölyedeki aletleri muhafaza edebilmek amacıyla kapıyı yerinde bırakmışlardı.

Soderini ve Granacci bu öneriyi olumlu buldu.

"Pekâlâ. Bu gece burada güvende olacağını söylüyorsunuz. Ya sonra?" Her şeyi bırakıp kaçmaya hazır olduklarına inanamıyordu. Gerçekten çok mu korkmuşlardı? "Yarın ne olacak? Ertesi gün? Ondan sonraki gün? Davut şehir meclisinin önündeki kaideye yerleştirildiğinde ne olacak? Ya da ondan sonra? Sırf kilise topraklarında durmuyor diye Tanrı'nın, Davut'a sırtını döneceğini mi düşünüyorsunuz? Floransalı hemşerilerimin onu koruyamayacağını mı düşünüyorsunuz?" Michelangelo konuşurken, onun sözlerini insanlar arkalarındakine iletiyordu. Konuşma, kalabalığı vaaz gibi etkilemişti. Saldırganların hâlâ kalabalığın arasında dinlediğini umarak "Eğer Floransa onu orada koruyamayacaksa..." dedi eliyle atölye duvarının diğer tarafını gösterirken, "...o zaman Floransa onu hiçbir yerde koruyamayacak ve yok olması kaçınılmaz olacaktır. Eğer yok edilmesi gerekiyorsa o zaman bunu kendi ellerimle yapmayı tercih ederim." Omuz çantasından ağır bir metal çekiç çıkardı. "Başkasına bırakmaktansa heykeli kendi ellerimle parçalamayı tercih ederim."

"Sakin ol, evlat!" dedi Giuseppe Vitelli.

"Michel. Dur, yapma." Granacci'nin ses tonundan arkadaşının blöf yaptığını bildiği anlaşılıyordu. "Bugün, Davut'un yolculuğu-

nun başladığı ilk gün." Michelangelo çekici yere fırlattı. "Öyleyse bırakın dövüşsün. Bırakın zorlukların üstesinden gelsin. Haydi gidiyoruz. Şimdi."

Dört saatlik bir çalışmadan sonra heykel katedral atölyesinin dışına çıkmıştı ve ilk dönüşünü yapmak üzereydi. Ancak güneş batmak üzereyken Michelangelo çalışmayı sonlandırdı. Yolculuk bitinceye kadar taşıma işine devam etmeyi istese de bunun aptalca bir hareket olacağının farkındaydı. Herkes yorulmuştu ve işçiler yorgunken hata yapabilirlerdi. Ufak bir hata Davut'un sonunu getirebilirdi.

Herkes evinin yolunu tutarken Michelangelo bir türlü ayrılamıyordu.

"*Haydi biz de gidelim, dostum,*" dedi Granacci, yüzünde yorgun bir gülümsemeyle. "Ya Soderini haklıysa? Ya Davut burada güvende değilse?"

O an kararmaya başlayan sokaklar, fahişeler ve yankesicilerin bile çıkmaya cesaret edemediği Roma'nın kötü mahallerinin sokaklarından daha ürkütücü görünmeye başlamıştı. "Ben burada kalsam iyi olur," dedi Michelangelo. "Güzel bir ilkbahar akşamı. Yağmur da yağacağa benzemiyor."

"Merak etme, Davut güvende olacaktır. Hem senin de dinlenmeye ihtiyacın var."

"Uyuyamayacak kadar endişeliyim."

Granacci her iki elini omuzlarına koyarak "Bu taşıma işinin başarılı olması için sağlığına dikkat etmelisin. Haydi, evine git. Bir şeyler yiyip biraz uyu."

"Onu yalnız bırakamam."

Granacci içini çekerek "Tamam, o zaman ben kalacağım," dedi.

"Ne?"

"Senin istirahat etmen lazım. Ben kalırım."

"Ama sen de çok yoruldun."

"Sen daha önemlisin, sevgili dostum." Granacci ahşap platforma çıkıp halat salıncağın dibine oturdu. Michelangelo itiraz etmek üzereyken Granacci sözünü kesip "Tartışma bitmiştir," dedi; ceketini çıkarıp yastık olarak kullanmak üzere katladı. "Çocukken çizimlerini çalıp Ghirlandaio'ya vererek seni çırak olarak almaya zor-

ladığım zamanları hatırlıyor musun? Sence bunları sana güvenmediğimden dolayı mı yaptım? Şimdi bana bunu ispatlama zamanın geldi. Eve gidip uyu. Bunu kendin için olmasa da Davut için yap."

Michelangelo, Davut'u bırakmak istemiyordu. Ancak onu korumak için Granacci burada olacaktı. "Ona göz kulak ol."

"Hayatım pahasına onu koruyacağıma söz veriyorum."

Leonardo

Kapıyı sessizce ardından kapattı Lisa. Başını kaldırıp gece yarısı üzerine aldığı mavi pelerinin kapüşonunu çıkardı. Leonardo, hiç iç duvar ya da sütun olmayan, sekiz kenarlı bir bina olan Vaftizhane'nin ortasında ayakta duruyordu. Durduğu yer açık bir alandı.

Leonardo ve Lisa, saklanacak hiçbir yeri olmayan bu binanın içerisinde yalnızdılar.

Vaftizhane'de özel bir buluşma talep ettiği mektubuna nasıl bir cevap alacağına dair hiçbir fikri yoktu. Kabul ettiğini görünce önceleri sevinmiş ama sonra buluşmanın bu gece olmasını istediği notu alınca endişelenmişti. Kocası, Michelangelo'nun devasa heykelinin taşınma işinin başlamasını seyredecek, sonra da diğer tüccarlarla birlikte dışarıda içki âlemi yapacaktı. Machiavelli Vaftizhane'nin anahtarını ödünç alıp rahipler gece ayrılırken kapıları kilitledikten sonra sessizce içeri girecek olan Leonardo'ya vermişti. Lisa gelmeden önce tavandaki gözden yansıyan ayışığını desteklemek amacıyla birkaç mum yakmıştı.

Nihayet yüz yüze geldiklerinde kendisiyle buluşmayı kabul ettiği için teşekkür edecekken Lisa önce davranıp bakışlarını üzüntüyle yere çevirerek "Buraya sadece kazadan dolayı duyduğum üzüntüyü size bildirmek için geldim," dedi. "Anladığım kadarıyla bu projede yer almanızın bir nedeni de bana olan saygınız. Bu yüzden bu kazada benim de payım olduğunu düşünüyorum. Ömrümün geri kalan kısmında hayatlarını kaybedenler için dua edeceğim." Sonra selam verip ayrılmak üzere döndü.

"Kendinizi suçlamamalısınız. Bu işi gururumdan dolayı kabul ettim." Lisa, eli kapının üzerindeyken durdu.

"Olduğumdan daha fazlasını yapabileceğime inandığım için Tanrı'ya karşı suç işlemiş olan kişi asıl benim. Lütfen, gitmeyin."

Duyulabilir diye sesini azaltarak, "Bunu evinizdeyken de söyleyebilirdiniz."

"Hizmetçilerime bizi tekrar yalnız bırakmamalarını emrettim. Bu yüzden tekrar resmimi çizmek için gelseniz bile başka bir özel buluşmamızın olmayacağını biliyordum. Bir daha asla buluşma imkânımızın olmayacağını düşünüyordum, ama sonra mektubunuzu aldım... Biliyorum gelmemem gerekirdi," dedikten sonra kapıyı açtı.

"Ben tuhaf biri miyim?" Leonardo'nun sesi yuvarlak, boş mermer odada yankılandı o an. "Dışarıdan bakan birine göre?"

Başını hafifçe Leonardo'ya doğru çevirdi.

"Lütfen, sorabileceğim başka kimsem yok. Herkes bana karşı dürüst olmayabilir."

Bir an duraksayan Lisa "Anneniz nerede? Böyle soruları ona sormalısınız."

"Öldü."

Lisa, tekrar kapıyı kapattı. Leonardo'ya bakıyordu. Yüzünde endişe ve kaygı ifadesi vardı.

"Ayrıca hayatta olsa bile..." diye devam etti Leonardo, "bana gerçeği söylemezdi. Ben daha küçükken korkunç, sarhoş birisiyle evliydi. Babam değil. İkimizi korumak için her zaman yalan söylerdi. On dört yaşına geldiğimde çırak olarak gönderildim. O yıllarda dürüst olsun olmasın nadiren konuşurduk." Muhteşem altın mozaikle süslü, kubbeli tavana baktı. "Yaşamının son iki yılı boyunca Milano'daki saraya benimle birlikte yaşamaya geldi; ama o zaman da bana gerçeği söylemezdi. Çok ilgisizdi, sadece parama ve şöhretime ihtiyacı vardı." Bakışlarını Lisa'ya yöneltti. "Başka hiç kimse bana doğruyu söylemiyor. Peki siz? Dışarıdan tamamen tuhaf mı görünüyorum?"

Lisa başını kaldırıp Leonardo'yu inceledi.

Bakışları altında utandı. Kıvrılan kır saçları kafasından çıkartmak istediği bir peruk gibi duruyordu. Abartılı giyinmişti: Topluklu deri çizmeler, çoraplar ve kısa kızıl kahve tuniği gizli buluşma için çok fazlaydı. Boyu çok uzun, bacakları ise çok zayıftı. Çekinerek ağırlığını diğer bacağına verdi.

"Hayır. Bence değilsiniz," dedi sonunda.

Sakalını ovuşturdu. "Size kendinizi bir tür..." O anda Michelangelo'nun sesi kulaklarında çınladı. "...mikroskop, mercek ve gözlüklerle incelediğim bir canlı türü gibi hissettiriyor muyum?"

Kendisine sorulan soruyu dikkatlice düşünüyormuşçasına duraksadı. "Kesinlikle hayır ama önceleri beni nadir, güzel ve ortaya çıkarılıp incelenmesi gereken bir eski Roma eseri gibi gördüğünüzü düşünüyordum."

Kendisi de başka bir koleksiyon parçasıymış gibi etrafında altın bibloların olduğu Isabella d'Este'nin atölyesinde oturduğu günleri hatırladı. Böyle hissetmekten nefret ediyordu. "Önceleri mi? Peki ya sonra?"

Göğsünün üstüne koyduğu elleri titriyordu Lisa'nın. "Ben evli ve çocuklu bir kadınım. Bunları kendimden üstün tutarım. Şimdi gitmeliyim. Arabacım buraya kızıma dua etmek için geldiğimi sanıyor." İstavroz çıkarıp hızlı bir dua okudu. "Neden bu kadar uzun kaldığımı merak eder."

"Sizi gücendirecek bir şey yaptım." Elini uzatıp kolunu tutmak istiyordu ama buna cesareti yoktu. "Lütfen söyleyin. Bilmiyorum. Gerçekten."

Lisa derin bir nefes aldı. Nefes alırken çıkardığı ses, kubbeye doğru bir dua gibi yükseldi. "Bana, birinin resmini yapabilmek için bilimsel nesnelliği korumanız gerektiğini söylemiştiniz. Bunun için de belli bir mesafede durmanız gerektiğini."

Kaşlarını çattı. Bunu herkese gerçekten söylemiş olamazdı. "Ama benimle zaten çok ileri gitmiştiniz. Benimle konuştunuz, bana dokundunuz, bana kur yaptınız." Önceleri bunları bir tablo ressamının tarzı olarak görmezden geldim ama bana... Pekâlâ neyse, artık benim tablomu yapmak istemediğinizi düşünmek zorunda kaldım. Bunun için gereğinden fazla yakındınız, hem de kendi isteğinizle. Siz beni günaha sürüklemek için ayartmaya çalışıyordunuz."

İtiraz etmek için ağzını açtı ama söyleyecek bir söz bulamadı Leonardo.

Pelerininin kapüşonunu tekrar başına geçiren Lisa, bakışlarını yere çevirerek "Kocam gülünç bir adam. Ama ben evli ve çocuklu bir kadınım. Tüm bunları kendimden üstün tutarım."

"Bayan Giocondo, özür diliyorum. Hatalıydım." *Pek çok şeyde olduğu gibi* dedi kendi kendine. "Keşke insanoğlunu anlamak, bir ormandaki ağaçları saymak ya da bir kuşun havada süzülmesini izlemek kadar basit olsa. Keşke insanlar bilimin kendisi kadar açık ve tahmin edilebilir olsa. Durum böyle olsaydı o zaman mesafeli olurdum."

Kapüşonunun altından baktı Lisa.

"Sırf beklentilerimi karşılayamayacaklarını bildiğimden dolayı kaç resmimi yarım bıraktığımı biliyor musunuz? Bu kadar mükemmeliyetçi olmasam daha fazla tablo yapardım ve daha mutlu müşterilerim olurdu. Kendim de daha memnun olabilirdim."

"O zaman beni buraya çağırma sebebiniz..."

"Hayır. Yeterince tablo yaptım. Sizi buraya çağırma sebebim, her şeye yeniden başlamamda bana yardımcı olabileceğinizi düşünmem. Kızınızı burada vaftiz ettirdiğinizi söylemiştiniz, değil mi?"

Hayır anlamında başını salladı. "O kadar yaşamadı. Ama üç oğlum burada vaftiz oldu." Bir anneye özgü bir tarzda yumuşak ve bilgece gülümsedi.

"Yirmi dört yaşımdayken babam sonunda ilk meşru oğluna sahip oldu. Bunun için iki kere evlenmesi ve pek çok deneme yapması gerekmişti. Yeni doğan oğlunu burada vaftiz ettirmişti." Parmakları, odanın ortasındaki eski vaftiz kurnasının yumuşak mermeri üzerinde gezindi. "Buraya sonradan gelip kalabalığın arkasında töreni gizlice izledim. Ben doğduğumda..." sonu iyi biten bir hikâye anlatacakmışçasına ses tonu değişivermişti. "Büyükbabam doğumumu kaydetmiş ve bana eşlik etmesi için on vaftiz anne baba davet etmişti. İşte bu uygun bir başlangıçtır."

Leonardo'nun yanına kurnaya gidince karşılıklı gülümsediler.

"Bu tuhaf hayatı, büyükbabam ve amcam tarafından yarı kabul edilmiş, bir ev kölesinin oğlu olmamdan dolayı da yarı reddedilmiş şekilde sürdürdüm. Annem tarafından yarım sevilip, kocası tarafından tamamen nefret edildim. Yarı insan, yarı piç. Bana her baktığında babamın yüzünde acı çekiyormuş gibi bir ifade belirirdi. Ve sonra tam da bu odada benim için yeni hayat başladı. Çünkü meşru oğul vaftiz edildiğinde artık kimse tarafından yarı kabul

görmeyecektim. Bu binanın neden sekiz kenarlı olduğunu biliyor musunuz?"

Çenesini emin bir tavırla kaldırıp kapüşonunu geriye attı. "Altı günlük yaratılış ve yedinci gün istirahatten sonra sekizinci yeni başlangıçları simgelemektedir. Burası gibi pek çok vaftizhane sekiz kenarlıdır." Kendisinden beklenenden çok daha fazla şey biliyordu her zaman.

"Asırlardır," dedi, "Floransalılar yeni başlangıç umuduyla buraya gelmekte. Ben de onlardan farksızım."

"On dört yaşında çırak olduğunuzu mu söylemiştiniz?"

Evet anlamında başını salladı Leonardo.

"Öyleyse ikimiz de aynı yaşta çalışmaya gönderildik. Ben de nişanlandığımda on dört yaşındaydım. Kocam Francesco ise otuz dört yaşında, iki kez evlenmiş ve bir erkek çocuk sahibiydi. İpek ve zarif kadife sırmalı kumaşları ve düğmeleri çok sever. Düğmelere bu kadar meraklı birisini daha önce hiç görmemiştim." Pelerinini açıp elbisesinin önünde dizili süslemeli gümüş düğmeleri gösterdi. "Ailem eski aristokrat bir üne sahipken Francesco da paraya sahipti. Mutlu bir evlilik için gerekli iki unsur." Pelerinini tekrar kapadı. "Ben de Napoli, Milano ya da Paris'e kaçarak yeni bir başlangıç yapmayı isterdim. Dünyayı görmek, dünyanın da beni görmesini isterdim ama ikimiz de bunun imkânsız olduğunu biliyoruz. İkimizin de kendine ait bir yaşamı var. Ne kadar kuvvetli olursa olsun hiçbir sel bunları silemez."

Uzaklardan gençlerin bağırış ve kahkahalarını duydular. Her ne oluyorsa, çocuklar bir haltlar karıştırıyordu. Gecenin bu saatinde de farklı bir şey beklenemezdi zaten.

"Artık gitmeliyim," dedi.

"Gitmeden önce annemin resmini görmek ister miydiniz?"

Lisa gülümseyerek "Çok isterim," dedi.

Çizim defterini alıp hep aynı çizimlerin olduğu arka sayfaları çevirmeye başladı. Bu sayfalarda ilk aşkı on yaşındaki esmer kız Maria, on dört yaşındayken kendisiyle yatan Verrocchio'nun azgın hizmetçisi Carlotta, Leonardo'nun uğruna hapis ve sürgüne gitmeyi göze aldığı on yedi yaşındaki yakışıklı Jacopo Saltarelli, uykulu gözlere sahip Ginevra de Benci'nin eskiz çalışması, Il Moro'nun

metresleri Cecilia Gallerani ve Lucrezia Crivelli'nin resimleri yer almaktaydı. Resimle ölümsüzleştirmeden önce Leonardo bu kadınların hepsini kollarına almıştı. Dökümlü saçlarıyla Sforza sarayındaki şair ruhlu Juan, nadiren İtalyanca konuşan ama özellikle gözleriyle Leonardo'yu etkileyen hoş Fransız delikanlı Edouard, yine Mantua Markizi Isabella d'Este'ye ait pek çok çizimler. Aralarda Salaì'ye ait çizimler bulunmaktaydı.

Sonunda Leonardo bir sayfa çıkardı. Uzun burunlu, badem gözlü ve bükülmüş dudaklarıyla güzel bir kadına ait bir çizimdi bu. Saçları topuzlu kadının yüzünde özlem dolu, üzgün bir ifade vardı. Leonardo çizimi Lisa'ya uzattı. Bu resmi daha önce hiç kimseye göstermemişti. "Adı Caterina'ydı. Henüz on dört yaşındayken Konstantinopolis'ten köle olarak getirilmiş."

Lisa daha iyi görmek için eğildi. Caterina'nın yüzünde dolaşan parmaklarıyla resme dokundu.

"Hiç evlenmedim," dedi Leonardo. "Hiç çocuğum olmadı. Ne bir babam, ne de bir annem oldu. Beni tanımayan üvey kardeşlerim var. Beni bilmeyen kız kardeşlerim var. Tek sahip olduğum şey resimlerim. Asla bitiremediğim resimlerim. Sadece terk ettiğim resimlerim." Lisa resmi geri verdi. Leonardo aldığı resmi eski yerine koyup defteri kapattı. "Yaşlandıkça hâlâ ne kadar genç olduğumu fark ediyorum ama herkes beni bir ilah gibi yaşlı, bilge, ulaşılamaz ve bilinemez biri olarak görüyor."

"İlahi bir yön göremiyorum. Zira Tanrı'nın uçabilmek için bir çift kanata ihtiyacı olmazdı.

"Lütfen bana söyleyin. Bu konuyu nereden biliyorsunuz?"

Omuzlarını silkerek "Ailem, Santissima Annunziata'daki kilisede ibadet eder. Sunak panosu için hazırladığınız tasarımları görmek amacıyla atölyenize çıktık."

Leonardo, ziyaretçi kalabalıkları arasında Lisa'nın yüzünü hatırlamak umuduyla hafızasını kurcaladı ama bir sonuç elde edemedi.

"Atölyenizin her tarafında kanatlar, yarasalar ve kuşlara ait çizimler asılıydı," dedi Lisa. "Herkesin görebileceği bir yerdeydi."

"Ama şu ana kadar hiç kimse fark etmedi."

"Ben fark ettim." Leonardo'yu başıyla selamlayıp "Ben evli ve

çocuklu bir kadınım ve tüm bunları kendimden üstün tutarım," dedi. Bu kez Leonardo, bu sözlerin ne olduğunu anladı. Bunlar duaydı, Tanrı'ya ve kendisine verdiği sözlerdi. Lisa kapıyı açmıştı.

"Benimle tekrar buluşur musunuz?" diye fısıldadı, sesinin Vaftizhane'nin güvenli alanından çıkıp duyulacağından korkarak.

Evet anlamında başını sallamadan önce bir an durdu. O anda Leonardo, kapüşonunun altından Lisa'nın gülümsediğini fark etti. Sonra Lisa ayışığında süzülen mavi peleriniyle kapının dışında gözden kayboldu.

Michelangelo

Granacci, karanlıkta Buonarrotilerin kapısında durdu. "Davut..." dedi titreyen sesiyle. "Davut saldırıya uğradı."

Michelangelo giyinirken kapıyı çalanın uzun zamandır kayıp olan Giovansimone'nin cansız bedeninin bulunduğunu bildirmeye gelen bir yetkili olduğuna inanan babasını sakinleştirmeye çalıştı. Babasının nefes alışverişi normale dönünce Michelangelo, Granacci'nin peşinden sokaklara daldı. Koşarlarken Granacci, hikâyeyi baştan sona aktarmıştı. Uyuyakalan Granacci, platforma çarpan taşlarla uyanmıştı. Yardım istemesi üzerine atölyeye bakan bir odada kalan Giuseppe Vitelli, elinde meşaleyle koşarak gelmişti hemen. Giuseppe'nin gür sesi ve eline geçirdiği bir taşı fırlatması saldırganları kovmaya yetmişti.

"Heykele bir şey oldu mu?" diye sordu Michelangelo, aracın üzerine çıkıp halat salıncağın etrafında gezinirken.

Giuseppe, meşaleyi karanlığa doğru savururken "Hayır, ama tekrar geri dönebilirler," dedi.

"Korkarım taşıma işi bitip brandayı kaldırana kadar hasar hakkında bir şey bilemeyiz," dedi Piero Soderini.

"Siz niye buradasınız?" diye sordu Michelangelo, başkanı görünce.

"Giuseppe, şehir muhafızlarını saldırı konusunda uyarması için bir yardımcı gönderdi. Haberi duyunca yataktan fırladığım gibi buraya geldim hemen. Tüm şehrin senin yanında olduğuna emin olabilirsin."

"Uyumuş olmana inanamıyorum," diyerek Granacci'ye kükredi Michelangelo. "Burada nöbet tutuyor olmalıydın." Halat salıncağı tutup koruyucu örtünün üzerinden herhangi bir kırılma olup olmadığını anlamaya çalıştı. Davut'un kolları, elleri ve bacaklarına

dokundu. Herhangi bir çatlak ya da kırık yok gibiydi ama Soderini haklıydı. Branda üzerinden bunu tespit etmek olanaksızdı. "Kim böyle bir şeyi yapar ki?"

"Medici destekçileri," dedi Soderini, öfkeli bir şekilde. "Sana söylediğim gibi Davut'un meydana ulaşmasını istemiyorlar."

Michelangelo, Davut'un ayaklarının dibinde duran bir taşı eline aldı. Taş ağır ve kenarları keskindi. Bu haliyle gerçek bir hasar verebilecek potansiyele sahipti. "Kimsenin seni mahvetmesine izin vermeyeceğim," diye fısıldadı mermer heykele. "Pes etmeyip burada kalacağım," dedi diğerlerinin de duyabileceği şekilde yüksek sesle. "Eğer geri dönecek olurlarsa benimle dövüşmek zorunda kalacaklar. Ve ben..." sahibinin evini koruyan bir köpek gibi platformda dolaşarak, "...asla uyumayacağım," dedi.

Granacci, ceketini platforma koydu. "Üşürsün diye," dedikten sonra başını öne eğip oradan uzaklaştı.

Giuseppe, bir kavlı çakmak kutusu, mum ve küçük bir sürahide şarap bıraktı. "Geri gelecek olurlarsa bağır," deyip evine geri döndü.

Soderini, tüm gece orada kalacakmış gibi platformun yanında duruyordu.

"Siz de gidin," dedi Michelangelo.

"*İyi şanslar evlat,*" diyen Soderini sessizce uzaklaştı.

Michelangelo, platformun üzerinde karanlığa doğru biraz yürüdükten sonra, "Ona zarar vermek istiyorsanız önce benim cesedimi çiğnemeniz gerek!" diye bağırdı. Sesi sokaklarda yankılandı. Sesinin tüm şehirden duyulacak kadar yüksek olduğunu umdu. "Beni duydunuz mu? Önce beni öldürmeniz gerek."

Sesinin yankısı dindi. Şehir sessizliğe gömüldü yine. Ayın ufak bir bölümü şehrin üzerine mavi bir ışık döküyordu. Michelangelo gözlerini kısıp sokağın birine baktı, sonra başka birine, sonra diğer birine. Karanlık, köşeleri ve boşlukları örtüyordu. Davut'un ayaklarının dibine oturdu. Her ne kadar uzun süre böyle kalmayı beklemese de "İşte ikimiz kaldık," dedi. Davut'un düşmanları bir meşale ve birkaç bağırmayla kaçacak gibi görünmüyorlardı. Geri döneceklerdi ve döndüklerinde Michelangelo onları bekliyor olacaktı.

Doğrulup gözlerini ovdu. Kafasının içindeki bulanıklığı dağıtmak için başını salladı. Neredeydi? Kendisini uyandıran şey neydi? Yanına bir taş düştü. Gözleri karanlığa alışmıştı. Evet, Davut'un önünde nöbet tutuyordu. Uyuyakalmış olmalıydı. *Kahretsin* diye lanet okudu kendisine. Başka bir taş da omzuna geldi. Sokaklardan kahkahalar yükseldi. Nereden geliyordu bu sesler? *Küt!* Bu seferki Davut'un başının yakınındaki ahşap çerçeveye çarpmıştı. Bu, rüya değildi. Tekrar saldırıyorlardı.

Michelangelo sendeleyerek ayağa kalktı. "*Hay lanet!*" diye bağırdı, kalbi infaz töreninde çalan davullar gibi güm güm atıyordu. "Dışarı çıkıp karşıma gelin, *korkaklar*!"

Başka bir taş geldi. Kahkahalar dört bir yanında yankılanıyordu. Davut'un önünde durup, doğrudan gelecek bir darbede branda mermeri koruyamayacağından, atılan taşları sopayla savuşturmaya çalıştı. Ama taşlar çok hızlı geliyordu. Taşın biri Michelangelo'nun kalçasına, bir diğeri ise omzuna çarptı. Bir tanesi yüzüne gelmeden önce eğildi.

Bir sonraki taş Davut'un koluna çarptı. Michelangelo, bir çatırtı duyduğunu sandı. Kasları öfkeyle gerildi. Saldırganlar Davut'u taşlarla mı parçalamayı umuyorlardı? Hayır. Taşlar asla Davut'u yok edemezdi; çünkü Davut, her zaman kendi taşlarıyla düşmanlarını yere serebilirdi.

Michelangelo, taşları toplayıp tek tek karanlığa fırlattı. Karanlıkta gizlenen saldırganları göremiyordu; yine de taşları sertçe ve hızla fırlatmaya devam etti. Onlarca yıllık hüsran ve öfke, içinden akıyordu. Oyma ve çizme işleriyle geçen tüm o saatler, babasının dayakları, Giovansimone'nin ihanetleri, Leonardo'nun sinsi suratı. "Defolun buradan!" diye bağırdı. "Defolun, defolun, iblisler defolun!" Her sözcükle birlikte karanlığa bir taş fırlattı. Her birini bir öncekinden daha sert fırlatıyordu. Medici destekçisi isyancılar her şeyi mahvetmeye çalışsa da o ve Davut, hayatta kalmak için çok sıkı savaşıyordu. "Defolun, defolun, defolun!" Saldırganlar kaçana dek, görünmeyen saldırganları bombardımana tutar gibi taş fırlatmaya devam etti.

Sokaklar tekrar sessizliğe gömüldü.

Nefes nefese kalan Michelangelo, taşları toplayıp halat salıncağın altına dizdi. Düşman geri dönecek olursa hazır olmalıydı. Davut'un yaralarını kontrol edip hayatta mı yoksa ölü mü olduğunu anlamak imkânsızdı. Ne olursa olsun şimdilik Davut kazanmıştı.

Leonardo

Leonardo geri döndüğünde atölyenin boş olduğunu görünce şaşırdı. Salaì bu akşam dışarıda olmalıydı. Lisa'nın portresinin önüne oturup genç kadının yüz ifadesine dikkatlice baktı ama hâlâ bir şeyler eksikti sanki. Sonraki iki saat boyunca, elbisesinin koyu ipeğine üç ufak fırça darbesi daha ekledi.

Sonunda Salaì eve gelmişti. Ayakkabıları çamura bulanmıştı. "Yaptıklarıma inanamayacaksınız." Gözleri tutkuyla parlıyordu. Yüzü kıpkırmızıydı. Göğsü terden parlıyordu.

Leonardo fırçasını bırakırken "Via del Bell'uomo'da dolaşmışa benziyorsun," dedi. Eğer Salaì, yani Giacomo, kendi yaşındaki erkeklerle arzularını gidermek istiyorsa Leonardo buna izin vermekle kalmayıp teşvik bile ederdi. Böyle genç ve enerjik bir adamdan yaşlanan patronunun ihtiyaçlarını gidermesini bekleyemezdi ve Salaì'nin de annesi gibi, kafasını sokacak bir çatı bulabilmek için yalanlar uydurmasını istemezdi. "Tutkularını başka yerlerde gidersen bile seni desteklemeye devam edeceğimi bildiğini umuyorum, Giacomo."

Genç adam kahkahayı bastı. "Üstat..." Ceketini çıkartıp yere attı. "Bu öyle bir şey değil. Bu gece dileğinizi gerçekleştirdim."

Leonardo, Salaì'yi kendisine doğru gelirken izledi. Gömleğini çıkarıyordu. "E, ne dileğiymiş bu, benim yaramaz sevgilim?"

"Halk onu izlemek zorunda kalmadan önce heykeli ortadan kaldırdım."

Leonardo'nun yüzündeki gülümseme yok oluverdi. "Ne?"

"Ben bir dev katiliyim," dedi Salaì, dudaklarını yana bükerek. Leonardo ayağa kalktı. "Ne yaptın sen?"

"Yardım için arkadaşlarımı topladım. Sabah erken saatlerde

bir Medici destekçisi şişe fırlatmıştı, böylece herkes onları suçlayacak. Hiç kimse benden şüphelenmeyecek."

"Ama sen ne yaptın?" diye sordu tekrar, bu kez daha gür bir sesle.

"Taş attık. İlkinde..." Salaì'nin gözleri heyecandan hâlâ parlıyordu, "...oradan kaçmak zorunda kaldık ama ikinciye geri döndüğümüzde bu sefer hazırlıklıydık. Mermer heykele yüzlerce taş attık, Üstat. Taşlar sel gibi akıyordu." O anda hemen yüzü asılarak "Özür dilerim, sel demek istemedim..." Dizlerinin üstüne çöktü. "Ama bir sürü taş attık. Davut'un işi kesin bitmiştir ve bunu sizin için yaptım."

Salaì iri kahverengi gözleriyle kendisini izlerken Leonardo, annesinin Santa Maria delle Grazie Kilisesi'ndeki cenazesini hatırladı. O anda salonda *Son Akşam Yemeği* resmini yapıyordu. Üzerine gümüş bir haç konmuş sade ahşap tabut, yine basit bir sehpanın üstünde duruyordu. Saraydaki konumunun şerefine Il Moro dua için cenazeye uğramış, mimar Donato Bramante, matematikçi Fra Luca Pacioli ve ruh hekimi Zoroastro gibi diğer Milanolu dostları cenazede kalıp Caterina hakkında güzel şeyler söylemişlerdi. Cenazeden sonra Leonardo atölyeye dönüp, defterine cenaze masraflarını kaydetmişti. Yazma işini bitirdiğinde önünde on beş yaşındaki Salaì'nin diz çökmüş, gri kahverengi gözlerle kendisine baktığını görmüştü. İşte o gün Leonardo ilk kez eğilip delikanlıyı öpmüştü.

Şimdi, yaklaşık dokuz yıl sonra, Salaì aynı gözlerle kendisine bakıyordu. Leonardo koltuğa otururken "Senden o heykele zarar vermeni istemedim," dedi.

Salaì'nin yüzündeki sevinç ifadesi kayboluvermişti. "Evet, istediniz. Bana aynen böyle dediniz. Şehir meclisinin heykeli meclis binasının önüne dikmeye karar verdiği kurul toplantısından hemen sonra."

"İstedim mi? Hayır, kesinlikle."

"İstediniz." Leonardo'nun sözlerini hatırlamak için duraksayan Salaì "Başkaları görmek zorunda kalmadan heykelin ortadan kaldırılmasını istediğinizi söylemiştiniz."

Leonardo alnının kırıştığını hissetti. "Dediysem de bunu kastetmedim. O anda kızgındım."

"İstediniz. Bizzat bunu kastettiniz. Kendi ağzınızdan duydum bunu." Salaì'nin sesi aniden kısılmıştı. "Ben de dediğinizi yaptım. Bunu sizin için yaptım."

Leonardo, koltuğun kenarlarına tutundu. Sanki kendisi yüzlerce çemberin içerisinde kalmışçasına oda fırıl fırıl dönüyordu. "Geçimimi sağlayan; yemeğimizin, atölyemizin ve kıyafetlerinin parasını ödeyen ne? Herkes beni azgın dalgaların içine atmaya çalışırken bana yardımcı olan şey ne? Sanat benim işkencecim; aynı zamanda yüreğim. Benim tutkum ve benim tek sahibim. Bir sanat eserini yok etmektense seni öldürmeyi tercih ederim, Giacomo. Davut heykelini yok etmek mi? Neden? Neden böyle korkunç bir şey yaptın?"

Salaì, başını yana eğerek Leonardo'ya baktı. "Sevgiden, Leonardo. Başka ne sebeple olabilir?"

Michelangelo

O ilk geceki saldırıdan sonra Soderini, heykeli korumaları için bir kıta asker görevlendirdikten sonra saldırganlar geri dönmedi. Brandayı kaldırana kadar heykele ölümcül hasar verip vermediklerini bilmeyen Michelangelo, bu konuya kafasını takarak zamanını boşa harcayamazdı. Yapması gereken çok işi vardı. Onca muhafıza rağmen uyumakta güçlük çekiyor, sürekli engebeli ve dolambaçlı sokaklarda ağır ilerleyen Davut'un başında nöbet tutuyordu. Yolculuk boyunca tavuklar, çıkıntılı balkonlar, pencerelerden fırlatılan çöpler, kişneyen katırlar ve hatta bir keresinde başıboş bir at karşılarına çıkmıştı. Yine de Davut tüm bunların üstesinden gelip nihayet beşinci gün Meclis Meydanı'na ulaşmıştı.

Beş gün boyunca dar ve loş sokaklarda yapılan yolculuktan sonra geniş, açık meydana ulaşmak yüreklere bir ferahlık vermişti. Düzinelerce Floransalı, Davut'un yerleştirileceği kaidenin yakınında bu âna tanık olmak için beklemekteydi. Hâlâ branda içinde saklı dev heykel meydana girdiği anda insanlar, savaştan dönen bir kahramanı karşılıyormuşçasına sevinçle bağırıp alkış tutmuştu. Taşıma aracının arkasında yürüyen Michelangelo, yakılmış bir fünye gibi heyecan duygusunun tüm bedenini kapladığını hissetti. Bu meydan Floransa Cumhuriyeti'nin kalbiydi. Burada yöneticiler özgürlük meselelerini gözden geçiriyor, bağımsızlıklarını kutlamak için insanlar her yıl festivaller düzenliyordu. Burası Davut'un nöbet tutması için uygun bir yerdi.

Aracı meclis sarayının önüne getirip Davut'u asılı durduğu halat salıncaktan alarak makaralar yardımıyla, dikkatlice mermer kaideye oturtmak kırk işçinin bir haftasını almıştı. Hiç kimse görmeden heykeldeki hasarları inceleyebilmek için ahşap bir iskele ve

başka bir baraka kurmak üç gün sürdü. Hasarsız bir şekilde taşınmanın tamamlanması durumunda şehir, resmi açılış için hazırlıklara başlayacaktı. Michelangelo, karşılaşacakları hasarların tamir edilebilecek hasarlar olması için dua etti.

Sonunda heykeli inceleme günü gelmişti. Sarayın merdivenlerinde duran Michelangelo, barakanın içine girip koruyucu brandayı çıkarmak için hazırdı. Granacci, Soderini, Giuseppe Vitelli, Perugino ve Giuliano da Sangallo da yanında bekliyordu. Küçük bir gruptu. Hiç kimse, nasıl tamir edileceğine karar vermeden önce heykelin kırılan kolu ya da kopan diziyle ilgili söylentilerin şehirde yayılmasını istemiyordu. Michelangelo'nun midesi bulanmaya başladı. Gözlerinin önünde siyah lekeler belirdi. Elini cebine sokup rahatlamak için bir avuç mermer tozunu yoğurdu. Şimdi bayılma zamanı değildi.

Piero Soderini, dirseğiyle Michelangelo'yu itip kapıya yöneltti. Granacci, elinde yanan meşaleyi uzatırken "*İyi şanslar,*" dedi.

Kulakları çınlayan Michelangelo, meşaleyi alıp ahşap barakaya girdikten sonra arkasından kapıyı kapattı.

Brandayı kaldırıp heykelin her bir noktasını inceledikten sonra gördüklerini yavaş yavaş özümseyen Michelangelo barakadan çıktı.

Önce konuşamadı. Soderini yüzünü görünce can sıkıntısıyla homurdanmaya başladı. "Ah, hayır... Çok mu kötü? Tamir edebilecek misin?"

Dile gelen Michelangelo "Tanrı..." dedi.

"Ah hayır. Tamamen tahrip olmuş, değil mi?" dedi Sangallo. "Tamamen benim suçum. Halatların yerine..."

"Tanrı onu korumuş," dedi Michelangelo.

"Ne?" diye sordu Granacci.

Michelangelo, sesini daha da yükselerek "Tanrı. Tanrı, Davut'u buraya kadar avucunun içinde getirmiş olmalı," dedi. "Tanrı, heykelle taşların arasında durmuş olmalı; çünkü yemin ederim, gördüklerimin başka bir açıklaması yok. Mermerin üzerinde tek bir çizik bile yok."

Soderini, meşaleyi alıp barakaya daldı. Arkasından Giuseppe Vitelli girdi.

"Gerçekten mi?" dedi Granacci. "Sanıyordum ki..."

"Doğru," diye seslendi Soderini barakanın içinden. "Tek bir leke bile yok."

Michelangelo'nun boğazı kaşınıyordu. Derinlerden gelen bir kahkaha patlattı. Kahkahalar peşi sıra geldi. Kısa süre sonra, çocukluğundan beri hiç gülmemiş gibi kahkahayla gülmeye devam etti. Granacci, Sangallo, Perugino ve Botticelli'nin hepsi ona eşlik etti. Michelangelo'nun gözlerinden akan yaşlar yanaklarından dökülene dek, kahkahalarla gülmeye devam ettiler.

Her biri tek tek barakaya girip çıktı. "Olağandışı bir durum," diye açıkladı Giuseppe Vitelli. "Taşta kendimi görebiliyorum."

Perugino heyecanla "Şu çatık kaşlar ve delici gözlere bakın!" dedi, "İnsana korku veriyor."

"Damarlarında gerçek kan olduğuna yemin edebilirim," dedi Botticelli. Heykeli uzun uzun inceleyen Soderini "Yüzüne oranla burnu biraz..." dedi. Uygun ifadeyi bulmaya çalışırken elini salladı. "Kalın oldu, değil mi?"

"Ne?" dedi Botticelli, güç ve paraya sahip insanların kendilerini sanata adamış insanlar kadar zeki olduklarını hayal ettiklerini söylemek istercesine bir bakış atarak. Michelangelo kendini ve diğer sanatçıları suçladı. Eserin çok basit görünmesine neden olmuşlardı.

"Sanırın biraz düzeltme yapman gerekecek," dedi Soderini. Bu söz üzerine Granacci suratını buruşturdu.

Yorucu bir taşıma ve Medici destekçilerinin saldırılarının üstesinden gelen Davut, şimdi bir politikacının berbat fikirleriyle tahrip mi edilecekti? Michelangelo, Soderini'ye cehenneme gitmesini söylemek üzere nefes almasına rağmen bu tepkisini engelleyip yutmak zorunda kaldı. Ne de olsa Başkan Soderini, patronuydu. Davut heykeline sonsuza dek kilit vurma yetkisi vardı. Eğer Michelangelo, heykelinin halka sergilenmesini istiyorsa, tüm cehaletine rağmen adamı memnun etmek zorundaydı. "Evet, efendim. Sanırım haklısınız." Michelangelo, Leonardo'nun ses tonunda her zaman var olan, insanı kızdıracak zarafetteki kıvraklığı taklit etmek için elinden geleni yaptı.

"Michel," dedi Granacci. "Burnu gayet güzel."

"Ne yapabileceğimize bir bakalım." Michelangelo, omuz çantasından çekiç ve keskisini çıkarıp heykele yaklaştı.

"Dur, Michelangelo. Sakın yapma!" diyen Botticelli, Soderini'ye dönerek, "Müdahalemden dolayı beni bağışlayın efendim; ama genç adamın herhangi bir değişiklik yapmasına gerek olduğunu düşünmüyorum. Heykel tam anlamıyla kusursuz," dedi.

"Saçma, Üstat Botticelli." dedi Michelangelo, Davut'un kafasına ulaşmak için iskeleyi tırmanırken. "Başkan Soderini, estetikten anlayan ülkedeki nadir insanlardan birisidir. Burunda bir eksiklik olduğunu söylüyorsa doğrudur."

"Michel, hayır!" diye fısıldadı Granacci.

"Lütfen, çalışmama izin verin," diyen Michelangelo, keskiyi heykelin burnunun ucuna yerleştirdi. Çekici vurmaya başladı.

Mermer tozu kar gibi aşağıya düşerken Botticelli, başını ellerinin arasına almış, Granacci ise inliyordu.

Soderini muzaffer bir edayla gülümsüyordu. "Kararlılığın etkileyici, genç adam."

Michelangelo, burnun üzerindeki mermer tozunu üfleyip elindeki bezle sildi. İskeleden indikten sonra Soderini'nin omuzlarına ellerini koyarak "*Çok teşekkür ederim*, Başkan Soderini. Haklıymışsınız."

"Yardımcı olduğuma sevindim," diye cevapladı Soderini, yüzünde kendinden memnun bir gülümsemeyle. Sonra tavsiyesinin sonucunu daha yakından görebilmek için heykele yaklaştı.

Sanatçılar Michelangelo'nun etrafında toplanırken Granacci, "Ne yaptın sen?" diye fısıldadı.

"Hiçbir şey." Elini açıp, cebinden çıkardığı mermer tozunu gösterdi. Burnu keskiyle düzeltiyormuş gibi yaparken mermer tozunu elinden bırakmıştı. Heykelin değiştiğine Soderini'yi ikna etmek kolay olmuştu. Aslında değişen tek şey Soderini'nin algısıydı. "Her zaman patronları senden daha zeki olduklarına inandıracaksın."

"Size söylediğim gibi, bu tek küçük müdahale bile çok fark etti," diye böbürlendi Soderini. "Davut'un yüzü şimdi daha gerçekçi oldu."

Botticelli, Soderini'ye yaklaşırken "Çok hassas gözlere sahip-

siniz, efendim," dedi. "Bana yakın zamanda bir tablo siparişi vereceğinizi umuyorum. Parlak sanatsal görüşlerinizden yararlanmak benim için onurdur."

Soderini, cebinden çıkardığı deri keseyi Michelangelo'nun eline koyarken "Al bakalım. Bunu hak ettin evlat," dedi.

"Bu nedir?" Keseyi açıp içine baktı. Bu kadar çok altını daha önce hiç görmemişti.

"Bunu bir mükâfat olarak gör. İyi yapılmış bir işin mükâfatı."

Bu parayla kardeşi kendine bir dükkân açıp, başka taliplere kaptırmadan önce Maria'yı babasından isteyebilirdi. Yine babasına güzel yeni bir takım, yeniden inşa edilmiş evlerine yeni mobilyalar alabilirdi. Tüm bu harcamaların sonunda bile ellerinde çok paraları kalırdı.

Diğerleri açılış gününe dair kutlama planlarını tartışırken Michelangelo, barakadan çıkıp boş meydanı seyretmeye başladı.

Ailesinin paraya sevineceğine şüphe yoktu; ancak ne bir kese dolusu paranın ne de bir avuç destekçi ve dostun heykeli beğenmiş olmasının bir önemi vardı. Floransalıların heykelini alkışladıklarını duyana kadar hiçbir şey onun için kutlama sayılmazdı. İnsanlar Davut'u sahiplenmezse para, sevinç, başarıyla sonuçlanan taşımanın verdiği iç rahatlığı gibi şeylerin hiçbir önemi olmayacaktı.

Leonardo

Yaz

Meclis meydanında yürürken Lisa elini Leonardo'nun kolunun arasından geçirdi. İnce dantel eldivenleri ve Leonardo'nun ipek gömleğine rağmen teninin sıcaklığını hissetmek heyecan vericiydi. Çuha çiçeği ve limon karışımı parfüm kokusu, sabahtan beri tek yudum şarap içmemiş olmasına rağmen Leonardo'nun başını döndürüyordu.

"Ama onu gördün," dedi Lisa, önüne çıkan at dışkısının üzerinden atlarken. Meydan at arabaları, memurlar ve yayalarla doluydu.

Leonardo hayır anlamında başını sallayarak "Onu en son gördüğümde oyma işine daha yeni başlamıştı. Ortada görünen bir şey yoktu. Cilalanmadan önce heykeli gören Machiavelli bana heykelden biraz bahsetti; ama o bir politikacı, sanatçı değil. Bu yüzden anlatımları gerçekleri yansıtmayabilir. Şu an heykelin neye benzediği hakkında pek fikrim yok. Ben de herkesle birlikte göreceğim heykelin bitmiş halini."

Meydan girişinin yakınında, Michelangelo'nun hâlâ koruyucu örtüyle sarılı heykelinin önünden geçiyorlardı. Heykeli göstermek, kocası olmadan Lisa'yı görmek için Leonardo'nun uydurduğu son bahaneydi. Vaftizhane'deki buluşmalarına benzer bir buluşma gerçekleştirememiş olsalar da, bugünkü gibi birkaç gezi ayarlayabilmişlerdi.

"Ama heykel bitmiş ve burada duruyorsa neden açılış için Eylül ayını bekliyorlar?"

"Soderini, Floransa'nın özgürlüğü, zenginliği ve gücüyle ilgili konuşma yapmak istiyor. Bu eserden faydalanıp bir gösteri sunma-

yı ve yarımadanın dört bir tarafından gelmiş önemli kişileri ağırlamayı planlıyor. Hatta Papa'yı bile davet etti."

"Sizce gelecek mi?"

Leonardo omuzlarını silkerek "Soderini Papa'yı Floransa'ya getirmeyi umuyorsa hazırlanması için ona zaman vermeli. Ayrıca, umutlarını artırmak için en iyi yol insanları bekletmektir."

"Bu yüzden mi tablomu bana göstermeyi reddedip duruyorsunuz? Beklentilerimi artırmaya mı çalışıyorsunuz?" Uzun elbisesi bacaklarının arasında hışırdıyordu.

"Bunu asla yapmazdım, hanımefendi. Sadece henüz bitirmedim. Yine, tamamlana dek tablo sahibi resmini görmemeli."

Üstü kapalı müzenin içerisinde görkemli yaşlı meşeleri andıran mermer heykeller arasında gezinirken "Bitirmediyseniz eğer, o zaman neden artık resmimi çizmiyorsunuz?" diye sordu.

"Gerek yok. Özelliklerinizi binlerce kez çizdim ve güzel bir şekilde resmettim tabloda."

"Hâlâ eksik olan şey nedir peki?"

"Şimdi ruhunuzu yansıtmam lazım tablonuza."

Kafası ve kolu kopmuş, oturan bir kadına ait eski Roma heykelinin önünde duran Lisa "Ama insanların ruhunu göremezsiniz. Bu durumda resminize nasıl yansıtacaksınız?"

Ah, işte sonu ve cevabı olmayan soru. Leonardo cevaplamaya başladı.

"Bay Leonardo!" diye birisinin seslendiğini duydu.

Lisa elini kolundan çıkarıp geriye bir adım attı. Davetsiz misafir, koyu kahverengi ceketi ve geniş kenarlı şapkasıyla tutucu bir delikanlıya benziyordu. Leonardo'nunki kadar güçlü bir çenesi ve çeliği andıran gri gözleri vardı. Leonardo genç adamı hemen tanımasına rağmen ismini hatırlayamadı. Belli ki hafızasından silinmişti ismi. Arturo muydu? Yoksa Antony mi? Antonio. Tabii ya bu Antonio'ydu. Nasıl unutabilirdi? Leonardo genç adamın nazik selamına karşılık vermedi. "Ben de sizi arıyordum. Size bir haber getirdim," dedi genç adam.

Hafifçe bir kaşını kaldıran Leonardo hiçbir tepki vermedi.

"Babamla ilgili," diye devam etti Antonio.

"O lanet noteri umursamadığımı biliyorsunuz. Haydi gidelim,

Bayan Giocondo. Size göstermem gereken başka eserler var," deyip genç kadının kolundan tuttu; birlikte müzede gezinmeye devam ettiler.

"Bu kim?" diye fısıltıyla sordu Lisa.

Tam cevap vermek üzereyken Antonio arkalarından seslendi, "Bu sabah saat yedide babam vefat etti."

Yürümeyi bırakan Leonardo, genç adama bakmak için arkasına dönmeden derin bir nefes aldı. Müze, idrar ve küf kokuyordu. Genç kadını bu pisliğin içine neden getirmişti ki?

"Bilmeniz gerektiğini düşündüm," dedi Antonio. Leonardo genç adamın gidişini dinledi. Ayak sesleri uzaklaşıp tamamen yok oluncaya dek bekledi.

"Kimdi bu? Kim ölmüş?" diye sordu Lisa.

"Hiç kimse," dedi Leonardo, uzaklara dalan gözleriyle.

"Pek de hiç kimseye benzemiyor. Altüst oldunuz. Lütfen şuraya oturun. Solgun görünüyorsunuz."

Leonardo'nun kolunu tuttu, ama elini itiverdi hemen. Kimsenin kendisine dokunmasını istemiyordu.

Uçuş deneylerini desteklemek için Fransa kralının kendisine verdiği, sol el parmağındaki mücevher süslemeli yüzüğe baktı. O lanet noter Leonardo'nun uçma planlarını duysaydı onu insanlık için bir tehdit ilan ederdi. "Sizi tek başınıza eve göndermek zorunda olduğum için eşinize özürlerimi iletin lütfen," deyip başıyla selam vererek meydandan ayrıldı.

Bu mümkün müydü? O gri gözlü yaşlı iblis gerçekten ölmüş müydü? Leonardo, dört katlı bej rengi eve yaklaştı. Mor renkli kapı üzerindeki pencerelere, ailenin yas içerisinde olduğunu gösteren siyah yünler asılmıştı. Bu eve hiç davet edilmemişti ve bugün de girmeye pek niyeti yoktu. Via dei Rustici Caddesi'nin karşısında bir sundurmada durup evi uzaktan seyretmekten memnundu.

Saatler geçti. Güneş doğudan batıya yönelip ufuk çizgisinde batmak üzereydi.

Güneş ufukta alçalırken yaslı insanlar sokaklarda toplanmaya başladı. Herkes kahverengi giyinmişti. Kadınlar bakışlarını göğe yöneltmiş, saçlarını avuç avuç yolarken erkekler de gömleklerini

parçalıyordu. Ölüm, yaşamın ayrılmaz bir parçasıyken neden insanlar kendilerini böyle acılara teslim ediyordu? İş işten geçtikten sonra insanlara en görkemli övgü ve törenler düzenleniyordu. Bu haykırışların hiçbiri öleni geri getirmiyordu.

O lanet bunak noter de zaten Leonardo'nun gözyaşlarına tenezzül etmezdi.

Karanlık çökerken yaslı insanlar, görme yetisini sonsuza dek kaybetmiş bir adamın yolunu aydınlatmak istercesine, ellerindeki yüzlerce meşaleyi yakmaya başlamıştı. Mor kapının açılmasıyla gözü yaşlı insanlardan oluşan yürüyüş alayı evden ayrıldı. Sokaklarda ağlaşan insanlar da daha şiddetli ağlaşıp kıyafetlerini parçalamaya başladı. Leonardo, yaşlı noterin beş oğlunun babalarının cenazesini başlarının üzerine konulan bir tahtada taşımalarını izledi. Sırtüstü yatan mevtaya, parlak yeşil bir gömlek giydirilmiş ve üzeri beyaz leylaklarla örtülmüştü. Leonardo yaşlı adamın kemerli burnunu, sivri çenesini, geniş alnı ve uzun boynunu dikkatlice inceledi. Evet, yaşlı noter kesinlikle ölmüştü.

Leonardo dua ediyormuşçasına "İnsana benzeyen dev yaratıklar ortaya çıkacak," dedi. Bu savaşa gitmeden önce yaşlı adama sorduğu bilmeceydi. "Kendilerine yaklaştıkça boyutları küçülecek." Leonardo'nun bilmecenin cevabını söyleme fırsatı olmamıştı. "Elinde lambayla geceleyin dolaşan birinin gölgesi," diye fısıldadı Leonardo, yaşlı adamın cenazesi oğullarının omzunda köşeyi dönerken.

Cenaze alayı gitmişti.

Leonardo, binanın kenarına dayandı. Yas tutan insanları takip etmesi için bir nedeni yoktu. Cenazeye davet edilmemişti. Sundurmada durup tamamen kaybolunca dek ağlama seslerini dinledi.

Bir kelime kafasını meşgul ediyordu. Kullanmayı sevmediği, silinmesini istediği bir kelimeydi. Bu kelimeyi ihtiyar noter için kullanmayalı onlarca yıl geçmişti. Oysa şimdi söyleyecek başka bir şey aklına gelmiyordu. Ağzını açtı ve usulca rüzgâra fısıldadı "*Hoşça kal*, baba."

Santa Maria Novella'ya sersemlemiş halde dönerken rüzgârın sesi hâlâ Leonardo'nun kulaklarında uğulduyordu. Merdivenleri çıkıp kendisini bekleyen Salaì ve Lisa'yı tanımadan atölyesine girdi.

Lisa atölyesinin yerini nereden biliyordu? Bütün gün onu mu beklemişti?

"İyi misiniz, efendim?" Salaì, Leonardo'yu kolundan tutup bir koltuğa götürdü.

Leonardo elini çekti ve ön kapıyı geçip ilerideki özel odaya girdi.

Lisa arkasından geldi. "Neden bana onun baba..." Salaì, aniden bağırarak konuşmasını kesti. "Sakın!"

Leonardo eline yanmakta olan bir mum alıp masasına oturdu.

"İyi misiniz? Hanımefendi doğru mu söylüyor? Ser Piero gerçekten..." Titreyen eliyle Salaì, bir bardak şarabı Leonardo'nun yanına koydu. "Lütfen, konuşun benimle."

Leonardo, yeni bir kâğıt ve tüy kalem çıkardı. Uzun zamandır mali durumunu ihmal etmişti. Arayı kapatması gerekiyordu. Son birkaç günde bir kutu tatlı çörek için Salaì'ye üç florin vermiş, piliç için bir florin harcamıştı. Şarap için Salaì'ye on florin, yine boya malzemeleri için de elli florin vermişti. Salaì'nin yeni gardırobuna beş duka harcamıştı. Salaì'ye çok para harcıyordu.

"Leonardo..." diyerek Lisa içini çekti.

Tüy kalemi mürekkebe batırıp günlük hesap listesinin yanına şunları yazdı: *Dokuz Temmuz 1504 Çarşamba günü saat yedide Ser Piero da Vinci öldü.*

Masanın üzerinde asılı aynada görüntüsü gözüne çarptı. İlk kez babasından çok annesine benzediğini fark etti. Acaba Ser Piero en büyük oğluna her baktığında, bir zamanlar sevdiği ama evlenemediği kadının kendisine baktığını mı görüyordu?

Leonardo'nun aklına bir şey takıldı. Kalemini bırakıp dağınık kâğıt destelerini karıştırdı. Burada bulamayınca başka bir desteyi karıştırmaya başladı. Hâlâ bulamıyordu. Çalışma masasını, bölmeleri, çekmeceleri ve dağınık eşyaları araştırdı. Neredeydi bu?

"Aradığınız şeyi bulmanızda size yardımcı olmamızı ister misiniz?" diye sordu Lisa, Leonardo'nun elinden kâğıtları nazikçe alırken.

Salaì "Bizi yalnız bırakın," deyip elindeki kâğıtları aldı. "Size ihtiyacı yok."

Leonardo nihayet aradığı şeyi, buruşturulup köşe atılmış halde buldu. Dikkatlice mektubu alıp eliyle düzeltti. Tanıdık el yazısıyla kaleme alınmış ismini okudu: "Leonardo di Ser Piero da Vinci." Sel felaketinden sonra Ser Piero'nun kendisine gönderdiği mektuptu bu. Leonardo mektubu hiç açmamıştı. Zarfı ters çevirdi. Arka tarafına dalgınlıkla bir uçuş makinesi tasarımı çizmişti.

Mektubu açtı. Hızlıca göz gezdirirken bunun bir celp ya da suçlama mektubu olmadığını anladı. Mektupta ne selden ne de Leonardo'nun başarısızlıklarından bahsediliyordu. Bu, Ser Piero'nun hastalığı ve içinde bulunduğu parasal sıkıntıları anlatan kısa bir nottu. Mektubun sonunda akşam yemeği için Leonardo eve davet ediliyordu.

Mektubu masaya bıraktı. "Mumun alevine bak ve güzelliğini gör."

"Anlamadım?" diye fısıldadı Salaì.

"Gözlerini kırp ve tekrar muma bak. Şu an gördüklerin daha önce burada yoktu." Leonardo, parmaklarını, masanın üzerindeki mumun alevinde gezdirdi. "Yine, burada daha önce olanlar şu anda yok. Her zaman sönen bu ateşi tekrar canlandıran kimdir?" O ve Ser Piero asla hatalarını kabul etmezdi. Geriye dönmek imkânsızdı onlar için.

İmkânsız. Leonardo bu sözcükten nefret ediyordu.

Masadan uzaklaştırdığı sandalyenin bacakları ahşap zeminde gıcırdadı. Üç uzun adımda odanın diğer tarafına geçince bir brandayı çekti. Brandanın altında selvi ağacı ve ketenden yapılmış bir çift devasa yarasa kanadı vardı.

"Üstat? Ne yapıyorsunuz?"

Leonardo, kanatları uzun bir silindir şeklinde katlayıp omzuna attı.

Salaì kapının önünde durup "Gitmenize izin vermeyeceğim," dedi.

"Çekil önümden."

Salaì kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup "Hayır," dedi.

Leonardo, elindeki uzun ahşap kanatları Salaì'nin kafasına doğru savurdu. Silindir dönerken raflara çarpıp kitap ve beher kap-

larını devirdi. Salaì, korunmak için çömeldiği anda Leonardo bir o yana bir bu yana sıçrayarak kapıdan dışarı attı kendini.

"Üstat, durun!" diye bağırdı Salaì. "O kanatlar henüz bitmedi."

Leonardo, yarasa kanatlarını arkasında sürükleyerek, Floransa'yı gören bir tepenin zirvesine doğru ilerledi. Dolunay ortalığı aydınlatıyordu. Tepe, uzun yumuşak çimlerle kaplıydı. Ağaçlar, yaşlı adamların sırtı gibi rüzgârdan eğilmişti. Uzaklarda Arno zarif bir şekilde kıvrılıyordu, Floransa mum ışığında pırıl pırıldı.

"Üstat!" diye uzaklardan seslendi Salaì. Leonardo arkasına baktığında Salaì ve Lisa'nın peşinden geldiklerini gördü.

Daha hızlı hareket etmesi gerekiyordu. Kanatları uçurumun kenarına koyup her bir kanadı dikkatlice açtı. Kanatları tasarlarken Salaì'nin kayışları takmada kendisine yardımcı olacağını ummuştu. Deri bir kayışı sağ koluna alıp soldaki kayışla bağlarken elleri titriyordu.

"Üstat, durun!" Salaì kendisine hızla yaklaşıyordu.

Kanatlar, Leonardo'nun istediği derecede sıkıca bağlanmamıştı ama yapacak bir şey yoktu. Buna zamanı yoktu. Ayakları üzerinde doğrulduğunda rüzgâr ıslık çalarak kanatları doldurdu. Kumaş gerilmişti. Kolları geriye doğru eğik bir vaziyette Leonardo uçuruma doğru ilerledi. Uçurumun kenarına ayaklarını koyup dengesini sağlamaya çalıştı. Dolunayda kanatları açık bir şekilde durup Floransa'yı seyretti.

Küçükken bir sabah, daha önce hiç görmediği bir çiftlik evinin önündeki beşiğinin içinde uyanmıştı. Avlunun karşısında babasını bağırırken, annesini ise ağlarken gördü. Yanlarında tuhaf bir adam vardı. Uzun ve kaba görünüşlü adamın yüzü kıpkırmızıydı. "Beni bu adamla evlendiremezsin," diye ağlayan annesi, kendini bu yabancı adamdan uzaklaştırmaya çalışıyordu. "Ben seninle evlenmek istiyorum," diye yalvarıp babasının gömleğini tutuyordu.

"Seninle evlenemem," demişti babası. "Ancak konumuma uygun bir kadınla evlenebilirim." Annesi, "Onu sevmiyorsun," diye bağırırken babası oradan uzaklaştı. Sonra o canavara benzeyen tuhaf adam Leonardo'nun annesinin suratına vurmuştu.

Leonardo, o an mavi gökyüzünde, büyük bir yırtıcı kuşun avlunun üzerinde daireler çizerek uçtuğunu hatırlıyordu. Kuşu sevmişti. İri ve güçlü kuş çamur, toprak ve bağrışmalardan uzak, geniş tüylü kanatlarıyla gökyüzünde süzülüyordu. Sonra iri sarı gözleri kendisine takılan kuş, beşiğine doğru dalışa geçmişti. Kendisine doğru gelen kuştan öyle çok etkilenmişti ki, kendisini ısıracakmış gibi sert gri gagasını açtığında bile çığlık atamamıştı. Sonra hayvan havada durmuş, bedenini eğerek geniş tüylü kuyruğunu Leonardo'nun ağzına çarpmıştı. Tüylerden toprak ve tozun tadını alabiliyordu. Kuş, durup üzerinde süzüldü. O anda Leonardo, kuşlarla beraber gökyüzüne uçup asla geri dönmeyeceğini biliyordu.

Sonunda elli iki yaşındaki Leonardo bu hayalini gerçekleştirmek üzereydi.

Koşup işe başlamak için uçurumdan biraz uzaklaştı. "Leonardo, hayır! Kendine zarar vereceksin." Lisa ve Salaì, tepeye ulaşmış kendisine doğru koşuyordu. Düşünme vakti bitmişti artık.

Leonardo, uçurumun kenarına koşup zıpladı. Ayakları yerden kesildi. Kanatları rüzgârla dolup yaprak gibi kendisini havaya kaldırdı. Toprak, altında pürüzsüz şekilde uzanırken göğsünü ileri çıkarıp, sırtını kamburlaştırdı ve o anılarındaki o kuşu taklit edercesine el parmaklarını açarken ayak parmaklarını kapattı. Yıllar önce kuyruğuyla ağzına vuran o kuşun ne olduğunu öğrenmişti: Bu Mısır tanrıçası Isis'in ölüleri diriltirken bedenine girdiği çaylak kuşuydu. Bu gece Leonardo o çaylak kuşuydu.

Uçuyordu. Hayatı boyunca içinde beslediği, kendisini uykulardan kaldıran o rüyayı gerçekleştirmişti. Sevinçle dönüp taklalar atmak, sonra tekrar gerçek bir kuş gibi göğe tırmanmak istiyordu ama bunu denemeye cesaret edemedi. Şimdilik rüzgâra kapılıp süzülmek yeterliydi. Buradan gökyüzünde süzülüp nehirleri geçebilir, ölülerle konuşabilirdi. İmkânsızı mümkün kılabilirdi.

Sağ kolu titredi.

Bu da neydi? Leonardo baktı ama o anda ayın üzerine bir bulut gelmişti. Etrafı hiçbir şey göremeyeceği kadar karanlıktı.

Sol kolundaki bağ gevşemişti. Birkaç metre aşağı düştü, midesi bulanmaya başladı ama kanatlar tekrar rüzgârla şişti.

Ahşap iskelet kırılırken bir çatırtı sesi duyuldu.

Leonardo aşağıya baktı. Şu anda aşağı düşmesi, çan kulesinden düşmek gibi olacaktı.

İskelenin üzerindeki kanatlar yırtılıverdi. Hava kulaklarını tırmalıyor ve ağzına çarpıyordu. Artık uçmuyor, yere düşüyordu.

"Leonardo!" diye Lisa'nın çığlık attığını duydu.

Parçalanmış kumaş etrafında kontrolsüzce çırpınıp duruyordu. Ahşap parçalanmış, rüzgârın şiddeti artmıştı. Yavaşlayabilmek için kollarını çırpıp bacaklarını hareket ettirdi ama hızla yere çakılmak üzereydi. Yanlış zamanda, yanlış yerde ve yanlış insanların arasında doğmuştu. Bir gün birileri uçmayı öğrenecekti, ama o kişi kendisi olamayacaktı.

Hızla yere düşmekte olan Leonardo, Salaì ile Lisa'nın kendisine doğru hızla koştuklarını gördü ama asla kendisine yetişemeyeceklerini biliyordu. En büyük pişmanlığı, son başarısızlığına tanık olmalarıydı.

Lisa haklıydı. Bazı şeyler imkânsızdı.

"*Aman Tanrım!*" diye bağırdı Leonardo. Yere çarpmasıyla her şey karardı.

Leonardo, Salaì ile Lisa'nın yanına gelip kendisini atölyeye taşımalarını hatırlamıyordu. Salaì, kanatları kurtarmaya çalıştıklarını ama geriye kurtarılacak bir şey kalmadığını söyledi.

Leonardo, karanlıktan çıkışını, yatakta yatışını ve acıyla bağırışlarını belli belirsiz hatırlıyordu ama bu geçici ve muhtemelen hiç tedavi edilemeyecek bir anı olarak kalacaktı. Kendisini sağlığına kavuşturan Lisa değil, Salaì olmuştu. Hatırlayabildiği kadarıyla. Leonardo'nun sol gözü şişmiş, omuzu çıkmıştı, sağ kaburgaları sürekli ağrıyordu. Yalnız hareket edip nefes aldığı zamanlarda sağ tarafının tamamını keskin bir acı kaplıyordu.

Leonardo, yattığı yerde doğrulup yemek yiyecek ve Salaì'den sakal ve saçını düzeltmesini isteyecek kadar iyileşmişti. İki hafta sonra çürüklerle dolu bedeninin ağrısı, yataktan çıkıp Lisa'nın portresinde çalışma yapmak için resim sehpasının önünde oturabileceği kadar azalmıştı.

Birisinin kapıyı açıp içeri girdiğini duyduğunda elinde fırçayla

oturuyordu. Dönüp baktığında üzerinde orman yeşili ipek elbisesi, havaya yayılan yasemin kokusuyla Lisa'nın kapıda durduğunu gördü.

Salaì, hızla gelip resim sehpasını çevirdi.

"Tamam, sorun yok," dedi Leonardo, genç kadını selamlamak için sandalyesinde doğrulmaya çalışırken. "Portreyi görmek istiyorsa görebilir." Yüzünü buruşturarak elini ağrıyan tarafına koydu.

Salaì ve Lisa, yardım etmek için yanına koşup kollarından tuttular. "Tablo bitti mi?" diye sordu Lisa, Leonardo'ya daha rahat bir sandalyeye oturmasında yardımcı olurken.

"Hayır."

"Öyleyse beklerim."

Salaì, Leonardo'nun arkasına bir yastık koyup, "Sizi yalnız bırakayım," diyerek atölyeden ayrıldı. Arkasından kapıyı kapatacak kadar kibardı bugün.

Lisa sessizce atölyede dolanmaya başladı. Parmaklarını metal bir neşterin üzerinde gezdirip, yirmi kürekle güçlendirilmiş dev bir sualtı gemisine ait ahşap modele bakarak sekiz kenarlı aynanın karşısında kendini seyretti. Leonardo'nun neredeyse ölümüne neden olacak kanatlara ait çizimlerle dolu defterin sayfalarını çevirirken "Babanız için üzgünüm," dedi sonunda. Tanık olduğu başarısızlıktan sonra bu tasarımlar hakkında Lisa'nın düşüncelerini merak ediyordu.

"Üzülecek bir durum yok. Kendisini pek tanımıyordum zaten."

"Müzede karşılaştığımız adam, size haberi getiren o adam kardeşiniz miydi?" diye sordu Lisa, nazikçe defteri kapatırken.

"Ser Piero'nun ilk meşru oğlu."

Lisa içini çekti. Leonardo, o anda Vaftizhane'de buluştukları geceyi düşünmekte olduğunu biliyordu. "Üzgünüm."

"Üzülecek bir durum yok. Kendisini pek tanımıyordum zaten," diye tekrarladı.

"İnsanlar kendilerini incitmeden yükseklerden inecek. Gökyüzünde bilinmeyen yerlere gidip aşağı dökülen alevlerden korkuyla kaçacaklar..."

Leonardo şaşırdı. Lisa neden bahsediyordu? Bugünlerde aklı neden bu kadar bulanık ve darmadağınıktı?

"Hayvanların insanların dilinde konuştuklarını duyacaklar," diye devam etti. "Hareket etmeden bedenleri bir anda dünyanın farklı yerlerine gidecek. Karanlığın ortasında harika şeyler görecekler. Nedir bu?"

"Ne?"

"Size tarif ettiğim şey. Nedir bu?"

"Buraya bana bilmece sormaya mı geldiniz?"

Lisa evet anlamında başını salladı.

"Pekâlâ, bir düşüneyim," dedi Leonardo, ağrıyan kaburgalarına dikkat ederek nazikçe sandalyesine yaslanırken. "İnsanlar harika şeyler görecekler ve hayvanların konuşmalarını işitecekler, değil mi?"

"Evet."

"Ve kendilerine zarar vermeden uçacaklar..."

"Doğru."

Bunun tek bir cevabı olabilirdi. "Rüya."

"Bir dahaki sefere tepelerden atlamak yerine bunu denerseniz iyi olur," dedi alaycı bir şekilde.

Gülmesiyle Leonardo'nun yan tarafına ağrı saplandı.

Lisa yastığı düzeltmesine yardım ederken yüzündeki ifade ciddileşiverdi. "Ölebilirdiniz." Elini Leonardo'nun elinin üstüne koydu. Parmaklarının sıcaklığı, katedralden yankılanan bir ilahi gibi tüm bedenini sardı.

"Uçamadım."

"Gördüm."

"Ve asla uçamayacağım."

Lisa önünde diz çökerek "Biliyorum," dedi.

Acısını unutarak Lisa'ya doğru eğildi ve "Hayatımı kurtardığınız için teşekkür ederim," dedi.

"Ben teşekkür ederim, beni fark ettiğiniz için," dedi Lisa iç çekerek. "Sizi tekrar ziyaret edemem. Ben evli ve çocuklu bir kadınım ve bunları kendimden üstün tutarım."

"Biliyorum." Kendisiyle kaçması için ona yalvarmak istiyordu. Onu Uzak Doğu'ya, Roma'ya ya da Fransa'ya götürürdü. "Bazı şeyler imkânsız."

Gözleri kenetlenmişti. Gözbebeklerinin içine düşmek, dipsiz

bir kuyuya düşmek gibiydi. Aniden Lisa, Leonardo'nun yanaklarından tutup onu kendine çekerek dudaklarını onun dudaklarının üzerine koydu. O anda Leonardo hiçbir şey düşünemiyordu. Sadece onun nane tadındaki dudaklarını, hafif inlemesini ve saçlarındaki yasemin kokusunu hissedebiliyordu. O anda Leonardo varlıkla yokluk arasında gidip geldi. Sanki bu dünyanın dışına çıkmıştı. Artık kendine ait değildi; artık Lisa'ya aitti, Lisa da ona aitti.

Dudaklarını ilk çeken Lisa'ydı. Leonardo'nun dudakları isteksizce ayrıldı. Gözlerini açtığında Lisa'nın, fırtınadan çıkmış bir gemi gibi üstünü ve duruşunu düzelttiğini gördü. "*Hoşça kal!*" diye fısıldayan Lisa kapıya yöneldi.

Yaralı olması belki de en iyisiydi. Yoksa peşinden gidecekti.

Lisa kapıda durdu ve elini kapı kolunda tutarak son kez arkasına döndü. Yüzündeki üzüntülü ifade kaybolmuş, dudaklarında bir gülümseme belirmişti. Gözleri mutluluktan kırışmaya başlamıştı. Kısa süren tutkularını yüz ifadesinde görebiliyordu Leonardo. Bu onların sırrıydı. Bu sırrı sonsuza dek taşıyacak ve bu anı her hatırladığında tekrar onun olacaktı. Her zaman ona ait olacaktı. O yarım gülümsemenin tüm yüzüne yayılmasını bekledi ama olmadı. Bunun yerine yüzündeki muzır gülümsemeyle Lisa arkasını dönüp kapıdan çıktı.

Michelangelo

Michelangelo, avuçlarından başlayarak her bir parmak ucunun üzerinde ritmik hareketlerle Davut'un sağ elini bir bezle sildi. Beze tükürüp eklem yerlerini son kez sildikten sonra geriye çekilip eserini inceledi. Loş bir barakada durmasına rağmen mermer ışıl ışıl parlıyordu. Güneş altında Davut'un nasıl parlayacağını hayal bile edemiyordu. "Yarın tekrar geleceğim," dedi. Bir haftadan az bir süre kalan açılış gününe kadar her gün gelmeyi planlıyordu. Heykelinin kusursuz olmasını istiyordu.

Barakadan çıkarken, heykeli saldırganlardan korumak ve meraklı vatandaşları uzak tutmak için nöbet tutan muhafızı başıyla selamladı. Floransa, heykelle ilgili söylentilerle çalkalanıyordu. Bazıları heykele sihirli güçler atfetmişti. Sakin görünmeye çalışan Michelangelo'nun gerginliği, artan beklentiyle uyumlu bir şekilde artıyordu. Beklentiler arttıkça heykelin bunları cevaplama olasılığı azalmaktaydı.

Sürekli açılışı düşünmek boynunda terlerin oluşmasına neden olmuştu. Etrafı tam bir inşaat alanıydı. Geçici sahneyi bitirmek için işçiler koşuşturup duruyordu. Törene katılması planlanan soyluların hepsinin oturabilmesi için yirmi beşten fazla sandalyeyi buraya taşımıştı.

Granacci, meydanın diğer ucundan koşarak kendisine doğru gelirken ellerini sallayarak "Michel!" diye seslendi. "Michel!"

Michelangelo homurdanmaya başladı. Yeni bir krizi daha kaldıramazdı şu an.

Granacci geçici sahneye tırmanırken "Bunu benden duysan iyi olur," dedi. Yüzü azık görünüyordu.

Michelangelo, destek için Davut'un durduğu barakaya yaslandı. Granacci'nin, ailesinin açılışı boykot ettiğini söylemesinden

korkuyordu. Heykelin tamamlanmasıyla kendisine ödenen paradan ailesine henüz bahsetmemişti. Altın kesesini onlara, resmi açılış töreninde göstermeyi planlıyordu. Kendilerini açılışa davet etmesine rağmen henüz kendisine olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermemişlerdi. Daveti önceki akşam yemekte yapmış ama hiçbir yanıt alamamıştı. Ailesi törene gelmezse zaferine gölge düşmüş olacaktı.

"Leonardo," dedi Granacci.

Michelangelo kaşlarını çattı. Selden beri Leonardo, neredeyse ortadan kaybolmuştu. Şehirde sadece bir ya da iki kez görülmüştü. "O yaşlı adam bana yapabilir ki?"

Granacci derin bir nefes alarak "Yeni bir resim sergiledi," dedi.

"Ne?"

"İnsanlar görmek için şimdiden kuyruklar oluşturmuş."

"Hem de benim zaferimin arifesinde, doğal olarak."

"Görülmesi gereken bir mucize olduğunu söylüyorlar."

"Dur tahmin edeyim. Şehir meclisine yaptığı duvar resmi." Michelangelo hüsrana uğramış bir şekilde içini çekti. Duvara henüz bir fırça vurmamış olsa da Leonardo'nun *Anghiari Savaşı* freski şimdiden meşhur olmuştu. Davut'un korunduğu aynı binada, meclis sarayında, Floransa'nın güç ve bağımsızlık sembolü olarak görülüyordu. Eğer Leonardo resmi bitirebilirse, Leonardo'nun en yeni şaheserini görebilmek için kuyrukta beklerken Davut'u göremezlerse, Floransa'da hiç kimse Davut'un açılışına katılmazdı.

"Hayır, duvar resmi değil," dedi Granacci. "Bu bir tablo."

"Kimin tablosu?" Leonardo, Granacci'nin benzini attıracak derecede önemli tablosunda kimi resmetmiş olabilirdi ki? Fransa kralının mı? Papa'nın ya da Tanrı'nın portresini mi çizmişti?"

"Bir ev kadının," dedi Granacci, korkmuş bir ses tonuyla. Michelangelo kahkahayı bastı. Granacci'nin sırtına vururken "Beni korkuttun, dostum," dedi. "Sakin ol. Sadece küçük bir tablo. Ne kadar muhteşem olabilir ki?"

Leonardo

Santa Maria Novella'nın güneş alan girişine bakan Leonardo, şık Floransalıların oluşturduğu insan selinin sergiye gelişini izledi. Uzun bir pelerin ve kapüşon giymiş bir kadın girişe doğru yürüyordu. Kapüşonunu indirmek için elini uzattığında Leonardo'nun kalbi hızla artmaya başladı ve daha iyi görebilmek için pencereden aşağıya sarktı. Kadın kapüşonunu çıkardığında kızıl saçları ortaya çıkmıştı. Lisa değildi bu.

Leonardo, iki gün önce Lisa'ya sergiye katılması için elle yazılmış özel bir not göndermişti. Henüz niye gelmemişti ki?

Üstadın atölyesini dolduran ziyaretçiler, şaraplarını yudumlayıp şekerli mürver böreklerini yerken son şaheserine övgüler sunuyorlardı. Koyu gül ağacından yapılmış resim sehpasının üstünde, yüksek tavanlı kabul odasında sergilenen Mona Lisa tablosu, hafifçe parıldayan güneşin ışığını alabilsin diye pencere yakınına konmuştu. Resim ziyaretçileri büyülemişti. "Çok güzel ve çok gerçekçi," diye övdü bir adam. "Diğer tüm ressamları sarsacak ve cesaretlerini yitirmelerine neden olacak derecede."

Leonardo, neden bu kadar çok büyülendiklerini biliyordu: Lisa'nın yüzündeki ifade, en son gördüğünde kapıdan çıkmadan önce kendisine bakarken yüzünde beliren ifadeydi. Dudaklarındaki o gülümsemeyi gözlerine yansıtması, başka yöne bakmak yerine doğrudan seyirciyle göz göze gelebilmesi için gözbebeklerini çizmesi ve yine aynı gülümsemeyi dudaklarına aktarması bir aydan fazla süresini almıştı.

Fazla deneyimi olmayan bir ressam için bu tür küçük değişiklikler gereksiz görülebilirdi; ancak o birkaç fırça darbesiyle resme canlılık gelmişti.

Avluda başka bir kadın yürüyordu ancak bu da Lisa değildi.

Bu bayanın kalçaları çok büyük, omuzları çok geniş ve yürüyüşü çok sertti.

Bu sabah Leonardo, Mona Lisa tablosunu Giocondo'nun özel koleksiyonuna katılmadan önce sadece bir günlüğüne atölyesinde sergileyecekti. Floransalılardan oluşan kalabalık, Leonardo'nun atölyesini hıncahınç doldurmuştu. Her şey planladığı gibiydi. Kocasının koluna girmiş bir halde Lisa sergiye geldiğinde, bakışlarını üzerine diken insanlarla karşılaşacaktı. Sadece kendisi ilgi odağı olacaktı. İnsanların güzelliği, o narin cildi ve yüzündeki o esrarengiz bakış hakkında konuşmalarına tanık olacaktı. Bir günlüğüne de olsa, insanların onu gerçek anlamda görmelerinin ne anlama geldiğini bilecekti.

Bugün sadece ona sunulmuş bir armağandı.

Ama bu armağanı kabul etmesi için sergiye katılması gerekiyordu. Tablosunun ışıkta en iyi şekilde görülebilmesi için özellikle sergiye gün içerisinde katılması gerektiğini belirtmişti mektubunda. Güneş batıp karanlık çökmeye başladığında sergiye katılacağından şüphe duymaya başladı. Ancak yine de ufacık da olsa bir umutla, tabloyu aydınlatması için bir sürü mum getirmiş ve sessizce gelmesi durumunda kendisini uyarması için Salaì'yi kapıya göndermişti.

Gecenin karanlığı gökyüzünü kaplamıştı ve masasındaki saat gece yarısını göstermekteydi. Resmin önünde oyalanan birkaç ziyaretçiyle beraber Salaì, başını umutsuzca sallayarak kendisine yaklaştı. Kabul edilmeyen bir hediyenin yarattığı hayal kırıklığıyla Leonardo iç çekti.

Anlaşılan bu gece onu göremeyecekti. Belki de bir daha asla göremeyecekti Lisa'yı.

"Salaì," dedi, şu anda tamamen boşalmış avluya gözlerini dikerek. "Sanırım tablonun işi bitti."

"Evet, efendim. Bence de bitti."

Michelangelo

Santa Maria Novella Kilisesi'nin karşısında karanlık bir sundurmada oturan Michelangelo ve Granacci, ziyaretçilerin Leonardo'nun atölyesinden ayrılmalarını izliyordu. "Çok canlı!" diye heyecanla yorumda bulundu şık bir bayan. "Bu bir mucize olmalı."

"Sanki Tanrı ressamın eline dokunmuş," diye ekledi kocası, yolda yürüyüp uzaklaşırlarken.

Granacci içeri girip herkesle beraber tabloyu görmek istese de Michelangelo, Leonardo'nun kendisini diğer hayranları arasında görme zevkini tatmasını istemiyordu. Sokağın karşısında saatlerce durup sergi açılışının bitmesini beklemişlerdi.

Sonunda son ziyaretçi de çıkınca her pencere karanlıkta kalana dek atölyedeki tüm mumlar sönmüştü.

Atölyede yaklaşık bir saat boyunca hiçbir hareketlilik olmadığını görünce Michelangelo "Şimdi tam zamanı," diye fısıldadı. Granacci'ye döndüğünde arkadaşının sundurmada uzanmış hafifften horlamaya başladığını fark etti. Michelangelo önce onu uyandırmayı düşünmüş ama sonra sessizce oturduğu yerden doğrulup kiliseye doğru yürümeye başlamıştı. Tabloyu tek başına görmeyi tercih etmişti.

Henüz bir çırakken Michelangelo, Granacci ile beraber öğretmenleri Domenico Ghirlandaio için bu kilisede çalışmış ve Tornabuoni Şapeli'ni Bakire Meryem ve Aziz Yuhanna'nın yaşamlarına ait tasvirlerle süslemişti. Bu duvarlar üzerinde resim yeteneğini geliştirip bir duvar resminin hazırlanmasını öğrenmişti. Bu kilisede profesyonel bir sanatçı olmuştu. Bu kilisenin her bir basamağını ve odasını, babasının evinin yangından önceki halini hatırladığı kadar iyi biliyordu.

Sessizce kiliseye girip merdivenleri çıktı. Sokakta dururken açılış kutlaması boyunca hangi pencerelerin mumlarla aydınlatıldığını tek tek not almıştı. Konukların doldurduğu oda, holün sonundaydı.

Karanlık koridor boyunca ilerledi. İlk kapı açıktı. Yatakta iki kişi horluydu. Ayışığı içlerinden birinin yüzüne vuruyordu. Leonardo derin bir şekilde uyuyordu. Odanın önünden geçerken Michelangelo nefesini tuttu. Atölyenin içinde gizlice yürürken Leonardo'ya yakalanmak istemiyordu. En iyi ihtimalle bu durum kendisiyle alay etmesi için Leonardo'ya bahane verecekti. En kötü ihtimalle Leonardo onu tutuklatabilirdi.

Sonunda nefesini vererek koridorun sonundaki odaya ulaştı. Burası kapitone sandalyeler, kalın kırmızı bir halı ve piyano ile dekore edilmiş uygun, yüksek tavanlı bir salondu. Burası misafirlerin kabul edildiği bir odaydı. İçeri girip kapıyı sessizce arkasından kapattı. İçeri biraz ayışığı girmesi için kapalı perdelerden birini açtı.

Köşede, üzeri perdeyle örtülmüş bir resim sehpası vardı. Etrafına yanmamış mumlar konulmuştu. Onu hâlâ görmek istiyor muydu? Belki görmemesi daha iyiydi... Michelangelo kalın kadife perdenin bir köşesinden tuttu. Kalbi heyecandan küt küt atıyordu. Sonra kumaşı çekti.

Altında küçük bir portre vardı.

Pencereden sızan ayışığı içeriyi biraz aydınlatsa da tablo, belden yukarısı çizilmiş sıradan bir kadının sıradan resmi gibi görünüyordu. Michelangelo, içi rahatlamış bir şekilde içini çekip hafifçe gülümsedi. İnsanlar bu resim için mi onca bağırıp çağırıyordu? Sırf muhteşem Leonardo da Vinci yaptı diye mi izleyenlerden ayılıp bayılmaları bekleniyor, hatta isteniyordu?

Cesarete gelen Michelangelo eline bir mum alıp pencere pervazında duran küçük bir kutuya yerleştirdi. Mum yakmak riskliydi. Dikkat çekebilirdi. Ancak odadaki tek mucizenin Leonardo'nun abartılmış şöhreti olduğuna dair büyüyen şüphesini haklı çıkartmak için tabloyu görmek istiyordu.

Mumu yaktı. Alev sabitleşince bakmak için resme döndü. Yüzündeki sevincin muzaffer bir gülümsemeye dönüşmesini umuyordu. Ama öyle olmadı. O anda boğazında bir şey düğümlendi.

Michelangelo daha önce hiç bu kadar canlı bir tablo görmemişti. Sanki genç kadın karşısında oturuyordu. Cildi canlı, gözleri yaşam ışığıyla pırıl pırıldı ve göğsü sanki nefes alıp veriyormuşçasına hareket ediyordu. Leonardo genç kadının tasvirini değil de sanki genç kadının kendisini tablonun içine yerleştirmişti.

Michelangelo mumu resme yaklaştırdı. Binlercesi olduğunu bildiği halde resimde tek bir fırça darbesi göremedi. Boyanın bu kadar incelikle uygulanabileceğini hiç bilmiyordu. Resmin her bir çizgisi bir sonrakiyle bütünleşmiş, yok olmuştu sanki. Aynı gerçek hayattaki gibi aydınlıkla karanlığın arasında sınırlar yoktu, sadece farklı ölçülerde gölgelemeler mevcuttu.

Bu genç kadın, tevazu ve alçakgönüllülük edasıyla çekingen bakışlara sahip değildi. Doğrudan, cesur bir şekilde ruhunun derinliklerine bakıyordu. Ne zaman gözlerini kaçırsa genç kadının bakışları onu bulup kendine çekiyordu. Neden? Yüzüne yakından baktığında farklı bir şey, özel bir gülümseyiş yoktu ama gözlerini çevirdiği anda genç kadın gülmeye ve tekrar onu çağırmaya başlıyordu.

Michelangelo'nun da çok iyi bildiği gibi gerçek insanlar, portrede görüldüğü gibi uzun süre poz veremezlerdi. Yüz ifadeleri her zaman değişirdi. Ancak bu tabloda böyle bir durumla hiç karşılaşmamıştı. Bu genç bayanın ifadesi sürekli ya ortaya çıkıyor ya da kayboluyordu. Ancak nihayetinde ya gülümseyen ya da kaşlarını çatan gerçek bir kadının aksine, bu tablodaki genç kadının gülümsemesi, asla tamamıyla gerçekleşmiyordu. Sürekli ortaya çıkıp kayboluyordu. Aynı anda hem umut hem de umutsuzlukla doluydu.

Sanki Michelangelo'nun göğsüne bir kaya oturmuş, midesine iniyordu. On yedi metrelik dev heykeli, bu kadının bir bakışıyla mahvolacaktı. Michelangelo'nun bu ustalığa erişmesi için onlarca yıl pratik ve çalışma yapması gerekiyordu ve yüzlerce müşteriye yüzlerce iş yapsa ve yüzyıl çalışsa bile böyle bir yeteneğe asla sahip olamazdı. Kazanamayacağı bir rekabetin ne önemi vardı ki?

Michelangelo geri çekildi. O an mumu yere atıp bu resim dahil tüm atölyeyi yakıp kül etmeyi düşündü.

Ancak mumu söndürüp oradan uzaklaştı. Granacci'yi almak için bile durmayıp tüm hızıyla şehir surlarına doğru koştu.

Floransa'yı terk edecek, asla geri dönmeyecekti. Davut heykelinin açılışını onsuz yapabilirlerdi. Orada bulunmasına gerek yoktu. Olamazdı da. Çünkü ne yaparsa yapsın Vincili Üstadı alt edemeyeceğini biliyordu.

Leonardo

8 Eylül

Atölyesinde, elleri kucağında, tahta bir iskemlede oturan Leonardo, sessizce portreye bakıyordu. Gözleriyle panoyu baştan aşağı, köşe bucak, her ayrıntısıyla hafızasına kaydederek süzdü. Son kez Lisa'ya bakıyordu. Onu unutmak istemiyordu. Gülümseyip aynı şekilde genç kadının kendisine gülümsemesini bekledi ama olmadı ve bu asla olmayacaktı.

Leonardo, şehre giderken tabloyu muhafaza etmek için bir kumaş parçasına dikkatlice sarıp branda ipiyle sıkıca bağladı. Salaì kapı eşiğinde dururken "İzin verin yeni bir program yapayım efendim," dedi. "Teslimatı çok erken saate ayarlamışım." Genç asistanı, ustasına her zaman nazik davranmaktaydı. Leonardo yaşlanıp eli ayağı tutmadığında Salai'nin kendisine bakacağından emindi.

"Buna gerek olmayacak, canım." Teslimatı tamamen iptal edebilirdi. "Bir sanat eseri asla bitirilmez, sadece terk edilir. Bu eseri de terk etme zamanı geldi." Dört buçuk yıl önceki o ânı, *Son Akşam Yemeği* freskinin boyalarının döküldüğü ânı düşündü. O anda hiçbir pişmanlık duymadan eserini terk edebileceğini düşünmesine rağmen şimdi, sanat eserini terk etmenin sevdiğin bir kişiyi gömmek kadar üzücü bir şey olduğunu biliyordu.

"İptal etmemi istemediğinizden emin misiniz? Sıradan bir teslimat."

"Hayır. Yeni tablosunun güzelliği hakkında sohbet etmek için özel bir buluşmanın yapılması da ödeme şartlarından biri."

Aynada kendisine baktı. Sakalları düzeltilmiş, çorapları şık ve temizdi. Parmağındaki yüzük yine parlıyordu. Üzerindeki yeşil taftа ceketin herhangi bir ipek tüccarını etkileyeceği kesindi.

Leonardo ve Salaì, yüzlerinde ciddi bir ifadeyle atölyeden ayrıldılar. Dışarıda Leonardo, kadınlı erkekli, çocuk yaşlı insanların kahkahalar atıp birbirlerini çekiştirerek şehir merkezine doğru yürüdüklerini görünce şaşırdı. Bugün Pazar ve hava bulutluydu. Sabah ibadeti çoktan sona ermişti. Pazar günleri insanlar genellikle istirahat eder, evde Tanrı sözüne odaklanıp dua ederdi. Bu coşkulu ortam bayram havasını andırıyordu. "Neler oluyor?"

Salaì, omuzlarını pişmanlıkla silkerek "Michelangelo'nun Davut heykelinin açılışı var bugün," dedi. "Teslimat için bugünü seçmenin kafanızı dağıtacağını umuyordum."

Başıyla onaylayan Leonardo "Bazen kurnazlığın çok işe yarıyor, Giacomo," dedi. Portreyi koltuk altına koyup insan selinin aksi yönünde yürümeye başladı. Salaì ile ikisi meclis meydanından uzaklaştıklarında kalabalık azalmıştı. Kahkaha sesleri uzaklarda kalmıştı. Leonardo adımlarını yavaşlatsa da sonunda Via della Stufa'ya varmışlardı. Tuhaf ama sokak, gençlik yıllarındaki ya da Lisa'nın portresinin ilk eskiz çalışmalarını yapmaya başladığı günlerdeki kadar ışıltılı ve göz kamaştırıcı görünmüyordu. Yol dar ve pisti. Üzerlerindeki yeni boyaya rağmen evler kir ve küf içindeydi.

Giocondo'nun evinin önüne geldi. Genç kadını eşine teslim etme zamanı gelmişti. Giocondo, genç kadının kendisiyle beraber tablosuna da sahip olacaktı. Ziyaretçilerin ona bakabileceği ama asla göremeyecekleri oturma salonuna tabloyu asmaya hakkı vardı kocasının. Onu sadece evin hanımı, adamın eşi ve Vincili Üstadın yaptığı resmin modeli olarak göreceklerdi. Olması gerektiği gibi. Lisa, yıllar önce dünyadaki yerini kabullenmeyi öğrenmişti. Onun da bununla yaşamayı öğrenmesi gerekiyordu. Derin bir nefes alıp kapıyı çaldı.

Michelangelo

Ağzı kurumuş, midesi guruldayan Michelangelo omuz çantasını tekrar kontrol etti. Bir sürü altın florin vardı ama hiç şarap, ekmek ya da kurutulmuş balık yoktu. Dün gece yemekte son lokmasını yemiş, yine bu sabah şarabın da son yudumunu içmişti. Açlığını yatıştıracağını umarak madeni parayı emerken, harcayacak yer olmayınca paranın hiçbir değeri olmadığına hayıflandı. Yiyecek ve içecek isterse pazara gitmesi gerekecekti ama henüz gidemezdi. En azından bugün.

Neredeyse bir haftadır saklanıyordu. Leonardo'nun atölyesinden ayrıldıktan sonra şehri terk etmeyip en sevdiği yer olan şehrin uzak doğu yakasındaki San Niccolo Köprüsü'nün yakınındaki terk edilmiş nöbetçi kulesine gitmişti. Üç katlı olan bu kule 1300'lerde yapılmış ama Michelangelo kendini bildi bileli burada hiç kimse durmamıştı. Ergenlik yıllarından beri burayı saklanma yeri olarak kullanıyordu.

Yanında biraz tebeşir ve kâğıt getirdiğinden zamanının çoğunu çatıda çizim yaparak ve acemice mısralar yazarak geçiriyordu. "Onca yıl mutluluktan sonra kısacık bir an insanı kedere ve yasa boğabilir," diye yazdı. Keskisini kullanarak her geçen günü özenle kaydetmek için duvarda bir takvim oluşturmuştu. Hesaplamalarına göre bugün nihayet Eylül ayının ikinci pazarıydı.

Michelangelo ayağa kalktı. Çatıdan, şehrin üzerinde yükselen meclis sarayını görebiliyordu. O ünlü çan kulesinde Davut heykeli, bu öğleden sonra nihayet halka sergilenecekti. Michelangelo buradan seyredecekti. Belki uzaktan sevinç naralarını ya da öfkeli bağırışlarını duyabilirdi. Buradan kendisini izleyen insanlar olmadan insanları izleyecekti.

Gözlerini kısmış şehri seyrederken gözleri her zaman olduğu

gibi katedralin ışıl ışıl parlayan turuncu renkli kubbesine takıldı. Üç yıldan fazla bir süre önce Floransa'ya döndüğünde Il Duomo'ya huzur ve sevgiyle bakmıştı ama bugün hissettiği şey endişeydi. Floransa çok görkemli bir geçmişe, çok güzel sanat eserleri ve çok büyük ihtişama ev sahipliği yapmıştı. Kendi eseri tüm bunlar karşısında yetersiz kalabilir miydi?

Michelangelo Duccio Taşı üzerinde ilk çalışmaya başladığında Vincili Leonardo ile çatışmalarının şehrin uzun geçmişinde yaşanan diğer büyük rekabetler arasında sayılacağı gibi çocuksu hayallere kapılmıştı. Floransa bu tür çekişmelerle efsaneleşmişti.

1401 yılında, yeni yüzyılı kutlamak için şehir meclisi, Vaftizhane'ye bronz kapılar tasarlayacak bir sanatçı seçmek için müsabaka düzenlemişti. Şehirdeki en iyi sanatçıların pek çoğu şöhret için müsabakaya katılmış ancak final yarışmasına sadece iki kuyumcu kalmıştı: Filippo Brunelleschi ve Lorenzo Ghiberti. Ghiberti öncelikle resim eğitimi almıştı, Brunelleschi ise daha yaşlı, daha deneyimliydi ayrıca kuyumcular loncasının bir üyesiydi. Her ikisi de isimlerini duyurmaya istekliydi ve bu iş için en uygun sanatçı olduklarına inanıyorlardı.

Beraberliğin bozulması için şehir meclisi her ikisinden, Tanrı'ya olan sadakatinin kanıtı olarak Tanrı'nın İbrahim'e oğlunu kurban etmesini buyurduğu bir Eski Ahit öyküsü olan İshak'ın kurban edilmesini tasvir eden örnek bir bronz kanat tasarlamalarını istemişti. Brunelleschi ve Ghiberti, birbirlerini geçmek için gece gündüz çalışıp eserlerine ruhlarını aktardılar.

Muhteşem eski sanat geleneğine uygun olarak Brunelleschi, katıksız ıstırap çeken gerçekçi insan figürlerinin tasvirini yapmıştı. Kullandığı keskin hatlar ve şekiller, öz oğlunu kurban eden bir babanın akli ve ruhsal ızdırabını vurgulamaktaydı. İshak'ın cılız bedenindeki her bir kemik ve kas görülebiliyordu. Panel hem fiziksel hem de ruhsal olarak Romalıların kendilerinden biriymiş gibi kucaklayabilecekleri derecede gerçekçi olmuştu. Şehir meclisindeki hakemler, klasik tarzda daha iyi bir tasvir yapabilecek daha iyi birini hayal bile edemiyordu.

Sonra Ghiberti eserini sundu. Daha genç ve daha az deneyimli sanatçı, en az Brunelleschi kadar dinamik ve orijinal pozlar kullan-

mıştı. Ayrıca, daha fazla olmasa da insan anatomisine ve doğaya ait pek çok ayrıntı eklemişti. Ancak Ghiberti bir şey daha eklemişti. Kendisine ait panel, gözlerini göğe kaldırıp Tanrı'ya merhamet etmesi için yalvaran İshak'ın yüz ifadesinde saf bir ihtişama ulaşmıştı. İzleyeni üzüntü, korku ve umut karışımı duygulara sürükleyecek derecede her unsur birbiriyle uyumlu çalışmaktaydı.

Brunelleschi'nin paneli eski dönemleri çağrıştırsa da Ghiberti'ninki bunların ötesine geçmişti. Sonunda müsabakayı kazanan Ghiberti olmuştu. Bu bronz kapıların bütün yirmi sekiz kanadını tamamlamak Lorenzo Ghiberti'nin yirmi yıldan fazla zamanını almıştı. Kanatlar tamamlandığında herkes en iyinin kazanmış olduğu konusunda hemfikirdi. Kanatların yapımından yüzyıl sonra Michelangelo, kapıların Cennetin Kapıları olacak kadar güzel olduklarına inanıyordu.

Bununla birlikte müsabakayı kaybetmesiyle yıkılan Brunelleschi, heykeltıraşlığı bırakıp mimarlık öğrenmeye başlayacağı Roma'ya taşınmıştı. Yirmi yıl sonra başka bir müsabakaya katılmak üzere Floransa'ya döndüğünde bir kez daha Lorenzo Ghiberti ile karşılaşmıştı. Ancak bu kez kazanan Lorenzo Ghiberti değil kendisi olmuştu. Bu ikinci müsabakada Brunelleschi, şehir katedralini tekrar şekillendirmeye hak kazanmış ve şimdiki ünlü, turuncu kiremitli Il Duomo'yu inşa etmeye devam etmişti.

Davut'a şekil verirken Michelangelo, yenilmez bir deve hayat verdiğini düşünmekteydi. Sonra Leonardo'nun tablosunu görmüş ve geçen günlerle birlikte tablodaki genç kadının bakışları, gözünün önünden gitmemeye başlamıştı. Şu anda uzaklarda Davut heykeli de aklından silinmeye başlamıştı. İçine kurt düşüyordu. Ya Davut bu kadar harika değilse? Ya kendi kendini kandırıyorsa? Ghiberti ve Brunelleschi, sanat şaheserleri ortaya çıkarmışlardı ama rakiplerin biri gerçek ihtişama erişmişse rekabete girmenin ne anlamı vardı ki? Değil mi?

Yüzyıl önce daha iyi olan kazanmış ve Vaftizhane'nin kapıları ortaya çıkmıştı. Bu kez daha iyi olan kaybetmişti. O yüzden Duccio Taşı, Leonardo'nun olmalıydı.

"*Günaydın, dostum,*" diye seslendi Granacci, muhafız kulesinin çatısına tırmanırken.

Michelangelo eskiz defterini yere koyarken "Ne arıyorsun burada?" diye sordu. Saatlerdir elini çizip duruyordu.

"Seni almaya geldim. Davut heykelinin açılışı yaklaştı."

"Biliyorum. Burada olduğumu nasıl tahmin ettin?"

Granacci yanına oturup ceketinin cebinden bir matara çıkardı. "Başkalarının söylediklerinin aksine senin asla Floransa'yı terk etmeyeceğini biliyor ve açılışı görmek isteyeceğini, ancak muhtemelen başkalarının bunu görmesini istemeyeceğini söylüyordum kendime..."

Granacci bir yudum alıp sonra matarayı Michelangelo'ya uzattı. Şarap umduğundan da daha soğuk ve tatlıydı.

"Ve sonra birden aklıma burası geldi. Yüksek bir yere çıkacaktın tabii ki," dedi Granacci, zafer kazanmışçasına.

Michelangelo, mataradaki şarabı dibine kadar içti.

"Meydandaki tüm kiralık odaları araştırdım, hatta Duomo'ya bile çıktım..." Cebinden bir parça ekmek ve biraz peynir çıkarıp Michelangelo'ya uzattı.

Michelangelo, bir avuç ekmeği ağzına tıktı. Peynirden de büyük bir ısırık aldı. Peynir taze, yumuşak ve tuzluydu.

"Ama sonra Giotto'nun çan kulesinden bu çatıda bir başın hareket ettiğini gördüm. Ve sonra Ghirlandaio'nun genellikle kendisinden daha güzel resimler çizdiğinde sana bağırdığı zamanlarda buraya gelip saklandığını hatırlayıverdim," diye devam etti. Michelangelo'nun elindeki çizimi kanıt olarak göstermek istercesine kâğıdı işaret etti. "Böylece iki gün önce gelip şu tepede iki saatliğine kamp kurdum ve komik ama gerçek nihayet seni buldum."

Michelangelo ağzındaki ekmeği yutup "İki gün boyunca bana şarap ve peynir getiremez miydin?" diye sordu.

"Eğer seni almaya gelseydim tekrar kaçardın. Sonra tekrar seni aramak zorunda kalacaktım ve..." Granacci başını sağa sola sallayarak "Senin nerede olduğunu bulmak çok zor oldu. Neyse artık kaçacak zaman yok. *Haydi gidelim,* dostum. Herkes seni bekliyor." Granacci ayağa kalkıp elini uzattı.

Michelangelo ellerini kavuşturup inatçı bir çocuk gibi yerinden ayrılmasın diye yere çömelerek "Beklesinler. Ya da en güzeli açılışı bensiz yapsınlar," dedi.

"Haydi, Michel. Sonsuza dek burada kalamazsın."

"Kalabilirim." Granacci ona yiyecek getirebilirdi. Burada kusursuz derecede rahat bir hayat sürüp, etrafı surlarla çevrili şehrini seyredebilirdi. Bu muhafız kulesini, üzerinde çalışarak şahesere dönüştürebilirdi. Tabii Davut heykeli başarısız olmazsa... Ki bu durumda bir daha asla heykeltıraşlık yapmayacaktı. Hem de ölene dek.

"Bugün senin günün, Davut senin eserin. Sana ait o."

"Biliyorum. Bunu bilmediğimi mi sanıyorsun? O heykeli inkâr edemem." Başını ellerinin arasına alıp "Bu sefil bir durum," dedi. *Pietà* heykelini bitirdiğinde gizlice Vatikan'a girip bu eserin kendisine ait olduğunu herkes hatırlasın diye ismini taşa kazımıştı. Şimdiyse Davut'dan kaçıp onu hiçbir zaman tanımamış gibi davranıyordu. Ya babası aileyi utandırdı diye Michelangelo'ya beddua ederse? Ya insanlar yuhalarsa? Ya da daha da kötüsü, ya Davut beklenen ilgiyi görmezse? Ne yapacaktı o zaman? "Gelemem. Davut kendi başına bunun üstesinden gelebilir," dedi.

Granacci kahkahayı basarak "Pekâlâ, tabii ki Davut bunun üstesinden gelebilir," dedi. "Davut bir kaya parçası. Davut'un duyguları yok." Merdivenlere doğru yürüyüp inmeden önce arkasına dönerek "Şunu bilmelisin ki şu anda Floransalılar meydanda toplanmış durumda. Hepsi, senin gibi korku içinde. Sadece insanların senin eserini nasıl kabul edeceği konusunda endişeli değiller. Mediciler, Papa'nın ordusu ve Fransız işgalcilerden de korkuyorlar. Muhteşem Davut heykelinin sahibinin, kendi açılışında görünmekten korkmasının insanların gözünde nasıl görüneceğini aklına getirebiliyor musun? Bu heykelin insanların ayağa kalkıp kendi Golyat'larına karşı savaşması için ilham kaynağı olacağını bilmiyor musun? Floransalıların şu anda ihtiyaç duyduğu şey heykel değil. Onların ihtiyaç duydukları şey, kendilerine meçhul şeylerle yüzleşip ayakta kalabileceklerini gösterecek birisi. Bu yüzden kendin için kalkıp gitme, Michelangelo Buonarroti. Ne benim için, ne de ailen için. Oraya cansız bir kaya yığınının duygularını koruyabilmek için de gitme. Sadece Floransa halkı için git oraya. Evet, sadece onlar için gitmelisin."

Leonardo

Ön kapı açılıverdi. "Üstat Leonardo! Hoş geldiniz. Buyurun, buyurun içeri girin," dedi Francesco del Giocondo, eliyle Leonardo ve Salaì'yi eve davet ederek.

"Tablonuzu getirdim." Leonardo kumaşla sarılmış panoyu havaya kaldırdı, ama alması için uzatmadı. Giocondo'nun kapıyı kapatmasıyla Leonardo'nun sol gözü seğirdi. Tabloyu eve getirmişti. Bir daha asla bu evden çıkamayacaktı tablo. "Hanımefendi evde mi?" diye sordu.

"Evet, ama yukarıda çocuklarla birlikte." Giocondo, kırmızı ve sarı işlemeli kadife ceketinin yakalarını düzeltti. Ceketin uzun bir kuyruğu ve üzerinde iri altın sarısı düğmeleri vardı. Kralı eğlendirmek için giyinmiş gibi görünüyordu. "Benim iş görüşmelerimle pek ilgilenmez."

Leonardo evet anlamında başını salladı. Genç kadından tablosunu görmesini beklemiyordu, ama verilen cevap kesin ve belliydi.

"Tabloyu nereye asacağımı görmek ister misiniz?"

"Çok isterim."

"Burada olmanıza sevindim," dedi Giocondo. Sonra Leonardo ve Salaì'ye, genellikle misafirlerini karşıladıkları oturma odasını geçip oradan resmi yemek odasını ve hatta müzik odasını geçerek hole doğru eşlik etti. "Pek çok arkadaşım, serginizde resminizi görmüş. Bana hayal kırıklığına uğramayacağımı söylediler. Ama ben yine de diğerleriyle birlikte görmek istemedim. Bekleyip özel olarak görmek istedim tabloyu." Evin arka kısmına varıncaya dek yürümeye devam ettiler. Giocondo küçük bir kapıyı açtı. "İşte benim şahsi çalışma odam," dedi. "Resim buraya konulacak."

Leonardo, küçük, karanlık ve küf kokan odayı inceledi. Sol tarafta küçük bir pencere, köşede kumaş ruloları ve üzerinde düğme,

iplik ve dantel yığınlarının bulunduğu büyük çirkin bir ahşap çalışma masası vardı. Şöminenin ağır duman kokusu bile havadaki küf kokusunu bastıramıyordu.

Giocondo şömine rafından bir yığın kitap ve birkaç dikiş malzemesini kaldırdıktan sonra kollarını uzatıp "İşte buraya. Verin yerleştireyim," dedi.

Leonardo portreye daha da sıkı sarıldı. Hantal taş şömineden taze kütüklerin çıtırtıları duyuluyordu. Tek bir kıvılcım sıçrayıp bu eski, yıpranmış halının üstüne düşse bu dağınık oda hızla yanmaya başlayıp içindeki malzemelerle birlikte küle dönerdi. "Konukları bu odada mı ağırlıyorsunuz, beyefendi?" Leonardo daha önce bu odaya hiç davet edilmemişti.

"Bir iki akraba, arada sırada yakın bir iş arkadaşı dışında pek kimseyi davet etmeyiz buraya. Burası benim özel odam. Burayı, sessizliği tercih ettiğim anlar için kullanıyorum."

"Öyleyse portreyi kimse görmeyecek."

"Eşimi kendime saklamak istiyorum. Şimdi, izin verirseniz alayım," dedi parmaklarıyla tabloyu kavrayarak. Leonardo'nun hareketsiz kaldığını görünce "Üstat Leonardo! Resim lütfen," diye üsteledi.

Leonardo başını salladı ama portreyi hâlâ kolunun altında tutuyordu.

"Üstat," diye fısıldadı Salaì.

Onu burada tutamaz. İmkânsız. Tablo bana ait. "Tabii," dedi Leonardo, tabloyu sahibine uzatarak.

Giocondo paketi aldı. Şömine rafından bir bıçak alıp etin üzerindeki yağlı kasap kâğıdını kesermişçesine kumaş paketi parçalamaya başladı.

"İşte," dedi Giocondo, tabloyu havaya kaldırarak.

Leonardo kafasını çevirip küçük pencereden dışarıya baktı. Tabloyu bu kötü odanın içerisinde görmek istemiyordu. Çoktan vedalaşmıştı tablosuyla.

Giocondo, kendini iltifat etmeye zorluyormuşçasına "İlginç, ilginç ama oldukça tuhaf. Böyle bir şeyi daha önce hiç görmedim," dedi. "İpek kumaş ruloları ile müzik kutusu ve Lisa'nın babasına ait aile arması nerede? Ya da şu Venedik'ten gelen o güzel opal taşı

düğmeleri nerede? Tabloda kendimi göremiyorum. Arkasındaki bu manzara neresi? Burayı bilmiyorum. Ama arkadaşlarım haklıymış. Resim çok benzemiş. Çok canlı görünüyor. Sanki önümde duruyor. Her zaman bu odada benimle kalacak."

Giocondo tabloyu şömine rafına yerleştirirken bir gıcırtı sesi duyuldu. "Aman dikkat edin," dedi Salaì. "Tablo hassas bir şeydir."

Lisa, ona değil kocasına aitti. O evli ve çocuklu bir kadındı ve bunları kendisinden üstün tutuyordu.

"İşte. Burası en uygun yer. Sanki burası için yapılmış. Üstat, bakın. Mükemmel görünüyor, değil mi?"

"Evet," diye cevapladı arkasını bile dönmeden.

"Bu arada, tablolarınızda küçük bilmeceler sakladığınızı duydum. Bu doğru mu?"

Leonardo, gün ışığında parıldayan Arno Nehri'ne baktı. Doğanın istediği yönde, eski akış yönünde akıyordu yine.

"Eğer bu doğruysa, benim tablomda ne tür bir bilmece mevcut. Bana söyleyebilirsiniz. Kimseye söylemeyeceğim. Sırrın ne olduğunu bilmek benim için eğlenceli olacak. *Aziz Jerome* adlı eserinizde bir tür ilave yaptığınızı ya da başka bir sayı problemi sakladığınızı duymuştum. Bu doğru mu? Meryem resminin üzerine yıldız örneklerine benzer bir şeyler, Signora de Benci'nin tablosuna da müzik notası koymuşsunuz. Yok, bir dakika, müzik notası değil de bir şiir miydi o? Müzik notası şeydeydi sanırım..." diye gevelemeye devam etti Giocondo.

Pencereden dışarıyı seyreden Leonardo, yıllardır resimlerine sakladığı irili ufaklı sırlarını düşündü bir an. Pek çok meraklı bu sırları keşfedemeyecekti. Kendisi de bu sırları söylemeyecekti. Ama Lisa'nın tablosunda saklı olan sırla karşılaştırıldığında diğerleri çok da önemli değildi. Her ne kadar bilim, matematik ya da yıldızlarla ilgili olmasa da bu sır, diğerlerinden daha derin bir anlama sahipti. Bu sır tarih, edebiyat ya da mekanik bilgisiyle ortaya çıkarılamazdı. Ne kadar uğraşsalar da bu sırrı kimse gözleri ya da akıllarıyla bulamazdı. Bunu ancak yüreklerinde hissedebilirlerdi.

Bu sefer sır, aşkın kendisiydi.

Sadece aşkı derinden hissedenler, Lisa'nın yüzündeki gizli sırrı ortaya çıkarabilirdi. Eğer bunu hissetmemişlerse Lisa, teneke

bir tabak kadar cansız ve sıradan görünecekti. Başkalarını kendine çeken şeyi anlayamayacaklardı. Resmi küçük ve önemsiz bir eser olarak göreceklerdi. Ancak gerçek aşkı hissetmiş olanlar resimden etkilenecekti. Lisa'nın görüntüsü bu insanları daima büyüleyecekti. Kendilerini çeken şeyi asla tarif edemeyeceklerdi. İnsanlar resimden etkilenme sebeplerini izah etmeye çalıştıkları an, sözcükler kaybolacak ve o an edindikleri duygu, dilek mumunun dumanı gibi hızla yok olacaktı. Aşkın kendisine gelince, birisi tabloyu incelemek için geri çekildiğinde anlamaya çalıştıkları şey yok olup gidiyordu. Çünkü aşk uzaktan incelenmeye gelemez, ancak yakınlaşıldığında ve sorgusuz sualsiz inançla yeşerir. Yüreğin derinliklerinde, hiçbir düşünceye izin verilmeyen sükûnet içerisinde çiçek açar. Gerçekten âşık olmanın tek yolu, tamamen aşkın içine girmektir. Tıpkı *Mona Lisa*'nın sırrını hissetmenin tek yolunun, koşulsuz bir şekilde yüreğini ona sunmak olduğu gibi.

Sokaklarda yükselen kahkaha sesleri pencereden duyulabiliyordu. "Neler oluyor?" diye sordu Giocondo. "Bugün dışarıda çok insan var. Yeni tablomu kutlamak için dışarıda olduklarını düşünmek istiyorum, ama bunun aptalca bir umut olduğunun da farkındayım." Leonardo'nun arkasında durup omzundan aşağıya insanlara baktı. "Sadece bayram kutlamalarında bu kadar çok insan olur sokaklarda."

Bu konuyla ilgili açıklama yapmak istemeyen Leonardo, Salaì'ye baktı.

"Saraydaki Davut heykelinin açılış günü, efendim," dedi Salaì.

"Ah, evet. Tabii ya. Bunu unutmuş olduğuma inanamıyorum." Leonardo'yu eliyle yana iten Giocondo daha iyi izleyebilmek için pencereden dışarı baktı. "Törene sizin de katılacağınızı umuyorum, üstat. Soylular için ayrılmış ön sıralardan birinde."

"Kalabalığı sevmem."

"Kalabalığı sevmez misiniz?" Tüccar kahkahayı bastı. "Gelin beraber gidelim. Dağınık küçük odama yeni katılan bu tablonun yerini tutmasa da."

Ayrılmaya hazırlanırlarken Leonardo, tabloyu görmemek için gözlerini şömineden uzak tutmaya çalıştı. Tabloyu, bu karanlık ve dağınık odada, bir şömine rafının üstünde asılı halde hatırlamak

istemiyordu. Aksine kendi geniş atölyesinde, etrafı kendi eşyalarıyla sarılmış ve gün ışığında dururken hatırlamak istiyordu.

Ama döndüğünde kendini Lisa'ya bakarken buldu. Tablo değil, Lisa'nın kendisi karşısında duruyordu.

Kapı girişinde durmuş, şömine rafında asılı tablosuna bakıyordu. Gözleri parıldıyordu. Göğsü ve boynu kızarmaya başladı. Leonardo güleceğini umdu, ama gülmedi.

"Kusursuz değil mi?" diye sordu Giocondo, Lisa'nın yanına gidip kolunu beline dolarken. "Artık, seni başkalarıyla paylaşmama gerek yok," dedi ve yanağını öptü.

Leonardo, pek çok insanın atölyesine gelip tablosunu incelediğini, kendi aralarında tartıştıklarını söylemek istiyordu Lisa'ya. Ama kocasının önünde bu kadar samimi konuşamayacağını biliyordu. Ayrıca hediyesinin ne kadar küçük olduğunun farkındaydı. Bir gecelik hayranlık, bu odaya bir ömür boyu hapsolmanın teselisi olamazdı.

"Biz de o genç heykeltıraşın yeni Davut heykelinin açılışını izlemeye gitmek üzereydik. Heyecan verici bir gün. Tüm şehir sokaklara dökülmüş. Gel, bak." Giocondo pencereyi işaret etti ama Lisa gözlerini resimden ayırmadı. Kaşları çatılmıştı.

Atölyesinden ayrılırken kendisine attığı o yarı gülümseyişi hatırladı mı acaba? O an nasıl göründüğüne dair bir fikri var mıydı? Kendisine bakarken Leonardo'nun gördüklerini görebiliyor muydu? Ya da farklı şeyler mi görüyordu?

"Çok geç olmadan ayrılsak iyi olur." Giocondo duvarda asılı küçük aynada kendine çekidüzen verip başına kırmızı ipek bir şapka taktı. "Haydi, Lisa," dedi elini uzatarak.

"Siz bensiz gidin lütfen. Bugün başım ağrıyor."

"Ah," dedi Giocondo, sesinde hayal kırıklığıyla. "Pekâlâ, çok şey kaçıracaksın. Umarım iyileşirsin. Gelin, üstat."

Hemen gitmeleri gerekli miydi? Son bir bakış, son bir gülümseme, son bir mahcup ifadesini görmek umuduyla Lisa'ya baktı ama Lisa sanki Leonardo odada yokmuş gibi boş gözlerle tablosunu inceliyordu.

Giocondo, kapı girişinde beklerken "Üstat Leonardo, haydi lütfen," diye ısrar etti.

İpek tüccarının peşinden odayı terk ederken bacaklarının ağırlaştığını hissetti. Dar koridorda ilerlerken omzunun üstünden, Lisa'nın durduğu yere baktı. İlk kez tablosunu şömine rafının üzerinde asılıyken gördü. Bulunduğu yerden tablo, ufak özel bir odaya konulmuş ufak ve önemsiz bir ev tablosundan farksızdı.

Giocondo ile birlikte uzaklaşırken Leonardo, kendisine Lisa'nın evli ve çocuklu bir kadın olup tüm bu özelliklerini kendisinden üstün tuttuğunu hatırlattı. Bu pek adilce olmayabilirdi ama genç kadın buraya aitti. Onunla gelemezdi. Bu imkânsızdı.

Michelangelo

Michelangelo, tüm Floransa'daki en uzun köprü olan Ponte alle Grazie'yi koşarak geçti. Ciğerleri yanmasına rağmen koşmaya devam etti. Geç kalmak istemiyordu.

Granacci'nin gözetleme kulesinden ayrılmasının hemen ardından Michelangelo, açılış törenine katılmak için içinde oluşan isteğin farkına varmıştı. Bu eser üzerinde çalışırken ellerine ve gözlerine zarar vermiş, çok çalışmaktan neredeyse hastanede hayatını kaybedecek duruma gelmişti. Babasını öfkelendirmiş, erkek kardeşini evi yaktıracak kadar delirtmişti. Tüm bunları Davut heykelini tamamlayabilmek için yapmıştı. Mermere kendi kanını vermiş, Davut'un ciğerlerini nefesiyle doldurmuştu. Michelangelo, sanki Floransa'nın önünde duracakmış gibi heykele kendinden çok şey katmıştı.

Arno'nun kuzeyine geçerken, kan ter içinde kaldığını ve elbiselerinin koktuğunu fark etti. Temizlenmek için nehir kenarında durmayı düşündü, ama bunu yaparsa töreni kaçırabilirdi. Ayrıca bunun şu ana kadar bakımsız bir halde katıldığı ilk etkinlik olmayacağını biliyordu.

Normalde kalabalık, ama bu öğleden sonra tuhaf şekilde boş olan bir sokağa geldi. Tüm insanların nereye gittiğini merak edecek kadar vakti olmadı, çünkü yolun sonuna varıp başka bir ara sokağa girmişti. İleride meclis meydanına giriş yeri olan Lanzi Müzesi'nin yüksek kemerlerini gördü. Davut heykeli, müzenin birkaç adım sağında duruyordu. Ulaşmasına az kalmıştı. Yaklaşırken meydanın dışında bir kalabalığın toplanmış olduğunu fark etti. Midesi bulanmaya başladı. Muhtemelen açılış bitmiş ve insanlar evlerine dönüyordu. "*Yol verin geçeyim,*" diye mırıldandı kalabalığın kenarına yaklaşırken. Çok geç kalmamış olmayı umdu.

İnsanların arasında ağır ağır ve güçlükle ilerlerken Michelangelo, bunun cılız bir kalabalık olmadığını anladı. Herkes meydana doğru ilerlemek için birbirini itiyordu. Önündekilerin başlarının üzerinden bakabilmek için ayak parmaklarının üzerinde durdu ama görebildiği daha fazla insandı. Şehir meclisi meydana girmeden önce insanların üzerini aramak için barikat kurmuş olmalıydı. Olası bir saldırıdan endişe ediyor olmalıydılar. "*Müsaade edin geçeyim,*" dedi biraz daha yüksek sesle. Bir o yana bir bu yana ilerlemeye çalıştı, ama tek bir adım bile atamıyordu.

"Eh, pis herif. Bas geri!" diye kükredi kısık sesli bir çiftçi.

"Meydana girmem lazım."

"Hepimiz oraya gitmeye çalışıyoruz ama adım atacak yer yok. Anladın mı?"

"Bu imkansız. Meydan tüm Floransalıları içine alacak kadar geniş."

Çiftçi, Michelangelo'nun önünü kapatırken "Ya, emin ol öyle. Meydan ağzına kadar dolu. O yüzden için rahat olabilir," dedi.

"*On,*" diye hep bir ağızdan bağırdı kalabalık. Kalabalık neden on diye bağırıyordu ki diye merak etti. "*Dokuz*" diye devam etti kalabalık.

Kalabalık geri sayıyordu. "Geri sayım mı bu?" diye haykırdı Michelangelo. "Açılış için şimdiden geri sayıma mı başladılar?"

"Herhalde," dedi çiftçi, sinirli bir şekilde. "*Sekiz.*"

"Yo, hayır. Bekleyin." Michelangelo'nun kulakları yanmaya başladı. "Geri sayımı durdurmamız gerek." Hâlâ Davut'un az ilerisinde duruyordu. Açılışı buradan görme umudu yoktu. "Bu benim heykelim. Bu heykeli ben yaptım. Orada olmam lazım."

"*Yedi.*"

Michelangelo'nun kaba saba görüntüsüne bakıp pis pis sırıtan çiftçi "Tabii ya. Sen sanatçıysan ben de papanın uşağıyım."

"*Altı.*"

Şehir meclisine tırmanırsa oradan bir bayrağa tutunup sahneye atlayabilirdi. Ya da insanların omuzlarında ilerleyip kalabalığın önüne ulaşabilirdi. Çiftçiden kendisini şu kel kafalı rahibin sırtına çıkarmasını isteyip oradan şuradaki kıvırcıklı saçlı adamın üzerine, sonra da şuradaki hoş görünümlü genç kadının omuzlarına zıplayabilirdi.

"*Beş.*"

Bir dakika. Bu genç kadın herhangi birisi değildi. İpeğin rengi olan kırmızıyla boyalı elleri. Bu eller, Buonarroto'nun sevgilisi, ipek dokumacısının kızı Maria'nın elleriydi. Genç kadın sahneye daha yakındı. Eğer dikkatini çekebilirse kendisine yardımcı olabilirdi. "Maria! Maria!"

"*Dört.*"

Kalabalık içinde pek çok kadın dönüp kendisine baktı. Kalabalıktaki kadınların neredeyse yarısının adı Maria'ydı. Kahretsin, kızın soyadını bilmiyordu. Belki de babasının adı Giovanni ya da Luigi ya da Francesco olabilirdi. Ailesi ipek üretiyordu. Soyadları Boyacı ya da Dokumacı olabilirdi. Hiçbir fikri yoktu.

"*Üç.*"

"Maria Buonarroti," diye bağırdı Michelangelo. O anda aklına sadece bu gelmişti.

Kız etrafına bakındı. Sonra Michelangelo'yu gördü.

"Michelangelo?" diye sorarken gözlerindeki panik okunabiliyordu. "Senin orada, sahnede olman gerek," dedi parmağıyla sahneyi gösterirken.

"*İki.*"

Michelangelo, başını öne eğdi. Omuzları düşmüştü. Sadece birkaç adım ötede olmasına rağmen açılışı kaçıracaktı.

"Ayyyy!" diye tiz tonla çığlık atmaya başlayan Maria'nın sesi, bayram sabahlarında çalan kilise çanı gibi tüm meydanda yankılandı. Michelangelo, insan sesinin bu kadar yüksek olabileceğini hiç bilmiyordu.

Kalabalık geri saymayı bırakıp, sesin geldiği yeri bulmak için etraflarına bakınmaya başlamıştı.

"Sanatçı aramızda," diye haykırdı. Maria, kalabalığın arasında Michelangelo'ya doğru ilerleyip elini tuttuğu gibi kalabalığın arasından ön tarafa doğru sürüklemeye başladı. "Bazen gür sese sahip olmak işe yarıyor," diye fısıldadı Maria. Michelangelo sanki Maria'nın sesinin tüm Duomo Meydanı'nda yankılandığı papanın cenaze gününe geri dönmüştü. Kardeşinin bu kadına âşık olmasına şaşmamalıydı.

İnsanlar sanatçının aralarında olduğunu birbirlerine haykırırken kalabalık, Musa'nın buyruğuyla ikiye ayrılan Kızıl Deniz

gibi açılıyordu. İzleyicilerin kafalarının üstünden Michelangelo, Davut'un tahta barakasının kaldırılmış, heykelin ise sadece siyah bir perdeyle üstünün örtülmüş olduğunu gördü. Perde iner inmez Davut ortaya çıktı.

Platformda Granacci ve Giuliano da Sangallo, Michelangelo'yu kollarının altından tutup yukarı platforma doğru çektiler. "Ucu ucuna yetiştin, dostum," dedi Granacci, yüzünde gülümsemeyle.

Michelangelo meydana bakıp "Vay canına," dedi.

Floransalıların oluşturduğu insan denizi, meydanı hıncahınç doldurmuş yan sokaklara taşmıştı. Keşişler, nalbantlar, soylular, ev kadınları, fahişeler, beyefendiler, dilenciler, hepsi meydana doluşmuştu. Küçük çocuklar babalarının omuzlarına, biraz daha büyük çocuklar ise müzedeki heykellerin üstüne çıkmıştı. Aileler ise balkonlara doluşmuştu. Sokakların neden bu kadar boş olduğunu şimdi anlamıştı. Tüm şehir buraya gelmiş onu bekliyordu.

Michelangelo'nun korkuları geri döndü. Gözleri kararmaya başladı. O eski tanıdık siyah noktalar tekrar kafasının içini doldurmuyordu. Ama neden omuzları sıkılıyormuş gibi hissediyordu?

"Derin nefes al, evlat. Sadece nefes al. Bu sahneyi kaçırmak istemezsin herhalde." Michelangelo art arda iki derin nefes aldı. Gözlerindeki kararma kaybolup baktığında az önce omuzlarını sıkan ellerin babasına ait olduğunu gördü. "Buradasın," diye fısıldadı Michelangelo.

Lodovico, kısık ve sert bir ses tonuyla "Herkes geliyordu. Biz de burada olmamız gerektiğine karar verdik," dedi.

Babasının az ötesinde, Michelangelo'nun tüm ailesi bir aradaydı. Buonarroto, Maria'nın elini tutmuş ayakta duruyordu. Büyükannesi, halası ve amcası. Hatta Dominican tarikatına katıldığından beri Michelangelo'nun hiç görmediği ağabeyi Lionardo, Pisa'ya karşı savaşmaya gittiği düşünülen en küçük kardeşi Gismondo bile oradaydı. Michelangelo, uzun zamandır görmediği kardeşlerini kucakladı. Sonra bir kenarda uzak duran Giovansimone'yi fark etti. Diğer kardeşlerinden ayrılan Michelangelo, ona doğru ilerledi.

İki kardeş burun buruna gelecek kadar yaklaştı birbirine.

Evin yandığı günden beri Giovansimone'yi hiç görmemişti. O an zihninden ona söylemeyi istediği küfürleri geçirdi.

"Üzgünüm," dedi Giovansimone. "Yaptıklarımdan dolayı özür dilerim." Gözleri, dolan gözyaşlarıyla parlıyordu. "Bir daha asla yapmayacağım."

"Tabii ki yapacaksın," diye cevapladı Michelangelo, "ve ben de her seferinde seni affedeceğim."

İki kardeş kucaklaştı.

"Bayanlar ve baylar!" diye seslendi Piero Soderini. İnsanların Soderini'nin sözlerini arka sıralara iletmesiyle tüm meydan haberdar oluyordu konuşulanlardan. "İşte sanatçımız!"

Soderini onu gösterirken Michelangelo'yu bir an gurur duygusu sardı. Rüzgâr Davut'un üzerindeki siyah perdeyi hareket ettiriyorken Michelangelo zamanında yetiştiği için Tanrı'ya şükretti hızlı bir şekilde.

"Devam etmeden önce birkaç söz söylemek ister misin?" diye sordu Soderini.

Michelangelo başını sallayarak istemediğini belirtti. Ağzından "Hayır!" kelimesini çıkaramayacak kadar heyecanlıydı.

Soderini kulağına eğilip "Bu tür açılışlar, insanları heyecanlandıracak iyi bir konuşma yapıldığında daha da etkili olur. Birkaç teşvik sözü söylemelisin," diye fısıldadı.

İnsan denizine bakarken ellerini tuniğinin ceplerine soktu ama kendisini sakinleştirmek için yoğurabileceği hiç mermer tozu yoktu.

"Haydi, evlat. Herkes seni bekliyor," diye fısıldadı Lodovico. Michelangelo, o an Davut'un üstünün açılmış olmasını diledi. Davut uyandığında insanlar beraber dövüşmek için arkasından gelebilirlerdi. Ama Michelangelo yalnız başınaydı ve Tanrı aklına süslü büyük sözler getirmemişti.

O bir heykeltıraştı, oyuncu değil.

Aynı Davut'un bir savaşçı değil de bir çoban olduğu gibi.

Ancak Davut yine de savaşa girmişti. Ama Davut'un savuracağı taşları vardı en azından, diye düşündü Michelangelo kasvetli bir şekilde.

O an sırtında bir ürperti hissetti.

Farkında olmasalar da Davut gibi her Tanrı çocuğunun kendine ait taşları vardı. Bir ipek dokumacısı, rakiplerinden daha hızlı

kumaş dokuyan nasırlı ellere sahip olabilirdi. Bir çiftçi, verimli bir toprağa, sabanı çekecek güçlü bir ata ya da toprağı işleme sevgisine sahip olabilirdi. İlerleyen yaşı ve yorgunluğuna rağmen yumurtlamaya devam eden bir tavuğa ya da kuşaktan kuşağa miras kalan sağlam bir at arabasına sahip olabilirdi insan. Michelangelo'nun kardeşi Buonarroto bir kadını, babası ise oğullarını seviyordu. Maria gür bir sese sahipti. Machiavelli, keskin bir zekâya sahipken Soderini siyasetçi gülüşüne ve maalesef kabul etmek zorundaydı ama Leonardo da Vinci de pek çok şeye sahipti.

Michelangelo da bu yaşam savaşında kullanacağı bir silaha sahipti. Onun silahı dinleyicileri görkemli konuşmalar, eğlenceli şakalar ya da duman, sihir numaraları ve müzikle insanları heyecanlandıramıyordu. Onun tek silahı mermere şekil vermekti. Soderini kendisinden teşvik edici bir şeyler söylemesini istiyorsa bunu yapmasının tek bir yolu vardı.

Davut'u saran perdeye bağlı halatı tutup çekerken "İşte benim silahım olan taş," diye haykırdı.

Leonardo

"O genç adamın Davut heykelini görmeye neden bu kadar meraklı olduğumu biliyor musunuz?" diye sordu Giocondo, Leonardo'ya koridor boyunca eşlik ederken. "Floransalıların özgürlük sembolü, dinsel bir ikon ya da insanların yakıştırdıkları bir saçmalık olmasından değil. Her ne kadar takdir etsem de heykeltıraşın neredeyse kendini öldürecek derecede çalışması da değil. Sebep şu: Herkes bunun imkânsız olduğunu söyleyip duruyordu ama o yine de yılmadı ve sonunda başardı."

Leonardo birden durdu.

"Üstat Leonardo? Her şey yolunda mı?"

Leonardo'nun nefes alışverişi yavaşladı. Sesler uzaklaşmış, duvarların renkleri titremeye başlamıştı.

"Üstat?"

Topuklarının üzerinde döndü, uzun yeşil saten pelerinin kuyruğu yelken bezi gibi savrulurken Giocondo'nun çalışma odasına doğru yürümeye başladı.

"Üstat Leonardo? Nereye gidiyorsunuz?"

Kocasının sesini duyan Lisa, dönüp baktığında Leonardo'yu koridorda hızlı adımlarla yürürken gördü. Şaşkınlıktan ağzı açık kaldı.

"Eşimin dinlenmesi gerekiyor," diye seslendi Giocondo.

Ancak Leonardo yürümeye devam etti.

Lisa başını heyecanla iki yana sallıyordu. Yanakları kızarmıştı. Kendisini öpmesini istiyor muydu? Bu durumda ona karşı koyar mıydı? Şimdi onu kaçırmasını mı yoksa sonsuza dek bırakmasını mı istiyordu? Yüzündeki ifade tüm bunları aynı anda istediğini göstermekteydi.

"Üstat!" diye haykırdı Giocondo.

Odaya dalan Leonardo, Lisa'yı kollarına almayı çok isterdi. Lisa ona aitti. O ve Lisa birbirlerine aitti. Bu mümkündü.

Ama Leonardo durup onu kollarına almadı. Lisa'nın önünden geçip şömine rafına doğru ilerledi ve tabloyu yerinden aldı.

"Ne yapıyorsunuz siz?" diye sordu odasına ulaşan Giocondo. O da Lisa'nın önünden geçip tabloya yönelmişti.

Leonardo resmi kolunun altına koyup "Tablo henüz bitmedi," dedi.

"Bana bitmiş gibi geldi," dedi Giocondo.

"İşimi ne zaman bitirip bitirmediğimi ben bilirim. Bu tablo da henüz bitmedi." Lisa'ya baktı. Daha önce kaçırdığı gözlerini şimdi onun üzerine dikmişti. "Bunu yanımda götürmeliyim."

"Götüremezsiniz. Tablonun sahibi benim. O bana ait," dedi Giocondo.

"Tablo bitene kadar bana ait."

Lisa başıyla onayladı. Hareketi fark edilmeyecek kadar hızlı olmasına rağmen Leonardo fark etmişti.

"Pekâlâ... Pekâlâ... Ne zaman bitirirsiniz o zaman?" diye sordu Giocondo.

"Bunu ancak ben bilirim." Leonardo kapıya yöneldi.

"Bu tablo için iyi para ödedim, beyefendi. Hem de peşin." Evdeki hizmetçilerden biri Leonardo'yu kolundan yakaladı. "Resmi bana vermezseniz yetkilileri çağırmaktan başka seçeneğim kalmayacak."

"Salaì, para çantamı getir."

Salaì, yanına gelip diğerlerinin duyamayacağı şekilde "Efendim, paranın hepsini harcadık," dedi.

"Hangi parayı kullanacağımız beni ilgilendirmiyor, Salaì. Bana yüz florin ver."

"Hiç yok."

"Ne?"

Salaì, Leonardo'nun kulağına fısıldamak için eğilip "Paranın hepsini harcadım," dedi. Korkarak geri çekildi. "Meclis size ödeme yapana kadar gerekli ödemeyi yapacak paramız yok. Bence tabloyu bıraksanız iyi olur."

Leonardo içini çekti. Bu kendi hatasıydı.

Giocondo elini uzatıp "Sanırım sizde bana ait olan bir şey var," dedi.

"Evet," dedi Leonardo. Salaì ya da Lisa'nın yüzüne bakamadı. Sol eline baktı. "Sanırım bu..." dedi parmağındaki yüzüğü çıkarırken, "...size olan borcumu fazlasıyla karşılayacaktır." Leonardo, ışıl ışıl parlayan yüzüğü Giocondo'nun ellerine bıraktı.

"Hayır," diye fısıldadı Salaì.

İpek tüccarı önce itiraz etmek istese de sonra yüzüğü süsleyen taşlara bakarak "Bunlar gerçek mi?" diye sordu.

"Fransa Kralı XII. Louis tarafından bana verildi. İnsanın uçmasıyla ilgili düşüncelerimden çok etkilenmişti. Sizi temin ederim, hepsi gerçek taşlar."

"Uçabileceğinizi mi düşünüyordunuz?" diye sordu Giocondo.

"Saçma olduğunu biliyorum." Lisa'nın gözlerine baktı. "Ama majestelerini uçuş deneyimlerime dair hikâyelerle eğlendiriyordum, bu yüzden bu yüzüğü bana hediye etti. Bu hayalimden asla vazgeçmemem için." Şimdi, bu evden çıktığı anda gerçekleştirmek istediği tek bir hayali vardı. "Bu yüzüğün bedeliyle kendinize yüzlerce tablo yapacak yüzlerce ressam tutabilirsiniz."

"Buna şüphem yok," dedi Giocondo.

"Öyleyse şimdi gidebilir miyim? Tabloyla beraber."

"Evet, evet..." diye mırıldandı Giocondo, gözlerini taşların üzerinden ayırmadan.

Leonardo, son kez Lisa'ya baktı. Gülümsemesini gizlemeye çalışsa da yüzündeki sevinç duygusunu saklayamıyordu. Dönüp kapıya doğru ilerledi.

"Ama tabloyu bitireceksiniz, değil mi?" diye seslendi arkasından Giocondo. "Ve işinizi bitirdiğinizde geri getirip bana vereceksiniz, değil mi?"

"Tabii ki," dedi Leonardo, tabloyu kollarının arasına alarak. "Ben sözüne sadık birisiyimdir. Verdiğim sözü tutarım."

Michelangelo

Güneş ışığı, mermer heykeli aydınlatıyordu. Kasları sıkı, kaburgaları belirgin, dizleri yay gibi gerilmiş, gözleri yaklaşmakta olan düşmana kilitlenmiş Davut, seyircilerin karşısında oldukça cesur ve canlı bir şekilde duruyordu.

İnsanların birden gelişip büyüyen açılışa gösterdiği ilgi, Michelangelo'nun duygularını altüst etmişti. Meydanın arka taraflarından memnuniyet bağırışları yükselmiş, bunu batı tarafı ve ön cephedeki insanlar takip etmişti. Ta ki tüm meydanı sevinç ve onay bağırışları doldurana dek. Ön tarafta başında örtüsü olan zayıf bir kadın dizlerinin üzerine çöküp Tanrı'ya dua etmeye başlamıştı. Omuzlar üzerinde duran genç bir delikanlı heykeli beğendiğini ıslık çalarak ifade ediyordu.

Davut'la geçirdiği onca yıldan sonra Michelangelo artık heykele tarafsız gözle bakamıyordu; ama heykeli ilk kez gören bu insanları gördüğünde Davut'a onların gözleriyle bakabiliyordu. Kendisine kadavralar üzerinde çalışma izni veren Santo Spirito Kilisesi'nin başrahibi Peder Bichiellini'nin coşkulu bakışlarında Davut'un dinsel bir kişilik olduğunu görüyordu. Floransa bayrağı sallayan bir askerin bakışlarında ise heykelin bir cesaret simgesi olduğunu, hayran gözlerle heykele bakan genç bir kızın gözünde Davut'un arzulanacak bir şey olduğunu, Maria ve ailesiyle konuşan Buonarroto'nun bakışlarında ise Davut'un berrak ve tiz bir aşk çağrısı olduğunu görebiliyordu. Michelangelo'nun babasının gözünde Davut, gurur kaynağı olmuştu.

Davut artık Michelangelo'ya ait değildi. Heykel artık, meydandaki herkese, tüm Floransalılara, şehri ziyaret edecek tüm hacılara aitti. Davut'un önünde duran herkes ona farklı gözle bakacak, kendi dilinde konuşacak, kendi korku ve umutlarını paylaşacaktı.

Yine, insanların başkalarıyla etkileşime girdikçe değiştiği gibi Davut da yeni birisini her gördüğünde ve her konuştuğunda değişecekti. Bu değişiklik ruhunun derinliklerinde olacaktı. Ziyaretçilerle Davut, karşılıklı birbirlerine bir şeyler bırakacaktı.

Michelangelo deri omuz çantasını çıkarıp babasına uzattı. Lodovico çantanın içine baktığında gözleri sanki dehşete düşmüş gibi büyümüştü. Michelangelo bunun dehşet değil, sevinçten kaynaklandığını biliyordu. Torbanın içinde yığınla altın florin vardı. Ağır gelmeye başladığından Michelangelo, çantayı teslim etmekten mutluydu.

Bu başarılı açılıştan dolayı başkan Soderini'yi tebrik etmek üzere döndüğünde başkanın ortadan kaybolmuş olduğunu fark etti. Karşısında uzun siyah kadife bir elbise giymiş, boynunda mücevherlerle süslenmiş bir haç olan siyah saçlı güzel bir genç kadın duruyordu. Henüz yirmisinde bile olmayan bu genç kadın, güçlü bakışlarını Michelangelo'nun üzerine dikmişti.

İçgüdüsel olarak omuzlarını dikleştirerek eğildi Michelangelo.

"Felice della Rovere," diyerek kendini tanıttı genç kadın. Pek çok cahil İtalyanın konuşma tarzı olan taşralı aksanına sahip değildi. Bu eğitimli bir kadındı. "Vatikan temsilcisi."

Michelangelo başını kaldırdı. Felice della Rovere, yeni papa II. Julius'un sözde evlilik dışı kızıydı.

"Papa hazretleri, Aziz Petrus Kilisesi'ndeki *Pietà* heykelinizi gördü. Ancak sizin böyle bir şaheser yapabileceğinizi bildiğinden, sizin ne kadar yetenekli bir heykeltıraş olduğunuzu görmem için beni buraya gönderdi." Başını yana eğerek "Yakında kilisenize hizmet etmek üzere hazırlanın." Reverans yaparak daha Michelangelo'nun cevabını beklemeden uzaklaştı.

Michelangelo, iki silahlı muhafızın yardımıyla Felice'nin bir at arabasına binip ayrılmasını izledi. Aziz Petrus'un varisi, Mesih İsa'nın vekili Papa hazretleri kendisini, yani Floransalı sıradan bir taş yontucusu olan Michelangelo Buonarroti'yi tutmak istiyordu. Yarı haykırış, yarı kahkahayla Davut'un ayaklarına çöktü. Kazanmıştı.

Kalabalıktaki her yüzü incelemeye başladı. Kadın, erkek, çocuk, resmi görevli, lonca üyesi, sanatçı, tüccar ve çiftçi, herkes meydanı doldurmuştu.

Bir kişi hariç tüm Floransalılar oradaydı.

Leonardo da Vinci, açılış törenine katılmamış gibi görünüyordu. Oysa katılmasını dilediği tek kişiydi o. Leonardo'nun tüm olumsuz tahminlerine rağmen başarılı olmasının verdiği gururdan değil de kendi nazarında Leonardo'nun hâlâ dönemin en büyük sanatçısı olmasından dolayı bunu istiyordu. Michelangelo'nun takdirini en çok istediği kişiydi o.

O anda tüm meydanda çan sesi yankılandı.

Michelangelo şaşırdı. Bu da neydi? Gürültünün geldiği yeri bulmak için etrafına bakındı.

Çan tekrar art arda iki kere daha çaldı. Paniklemiş çok iri bir hayvanı ya da yuvarlanan bir metalin gürültüsünü andıran sesi vardı. Davut heykeline saldırmak için saldırganlar geri mi dönüyordu? Yoksa Mediciler şehir surlarını top atışına mı tutuyordu? Bu da neydi böyle?

"Bakın," diye bağırdı bir adam, parmağıyla meclis sarayının çan kulesini göstererek. Kalenin açıklık alanında başkan Piero Soderini duruyordu.

Çanı çalan başkan Soderini'ydi.

Yıllar sonra ilk kez şehrin çanları çalıyordu. Resmi bir tören, kutlama ya da bir hainin infazı için değildi bu. Meydandaki herkes, bunun ne anlama geldiğini biliyordu.

Bu savaş çağrısıydı.

"Yaşasın Floransa!" diye bağırdı Soderini. Meydandaki insanların tekrarladığı bu sözcükler fırtına hızında meydanın arkalarına kadar yayıldı. Kalabalığın ortasında hafiften duyulmaya başladı. "Yaşasın Floransa! Yaşasın Floransa!" Herkes tek bir ağızdan tekrarlayıncaya kadar bağırışlar yükseldi. "Yaşasın Floransa! Yaşasın Floransa!" Floransa bayrakları açıldı. Çocuklar zafer havasında kollarını kaldırdı. Haykırışlar ve çan sesleri şehirde yankılanıyordu. Sesin Pisalıların, Fransızların, Papalık ordularının, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun ve özellikle Medicilerin kulaklarına ulaşacak şekilde tüm ülkede yankılanacağına şüphesi yoktu Michelangelo'nun. Çan sesleri ve insan kalabalıklarının kükremesiyle korkudan tir tir titreyeceklerdi.

"Sanırım yanıldım," dedi Machiavelli, Michelangelo'nun ya-

nında kalabalığı incelerken. "Her şeye rağmen Floransa kendini savunmaya hazır görünüyor." Hemen selam verip saraya doğru yürüdü. Michelangelo bunun esrarengiz diplomatın bir iltifatı olabileceğini düşünerek arkasından baktı.

Kalabalığı yararak yanına gelen Granacci, Michelangelo'yu yanaklarından öptü. "*Pietà*'da olduğu gibi *Davut* heykeline de ismini yazmayı düşündün mü?" diye sordu, dev heykele bakarken. "Bunu tüm heykellerine yapabilirsin."

"Hayır, teşekkürler dostum," dedi Michelangelo, kalabalığın bağırışları arasında sesini duyurmak için bağırarak. "Bırakalım heykel kendi adına konuşsun."

Leonardo

Çan çaldığında Leonardo, Ponte Vecchio Köprüsü'nün korkuluklarına oturmuş dalgın gözlerle aşağıda akan Arno Nehri'ni seyrediyordu. İnsanlar "Yaşasın Floransa!" diye bağırırken Leonardo, kendisine eşlik edermişçesine yanında duran Lisa'nın tablosuna dönüp "Heykeli beğenmişe benziyorlar," dedi.

Alandaki kutlama bir saatten fazla sürmesine rağmen Leonardo, mutlu Floransalıların evlerine dönüşlerini izlemeye devam etti. Köprüden geçenlerin çoğu, yaramaz çocuklar gibi köprü korkuluklarına oturmuş ayaklarını sallayan bu tuhaf ihtiyarı fark etmedi. Leonardo yoldan geçen birkaç kişiye gülümseyip başıyla selamladı ama kimseyle konuşmadı. Heyecanlı insanların yüzlerini çizmek için eskiz defterini bile çıkarmadı. Bunu başka bir gün de yapabilirdi. Bugün oturup hiçbir şey düşünmemek istiyordu.

İçindeki güçlü bir resim yapma tutkusuydu.

Leonardo, Santissima Annunziata'daki *Meryem Ana ve Azize Anne* sunak panosunu tamamlamak zorunda değildi, çünkü sözleşmesi sona ermişti. Ancak yine de bu işi bitirmek için duyduğu arzuyu engelleyemiyordu. Yine *Anghiari* Savaşı'na ait duvar resmi için de yoğun bir ilham duygusu vardı. Bir keresinde Mesih'i elinde tuttuğu sihirli kristal küreyle kendisini kutsarken görmüştü. Ne olursa olsun bu imge, kendisine huzur ve iç rahatlığı vermişti. Şimdi bununla vakit geçiremezdi ama daha sonra bu imgeyi resmedebilirdi. Hepsinden de önemlisi, Lisa tablosuna bir iki fırça darbesi atmamak için kendini zor tutuyordu.

Bir genç, uzaktan "Bayım," diye seslendi.

Duyduğu sesle Leonardo üzerindeki dalgınlıktan sıyrılıverdi. Başını kaldırıp baktığında köprünün üzerinde kendisine doğru koşarak gelen iyi giyimli bir beyefendi gördü. Leonardo, Lisa'nın

tablosunu koltukaltına yerleştirdi. Şu anda onu kimseye göstermek istemiyordu.

Genç adam, yanına gelip durduğunda "Bayım! Şehre geldiğimden beri gördüğüm ilk kişisiniz," dedi. "Neredeyse tüm Floransa'nın saldırıya uğrayıp herkesin tutsak alındığını düşünmeye başlayacaktım."

"Yok. Sadece sakin bir Pazar günü." Genç adamın ne kadar hoş görünümlü olduğunu düşünmekten kendini alamıyordu. Muhtemelen yirmi yaşındaydı. Muhteşem görünüşlü iri yuvarlak gözlere sahipti. Uzun ve bakımlı saçları vardı. Üzerindeki kıyafetlere bakılırsa saraylı birine benziyordu.

Leonardo'nun koltuk altındaki tabloyu gösteren genç adam "Ressam mısınız?" diye sordu.

"Sanırım elimde resimle dolaşmak beni ele veriyor."

"Ben de ressamım." Genç adam gülümsedi. "Urbinoluyum. Eski çağları araştırmak için Roma'ya gidiyordum ama daha şehre varmadan meclis meydanında bugün gelmiş geçmiş en muhteşem sanat eserinin sergilenmekte olduğunu duydum. Doğru mu bu?" diye sordu, meraklı iri gözlerle.

"Sen *Davut* heykelini arıyorsun."

"Evet doğru." Genç adamın yüzü sevinçle parladı. "Sanatın geleceğini anlayabilmek için incelenmesi gerektiğini duymuştum."

"Öyleyse hemen gidip görmelisin." Leonardo ayağa kalkıp gömleğini eliyle temizledi. "Haydi, seni oraya götüreyim."

Yolda genç adam konuşmaya devam etti. Babası Urbino Dükü'ne ressamlık yapmıştı, bu yüzden sarayda yetişmişti. Perugino'nun Urbino'daki atölyesinde çıraklık yapmış, üç yıllık eğitimden sonra şehir loncası tarafından ressam olarak kabul edilmişti. Masaccio, Botticelli, Mantegna ve hatta muhteşem Leonardo da Vinci gibi tüm üstatları incelemişti. Bu üstatların eserlerinin kopyalarını incelemiş olmasına rağmen eserlerinin hepsini hatırlamaktaydı.

Yol boyunca Leonardo başıyla genç adamı onayladı. Leonardo'nun tablolarını ezbere bilen delikanlı, ressamın kendisini pek tanımışa benzemiyordu. Delikanlıya göre Vincili Üstat başlı başına bir tarihti. Görünen o ki genç adam, Leonardo'nun öldüğünü sanıyordu.

İkili bir köşeden dönüp boş alana girdiler. Meydanın öteki tarafında, meclis sarayının girişinde Davut heykeli durmaktaydı. Bu mesafeden bile dev heykel ilgi çekmekteydi. Binaların arasında batmakta olan güneş, beyaz mermeri muhteşem bir şekilde aydınlatıyordu.

Hayranlık içerisinde, "Aman Tanrım!" diyen genç delikanlı heykele doğru koşmaya başladı.

Leonardo, ölçülü adımlarla heykele doğru yaklaştı. Böylece her mesafeden heykeli inceleyebilirdi. Duccio Taşı'nı ilk gördüğünde o köhne, berbat kaya parçasından böyle bir heykelin çıkacağını hayal bile edememişti. Michelangelo bunu hayal etmekle kalmamış bu berbat kaya parçasından tam anlamıyla harika bir devasa heykel ortaya çıkarmıştı. Bu mesafede bile heykel, eski Roma döneminden kopup gelmiş gibi görünüyordu. Davut'un sol kalçasına koyduğu dirsek, Michelangelo'nun kendini kaybedip öfkeyle heykele vurduğu o günün anısıydı. Leonardo'nun imkânsız gördüğü bu durumu gerçekleştirip meydana gelen hasarı örtecek bir çare bulmuştu.

Heykele yaklaşırken Leonardo, Davut'un sadece estetik anlamda çekici bir şaheser olmadığını aynı zamanda gerçek çatışmadan mustarip gerçek bir erkeği temsil ettiğini fark etti. Çenesinin altında duran sapan, sağ elinde tuttuğu taş, uzaklardaki düşmanına çevirdiği gözleriyle bu heykel, şimdiden Golyat'a karşı girdiği savaşı henüz kazanmamış ama düşmanına doğru katıksız yiğitçe bir özgüvenle dolu bir savaşçı gibi ilerliyordu. Bu Davut telaşlıydı. Sol tarafı, sapan gibi kaygı ve gerginlikle gerilmişti; kol ve bacakları bükük, boynu bükük, kaburgaları kasılmış bir vaziyetteydi. Sağ taraf ise kaderiyle yüzleşmeye hazırmışçasına gevşekti. Kasların bazıları gergin, diğerleri ise gevşek; kaburgaları nefes alıyormuşçasına hareketliydi. Parmaklarının bazıları kenetlenmiş, bazıları ise gevşekti. Ayak parmakları bile gevşemiş ancak yere korkuyla basmaktaydı.

Hele o yüz. Heykelin önüne geldiğinde Leonardo derin bir nefes aldı. Yüzündeki ifade umut, korku, kaygı, tutku, kararlılık, gurur ve cesaret duygularının karışımıydı. Leonardo bu ifadeyi hemen tanıdı. Yüzdeki ifadeler farklıydı. Davut'un burnu daha uzun ve düzdü. Yanakları daha dolgun ve yumuşaktı. Dudaklar ve burun

çok daha hoş görünüyordu. Heykelin alnı pek çok kez gördüğü endişeyle çatılmış kaşlarla dalgalıydı. Davut'un gözaltındaki çizgiler, benzer bir yorgunluk ve kaygıyı taşımaktaydı. Leonardo bu bakışı çok iyi biliyordu.

Michelangelo'yla her karşılaşmasında bu bakışları görmüştü.

Bu pejmürde, yıkanmayı pek sevmeyen ve çabuk öfkelenen heykeltıraşla atölyesinde ilk karşılaştığında, böyle bir gencin bu kadar güzel bir sanat eseri yapabileceğini asla hayal etmemişti. Leonardo daha fazla deneyim, bilgi ve zekâya sahip olabilirdi; ama Michelangelo, Leonardo'da olmayan ve asla olamayacak bir şeye sahipti. İçgüdüsel olarak, geri adım atmadan tüm aklını, ruhunu ve yüreğini nasıl sunacağını biliyordu. Bu heykeldeki canlılık, efsanevi mermer parçası ya da heykeltıraşın çekiç ve keski kullanmada sergilediği yetenekten çok Michelangelo'nun kendi gayreti sayesinde mevcuttu. Tutku söz konusu olduğunda Leonardo, öğrenmesi gereken çok şey olduğunu anlamaya başlayan bir çıraktı.

Leonardo, hayranlıkla Davut heykelini izleyen genç adama dönüp "Adın ne, evlat?" diye sordu.

"Raphael Sanzio, efendim," diye cevapladı genç sanatçı. "Ya sizin adınız?"

Leonardo, aldırmaz tavırla elini salladı. "Önemsiz biri. Pekâlâ, Raphael. Küçük heykelimiz hakkında düşüncen nedir?"

"Muhteşem. Söyleyecek söz bulamıyorum, efendim."

"O zaman senin gibi genç bir sanatçının oturup bu heykelin eskizini çizmesini öneriyorum." Leonardo elini cebine sokup, bir kâğıt ve tebeşir çıkardı.

"Sağ olun, efendim. Ama bunlar olmadan asla seyahat etmem," diyen Raphael, kendi eskiz defterini çıkardı. Heykelin ayaklarının dibine oturup boş sayfa bulmak için eskiz defterini karıştırdı. Leonardo, böyle genç birinin elinden çıkan böyle güzel ve muhteşem çizimleri görünce şaşırdı. Evet, çizimler biraz acemiceydi, genç ressamın daha çok deneyim ve pratiğe ihtiyacı vardı ama çizdiği figürler, Leonardo'yu şaşkına çeviren bir canlılık ve zarafete sahipti. Genç sanatçı sayfaları çevirirken Leonardo, kendi eseri olan *Kayalar Bakiresi* adlı eserinin kopyasını da gördü. Raphael resmi öyle güzel yorumlamıştı ki Leonardo hayretler içerisinde kaldı. De-

neyimsiz, hiç tanınmamış sıradan gençler bile kendisini geçmeye başlamıştı.

Sonra meydanın kenarında kendisini izleyen birisini fark etti. Adam kısa boylu ve kaslı, sakalları dağınık ve siyah saçlı biriydi. Bu mesafeden bile adamın bakışlarındaki yoğunluğu hissedebiliyordu Leonardo.

Leonardo ayağa kalkıp heykeltıraşa baktı. Genellikle saray mensuplarını ve kralları selamlarken yaptıkları gibi Davut'u selamladı. Başını kaldırırken elini kalbinin üzerine koydu.

Michelangelo hâlâ kendilerini izlerken eskiz defterini açıp eline bir tebeşir parçası aldı. Sonra heykelin önündeki merdivenlere oturup dikkatini Davut'a vererek çizmeye başladı. Her şeye rağmen öğrenmenin tek yolu, ustaların eserlerini çizmekti.

Son Söz

Davut heykeli, dış unsurlardan korunması için 1873 yılında Accademia Galerisi'ne taşınana dek halk arasında daha çok Eski Saray olarak bilinen Meclis Meydanı'nda kalmıştır. 1991 yılında akli dengesi bozuk birisinin çekiçli saldırısına uğramış ve sol ayağının ikinci parmağı kırılmıştır. Davut heykelini ziyaret eden müze yetkilileri saldırganı yakalayıp yetkililer gelene kadar alıkoymuştur.

Günümüzde Davut heykeli, her yıl üç milyondan fazla insan tarafından Accademia Galerisi'nde ziyaret edilen dünyanın en ünlü heykelidir.

1516 yılında Leonardo da Vinci, Kral I. Francis'in ressamı olarak hizmet etmek üzere Fransa'ya taşınmıştır. 2 Mayıs 1519'da kralın kollarında son nefesini vermiştir. Öldüğünde Leonardo hâlâ Mona Lisa del Giocondo'ya ait tabloyu kendi atölyesinde tutmaktaydı. Son nefesini verdiği güne kadar tablonun henüz tamamlanmadığını söylemiştir. 1680'lerde Kral XIV. Louis tarafından Versailles Sarayı'na götürülmeden önce tablo Kral I. Francis'in Fontainebleau'deki sarayında kalmıştır. Fransız Devrimi'nden sonra tablo, sonradan bir halk müzesine dönüştürülen kraliyet sarayı olan Louvre'a taşınmıştır. Buraya getirildiği günden itibaren tablo, pek çok kez güvenlik nedeniyle yer değiştirmiştir. Hatta Napolyon'un Tuileries Sarayı'ndaki yatak odasında birkaç yıl asılı durduğu söylenmektedir. 1911 yılında İtalyan bir göçmen *Mona Lisa*'yı Louvre müzesinden çalmış ve iki yıl elinde tutmuştur. Neyse ki sonra hiçbir zarar görmeden kurtarılmıştır.

Günümüzde *Mona Lisa* tablosu, Louvre müzesinde sergilenen en popüler eserdir. Her yıl altı milyondan fazla insan tarafından ziyaret edildiği tahmin edilmektedir.

Yazarın Notu

Bu romana esin kaynağı olan soruyu ilk kez üniversitede sormuş ve Leonardo ile Michelangelo'nun 1501 ile 1505 yılları arasında Floransa'da yaşadıklarını öğrenmiştim. Tarihi kaynaklar ikilinin aleni şekilde birbirlerinden hiç haz etmediklerini söylemektedir. O dönemlerde yaşayanlar, her iki üstadın sokakta ağız dalaşına girdiklerini bildirmekteydi. Aralarında süren rekabetle birlikte sanat tarihçileri, Floransa'nın şehir meclisinin karşılıklı duvarlarını süslemek üzere üstatların kiralandığı dönem üzerine odaklanmaktadır. Bu romanda da bahsedildiği gibi Leonardo'ya, 1503 yılında *Anghiari Savaşı*'nı duvar üzerine resmetme görevi verilmişti. Davut heykelini tamamladıktan sonra Michelangelo'ya da Cascina Savaşı'nı resmetme görevi sunulmuştu. 1505 baharında Michelangelo'nun Roma'ya gitmesine dek, birkaç ay da olsa, ikili aynı odada birlikte çalışmış; ancak ikisi de duvar resimlerini tamamlayamamıştır. Yüzyıllardır sanat tarihçileri, bu büyük savaşın sona ermesinden üzüntü duymuşlardır.

Ancak, merak ettiğim şey, gerçekten bu çekişme sona ermiş miydi? Duvar resmi çalışmaları öncesindeki yıllarda Michelangelo, *Davut* heykelini yaparken Leonardo da *Mona Lisa* tablosunu yapmaktaydı. Tüm batı uygarlığının en simgesel iki eserinin aynı şehirde ve aynı dönemde doğmasının bir tesadüf olmadığına eminim. Birbirleriyle rekabet içerisinde olan bu iki parlak sanatçının birbirlerine karşı üstünlük sağlamaya çalışmadıklarına inanmak mümkün mü? Görünüşe bakılırsa namağlup rakiplerin arasında bizim sandığımızdan daha büyük bir rekabet vardı. Genç Michelangelo *Mona Lisa* tablosunu yapması için yaşlı Leonardo'yu teşvik ederken, Leonardo'nun da *Davut* heykelini yapması için

Michelangelo'yu teşvik etmiş olması mümkün olmaz mıydı? Bu soruyu cevaplamak için bu romanı yazmaya giriştim.

Leonardo gerçekten *Davut* heykeli için eskiz çizmişti. O eskizi, şu anda bulunduğu İngiltere'deki Kraliyet Koleksiyonu'nda ilk gördüğümde, genç Michelangelo'nun bakışları altında Leonardo'yu *Davut* heykelinin dibinde otururken hayal ettim. İşte bu tek çizimle bu kitap doğdu.

Yağ ve Mermer yirmi yıllık bir araştırmaya ve tarihsel gerçeklere dayanmakta olsa da kurmaca bir metin elbette. Yirmi yıldan fazla bir süredir hayalimde yaşayan bu iki karakterin hikâyesini anlatacak sanatsal yeterliğe sahibim.

Leonardo babası tarafından mirastan reddedilmiş gayri meşru bir ilişkiden doğmuş birisidir ve babasıyla olan ilişkilerine dair ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Bunun sanatçının yaşamındaki en önemli detaylardan biri olduğuna inanıyorum. Duccio Taşı görevi için düşünüldüğüne dair kanıtlar olmasına rağmen bu görev için her iki sanatçının birbirleriyle yarışmaları, hayal gücüne dayanmaktadır. Fakat bu hayal gücü, yine de bu tür etkinliklere ev sahipliği yapan Floransa'da mevcut bir geleneğe dayanmaktadır. Cesare Borgia'nın askeri mühendisi olarak hizmet ettiği dönemde Leonardo, çoğunlukla çatışma bölgelerinden uzakta kalmıştır; ama savaşı gördüğüne dair güçlü kanıtlar vardır. Çok namlulu zırhlı top aracını yapıp yapmadığını bilmiyorum; fakat bazı icatlarını gerçekleştirme fırsatı olduğuna inanıyorum. O ve Machiavelli aynı anda Borgia'nın kampında yer aldılar, keşke konuşmalarına kulak kabartabilseydim. Leonardo'nun çizim defterleri, uçuş araçlarına ait tasarımlarla, kuş resimleri ve hatta başarısızlıkla sonuçlanmış bir deneme uçuşuna dair aktarımlarla doludur. Eğer başarılı olsaydı bunu kesinlikle kaydederdi. Arno Nehri'nin akış rotasını değiştirmesi için Floransa sanatçıyı tutmuş ve bu proje, seksen kişinin hayatını kaybetmesine neden olan bir fırtına esnasında çökmüştü. Bununla birlikte inşaat alanını şehre daha yakın bir yere taşıyıp hikâyeyle uyumlu olması için sel tarihini birkaç ay değiştirdim. Kuş desenli yüzüğü kendim uydurdum. Leonardo neden *Mona Lisa* tablosunu sahibine, yani genç kadının eşine teslim etmedi? Neden ölene dek resmi yanında taşıdı? Bunu asla bilemeyeceğiz.

Rönesans sanatçılarının ünlü biyografi yazarı Giorgio Vasari'ye göre Michelangelo, yanlışlıkla Gobbo'ya atfedilen *Pietà* heykeline ismini kazımıştı. Bazı tarihçilerin bunun sadece bir efsane olduğuna dair iddialarına rağmen bunu kitaba koymamak aptallık olurdu. *Pietà* eserinden sonra Michelangelo parasını biriktirmiş olsa da tamamen kurguya hizmet amacıyla Michelangelo'nun soyulduğunu yazdım. Floransa'ya girerken tutuklanması gerçek olmasa da Bologna'ya girişinde gözaltına alındığı ve bir arkadaşının onu kefaletle dışarı çıkardığı doğruydu. Bu gerçek olayı bir şekilde romana dahil etmek istedim. Michelangelo'nun babası gerçekten mesleği konusunda Michelangelo'ya pek destek olmuyordu. Kardeşi Giovansimone ise her zaman sorun çıkarıyordu ailesine. Bir keresinde Giovansimone'nin aileye ait Settignano'daki evlerini yaktığını bir anekdotta okumuştum. Evet, fazla gelir getirmese de ailenin kendine ait bir mülkü vardı. Floransa'da kaldıkları ev ise kiralıktı. Bu hikâye de kitapta aktarılan bu yangına esin kaynağı olmuştur. Duccio Taşı anlatıldığı gibi kötü durumdaydı ve Michelangelo'nun bir baraka yaptığı doğruydu. Gerçekte baraka tuğladan inşa edilmişken ben bunu ahşap olarak hayal edip bu hayalimin gerçeklerin önüne geçmesine izin verdim. İki sanatçının nasıl karşılaştıkları ya da üzerinde çalışılan kadavralar konusunda tartışıp tartışmadıkları bilinmese de bunun gerçekliğine inanmak istedim. *Davut* heykelinin Meclis Sarayı'na taşınması, heykelin bir gece saldırıya uğraması tarihsel olarak gerçektir. Heykelin resmi açılış töreninin tarihi doğru olmakla birlikte o anın nasıl olduğuna dair hiçbir fikrim yok. Benim burada verdiğim gibi anlık gelişen bir etkinlik miydi? Öyle olduğunu umuyorum. Öte yandan tabii ki hiç kimse heykelin yapılış sürecinin içyüzünü bilemez. Bir sanat eserinin hızlı ve kolayca ortaya çıkamayacağına inandığımdan sanatçıların bu eserleri yaparken içine girdikleri mücadeleleri keşfetmeye çalıştım.

Bu dönem hakkında yazan yazarlar gibi ben de okuyucuların kafalarının karışmaması için tüm tarihleri modern takvime uygun olarak değiştirdim. Rönesans Floransa'sında yeni yıl, 25 Mart'ta kutlanan Bakire Meryem'in Göğe Alınması Bayramı'ndan önce başlamaktaydı.

Bu romanın arka planında yer alan gerçek tarihi olayların anlaşılması, sanatçı özgürlüğümü kullanma zaman ve nedenlerine dair açıklamamı ve bibliyografiyi okumak için www.OilandMarble.com internet sayfasında "Romanın Arka Planındaki Tarih" adlı bölümü ziyaret etmenizi rica ediyorum.

Güzel sanatlar dalında lisans öğrenimini Vanderbilt Üniversitesi'nde, yüksek lisansını Emerson Koleji'nde tamamlayan yazar Stephanie Storey tam bir sanat âşığıdır. İtalya'da sanat eğitimi alan yazar, Michelangelo sergilerini görebilmek için tüm Avrupa'yı dolaşmıştır. Kurgu ve senaryo yazarlığının yanı sıra televizyon yapımcılığıyla da uğraşmaktadır. Aktör ve Emmy ödüllü komedi yazarı olan eşiyle birlikte Los Angeles'ta yaşamaktadır. *Yağ ve Mermer*, yazarın ilk romanıdır.